

Erasmus+

Національна академія педагогічних наук України
Інститут вищої освіти НАПН України
Національний Еразмус+ офіс в Україні

Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд

*Видання здійснено в рамках проекту Європейського Союзу
«Національний Еразмус+ офіс в Україні», що реалізується
ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку» за кошти ЄС.
Погляди, викладені у виданні, не обов'язково відображають погляди ЄС*

Київ 2015

УДК 378:005.6](477)(048.8)
ББК 72(4Укр)
Р64

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту вищої освіти
НАПН України (протокол № 4/12 від 30 березня 2015 р.)*

Видання підготовлено за підтримки Національного Еразмус+ офісу в Україні, Національної команди з реформування вищої освіти

Р64 Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / Укладачі: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Курбатов С., Линьова І., Луговий В., Прохор І., Рашкевич Ю., Сікорська І., Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – 84 с.
ISBN 978-617-7288-01-4

Даний інформаційно-аналітичний огляд підготовлено з метою сприяння процесу створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти України та становлення його ефективної діяльності у світлі реалізації положень нового Закону України «Про вищу освіту» та задля формування у національному просторі вищої освіти України нової культури вдосконалення якості вищої освіти на засадах об'єктивності та прозорості, довіри і субсидіарності, партнерства та колегіальної відповідальності.

УДК 378:005.6](477)(048.8)

ISBN 978-617-7288-01-4

© Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С.,
Ковтунець В., Курбатов С., Линьова І.,
Луговий В., Прохор І., Рашкевич Ю., Сікорська І.,
Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С., 2015 р.

ЗМІСТ

Список використаних скорочень	4
Розділ 1. Європейська політика та європейські моделі забезпечення якості вищої освіти	
1.1. Проблема забезпечення якості вищої освіти в документах Європейського простору вищої освіти (С. Калашнікова)	5
1.2. Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, 2015 рік	10
1.3. Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти та аналіз підходів до визначення ключових понять щодо забезпечення якості вищої освіти (І. Прохор)	10
1.4. Забезпечення якості вищої освіти: досвід Фінляндії (С. Калашнікова)	17
1.5. Механізми вдосконалення якості вищої освіти: досвід Сполученого Королівства (С. Калашнікова, С. Курбатов, І. Прохор)	19
1.6. Система зовнішнього оцінювання якості вищої освіти: досвід Польщі (Ю. Рашкевич)	23
1.7. Оцінювання якості освітніх програм: досвід Швеції (І. Золотарьова)	24
1.8. Трансформація системи забезпечення якості вищої освіти: досвід Естонії (С. Калашнікова)	26
1.9. Основні критерії забезпечення якості докторських програм: досвід Естонії (І. Линьова)	26
1.10. Механізми забезпечення якості вищої освіти: досвід Нідерландів (І. Сікорська)	29
<i>Висновки до розділу 1</i>	30
Розділ 2. Система забезпечення якості вищої освіти у США (В. Ковтунець)	
2.1. Вступ	31
2.2. Акредитація освітньої програми	31
2.3. Акредитація закладу вищої освіти	32
2.4. Установи, які проводять акредитацію	32
2.5. Елементи внутрішнього забезпечення якості	32
<i>Висновки до розділу 2</i>	32
Розділ 3. Виклики та перспективи розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні	
3.1. Основні поняття та терміни щодо забезпечення якості вищої освіти (на основі «Національного освітнього глосарію: вища освіта»)	33
3.2. Стан і ключові проблеми забезпечення якості вищої освіти в Україні (на основі інформаційно-аналітичних матеріалів 2014-2015 років)	34
3.3. Рамки (нормативно-правові основи) для створення системи забезпечення якості вищої освіти, визначені Законом України «Про вищу освіту» (В. Луговий, Ж. Таланова)	38
3.4. Пропозиції (White Paper) партнерів міжнародного консорціуму Темпус-проекту «Національна система забезпечення якості і взаємної довіри у системі вищої освіти» щодо принципів діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (Т. Добко)	42
<i>Висновки до розділу 3. Пропозиції щодо розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні</i>	46
Розділ 4. Розвиток механізмів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти (Т. Фініков, О. Шаров)	
4.1. Роль гарантування якості вищої освіти в суспільному договорі для нової України	47
4.2. Генеза системи оцінки якості вищої освіти в Україні	47
4.3. Інституційна ієрархія та функції відповідно до Закону України «Про вищу освіту» 2002 року	48
4.4. Визрівання альтернативного розуміння механізмів забезпечення якості вищої освіти	52
4.5. Сучасний етап трансформації системи ліцензування та акредитації в базову технологію стимулювання підвищення якості вищої освіти	58
Додатки	
<i>Додаток 1. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»</i>	63
<i>Додаток 2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти»</i>	67
<i>Додаток 3. Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, 2015 рік (переклад Національного Еразмус+ офісу в Україні)</i>	70

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СКОРОЧЕНЬ

– **ЗВО** – заклад(и) вищої освіти

У праці використані аббревіатури від оригінальних англійських назв задля того, щоб сприяти запровадженню широко використовуваних у Європі термінів у вищій освіті України.

– **BFUG** – Bologna Follow-up Group – Група супроводу Болонського процесу

– **DS** – Diploma Supplement – Додаток до диплому

– **E4 Group** – ENQA, ESU, EUA and EURASHE – Група Є4

– **EC** – European Commission – Європейська Комісія

– **ECTS** – European Credit Transfer and Accumulation System – Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система

– **EHEA** – European Higher Education Area – Європейський простір вищої освіти

– **ENIC** – European Network of Information Centres – Європейська мережа національних інформаційних центрів з академічного визнання і мобільності

– **ENQA** – European Association for Quality Assurance in Higher Education – Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти

– **EQAR** – European Quality Assurance Register for Higher Education – Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти

– **EQF-LLL** – European Qualifications Framework for Lifelong Learning – Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя

– **ERA** – European Research Area – Європейський дослідницький простір

– **ESG** – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the EHEA – Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти

– **ESU** – European Students' Union (previously ESIB) – Європейський союз студентства

– **EU** – European Union – Європейський Союз

– **EUA** – European University Association – Європейська асоціація університетів

– **EURASHE** – European Association of Institutions in Higher Education – Європейська асоціація закладів вищої освіти

– **ISCED** – International Standard Classification of Education – Міжнародна стандартна класифікація освіти

– **LLL** – Lifelong Learning – Навчання впродовж життя

– **NARIC** – National Academic Recognition Information Centres – Мережа національних інформаційних центрів академічного визнання

– **NQF** – National Qualifications Framework – Національна рамка кваліфікацій

– **OECD** – Organisation for Economic Co-operation and Development – Організація економічного співробітництва і розвитку

– **QA** – Quality Assurance – Забезпечення якості

– **QF-EHEA** – Qualification Framework of the European Higher Education Area – Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти

Розділ 1

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ДОКУМЕНТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ (С. КАЛАШНІКОВА)

В основі Болонського процесу лежить структурна і парадигмальна реформа вищої освіти в Європі. Метою цієї реформи є процес конвергенції європейських систем вищої освіти. Стратегічним завданням Болонського процесу є формування Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА), що ґрунтується на спільності принципів

функціонування систем вищої освіти країн-учасниць. Реалізація цих перетворень (визначення їх принципів і механізмів) здійснюється відповідно до комюніке і декларацій конференцій європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, що проводяться не рідше, ніж раз на два роки.

Таблиця 1

Конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, та ухвалені документи*

№ зп	Дата проведення	Місто та країна	Документ
1.	18-19 червня 1999 р.	м. Болонья (Італія)	Болонська декларація
2.	18-19 червня 2001 р.	м. Прага (Чехія)	Празьке комюніке «До Європейського простору вищої освіти»
3.	19-30 вересня 2003 р.	м. Берлін (Німеччина)	Берлінське комюніке «Створення Європейського простору вищої освіти»
4.	19-20 травня 2005 р.	м. Берген (Норвегія)	Бергенське комюніке «Європейський простір вищої освіти – досягнення цілей»
5.	16-19 травня 2007 р.	м. Лондон (Сполучене Королівство)	Лондонське комюніке «У напрямі до Європейського простору вищої освіти: відповідуючи на виклики глобалізації»
6.	28-29 квітня 2009 р.	м. Льовен / Лувен-ла-Нев (Франція)	Льовенське/Лувенське комюніке «Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі»
7.	10-12 березня 2010 р.	м. Будапешт (Угорщина) м. Відень (Австрія)	Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти
8.	26-27 квітня 2012 р.	м. Бухарест (Румунія)	Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти»

* Bologna Process – European Higher Education Area. – URL: <http://eha.info>.

Проблема забезпечення якості вищої освіти є ключовою у ЕНЕА та відповідно відображена у всіх вище зазначених документах.

Болонська декларація від 19 липня 1999 р. Спільна заява європейських міністрів освіти (The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education)

Серед шести основних напрямів формування ЕНЕА і розвитку європейської системи вищої освіти проблема якості посідає п'яту позицію у формулюванні: «Сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти»¹.

До Європейського простору вищої освіти. Комюніке зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, м. Прага, 19 травня 2001 р. (Towards

the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001)

Празьке комюніке зазначену проблему якості деталізує у такий спосіб²:

5. Сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості. Ключова роль систем забезпечення якості у гарантуванні високих стандартів і сприянні порівнянності кваліфікацій у Європі. Розбудова необхідного співробітництва між мережами із забезпечення якості та визнання. Необхідність європейського співробітництва та взаємної довіри у сертифікації національних систем забезпечення якості, поширення кращих практик. Розроблення сценаріїв для взаємного визнання механізмів акредитації/сертифікації та оцінювання. Необхідність розроблення структури рекомендацій.

¹ The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf.

² Towards the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001. – URL: www.ehea.info/Uploads/Declarations/PRAGUE_COMMUNIQUE.pdf.

Створення Європейського простору вищої освіти. Комюніке Конференції Міністрів, відповідальних за вищу освіту, у Берліні 19 вересня 2003 р. (Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003)

В основній частині Комюніке визначені пріоритети реалізації Болонського процесу на наступні роки, серед яких на першій позиції – якість вищої освіти¹:

1. Забезпечення якості. Якість вищої освіти лежить в основі розвитку ЕНЕА. Подальший розвиток системи забезпечення якості повинен здійснюватися на рівні ЗВО, на національному і загальноєвропейському рівнях. Необхідним є розроблення спільних критеріїв та методології із забезпечення якості. Відповідно до принципу інституційної автономії основна відповідальність за забезпечення якості лежить на кожному ЗВО. Це є основою для реальної підзвітності академічної системи в рамках національної системи якості.

До 2005 р. національні системи із забезпечення якості повинні включати:

- визначення обов'язків органів і установ, задіяних у процесі;
- оцінювання програм і ЗВО, включаючи внутрішнє оцінювання, зовнішній огляд, участь студентів і публікацію результатів;
- систему акредитації, атестації та сумірних процедур;
- міжнародне партнерство, співробітництво і створення мережі.

На європейському рівні необхідно створити узгоджений набір погоджених стандартів, процедур і керівних принципів для забезпечення якості, розробити шляхи гарантування адекватних експертних оглядів систем забезпечення якості та акредитаційних агентств.

Європейський простір вищої освіти – досягнення цілей. Комюніке Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Берген, 19-20 травня 2005 р. (The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005)

Бергенське комюніке до основних результатів реалізації Болонського процесу на даному етапі відносить (після формування системи ступенів) і розбудову системи забезпечення якості вищої освіти²:

2. Забезпечення якості. Запровадження системи забезпечення якості, що базується на критеріях, визначених у Берлінському комюніке. Подальше підвищення якості діяльності ЗВО шляхом системного впровадження внутрішніх механізмів забезпечення якості за прямого взаємозв'язку із зовнішньою системою забезпечення якості. Прийняття Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості (ESG) у ЕНЕА у редакції, запропонованій Європейською мережею забезпечення якості (ENQA). Зобов'язання запровадити запроповану модель експертного оцінювання агентств із забезпечення якості на національному рівні на онові прийнятих стандартів і рекомендацій. Схвалення принципу Європейського реєстру агентств із забезпечення якості (EQAR) на основі аналізу, проведеного національного огляду. Важливість співпраці між визнаними національними агентствами з метою поліпшення взаємного визнання акредитації чи рішень щодо забезпечення якості.

У розділі «IV. Аналіз здобутків у період до 2007 р.» констатовано, що на наступні два роки очікується прогрес щодо впровадження ESG у ЕНЕА. Серед стратегічних завдань, визначених у Розділі «V. Підготовка до 2010 р.» на першій позиції визначено проблему якості вищої освіти: Розбудувати ЕНЕА на основі принципів якості та прозорості.

¹ Realising the European Higher Education Area. Communiqué of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Berlin_Communique1.pdf.

² The European Higher Education Area – Achieving the Goals. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Bergen, 19-20 May 2005. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf.

У напрямі до Європейського простору вищої освіти: відповідаючи на виклики глобалізації. Комюніке Конференції міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Лондон, 16-19 травня 2007 р. (London Communiqué «Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world», 18 May 2007)

В основній частині Комюніке узагальнено інформацію, що засвідчує прогрес у напрямі до ЕНЕА. Серед основних напрямів реалізації Болонського процесу і проблема якості вищої освіти³:

5. Забезпечення якості та EQAR. ESG, затверджені в Бергені, є визначальним чинником змін у забезпеченні якості у ЕНЕА. Прогресивні зрушення щодо взаємного визнання акредитації і рішень щодо забезпечення якості, активна міжнародна співпраця між агенціями забезпечення якості. Практичні кроки для створення EQAR. Мета Реєстру – надати всім стейкхолдерам та широкій громадськості відкритий доступ до достовірних даних про агентство забезпечення якості, які заслуговують на довіру та працюють відповідно до вимог ESG у ЕНЕА. Це підвищить довіру до вищої освіти в ЕНЕА та поза його межами, а також полегшить процедуру взаємного визнання рішень із забезпечення якості та акредитації. Реєстр буде добровільним, функціонувати за рахунок самофінансування, незалежним і прозорим. Заявки на включення до Реєстру мають оцінюватися на основі повної відповідності ESG у ЕНЕА, що підтверджуються незалежним оглядом, реалізованим національними органами.

Болонський процес 2020 – Європейський простір вищої освіти у новому десятиріччі. Комюніке Конференції європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту, м. Льовен і м. Лувен-ла-Нев, 28-29 квітня 2009 р. (The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009)

Як зазначено у Льовен/Лувенському комюніке⁴, мета документу – підвести підсумки досягнень Болонського процесу і встановити пріоритети для ЕНЕА на наступне десятиріччя. Пріоритети вищої освіти на наступне десятиріччя визначені під гаслом «Навчання для майбутнього», проблема якості вищої освіти є наскрізною та присутньою у кожній позиції⁵:

– Соціальний аспект: справедливий доступ і завершення. Наголос на соціальних характеристиках і забезпечення рівних можливостей для якісної освіти.

– Навчання впродовж життя. Навчання впродовж життя підпорядковується принципу державної відповідальності. Гарантування забезпечення доступності, якості послуг, прозорості та повноти інформації. Здійснення політики в галузі навчання впродовж життя вимагає міцних партнерських відносин між органами державної влади, ЗВО, студентами, роботодавцями і працівниками. Успішна політика включає в себе основні принципи і процедури визнання попереднього навчання на основі результатів навчання. Розроблення національних рамок кваліфікацій (NQF) є важливим кроком у запровадженні навчання впродовж життя. Запровадження та самосертифікація національних рамок відповідно до QA-ЕНЕА повинна бути здійснена до 2012 р.

– Працевлаштування. Ринок праці все більше потребує вищого рівня кваліфікації та трансверсальних (наскріз-

³ London Communiqué «Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world», 18 May 2007. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/London_Communique18May2007.pdf.

⁴ The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf.

⁵ Нова динаміка вищої освіти і досліджень для соціальних змін та розвитку // За редакцією І.О. Вакарчука. Упорядники: Фініков Т.В., Болюбаш Я.Я., Бабин І.І., Усатенко Г.О. – К.: Агентство «Україна», 2009. – 64 с. – С. 42-57.

них) компетентностей. Підвищення початкової кваліфікації. Поліпшити стан, доступність і якість працевлаштування для студентів і випускників. Включення виробничої практики до освітніх програм та навчання на робочому місці.

– Студенто-центроване навчання. Важливість навчальної місії ЗВО і необхідність постійного перегляду освітніх програм у напрямі розроблення результатів навчання. Розширення можливостей для кожного студента, нові підходи до викладання та навчання, ефективне консультування. Поліпшення якості викладання освітніх програм на всіх рівнях.

– Освіта, дослідження та інновації. Вища освіта має базуватися на майстерності у дослідженнях і таким чином сприяти розвитку інновацій та творчості в суспільстві. Кількість дослідників повинна зростати. Докторські програми повинні забезпечити високу якість дисциплінарного наукового дослідження і доповнюватися міждисциплінарними та міжсекторальними програмами. Збільшувати привабливість кар'єрного зростання дослідників-початківців.

– Міжнародна відкритість. Подальша інтернаціоналізація діяльності європейських ВНЗ, участь у глобальному співробітництві з метою забезпечення стійкого розвитку. Посилення привабливості та відкритості європейської вищої освіти.

– Мобільність. Мобільність студентів, дослідників-початківців і персоналу підвищує якість освітніх програм і досконалість досліджень; зміцнює академічну та культурну інтернаціоналізацію європейської вищої освіти. Мобільність важлива для особистого розвитку та працевлаштування, сприяє повазі до різноманіття і взаємодії з іншими культурами. Мобільність повинна бути ключовою ознакою ЕНЕА. Підвищення мобільності до 2020 р. на рівні 20% осіб, які здобувають вищу освіту у ЕНЕА, повинні мати період навчання чи стажування закордоном.

– Збір даних. Підвищення якості та розширення збору даних допоможе моніторити прогрес у досягненні цілей (соціальний вимір, працевлаштування, мобільність), служити основою для інвентаризації та бенчмаркінгу досягнень.

– Багатомірні інструменти прозорості. Розвиток механізмів для забезпечення більш детальною інформацією про ЗВО у ЕНЕА, щоб зробити їх різноманітність більш прозорою. Такі механізми, у тому числі й ті, що допомагають системам вищої освіти та інституціям визначати і порівнювати їх сильні сторони, повинні бути розроблені у тісному консультуванні з ключовими стейкхолдерами. Ці інструменти прозорості необхідно тісно пов'язати з принципами Болонського процесу, зокрема щодо забезпечення якості. Вони повинні базуватися на порівняльних даних і адекватних показниках для опису різних профілів ВНЗ та їх програм.

– Фінансування. ЗВО отримали велику автономію поряд із швидко зростаючими очікуваннями оперативної реактувати на потреби суспільства і бути підзвітними. У межах державної відповідальності державне фінансування залишається основним пріоритетом для забезпечення справедливого доступу та подальшого стійкого розвитку автономних ЗВО. Велика увага повинна бути приділена пошуку нових і диверсифікованих джерел фінансування та відповідних методів.

Будапештсько-Віденська декларація про Європейський простір вищої освіти, 12 березня 2010 р. (Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, March 12, 2010)

Будапештсько-Віденська декларація¹, що ухвалена в кінці першої декади Болонського процесу, офіційно запустила «конкурентоспроможний на міжнародному рівні та привабливий ЕНЕА». Серед ключових характеристик та орієнтирів подальшого розвитку і питання якості вищої освіти²:

– В унікальній співпраці між державними установами, ЗВО, студентами і викладачами, разом із роботодав-

цями, агентствами забезпечення якості, міжнародними організаціями та європейськими установами, ми залучені до ряду реформ з метою побудови ЕНЕА, який ґрунтується на довірі, співпраці та повазі до розмаїтості культур, мов і систем вищої освіти.

– Основними напрямками діяльності ЕНЕА є такі: реформа системи ступенів і освітніх програм, забезпечення якості, визнання кваліфікацій, мобільність і соціальний вимір.

– У тісній співпраці із ЗВО персоналом, студентами та іншими стейкхолдерами докласти зусиль задля реалізації реформ щодо мобільності студентів і персоналу, покращення викладання і навчання у ЗВО, підвищення рівня працевлаштування випускників і забезпечення якості вищої освіти для всіх.

– Сприяння створенню середовища, що надихає до роботи та навчання, є студенто-центрованим, розширює освітні можливості, забезпечуючи найкраще рішення для стійких і гнучких навчальних траєкторій. Це також потребує співпраці викладачів і дослідників на міжнародному рівні.

– Вища освіта є державною відповідальністю. Зобов'язання держави забезпечувати ЗВО необхідними ресурсами.

Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти, Бухарест, 26-27 квітня 2013 р. (Bucharest Communiqué «Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area», Bucharest, on 26 and 27 April 2012)

Бухарестське комюніке³ присвячує проблемі забезпечення якості особливу увагу⁴:

«Забезпечення якості вищої освіти для всіх

Розширення доступу до вищої освіти є передумовою суспільного прогресу та економічного розвитку. Ми домовляємося вжити заходи на національному рівні із розширення загального доступу до якості вищої освіти. Ми будемо працювати в напрямі підвищення відсотку тих, хто успішно завершує освіту, та забезпечення своєчасного пропускання у вищій освіті в усіх країнах ЕНЕА.

Основна частина вступників і випускників вищих навчальних закладів повинна відображати різноманітність населення Європи. Ми спрямуємо наші зусилля в напрямі груп, що недостатньо представлені, щоб розвинути соціальний вимір вищої освіти, зменшити нерівність і забезпечити адекватні послуги підтримки для студентів, консультування та керування, гнучкі навчальні траєкторії та альтернативні шляхи доступу, в тому числі визнання попереднього навчання. Ми заохочуємо використання взаємного колегіального навчання в розрізі соціального виміру та прагнемо відслідковувати прогрес в цій галузі.

Ми знову повторюємо наше зобов'язання сприяти студенто-центрованому навчанню у вищій освіті, що характеризується інноваційними методами викладання через залучення студентів як активних учасників процесу свого власного навчання. Разом з інституціями, студентами та працівниками ми сприятимемо робочому та навчальному середовищу, що підтримує й надихає.

Вища освіта повинна бути відкритим процесом, в якому студенти розвивають інтелектуальну незалежність та упевненість в собі поряд з професійними знаннями та навичками. Займаючись академічним навчанням і дослідженнями, студенти повинні набувати здатність упевнено оцінювати ситуації та обґрунтовувати свої дії на основі критичного мислення.

Забезпечення якості є надзвичайно важливим для побудови довіри та посилення привабливості пропозицій ЕНЕА, у тому числі забезпечення закордонної освіти. Ми зобов'язуємося підтримувати відповідальність держави

¹ Budapest-Vienna Declaration on the European Higher Education Area, March 12, 2010. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Budapest-Vienna_Declaration.pdf.

² Будапештсько-Віденська декларація про створення Європейського простору вищої освіти, 12 березня 2010 року, Будапешт (Угорщина) – Відень (Австрія). – URL: <http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/bolon/11.pdf>.

³ Bucharest Communiqué «Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area», Bucharest, on 26 and 27 April 2012. – [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communiqué%202012\(1\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communiqué%202012(1).pdf).

⁴ Бухарестське комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти, Бухарест, 26-27 квітня 2013 р. – URL: <http://www.tempus.org.uk/vyshha-osvita-ta-bolonskyj-proces/informacijno-analitychni-materialy/756-novini-rozvitku-bolonskogo-procesu.html>.

за забезпечення якості, а також активно залучати широке коло стейкхолдерів до цього процесу. Ми визнаємо звіт ENQA, ESU, EUA та EURASHE (групи E4) із запровадження та застосування «Європейських стандартів та рекомендацій із забезпечення якості» (ESG)¹. Ми переглянемо ESG задля удосконалення їх зрозумілості, придатності та корисності, включаючи їх сферу застосування. Перегляд буде ґрунтуватися на початковій пропозиції, яку має підготувати група E4 разом з Організацією міжнародної освіти (Education International), Конфедерацією Європейського Бізнесу (BUSINESSEUROPE) та Європейським реєстром забезпечення якості у вищій освіті (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR), що буде представлена для розгляду Групі супроводу Болонського процесу (Bologna Follow-Up Group).

Ми вітаємо зовнішнє оцінювання EQAR та закликаємо агенції з забезпечення якості звертатися за реєстрацією. Ми дозволимо агенціям, зареєстрованим EQAR, здійснювати свою діяльність в усьому ЕНЕА, дотримуючись при цьому національних вимог. Зокрема, ми маємо на меті визнавати рішення агенцій, зареєстрованих EQAR, щодо забезпечення якості за програмами спільних (joint degree) і подвійних (double degree) дипломів».

Документ констатував пріоритети розвитку на 2012-2015 рр. (наступна Конференція ЕНЕА на рівні міністрів пройде у Єревані (Вірменія) у травні 2015 р.), серед яких визначено:

На національному рівні:

- Дозволити агенціям із забезпечення якості, зареєстрованим EQAR, здійснювати свою діяльність в усьому ЕНЕА, водночас дотримуючись національних вимог.

На європейському рівні, готуючись до Конференції на рівні міністрів у 2015 р. та разом із відповідними стейкхолдерами:

- Розробити пропозицію щодо оновленої версії ESG для прийняття.

Очевидним є той факт, що Болонський процес є динамічним явищем, перебуває у стані постійного розвитку. На наступній схемі (рисунок 1) на основі здійсненого вище аналізу документів та звіту «ЕНЕА у 2012 році: Звіт про імплементацію Болонського процесу»² відображено розвиток напрямку «забезпечення якості вищої освіти» Болонського процесу у період 1999-2012 рр.³

Хоча Болонський процес виходить за межі ЕУ, він тісно пов'язаний із політиками і програмами ЕУ, оскільки є частиною загального руху до «Європи знань». Сьогодні Болонський процес реалізується відповідно до цілей, визначених такими основними документами ЕУ:

- Стратегічна рамка для Європейської співпраці в освіті та навчанні «Освіта та навчання 2020»⁴.

- Європа 2020. Стратегія для розумного, стійкого та інклюзивного розвитку.⁵

- Європейська співпраця у професійній освіті та навчанні на період 2011-2020 рр.⁶.

¹ European Association for Quality Assurance (2011): «Mapping the Implementation and application of the ESG»;

² The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report. – Brussels: EACEA, 2012. – 217 p. – URL: http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/documents/thematic_reports/138EN.pdf.

³ Towards the European Higher Education Area. Communiqué of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001. – URL: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Prague_Communique.pdf.

⁴ Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020'). (2009/C 119/02). – URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:119:0002:0010:en:PDF>.

⁵ Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the European Commission, Brussels, 3.3.2010. – COM(2010) 2020 final. – 34 p. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

⁶ The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020. Communiqué of the European Ministers for Vocational Education and Training, the European Social Partners and the European Commission, meeting in Bruges on 7 December 2010 to review the strategic approach and priorities. – URL: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/vocational/bruges_en.pdf.

- Підтримуючи розвиток і ринок праці – порядок денний для модернізації систем вищої освіти Європи.⁷

Реалізація Стратегії «Європа 2020»⁸ розпочалася у березні 2010 р. Зазначений документ розглядається як продовження Лісабонської стратегії та встановлює три пріоритети – розумний, стійкий та інклюзивний розвиток («smart, sustainable and inclusive growth»). Зміст пріоритетів є таким:

- розумність передбачає розвиток економіки, що базується на знаннях та інноваціях;

- стійкість забезпечується більш ефективним використанням ресурсів;

- інклюзивність спрямована на сприяння високому рівню зайнятості населення, соціальному та територіальному згуртуванню (cohesion).

Документом також визначено стратегічні показники, які мають засвідчити досягнення успіху у розвитку Європи станом на 2020 р. До них, серед інших, віднесено такі:

- 75% населення віком від 20 до 64 років мають бути працевлаштованими (у даний час цей показник складає 69%);

- 3% ВВП ЕУ має бути інвестовано у сферу досліджень і розробок (R&D).

Нова стратегія розвитку також констатувала чіткі орієнтири щодо модернізації європейської вищої освіти, які, у свою чергу, були деталізовані у документі «Підтримуючи розвиток і професійну діяльність – порядок денний для модернізації європейських систем вищої освіти» («Supporting growth and jobs – an agenda for the modernization of Europe's higher education systems»⁹), прийнятому ЕУ 26 вересня 2011 р. Відповідно до цього документу до ключових завдань модернізації європейської вищої освіти віднесено:

1. Підвищення рівня освітніх досягнень задля забезпечення потреб Європи у випускниках ЗВО і дослідниках. Визначено чітку цифру – до 2020 року 40% молодих людей повинні мати завершену вищу освіту.

2. Покращення якості та релевантності вищої освіти.

3. Покращення якості за рахунок мобільності та міжнародної співпраці.

4. Актуалізація «трикутника знань» («knowledge triangle»): зв'язок вищої освіти, досліджень і бізнесу (підприємництва) для досягнення досконалості та регіонального розвитку.

5. Покращення врядування та фінансових механізмів.

Реалізація другої цілі – покращення якості та релевантності вищої освіти – вбачається, зокрема, шляхом:

- широкого залучення роботодавців та інституцій ринку праці до розроблення та запровадження освітніх програм;

- урізноманітнення моделей і форм навчання (заочна, дистанційна, змішана, модульна тощо);

- використання потенціалу сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для забезпечення індивідуалізації навчання, удосконалення методів викладання та дослідження;

- безперервного професійного розвитку персоналу інституцій вищої освіти;

- розвитку програм докторського рівня (PhD) відповідно до Принципів інноваційної докторської підготовки (The Principles for Innovative Doctoral Training).

⁷ Supporting growth and jobs – an agenda for the modernization of Europe's higher education systems. Communication from the European Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, XXX. – COM(2011) 567/2. {SEC(2011) 1063}. – 16 p. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EN:PDF>.

⁸ Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth: Communication from the European Commission, Brussels, 3.3.2010. – COM(2010) 2020 final. – 34 p. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.

⁹ Supporting growth and jobs – an agenda for the modernization of Europe's higher education systems. Communication from the European Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, XXX. – COM(2011) 567/2. {SEC(2011) 1063}. – 16 p. – URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EN:PDF>.

Напрямок	2010 – Будапешт / Відень								
Забезпечення якості (QA)	Європейське співробітництво у QA	Гарантування високих стандартів і сприяння порівнянності кваліфікації. Європейське співробітництво задля сертифікації національних систем QA, взаємного визнання механізмів QA	QA на інституційному, національному та європейському рівнях. Розроблення спільних стандартів і рекомендацій для QA. Основні складові національних систем QA. Основна відповідальність за QA лежить на ВНЗ	Прийняття ESG у ENEA. Схвалення принципу ERQA	ESG як визначальний чинник змін у QA. Принципи створення та функціонування ERQA. Активна міжнародна співпраця між національними агентствами QA	Взаємозв'язок між багатовимірними інструментами для інформаційної прозорості щодо прогресу Болонського процесу з принципами QA			
	1999 Болонья	2001 Прага	2003 Берлін	2005 Берген	2007 Лондон	2009 Львів / Лувен-ла-Нев	2012 Бухарест	Рокі	

Рисунок 1. Реалізація напрямку «забезпечення якості вищої освіти» в еволюції Болонського процесу¹

¹ Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: монографія / Колектив авторів: Бугров В., Гожик А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Линьова І., Лугівий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитікова С.; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети»», 2014. – 156 с. – С. 20.

1.2. СТАНДАРТИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ, 2015 РІК

Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти – це документ, що ухвалений на Болонському саміті в 2005 р. у Бергені (Норвегія)¹ (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG), який містить стандарти та рекомендації для закладів і агенцій із забезпечення якості вищої освіти.

Як вже зазначалося вище, у Бухарестському комюніке «Використання нашого потенціалу з найбільшою користю: консолідація Європейського простору вищої освіти, Бухарест, 26-27 квітня 2013 р. (Bucharest Communiqué «Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area», Bucharest, on 26 and 27 April 2012²) серед пріоритетів розвитку на 2012-2015 рр. було визначено завдання – на європейському рівні, готуючись до Конференції на рівні міністрів у 2015 р. та разом із відповідними стейкхолдерами, розробити пропозицію щодо оновленої версії ESG для прийняття.

ESG слугують основою не тільки для розбудови систем забезпечення якості вищої освіти на інституційному, національному та європейському рівнях, але й інструментом для визнання таких агенцій на європейському рівні.

Оновлена версія ESG, схвалена BFUG у вересні 2014 р., розміщена на спеціально створеному сайті³ схвалена на Міністерській конференції 15 травня 2015 р., яка відбулася у м. Єреван (Вірменія) у травні 2015 р. Як зазначено на вище згаданому сайті, оновлена версія робить ESG більш зрозумілими, більш чітко прив'язаними до процесів навчання і викладання у частині внутрішнього забезпечення якості, а також визначає зв'язок між забезпеченням якості та іншими інструментами Болонського процесу, які були запроваджені після 2005 року, включаючи кваліфікаційні рамки та навчальні результати.

У Додатку 1 представлено оригінальний текст **ESG 2015** та його переклад українською мовою, здійснений Національним Еразмус+ офісом в Україні.

1.3. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РЕЄСТР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (І. ПРОХОР)

У 2008 р. задля підвищення прозорості якості європейської вищої освіти утворено **Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR⁴)**, засновником якого стала група чотирьох основних консультативних членів із супроводу Болонського процесу. Метою EQAR є надання громадськості чіткої та надійної інформації щодо агентств забезпечення якості, які функціонують у європейських країнах.

Для того, щоб бути включеним до EQAR, агентство повинно підтвердити свою відповідність ESG. Процедура підтвердження передбачає зовнішній аудит, який здійснюється незалежними експертами. Від заявників очікується підтвердження субстанційної (сутнісної) відповідності ESG.

Станом на початок 2015 р. у реєстрі присутні 36 агенцій з 19 країн Європи, а саме: Австрія (1), Бельгія (2), Данія (1), Естонія (1), Іспанія (6), Литва (1), Нідерланди (3), Німеччина (8), Норвегія (1), Польща (1), Португалія (1), Румунія (1), Сербія (1), Словенія (1), Сполучене Королівство (1), Фінляндія (1), Франція (2), Хорватія (1), Швейцарія (2).

З метою сприяння європейському співробітництву у сфері забезпечення якості у 2000 р. було утворено

Європейську мережу забезпечення якості вищої освіти (ENQA⁵). У 2004 р. ця Європейська мережа трансформована в **Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (ENQA)**, яка поширює і розвиває досвід щодо забезпечення якості та входить до групи чотирьох основних консультативних членів із супроводу Болонського процесу. Асоціація об'єднує агенції та організації забезпечення якості вищої освіти. Ті з них, які задовольняють критеріям членства в ENQA, мають статус повних членів. На початок 2015 р. повними членами асоціації є 46 національних агенцій та 2 міжнародні європейські організації.

Маємо констатувати, що станом на травень 2015 року Україна не представлена у вище зазначених Реєстрі та Асоціації.

Аналіз ключових документів агентств різних країн ЕНЕА, акредитованих EQAR, виявив наявність термінологічної багатоманітності щодо визначення поняття «якість освіти» у різних площинах – концептуальній, теоретичній і методологічній (таблиця 1). Категорія «якість освіти» в нормативних документах різних країн розглядається з позицій зацікавлених сторін (stakeholders) освітнього процесу: держави, суспільства, закладу освіти, роботодавців, студентів і батьків.

¹ Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006. – 35 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.enqa.eu/files/ESG%20in%20Ukrainian.pdf>.

² Bucharest Communiqué «Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area», Bucharest, on 26 and 27 April 2012. – URL: [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/Bucharest%20Communique%202012\(1\).pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/Bucharest%20Communique%202012(1).pdf).

³ Revised European Standards and Guidelines (ESG) endorsed by the BFUG. – URL: <https://revisionesg.wordpress.com/2014/10/21/revised-european-standards-and-guidelines-esg-endorsed-by-the-bfug/>

⁴ EQAR. – URL: <http://www.eqar.eu/>.

⁵ ENQA. – URL: <http://www.enqa.eu/>.

Визначення ключових понять процесу забезпечення якості вищої освіти

Назва країни	Орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти	Ключові нормативно-правові документи	Ключові поняття процесу забезпечення якості вищої освіти
Австрія	The Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria, AQ Austria	Federal Act on the Organisation of Universities and their Studies, Universities Act 2002 – UG The Act on Quality Assurance in Higher Education, HS-QSG	<i>Внутрішня система управління якістю</i> (internal quality management system) – система, створена інституцією з метою контролю забезпечення якості та досягнення поставлених цілей в освітній діяльності ¹ . <i>Зовнішнє забезпечення якості</i> (external quality assurance) – різні заходи, що повинні бути застосовані періодично для оцінки покращення якості ЗВО щодо викладання, наукових досліджень та управління інституцією ² . <i>Процедури з забезпечення якості</i> (quality assurance procedures) – формальні процеси, проведені незалежними і зовнішніми експертами, які встановлюють відповідність освітніх установ та освітніх програм або системи менеджменту якості освітньої установи із заздалегідь визначеними критеріями і стандартами ³ .
Бельгія	Agency for Quality Assurance in Higher Education, AEQES – для Франкомовної спільноти.	Guide for expert committee members, 2010 QUALITY Handbook: Version: 1st March 2011 AEQES Reference Framework: Compilation and assessment guide, 2012	Концептуалізація поняття «якість у вищій освіті» (quality in higher education), здійснюється на основі підходів L. Harvey, M. Martin та A. Stella. L. Harvey виділяє підхід до якості, як взаємозв'язок якостей і цілі, а саме: «якість пов'язано з ціллю, що визначає постачальник освітніх послуг». Тобто, <i>якість освіти</i> трактується з точки зору виконання вимог, потреб чи бажань замовника послуг ⁴ . M. Martin та A. Stella відзначають, що наявність різних місій і завдань різних типів ЗВО означає, що не можливо чітко визначити ряд кількісних критеріїв або стандартів оцінки. Очевидно, що будь-які критерії повинні бути визначатися в певному контексті ⁵ . Як результат AEQES використовує свої власні зовнішні процедури оцінки таким чином, щоб максимально гарантувати успішне досягнення своїх власних місій і завдань ⁶ .
Бельгія	Flemish Council of Universities and University Colleges — Quality Assurance Unit, VLUHR – QAU – для Фламандської спільноти	The Flemish Interuniversity Council, VLIR / The Flemish Council for university colleges, VLHORA Educational Assessment Visits Guide, 2005 Manual for the External Quality Assurance in Flemish Higher Education, 2013	<i>Якість у вищій освіті</i> (quality in higher education) – це складний і багатогранний термін. Інтерпретація поняття відрізняється в залежності від цільової групи та рівня освіти; змінюється в часі; визначається передумовами, в яких якість можна опрацювати в контексті освіти. Така багатогранність інтерпретації терміну перетворює оцінку якості на складний процес, в якому має бути приділена належна увага очікуванням великої кількості учасників (ЗВО, студенти та їхні батьки, працевластці, торговельні організації, суспільство в цілому і уряд) ⁷ . <i>Внутрішнє забезпечення якості</i> (internal quality assurance) – усі заходи, спрямовані на підтримку і поліпшення якості у ЗВО. Внутрішній характер системи забезпечення якості особливо виражено в самооцінці, яку здійснюють інститути. Освітні програми відображають свої сильні та слабкі сторони за допомогою критичного аналізу їх власної освітньої діяльності. Підсумковий звіт по самооцінці є зв'язок між внутрішньою і зовнішньою системами забезпечення якості ⁸ . <i>Зовнішнє забезпечення якості</i> (external quality assurance) – здійснюється через реалізацію оцінюючих візитів комісіями, які координуються VLIR і VLHORA відповідно. Основою такого зовнішнього оцінюючого візиту є самооцінка освітньої програми або ЗВО, які перевіряються. Комітет незалежних зовнішніх експертів проводить оцінку якості та оприлюднює публічний звіт про свої висновки. ЗВО готує відповідь на рекомендації Комітету з оцінки. ⁹

¹ Federal Act on the Organisation of Universities and their Studies (Universities Act 2002 – UG) – URL: https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_2002_1_120.pdf/.

² HS-QSG. – URL : https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/ErV/ERV_2011_1_74/ERV_2011_1_74.html/.

³ Там само.

⁴ Harvey, L., 1995, 'Editorial: The quality agenda', Quality in Higher Education, 1(1), pp. 5–12.

⁵ Martin, M., & Stella, A. (2007). External quality assurance in higher education: making choices (85). Paris: UNESCO: International Institute for Educational Planning.

⁶ AEQES Reference Framework: Compilation and assessment guide, 2012. – URL: <http://www.aeqes.be/documents/20121004AEQESCompilationAssessmentGuide2012.pdf/>.

⁷ VLIR | VLHORA Educational Assessment Visits Guide, Brussels, February 2005. – URL: <http://www.vluhr.be/media/docs/VLIR%20VLHORA%20Educational%20Assessment%20Visits%20Guidell.pdf/>.

⁸ Там само.

⁹ Там само.

Назва країни	Орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти	Ключові нормативно-правові документи	Ключові поняття процесу забезпечення якості вищої освіти
Болгарія	The National Evaluation and Accreditation Agency, NEAA	Higher Education Act) Statute of the National Evaluation and Accreditation Agency, 2005 The System of quality assurance in the activities of the National Evaluation and Accreditation Agency)	<i>Якість</i> (quality) – сукупність властивостей і характеристик, які відрізняють один об'єкт, явище чи процес від аналогічних йому щодо міри ефективності. Природа якості може бути описана у різній термінології: – гарантування якості (quality guarantee); – оцінка якості (quality evaluation); – підтримка якості (quality maintenance); – управління якістю (quality management); – забезпечення якості (quality assurance) ¹ .
Данія	Danish Evaluation Institute, EVA The Danish Accreditation Institution, DAI	(Interdisciplinary evaluation. The Danish Evaluation Institute, 2012 The Accreditation Act on higher education institutions, 2013 Guide to institutional accreditation, 2013 Guide to programme accreditation: Existing programmes and local provision of programmes, 2013 Guide to programme accreditation: New programmes and local provision of programmes, 2013	<i>Оцінювання</i> (evaluation) – часто використовується як термін для опису систематичних процесів оцінки всіх видів (наприклад, акредитації, аудиту, сертифікації і т.д.) Термін «оцінювання» також використовується у більш обмеженому позначенні процесів відкритих для оцінки, насамперед, стосовно навчанням і розвитку. EVA чітко розмежовує концепції «оцінювання» та «акредитації» ² . <i>«Акредитація»</i> (accreditation) – ґрунтується на європейській традиції забезпечення якості, завжди включає чотири елементи: звіти ЗВО, відвідування ЗВО, засідання групи експертів і підготовка звітів, які включають результати оцінки. Акцент робиться на окремих освітніх програмах або ЗВО. Таким чином, акредитація сприяє покращенню якості навчання та його розвитку на локальному рівні. Акредитація здійснюється на основі попередньо визначених критеріїв і включає: призначення експертних груп, самооцінку ЗВО, відвідування комісією ЗВО, підготовку звітності зовнішніми експертами і оприлюднення остаточного звіту ³ . Під час оцінювання акцент робиться на виявленні та оцінці моделей практики, поясненні причин, які лежать в основі різних проблемних сфер, і впливу нових заходів на діяльність у цілому. Оцінювання може сприяти виробленню нових рекомендацій щодо перспективи та прогресу, які є корисними секторам вищої та післядипломної освіти в цілому, окремим видам програм, окремим функціям, пов'язаним із програмами (викладання, управління, консультування і т.д.), державним органам і законодавцям тощо. Оцінювання не має заздалегідь визначених критеріїв і розробляється відповідно до мети проведення в кожному окремому випадку. Виокремлюють чотири типи оцінювання: – тематичне оцінювання (thematic evaluations); – компаративне оцінювання обраних програм підготовки (comparative evaluations of selected programmes); – оцінювання, спрямоване на перехідні питання (evaluations that focus on transitions); – оцінювання спрямоване на зміцнення потенціалу (evaluations that focus on strengthening capacity). ⁴ <i>Забезпечення якості</i> (quality assurance) – загальна політика, стратегія і процедури забезпечення якості у закладі, розподіл відповідальності для підтримки внутрішньої системи забезпечення якості. Забезпечення якості включає впровадження системи забезпечення якості на усіх рівнях організаційної структури закладу освіти та передбачає роботу щодо зміцнення і розвитку якості та актуальності освітніх програм ⁵ .
Естонія	Estonian Quality Agency for Higher and Vocational Education, EKKA	Universities Act, 1995 Conditions and Procedure for Institutional Accreditation, 2011 Conditions and Procedure for Institutional Accreditation: explanatory memorandum, 2011 Guidelines for Institutional Accreditation Experts Quality Assessment of Study Programme Groups in the First and Second Cycles of Higher Education, 2012	<i>Оцінка якості групи освітніх програм</i> (quality assessment of study programme group) – зовнішня оцінка, в ході якої встановлюється відповідність навчального плану, а також освітнього процесу та пов'язаних з ним документів законодавству, національним і міжнародним стандартам; висновки формуються з метою надання рекомендацій для поліпшення якості освіти ⁶ . Такий підхід дозволяє здійснити узагальнююче оцінювання, на відміну від оцінювання окремої освітньої програми.

¹ The System of quality assurance in the activities of the National Evaluation and Accreditation Agency. – URL: http://www.neaa-government.bg/images/files/Sistema_z_a_osigurjavane_na_kachestvo_NEAA_EN_short.pdf/.

² Interdisciplinary evaluation. The Danish Evaluation Institute, 2012. – URL: <http://english.eva.dk/higher-education/interdisciplinary-evaluation/>.

³ Там само.

⁴ Interdisciplinary evaluation. The Danish Evaluation Institute, 2012. – URL: <http://english.eva.dk/higher-education/interdisciplinary-evaluation/>.

⁵ Guide to institutional accreditation. The Danish Accreditation Institution, July 01, 2013. – URL: http://akkr.dk/wp-content/uploads/akkr/Guide-to-institutional-accreditation_final.pdf/.

⁶ Universities Act on 12.01.1995. – URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/517062014007/consolide/>.

Назва країни	Орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти	Ключові нормативно-правові документи	Ключові поняття процесу забезпечення якості вищої освіти
Італія	The Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties, AVEPRO	The Apostolic Constitution Sapientia christiana, 1979 Statute of the Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties, 2007 The Nature, Context and Purpose of Quality Assurance: Briefing Note for Ecclesiastical Universities and Faculties, 2008 Time Scale for Quality Review Internal Evaluation Quality Assurance Guidelines for Ecclesiastical Universities and Faculties Preparing the Self-Evaluation Report: Notes of Guidance for Faculties and Service Units	<i>Якість церковних академічних закладів</i> у галузі вищої освіти та наукових досліджень (quality of ecclesiastical academic institutions) – ефективна діяльність цих закладів відповідно до наступних цілей: – проведення наукових досліджень і педагогічної діяльності для розвитку і просування дисциплін, які вони вивчають і викладають, поглиблення знання християнського одкровення і питань, пов'язаних з ним; – здійснення підготовки для викладання священних наук і наук, пов'язаних з ними, та виконання обов'язків у діяльності Церкви; – надання активної допомоги відповідно до завдань у роботі щодо евангелізації в тісному контакті з керівництвом, місцевою і вселенською Церквою. Якість стимулюється і оцінюється через оцінку результатів у різних галузях: науковій, освітній, виховній, та по відношенню до наявних ресурсів та структур ¹ . <i>Забезпечення якості</i> (quality assurance) – підтвердження університетом ефективності програми підготовки, його наукової діяльності через низку інструментів: оцінювання наукових публікацій і заявок на наукові гранти через систему експертної оцінки (peer-review system); залучення академічної спільноти до викладання та проведення наукових досліджень закордоном; залучення викладацького персоналу як зовнішніх експертів на міжнародному рівні; збору інформації щодо працевлаштування випускників, продовження навчання за престижними міжнародними програмами в системі післядипломної освіти; членства в комісіях щодо академічних посадових призначень; регулярного оцінювання викладання та навчання ² .
Косово	The Kosovo Accreditation Agency, KAA	The Law on Higher Education in Kosovo, 2011 The Administrative Instruction on the Licensing of Private Bearers of Higher Education in Kosovo, 2012 The Administrative Instruction on Establishing the Kosovo Accreditation Agency, 2004 The Administrative Instruction for the Accreditation of Higher Education Institutions in the Republic of Kosovo, 2013 The Administrative Instruction on Criteria and Procedures for the Accreditation of Higher Professional Schools and Higher Technical Schools in the Republic of Kosovo, 2009	« <i>Внутрішня система забезпечення якості освіти</i> » (internal quality assurance) – офіційна оцінка процесів, за допомогою якої інституція підтверджує, що запропоновані нею всі освітні послуги відповідають стандартам найкращих освітніх практик Європи і демонструють безперервне покращення якості ³ .
Литва	Centre for Quality Assessment in Higher Education, SKVC	The Law on Higher Education and Research Procedure for the External Evaluation and Accreditation of Study Programmes, 2009 The Methodology for Evaluation of Higher Education Study Programmes, 2010 Procedure for the external review of higher education institution, 2010 (Accreditation procedure of higher education institution, 2010 Methodology for Conducting an Institutional Review in Higher Education, 2010	<i>Забезпечення якості у вищій освіті та наукових дослідженнях</i> (quality assurance in higher education and research) – здійснюється ЗВО та дослідницькими інституціями шляхом публічного оприлюднення індикаторів якості та сприяння розвитку культури якості у своїй діяльності в галузі вищої освіти та наукових досліджень. Гарантується внутрішньою системою забезпечення якості (the internal system of quality assurance) ЗВО та науково-дослідних інститутів, зовнішнього оцінювання та акредитації освітніх програм (external evaluation and accreditation of study programmes), зовнішнього оцінювання наукових досліджень (external evaluation of research activities), зовнішнього оцінювання та/або акредитації ЗВО та науково-дослідних інститутів ⁴ .

¹ Statute of the Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties, 2007. – URL: <http://www.avepro.va/>.

² The Nature, Context and Purpose of Quality Assurance: Briefing Note for Ecclesiastical Universities and Faculties, 2008. – URL: http://www.avepro.glauco.it/avepro/allegati/295/Briefing%20Note_EN.pdf/.

³ The Law on Higher Education in Kosovo (no. 2003/14, dated 12/05/2003). – URL: <http://www.akreditimi-ks.org/new/index.php/en/documents-publications/legislation/>.

⁴ The Law on Higher Education and Research. – URL: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=478933.

Назва країни	Орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти	Ключові нормативно-правові документи	Ключові поняття процесу забезпечення якості вищої освіти
Нідерланди	Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders, NVAO	Assessment frameworks for the higher education accreditation system – institutional quality assurance (The Netherlands, 2011) Assessment frameworks for the higher education accreditation system – programme assessment limited/extensive (The Netherlands), 2011 Accreditation Framework (Flanders), 2005 Assessment frameworks for the higher education accreditation system – distinctive features (The Netherlands/Flanders), 2011	«Забезпечення якості» (quality assurance) – процес підтвердження відповідності освітньої діяльності (запровадження, процес і результати) очікуванням зацікавлених сторін (stakeholders) або нормативам відповідно до попередньо визначених мінімальних вимог ¹ .
Німеччина	Accreditation, Certification and Quality Assurance Institute, Bayreuth, ACQUIN German Accreditation Council, GAC Central Agency for Evaluation and Accreditation, ZEvA Accreditation Agency for Study Programmes in Health and Social Sciences, AHPGS Agency for Quality Assurance through Accreditation of Study Programmes, AQAS Accreditation Agency Specialised in Accrediting Degree Programmes in Engineering, ASIIN e.V Evaluation Agency of Baden-Württemberg, EVALAG Foundation for International Business Administration Accreditation, FIBAA	Guidelines for programme accreditation procedures, 2007 Common structural guidelines of the Länder for the accreditation of Bachelor's and Master's study courses, 10 October 2003 as amended on 4 February 2010 Qualifications Framework for German Higher Education Qualifications, 2005 Guidelines for Universities on Producing an Accreditation Application (Resolution by the Accreditation Commission), 2012 Statement Concerning the Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area and the ENQA Membership Criteria, 2014	<i>Якість</i> (quality) – вагомість/обґрунтованість і досягнення цілей; елементи якості (планування, управління, стимулювання та результати) визначаються як вимоги для кожної освітньої програми (програми акредитації). Система акредитації визначає наявність системи якості у ЗВО та її використання як обов'язкового елемента у діяльності закладу ² . <i>Планування якості</i> (quality planning) – використання елементів, необхідних для розробки освітніх програм високої якості ³ . <i>Управління якістю</i> (quality steering) – гарантування ЗВО, що процеси розробки, впровадження, моніторингу та безперервного вдосконалення якості впливають на усі освітні програми ⁴ . <i>Стимулювання якості</i> (quality promotion) – спільна підтримка учасників освітнього процесу забезпечення якості, здатність виконувати свої завдання в рамках процесів, щоб зробити особистий внесок у поліпшення якості ⁵ . <i>Якість результатів</i> (quality of results) – чітке визначення і обґрунтування цілей освітньої програми; забезпечення запланованої реалізації цілей через концепцію освітньої програми; визначення необхідного організаційного та матеріального забезпечення; реалізація концепції відповідно до цілей; використання визначених методів оцінювання; регулярний перегляд освітньої програми ЗВО для визначення досягнення цілей та необхідності змінювати програму; вживання заходів щодо поліпшення програм за необхідністю ⁶ . <i>Цикл контролю якості</i> (Quality Control Cycle, QCC) – послідовність процедур для покращення якості; базується на дійсних цілях освітньої програми; концепція, реалізація концепції, перегляд щодо досягнення цілей і можливих поліпшень, встановлених відповідно до обґрунтованих цілей; застосовується до всіх процесів у галузі викладання та навчання. Вимоги QCC застосовуються не тільки до освітніх програм, але і до діяльності ЗВО. Це дозволяє перевірити цілеспрямованість процесів, їх послідовність та ефективність, врахування у процесах елементів систематичного контролю і поліпшення якості ⁷ . <i>Дійсні цілі освітньої програми</i> (valid objectives of study programme) – цілі, які переглядаються концептуально та/або емпірично щодо їх допустимості/прийнятності та користності ⁸ .

¹ Glossary of NVAO. – URL: http://nvaio.com/woordenlijst_english/.

² Guidelines for programme accreditation procedures, 2007. – URL: http://www.acquin.org/doku_serv/Guide_System_EN_ACQUIN.pdf.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Guidelines for programme accreditation procedures, 2007. – URL: http://www.acquin.org/doku_serv/Guide_System_EN_ACQUIN.pdf.

⁷ Там само.

⁸ Там само.

Назва країни	Орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти	Ключові нормативно-правові документи	Ключові поняття процесу забезпечення якості вищої освіти
			<p><i>Політика якості (quality policy)</i> – елемент плану стратегічного розвитку, де подається чітке визначення якості, що інтегрується у рішення ЗВО¹.</p> <p><i>Процес забезпечення якості (quality assurance processes)</i> – адекватна документація та імплементація процесів забезпечення якості (відповідальність, компетенції, зобов'язуючі настанови)².</p> <p><i>Якість освітніх програм (quality of study programmes)</i> – процес отримання кваліфікації, взаємодія його елементів, міра досягнення поставлених цілей щодо досягнення студентами намічених результатів навчання (learning outcomes). Визначення змісту якості освітньої програми здійснюється ЗВО при розробці власних цілей. До цього додаються зовнішні вимоги з політично-правового та соціально-економічного контекстів, де формується і реалізується освітня програма. Якість освітньої програми визначається також за успіхом, якого досягли випускники програми³.</p>
Польща	The Polish Accreditation Committee, PKA	University Act, 2005 The Statutes of the Polish Accreditation Committee, 2011 Guidelines for drawing self-evaluation reports: Resolution No. 461/2012 of the Presidium of PKA, 2012	<i>Стандарти навчання</i> – сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти при здійсненні підготовки учительських кадрів, а також кадрів, для яких вимоги щодо процесу навчання та його результатів визначені у нормах права Європейського Союзу ⁴ .
Сполучене Королівство	The Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA	The UK Quality Code for Higher Education (Quality Code), 2012	<p><i>Академічні стандарти (academic standards)</i> – це спосіб опису такого рівня досягнення, який необхідно здобути для отримання певної освітньої кваліфікації (ступеня). Стандарти встановлюються визначеними акредитуючими установами (degree-awarding bodies) для освітніх курсів (програм, модулів) та є обов'язковими для виконання для присудження відповідного ступеня⁵.</p> <p><i>Академічна якість (academic quality)</i> – це спосіб опису того, наскільки ефективно наявні освітні можливості допомагають у досягненні певного ступеня, наскільки відповідними і ефективними є викладання, матеріальна забезпеченість, оцінювання та можливості для навчання⁶.</p>
Фінляндія	Finnish Education Evaluation Centre, FINEEC	Audit manual for the quality systems of higher education institutions 2015–2018 Audit manual for the quality systems of higher education institutions 2011–2017 (2nd edition) Enhancing Quality: Audits in Finnish Higher Education Institutions 2005–2012	<p><i>Аудит (audit)</i> – незалежне, систематичне й об'єктивне зовнішнє оцінювання системи забезпечення якості закладів освіти (institution's quality assurance system), тобто процесів, процедур і системи, що використовуються для підтримки та розвитку якості в діяльності закладу. Головною вимогою забезпечення та розвитку якості є підготовка та розміщення відповідної документації у внутрішній інформаційній системі ЗВО і посібниках/інструкціях із забезпечення якості. Концептуальною основою забезпечення якості виступають механізми безперервного вдосконалення, які можуть бути реалізовані в контексті діяльності закладу⁷.</p> <p><i>Забезпечення якості (quality assurance)</i> – невід'ємна частина повсякденної практики і, таким чином, справжня культура якості (quality culture), що повністю формується у закладах освіти. Крім того, забезпечення якості є невід'ємною частиною стратегічного управління і діяльності ЗВО в цілому. Особистий профіль закладу буде сприйматись у рамках системи управління і забезпечення якості, що підтверджуватиме правомірність і чесність усіх процедур закладу⁸.</p>

¹ Guidelines for programme accreditation procedures, 2007. – URL: http://www.acquin.org/doku_serv/Guide_System_EN_ACQUIN.pdf/.

² Там само.

³ Programme Accreditation, ASIIN. – URL: <http://www.asiin-ev.de/pages/en/asiin-e.-v/programme-accreditation.php>.

⁴ Закон Польщі Про вищу освіту від 27 липня 2005 року. – URL: <http://upf.com.ua/wp-content/uploads/2013/11.pdf>

⁵ Glossary of QQA. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/about-us/glossary?Category=A#4/>.

⁶ Там само.

⁷ Enhancing Quality: Audits in Finnish Higher Education Institutions 2005–2012. – URL: <http://karvi.fi/en/pubtype/research-report?order=DESC/>.

⁸ Там само.

Назва країни	Орган, який відповідає за забезпечення якості вищої освіти	Ключові нормативно-правові документи	Ключові поняття процесу забезпечення якості вищої освіти
Франція	Commission des Titres d'Ingénieur, CTI High Council for the Evaluation of Research and Higher Education, HCERES)	Accreditation Criteria, Guidelines And Procedures, 2012 Self-Evaluation Guide for Engineering Education Programmes: Outline, 2006 Learning Outcomes in Quality Assurance and Accreditation: Principles, recommendations and practice. The European Consortium for Accreditation in Higher education, 2013	<i>Політика внутрішнього забезпечення якості</i> (internal quality assurance policy) – направлена на безперервне покращення освітніх програм; має бути узгоджена з глобальною стратегією ЗВО і підтримуватись управлінським персоналом закладу ¹ . <i>Забезпечення якості освітніх програм</i> (the quality assurance of their study programmes) – відповідальність ЗВО за встановлення та визначення результатів навчання (Learning Outcomes, LO) ² .
Хорватія	Agency for Science and Higher Education, ASHE	The Act on Quality Assurance in Science and Higher Education, 2009 ASHE: Strategy for 2010-2014, 2010 Quality Assurance Manual, 2010	«Якість у науці та вищій освіті» (Quality in science and higher education) – багатовимірне і динамічне поняттям, з акцентом на задоволення загальноприйнятих стандартів і очікувань суспільства в цілому, бажанням постійно покращувати всі процеси та їх результати ³ . <i>Внутрішня система забезпечення та розвитку якості»</i> (internal system of quality assurance and development) – система дій і заходів, через які об'єкти оцінки представляють їх відповідність щодо ефективності та реалізації якісних результатів освітньої та наукової діяльності ⁴ . <i>«Зовнішня система забезпечення та розвитку якості»</i> (external system of quality assurance and development) включає в себе оцінку і рішення щодо якості об'єктів оцінки, прийнятих на основі об'єктивних і прозорих критеріїв ⁵ .
Чеська Республіка	Accreditation Commission Czech Republic, ACCR	Decree 42 of the Ministry of Education, Youth and Sports of 10 February 1999, on the content of applications for the accreditation of study programmes ACT No. 111 On Higher Education Institutions and on Modification and Amendment of Other Acts – The Enactment Connected with the Accreditation Commission, 2013 Statute of the Accreditation Commission, 2004 Memorandum of the Minister of Education, Youth and Sports on the Independence of the Accreditation Commission, 2010 Accreditation Commission Standards for assessment of applications for granting, expanding and extending accreditation of study programmes and their fields of study, 2015	<i>Стандарти освітніх програм</i> (standards for study programmes) – загальні мінімальні вимоги з акредитації ACCR для обробки заявок на надання, розширення і продовження терміну дії акредитації освітніх програм та їх спеціалізацій. Якщо освітня програма ділиться на спеціалізації, вимоги застосовуються до конкретних спеціалізацій. Окремі критерії можуть бути визначені для конкретних груп спеціалізацій ⁶ .

¹ Accreditation Criteria, Guidelines And Procedures, 2012. – URL: http://www.cti-commission.fr/IMG/pdf/references_and_guidelines_2012-2.pdf

² Learning Outcomes in Quality Assurance and Accreditation: Principles, recommendations and practice. The European Consortium for Accreditation in Higher education, 2013. – URL: <http://www.cti-commission.fr/Learning-Outcomes-in-Quality-1069/>.

³ The Act on Quality Assurance in Science and Higher Education passed by the Parliament of the Republic of Croatia at the session held

on April 3, 2009. – URL: https://www.azvo.hr/images/stories/o_nama/Act_on_Quality_Assurance_in_Science_and_Higher_Education.pdf/

⁴ Так само.

⁵ Так само.

⁶ Accreditation Commission Standards for assessment of applications for granting, expanding and extending accreditation of study programmes and their fields of study. – URL: http://www.akreditacnikomise.cz/attachments/article/83/EN_Standards%20for%20study%20programmes_2_2015.pdf

1.4. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ФІНЛЯНДІЇ (С. КАЛАШНІКОВА)

Система вищої освіти Фінляндії має два паралельні сектори: сектор класичних університетів і сектор так званих «політехнік» – університетів прикладних наук (universities of applied sciences). Таблиця 1 пропонує порівняння деяких параметрів класичних університетів і університетів прикладних наук, які функціонують у Фінляндії.

Таблиця 1

Порівняння параметрів класичних університетів і університетів прикладних наук, які функціонують у Фінляндії*

Параметр	Класичні університети	Університети прикладних наук
Спрямованість вищої освіти	Дослідницька та академічна вища освіта	Професійна вища освіта
Кількість університетів	14	24
Законодавчий акт, що регулює діяльність	Законом про університети (2009 р.) Закон визначає класичні університети як «незалежні юридичні організації», діяльність яких базується на свободі освіти та науки, а також університетській автономії. Класичні університети сфокусовані на проведенні наукових досліджень і наданні академічної освіти, їх місія визначена таким чином: «проводити наукову діяльність та на її основі здійснювати вищу освіту». Відповідно до своєї місії університети повинні взаємодіяти із суспільством і посилювати вплив результатів наукових досліджень на суспільний розвиток.	Закон про «політехніки» (2009 р.) Система «політехнік» (університетів прикладних наук) є достатньо молодою у Фінляндії. Перші з них почали функціонувати у 1991-1992 роках. Всі новостворені «політехніки» працювали у так званому «режимі випробування» аж до 2000 року. «Політехніки» на відміну від класичних університетів зорієнтовані на прикладну професійну діяльність, їх основний орієнтир – це потреби ринку праці. Крім того, «політехніки» активно здійснюють прикладні дослідження та розробки (R&D – Research & Developments), спрямовані на забезпечення регіонального розвитку (розвитку регіонів країни).
Бакалаврські програми	180 ECTS 3 роки	210-270 ECTS 3,5-4,5 роки
Магістерські програми	120 ECTS 2 роки	60-90 ECTS 1-1,5 роки
Докторські програми	240 ECTS 4 роки	x

* Education in Finland. – Helsinki: Finnish National Board of Education, 2004. – 16 p.

ЗВО Фінляндії є незалежними у процедурі набору студентів. Кількість вступних місць визначається щорічно у процесі переговорів між університетами та профільним міністерством. Цей принцип носить назву «numerous clausus», що означає обмежену кількість місць для вступників для всіх напрямів підготовки. Університети країни використовують різні комбінації вступних критеріїв. Для навчання на магістерських програмах у «політехніках» необхідно успішно завершити бакалаврський рівень і мати, як мінімум, 3 роки досвіду професійної діяльності.

1 січня 2010 року у Фінляндії вступив у дію новий національний Закон про університети (Universities Act¹). Прийняття цього законодавчого акту значним чином сприяло розширенню автономії ЗВО, підвищенню ефективності управління та врядування університетами. Відповідно до прийнятого Закону ректори університетів визначені як виконавчі менеджери університетських рад. Всі члени університетської ради обираються колегіально, при цьому не менше 40% ради складають зовнішні представники. Члени університетської спільноти (професори, адміністративний і обслуговуючий персонал, студенти) також мають своє представництво в університетській раді. Голова та заступник голови університетської ради обираються серед її зовнішніх членів. Розпочата у 2010 році реформа вищої освіти Фінляндії внесла значні зміни в організацію та реалізацію кадрової політики в університетах. А саме, із вступом у дію нового Закону персонал університетів утратив статус державних службовців і набув статусу найнятих за контрактом працівників. При цьому університетам надано право визначати та реалізовувати незалежні інституційні політики щодо розвитку

людських ресурсів. Ще одним позитивним результатом реформи стало набуття ЗВО Фінляндії більшої автономності щодо управління фінансами (фінансова автономія). Таке рішення, у свою чергу, посилило можливості для здійснення ефективного стратегічного управління закладами вищої освіти. Крім того, це дозволило спрямувати фінансові ресурси ЗВО у ті сектори досліджень та освіти, які університети вбачають перспективними відповідно до їх власних інституційних профілів. Останнє, без сумніву, сприяє підвищенню конкурентоспроможності фінських ВНЗ у міжнародному освітньому і науковому середовищі.

Вища освіта у Фінляндії є безкоштовною. Студенти платять лише незначну щорічну суму до студентського об'єднання/союзу, отримуючи за це значні знижки на харчування, медичні послуги та інші соціальні пільги. Придбання книжок і навчальних матеріалів – особиста відповідальність студентів. Уряд Фінляндії, усвідомлюючи значення вищої освіти для розвитку країни та підтримуючи принцип університетської автономії, продовжує гарантувати належне фінансування університетів. ВНЗ Фінляндії отримують більшу частину своїх фондів саме від Уряду, фінансування йде безпосередньо від національного Міністерства освіти і культури.

Розподіл фінансування здійснюється за принципом «орієнтації на результати діяльності» (performance-based funding). Між профільним міністерством і конкретним університетом підписується трирічна угода, яка визначає базові параметри та результати діяльності ЗВО на вказаний період. Основним показником для державного фінансування є кількість студентів. Крім того, при фінансуванні враховується якість, ефективність і результативність діяльності конкретного ЗВО. Про результати своєї діяльності заклади вищої освіти звітують, надаючи відповідні дані (кількість вступників, студентів, іноземних студентів;

¹ University Act 558/2009 (As amended up to 315 /2011). – URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2009/en20090558.pdf>

дані про тривалість програм; дані про персонал; матеріально-технічна спроможність установи; наукові публікації; академічна мобільність тощо) до національних інформаційних баз, які підтримуються Міністерством освіти і культури Фінляндії. Ці бази даних є відкритими для громадськості та містять інформацію фінською, шведською та англійською мовами.

Університети Фінляндії несуть повну відповідальність за результати своєї діяльності (як освітньої, так і наукової), а відтак і за забезпечення належної її якості. Основний принцип функціонування системи забезпечення якості вищої освіти у Фінляндії визначено таким чином: «оцінювання замість інспектування» («evaluation instead of inspection»).

До травня 2014 року функцію національного агентства забезпечення якості вищої освіти виконувало **Фінська рада з оцінювання вищої освіти** (далі – Рада). Місія Ради як незалежного експертного органу полягала в тому, щоб допомагати ЗВО країни та профільному міністерству у справі оцінювання якості вищої освіти. Рада забезпечувала: безпосереднє оцінювання діяльності ЗВО; вивчення та розповсюдження кращого досвіду щодо забезпечення якості у сфері вищої освіти; надання фінським інституціям вищої освіти експертних рекомендацій задля покращення та розвитку їх власних інституційних систем якості. До складу Ради входило 12 членів (представники Міністерства освіти, ЗВО і студентських союзів Фінляндії), які обиралися на 4 роки. При обранні кандидатів враховувався їх досвід діяльності у системі вищої освіти, знання освітньої політики та провідного міжнародного досвіду розвитку освітньої сфери, а також компетентність у питаннях оцінювання якості освіти. Основним принципом функціонування Ради був таким: «оцінювання заради покращення» (enhancement-led evaluation). В його основі – інституційна автономність, довіра та відповідальність за власні дії. 13 листопада 2010 року Національна рада з оцінювання вищої освіти Фінляндії ввійшла до EQAR, а у 2011 році Національна рада з оцінювання вищої освіти Фінляндії набула повного членства у ENQA.

У травні 2015 року Національна рада з оцінювання вищої освіти Фінляндії спільно з двома іншими національними інституціями з розвитку освіти була трансформована у **Фінський центр оцінювання освіти (The Finnish Education Evaluation Centre, FINEEC¹)** – незалежне урядове агентство відповідальне за оцінювання освіти (на всіх рівнях – від дошкільної до вищої). Ключовими принципами діяльності FINEEC є: незалежність оцінювання, оцінювання задля покращення (enhancement-led evaluation), активне розповсюдження/оприлюднення результатів оцінювання. Незалежність передбачає свободу у виборі методів оцінювання, незалежність організації та результатів, зокрема й від національного Міністерства освіти і культури. «Оцінювання задля покращення» передбачає участь і довіру між учасниками оцінювання, відповідальність провайдерів освіти та закладів вищої освіти за розроблення та розвиток своїх внутрішніх систем забезпечення якості.

До структури FINEEC входять Рада з оцінювання, Комітет з оцінювання вищої освіти та відділи з оцінювання загальної освіти, професійної освіти і підготовки, вищої освіти. **Рада з оцінювання** бере участь у стратегічному плануванні діяльності FINEEC, розробленні довгострокових пріоритетів і Національного плану з оцінювання освіти. **Комітет з оцінювання вищої освіти** приймає рішення щодо планування оцінювання, експертних команд для оцінювання вищої освіти, схвалення результатів аудиту систем забезпечення якості закладів вищої освіти.

У системі вищої освіти FINEEC здійснює такі типи оцінювання:

- аудит систем забезпечення якості ВНЗ (так званий інституційний аудит);
- оцінювання програм (тематичне оцінювання) – здійснюється у тих галузях, які розглядаються як особливо

актуальні чи критичні для розвитку суспільства, або такі, що дуже динамічно розвиваються, або проблемні галузі;

- оцінювання освітніх галузей;
- огляд програм з інженерії (акредитація програм).

Модель аудиту інституційних систем забезпечення якості закладів вищої освіти Фінляндії відповідає європейським вимогам і базується на інституційному огляді. Одним із базових принципів моделі є автономія ЗВО. Відповідно до цього принципу кожний заклад вищої освіти розробляє власну систему забезпечення якості, базуючись на власних потребах і цілях. При цьому аудит, що здійснюється, фокусується на процедурах, які конкретний університет використовує для підтримки та розвитку якості своєї діяльності.

В основі процесу покладено вже зазначений принцип «оцінювання задля покращення», який реалізується через допомогу закладам вищої освіти у розбудові їх діяльності щодо забезпечення якості та шляхом обміну і розповсюдження кращих практики серед університетів. Заклади вищої освіти, які успішно пройшли аудит отримують так званий «знак якості» (quality label). Заклади, які таку процедуру не пройшли, отримують рекомендацію на повторний аудит. За даними першого повного циклу аудиту позитивне рішення не отримали 14% університетів прикладних наук і 24% класичних університетів.

Зазначена модель була запроваджена у Фінляндії у 2005 році. Основні параметри моделі описано у так званому «Посібнику з аудиту якості вищої освіти» (Audit manual for quality systems of higher education institutions) (далі – Посібник), який визначає цілі, напрями, методи, критерії та результати аудиту. Діюча версія Посібника підготовлена на період 2015-2018 роки².

Процес інституційного аудиту ВНЗ щодо забезпечення якості вищої освіти включає такі кроки:

1. Реєстрація ВНЗ для проведення аудиту.
2. Переговори щодо угоди про проведення аудиту, підписання угоди.
3. Призначення команди / групи аудиторів.
4. Збір матеріалів для аудиту (здійснюється закладом вищої освіти).
5. Тренінг з аудиту.
6. Ознайомлення з матеріалами, підготовленими для аудиту та їх обговорення членами команди аудиторів.
7. Візит команди аудиту до університету.
8. Висновки та рекомендації команди аудиторів щодо результатів.
9. Рішення Комітету з оцінювання вищої освіти щодо результатів аудиту.
10. Публікація звіту аудиту.
11. Підсумковий семінар (на основі звіту).
12. Зворотній зв'язок (від закладу до FINEEC).
13. Додатковий семінар (за потреби).

Початком реалізації самої процедури аудиту є підписання відповідної угоди між Радою та ВНЗ. Типова угода такого характеру містить погодження щодо:

- цілей, процедури та часу проведення аудиту;
- національного чи міжнародного складу команди аудиту;
- мови аудиту (фінська, шведська, англійська);
- тривалості візиту аудиторів (3-5 днів);
- вартості аудиту;
- зобов'язань щодо потенційного повторного аудиту (re-audit).

Традиційно команда аудиторів складається з 5-7 осіб. До їх завдань належать такі:

- ознайомитися з матеріалами, наданими ВНЗ для аудиту;
- вирішити, як провести візит до університету та які групи інтерв'ювати;
- визначити, які додаткові матеріали необхідно запросити у закладу;
- розробити опитувальники для проведення інтерв'ю у процесі візиту до університету;
- провести візит відповідно до затвердженого плану;

¹ Finnish Education Evaluation Centre. – URL: <http://karvi.fi/en/>

² Audit manual for quality systems of higher education institutions. 2015-2018. – Tampere: FINEEC, 2015. – 36 p.

- підготувати звіт щодо аудиту;
- презентувати Комітету своє рішення щодо результатів аудиту чи обґрунтувати потребу у проведенні повторного аудиту.

Реалізуючи свою діяльність, команда аудиторів має забезпечувати дотримання принципів неупередженості та об'єктивності, прозорості та доказовості, конфіденційності та взаємодії.

До базових документів, які традиційно надаються університетом команді аудиторів, належать такі:

- організаційна схема і стислий опис закладу вищої освіти (до 3-х сторінок);
- стратегія розвитку ВНЗ та опис основних стратегічних параметрів;
- діаграма та стислий опис системи якості (до 2 сторінок);
- посібник чи інший документ, що описує процедури забезпечення якості на рівні закладу (інституційному рівні);
- для обраних для аудиту освітніх програм – опис основних параметрів (показники вступу, кількість студентів, навчальні плани, навчальні результати тощо).

Відповідно до чинного Посібника аудит інституційних систем ВНЗ Фінляндії щодо забезпечення якості вищої освіти фокусується на таких шести напрямках / критеріях:

1. Політика якості ВНЗ.
2. Стратегічне та операційне управління.
3. Розроблення інституційної системи якості.
4. Основні завдання системи управління якістю щодо:
 - ступеневої освіти;
 - досліджень, розробок та інновацій;
 - соціального впливу та діяльності з регіонального розвитку;
 - цільовий аудит (optional audit target)¹.
5. Зразки ступеневих програм.
6. Система якості як ціле.

Кожний критерій детально прописано у Посібнику через індикатори для чотирьох рівнів:

- 1 – рівень «відсутній»;
- 2 – рівень «виявлений»;
- 3 – рівень «розвинутий»;
- 4 – рівень «досконалий».

Передумовою проведення аудиту якості є самооцінка закладами вищої освіти своєї діяльності відповідно до вище зазначених критеріїв. Для прикладу наведемо опис рівнів для напряму / критерію «3. Розроблення інституційної системи якості»:

- Рівень «відсутній»:
 - Повна відсутність процедур оцінювання якості.
 - Системні вади функціонування процедур оцінювання якості.
- Рівень «виявлений»:
 - Наявні окремі процедури оцінювання та удосконалення якості.
 - Слабке цілісне уявлення щодо функціонування системи якості.
 - Розвиток системи якості не є комплексним.
- Рівень «розвинутий»:
 - Наявні добре функціонуючі процедури оцінювання та удосконалення якості.
 - ВНЗ спроможний ідентифікувати сильні сторони системи якості та сторони, які потребують удосконалення.
 - Удосконалення системи якості є комплексним.
- Рівень «досконалий»:
 - Наявна добре організована/сформована система оцінювання та удосконалення якості.
 - ВНЗ є спроможним ефективно ідентифікувати сильні сторони системи якості та сторони, які потребують удосконалення, а також оцінювати ефективність системи.
 - Наявний чіткий і безперервний процес із удосконалення системи якості.

1.5. МЕХАНІЗМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА (С. КАЛАШНІКОВА, С. КУРБАТОВ, І. ПРОХОР)

Історія формування сектору вищої освіти Сполученого Королівства розпочинається зі створення та розвитку найстаріших університетів англослов'янського світу – Оксфордського (1096 р.) та Кембриджського (1209 р.). Символічним і показовим є той факт, що ці університети і сьогодні (через майже тисячу років) належать до десятки топ-університетів світу. Користуючись інформацією видання «Система вищої освіти у Великій Британії та міжнародні університетські зв'язки»², здійсненим за сприяння Британської Ради в Україні, проконстатуємо основні параметри цієї галузі:

– Вищу освіту у Сполученому Королівстві надають 157 ЗВО.

– Галузь вищої освіти у Сполученому Королівстві приносить в економіку держави близько 2,3 % її ВВП.

– Сполучене Королівство за ступенем міжнародної інтеграції ЗВО поступається лише США.

– Система вищої освіти Сполученого Королівства створена та функціонує на принципах академічної свободи та університетської автономії. ЗВО Сполученого Королівства мають високий рівень інституційної автономії, само-

стійно визначають вимоги до вступу, програми навчання, напрями досліджень, здійснюють кадрову політику.

– Британські ЗВО не належать Урядові й не управляються ним.

– Всі ЗВО Сполученого Королівства отримують певне державне фінансування через низку рад із фінансування. Диверсифікований та результат-орієнтований механізм фінансування постійно удосконалюється задля підвищення ефективності діяльності ЗВО.

– Ще однією ключовою якістю та сильною рисою системи вищої освіти Сполученого Королівства є інтеграція викладацької та наукової діяльності.

Управління вищою освітою у Сполученому Королівстві є децентралізованим і у кожній з чотирьох частин Королівства державне фінансування розподіляється незалежними радами, а вимоги цих рад до ЗВО і механізми регулювання їх діяльності істотно різняться. Існуюча нормативно-правова база Великої Британії у сфері вищої освіти забезпечує якість завдяки суворому контролю за процесом:

- присудження статусу університету (university title);
- надання права видачі дипломів, що відповідають державним вимогам;
- можливості пропонувати освіту у співпраці з іншими акредитованими ЗВО, що мають право присуджувати дипломи;
- а також будь-якого незапланованого збільшення чисельності студентів.

Діяльність приватних незалежних ЗВО регулюється аналогічним чином, і це стосується в тому числі: якості

¹ Університет обирає напрямок, який вбачається важливим для розвитку у його інституційному профілі та який заклад бажає розвивати засобами власної системи управління якістю (наприклад, інтернаціоналізація, сталий розвиток, статус і добробут персоналу та студентів тощо).

² Баскервіль С., Маклеод Ф., Сондерас Н. Система вищої освіти у Великій Британії та міжнародні університетські зв'язки. Довідник для університетів світу. – UK HE International and Europe Unit, 2011. – 52 с.

розроблених освітніх програм, фінансової життєздатності ЗВО, організаційної системи управління.

У сучасній Великій Британії модель якості освіти гармонійно доповнюється континентальною, заснованою на зовнішньому оцінюванні ЗВО з погляду його відповідальності перед суспільством і державою¹, та, частково, американською. Усі рішення, що визначають перспективу розвитку галузі освіти, приймаються Парламентом або Урядом Великої Британії незалежно від провладних політичних сил². Створена у країні система гарантії якості освіти ставить перед собою такі цілі:

- забезпечення дотримання ЗВО академічних стандартів кваліфікацій;
- гарантування якості освітніх послуг;
- розширення можливостей студентів набути освітній та професійний досвід;
- забезпечення підзвітності ЗВО щодо державних інвестувань;
- надання достовірної інформації про якість освіти й стандарти тим, хто бажає її отримати або її потребує.

Слід зауважити, що саме у Великій Британії поняття «моніторинг» вперше було використано в контексті отримання інформації про функціонування закладів освіти³.

Британська система забезпечення якості вищої освіти – визнана на міжнародному рівні як одна із кращих. Основну відповідальність за забезпечення якості вищої освіти у Сполученому Королівстві несуть безпосередньо ЗВО. На національному рівні функціонує незалежний орган – **Агенція із забезпечення якості вищої освіти** (The Quality Assurance Agency for Higher Education, QAA⁴), яка «перевіряє, наскільки добре британські університети й коледжі підтримують якість академічної освіти і академічного стандарту, та підтримує ці заклади, впроваджуючи заходи з удосконалення».

QAA створено в 1997 році для надання системних послуг із забезпечення якості у вищій освіті Сполученого Королівства. QAA є незалежною організацією, яка зареєстрована як благодійна організація. QAA керується Радою, до складу якої входить 16 членів, з них: 4 особи призначені закладами вищої освіти, 4 – установами з фінансування освіти і науки, 6 представників незалежних директорів, 2 учасники-студенти, 3 спостерігачі.

QAA є незалежною інституцією, серед головних функцій якої – моніторинг і консультативна діяльність щодо дотримання існуючих стандартів, а також оцінка якості британської вищої освіти. Місія Агентства полягає в захисті існуючих освітніх стандартів і покращенні якості британської системи освіти у країні та світі. До основних функцій QAA належать⁵:

- публікація та ведення Кодексу якості вищої освіти;
- проведення зовнішніх оглядів у ЗВО та оприлюднення їхніх результатів;
- розслідування скарг щодо якості та стандартів навчання;
- проведення досліджень і розповсюдження інформації щодо затверджених практик для покращення якості;
- проведення тренінгів та інших заходів, щоб допомогти ЗВО розвивати та покращувати власні процеси забезпечення якості;

¹ Біліченко С. П. Оцінка ефективності надання якісних освітніх послуг: зарубіжний досвід / С. П. Біліченко ; ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rusnauka.com/20.../2_87167.doc.htm.

² Уильямс П. Особенности национальной системы гарантии качества Великобритании [Электронный ресурс] / П. Уильямс // Аккредитация в образовании. Электронный журнал об образовании, 2010. – Режим доступа: http://www.akvobr.ru/osobennosti_sistemy_garantii_kachestva_velikobritanii.html

³ Красильникова Г. Система мониторингу якості вищої освіти в університетах Великої Британії: досвід для України // Порівняльна професійна педагогіка. – 2014. – № 4(3). – С. 138-144.]

⁴ The Quality Assurance Agency for Higher Education. – URL: <http://www.qaa.ac.uk>.

⁵ UK Quality Code for Higher Education: General introduction. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Quality-Code-introduction.pdf>.

– надання Уряду рекомендацій щодо акредитації ЗВО та надання права називатися університетом у Великій Британії;

– залучення студентів до роботи з забезпечення якості, керування процесами та оглядів.

Агентство діє в інтересах суспільства, перш за все студентів, тому її незалежність від Уряду та ЗВО має принциповий характер. Фінансування QAA є диверсифікованим і включає: внески ЗВО, контракти та угоди з фінансовими радами Сполученого Королівства, оплату додаткових послуг закладам вищої освіти, оплата послуг із консалтингу тощо.

У серпні 2014 р. було розроблено та оприлюднено стратегічний документ Агенції – QAA Strategy 2014-17, де прописано її місію, цінності, цілі та очікувані результати діяльності до 2017 року. Серед цілей Агенції є⁶:

1. Підвищення якості та гарантування виконання стандартів вищої освіти Великої Британії у всіх закладах освіти задля збереження довіри громадськості. Це буде забезпечено шляхом:

– захисту і просування національної та міжнародної репутації вищої освіти Великобританії через зовнішню рецензію та покращення;

– розширення релевантної взаємодії постачальників освітніх послуг, студентів і роботодавців у процедурах зовнішнього забезпечення якості та підвищення навчання;

– гарантування розвитку зовнішнього забезпечення та підвищення якості задля передбачення та впливу на майбутні зміни.

2. Забезпечення лідерства через знання і ресурси для підвищення якості вищої освіти в межах Великої Британії та на міжнародному рівні. Це буде забезпечено шляхом:

– гарантування, що ресурси знань Агенції та її експертиза позитивно і активно сприяють у суспільній дискусії за якість освіти та шляхи її підвищення;

– очільництва в обговореннях політики щодо забезпечення якості вищої освіти для підтримки провайдерів, студентів і ключових осіб, які займаються питанням вирішення майбутніх викликів;

– формування і постійного покращення практики забезпечення та підвищення якості у сфері вищої освіти на основі знань фактичних даних.

3. Розширити і підвищити цінність і мережу охоплення послуг Агенції в закладах вищої освіти в межах і за межами Великої Британії. Це буде забезпечено шляхом:

– встановлення Агенції в якості провідної установи у галузі міжнародного забезпечення і підвищення якості вищої освіти;

– активної розробки та постачання послуг для задоволення широкого спектру потреб у межах експертизи;

– досягнення більшої фінансової стійкості для забезпечення постійної незалежності.

До 2012 року внутрішні процедури забезпечення й моніторингу якості освіти у британських ЗВО здійснювалося відповідно до «Кодексу практики забезпечення академічної якості й стандартів у вищій освіті» (QAA Code of Practice), який входив до збірки нормативних документів ЗВО під назвою «Академічна інфраструктура» (The Academic Infrastructure), яка також включала:

– рамки кваліфікацій вищої освіти Англії, Уельсу, Північної Ірландії і Шотландії (Frameworks for Higher Education Qualifications);

– академічні стандарти з різних галузей знань, у яких описані очікувані результати засвоєння дисциплін, в тому числі рівень розвитку компетентностей (Subject Benchmark statements);

– специфікацію програм навчання (Programme Specification Guidance).

Починаючи з 2012-2013 якості навчальних курсів університетів і коледжів повинна відповідати Британському кодексу якості вищої освіти (**The UK Quality Code for Higher Education** (Quality Code)⁷), який включає в себе

⁶ QAA Strategy 2014-17. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/QAA-Strategy-2014-17.pdf>.

⁷ The UK Quality Code for Higher Education. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/assuring-standards-and-quality/the-quality-code>

19 основних положень, яким повинні відповідати освітні програми.

Quality Code є результатом широкого громадського обговорення, реалізованого впродовж 2011-2013 років. Основні положення Quality Code були предметом обговорення у експертному середовищі із залученням студентів, університетських управлінців та викладачів, а також інших цільових аудиторій. До групи експертів входили 230 провідних фахівців у галузі вищої освіти, було проведено 33 консультативні зустрічі в Лондоні, Глазго, Кардіфі, Белфасті, Бірмінгемі, Единбурзі та Манчестері, які відвідали 1520 осіб. Більше 1380 осіб поділилися власними ідеями онлайн.

Кодекс якості складається з наступних частин:

1. *Передмова.* Огляд Коду якості: ключові поняття, мета використання, зміст документу, можливі користувачі, роль та процедура використання документу¹.

2. *Частина А. Розробка і впровадження граничних академічних стандартів:* Рамка кваліфікацій (Qualifications Frameworks), Характеристика визначних рис кваліфікацій (Characteristics Statements), Кредитна рамка (Credit Frameworks), Академічні стандарти з різних галузей знань (Subject Benchmark Statements).

2. *Частина В. Забезпечення та покращення якості навчання:*

Глава 1. Дизайн, розробка та затвердження академічної програми.

Глава 2. Вступна кампанія, відбір та допуск до вищої освіти.

Глава 3. Навчання та викладання.

Глава 4. Забезпечення розвитку та досягнень студентів.

Глава 5. Залучення студентів до навчання за вищими освітньо-науковими ступенями.

Глава 6. Оцінювання студентів та визнання попередньо отриманої освіти.

Глава 7. Зовнішнє екзамінування.

Глава 8. Моніторинг та перегляд програм.

Глава 9. Академічні апеляції та скарги студентів.

Глава 10. Забезпечення освіти разом з іншими провайдерами.

Глава 11. Дослідницькі наукові ступені (докторські та академічні магістерські ступені).

3. *Частина С. Забезпечення інформації про надання вищої освіти:* встановлюються очікування від провайдерів вищої освіти щодо забезпечення відкритої, дійсної, надійної, важливої та доступної інформації щодо якості наданих освітніх послуг.

Для прикладу наведемо детальний опис параметру «Складання, розроблення та затвердження освітніх програм» (частина В Quality Code):

– Очікування: Заклади вищої освіти, виконуючи обов'язки зі встановлення та підтримки навчальних стандартів, забезпечення та покращення якості навчальних можливостей, використовують ефективні процеси для складання, розробки та затвердження програм.

– Індикатори ефективної практики: стратегічний нагляд за процесом розробки та затвердження програм; чіткі критерії оцінки програм; визначені ролі та процеси складання, розробки та затвердження; процеси проходять регулярну оцінку щодо їх придатності до використання; зовнішні відгуки від експертів і практиків; залучення студентів до процесу; підтримка розробки нових програм.

– Моніторинг і перегляд програм: слід здійснювати регулярний моніторинг і перегляд програм; заклад вищої освіти несе відповідальність за стандарти; участь зовнішніх експертів в огляді; програми переглядають на предмет актуальності, придатності та відповідності результатів навчання; процеси закриття програм враховують інтереси студентів.

Quality Code використовують:

– заклади вищої освіти при розробленні та реалізації освітніх програм;

– експерти QAA як основний орієнтир при оцінюванні якості вищої освіти.

Сьогодні QAA є по суті основним виразником підходів до оцінювання якості вищої освіти у Сполученому Королівстві². У своїй діяльності Агенція користується такими стрижневими поняттями, як «академічні стандарти» (academic standards) та «академічна якість» (academic quality)³:

– Академічні стандарти – це спосіб опису такого рівня досягнення, який необхідно здобути для отримання певної освітньої кваліфікації (ступеня). Стандарти встановлюються визначеними акредитуючими установами (degree-awarding bodies) для освітніх курсів (програм, модулів) та є обов'язковими для виконання для присудження відповідного ступеня.

– Академічна якість – це спосіб опису того, наскільки ефективно наявні освітні можливості допомагають у досягненні певного ступеня, наскільки відповідними і ефективними є викладання, матеріальна забезпеченість, оцінювання та можливості для навчання.

Зовнішня оцінка якості вищої освіти у ЗВО здійснюється шляхом проведення інституційного аудиту (Institutional audit), суть якого полягає в наступному⁴:

– визначається, чи достатньо залучений ЗВО до загальнонаціональної мережі, чи не занадто він ізольований від решти сектору;

– чи на рівні закладу створена і наскільки успішно діє внутрішня система гарантування якості;

– чи впливає створена у ЗВО внутрішня система гарантування якості на рівні окремих академічних дисциплін і чи узгоджується діяльність системи з поставленими цілями і завданнями.

Головним методом для проведення інституційного аудиту є огляд (експертиза) вищої освіти (Higher Education Review)⁵, метою якого є інформування студентів і широкої громадськості щодо відповідності освітніх послуг провайдера вищої освіти у:

– встановленні та/або та виконанні академічних стандартів;

– наданні можливостей для навчання;

– наданні інформації;

– підвищенні якості можливостей для навчання студентів.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо підготовки до Higher Education Review за 52 тижні до приходу комісії ЗВО починає готувати два документи з самооцінки (self-evaluation documents, SEDs)⁶:

– обов'язковий – від імені керівництва закладу про те, які умови створено закладом для успішного навчання;

– не обов'язковий – від представників студентства про власний погляд на умови навчання та доступ до засобів навчання.

Безпосередній інституційний аудит відбувається у декілька етапів:

1. За 52 тижні Агенція інформує заклад щодо дати візиту комісії з аудиту; заклад починає викладати у відкритому доступі матеріали аналізу.

2. За 40 тижнів Агенція інформує заклад про розмір, членів комісії з аудиту, прізвище та ім'я Менеджера комісії з аудиту Агенції (QAA Review Manager), який буде координувати перевірку; заклад призначає фасилітатора/уповноважену особу та представників від студентського самоврядування.

² Quality Assurance Agency for Higher Education (UK). Handbook for academic review. (2000). – URL: <http://www.qaa.ac.uk/public>.

³ Glossary of QAA. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/about-us/glossary?Category=A#4>

⁴ QAA: How we review higher education. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/reviews-and-reports/how-we-review-higher-education/higher-education-review>

⁵ Higher Education Review: A handbook for QAA subscribers and providers with access to funding from HEFCE undergoing review in 2014-15, June 2014. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/HER-handbook-14.pdf>.

⁶ Supplementary guidance on writing the self-evaluation document for Higher Education Review, Sep., 2013. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Supplementary-guidance-on-writing-the%20self-evaluation-document-for-Higher-Education-Review.pdf>.

¹ UK Quality Code for Higher Education: General introduction. – URL: <http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/Quality-Code-introduction.pdf>

3. За 26 тижнів Агенція проводить брифінг для фасилітатора/уповноваженої особи та голови студентського самоврядування.

4. За 16 тижнів відбувається попередня зустріч з Менеджером комісії з аудиту Агенції та закладом на його території.

5. За 12 тижнів керівництво закладу завантажує документи з самооцінки до електронної бази Агенції; голова студентського самоврядування завантажує свою частину документів щодо самооцінки ЗВО; комісія з аудиту розпочинає «кабінетний аналіз/аналіз документів самооцінки» (desk-based analysis).

6. За 9 тижнів Менеджер комісії з аудиту Агенції подає закладу запит щодо додаткових документів.

7. За 6 тижнів заклад завантажує додаткові документи відповідно до запиту.

8. За 4 тижні проводиться перше засідання Комісії з аудиту, де узгоджуються питання перших результатів «кабінетного аналізу/аналізу документів самооцінки», терміни та програма «візит комісії з аудиту» (review visit). Менеджер Комісії з аудиту Агенції інформує заклад про термін роботи Комісії; перелік головних питань перевірки; список осіб, з якими б хотіли зустрітись представники Комісії; наступний запит щодо необхідних документів.

9. Безпосередній візит Комісії з аудиту (review visit). На цьому етапі відбуваються зустрічі з представниками студентів, викладацьким складом, керівництвом закладу (та іншими стейкхолдерами за можливості). Слід зауважити, що програма та терміни візиту Комісії з аудиту залежить від результатів «кабінетного аналізу/аналізу документів самооцінки». Метою такого диверсифікованого підходу до проведення безпосередньої перевірки Комісії з аудиту є намагання відреагувати на побажання Уряду використовувати підхід/принцип, побудований на аналізі ризику для забезпечення якості, і виконати вимоги Принципів кращого регулювання вищої освіти у Великій Британії (Principles of Better Regulation of Higher Education), які були розроблені в 2011 році Групою з питань кращого регулювання вищої освіти (Higher Education Better Regulation Group, HEBRG)¹. ЗВО, з одного боку, намагається подати про себе якомога привабливішу інформацію, а з іншого – дбає про відповідальність за правдивість цієї інформації, бо неповнота чи викривлення фактів може обернутись для ЗВО втратою авторитету.

Терміни роботи Комісії з аудиту може сягати від одного до п'яти днів, під час якого забезпечується повний доступ до будь-якої документації, а по завершенні якого жодні оцінки не висловлюються. Слід зауважити, що у Методичних рекомендаціях щодо підготовки до проходження аудиту подаються чіткі параметри і причини проведення аудиту комісією протягом 1-3, 3-4, 4-5 днів.

Не пізніше як через 2 тижні після перевірки – заклад отримує від Агенції так звану «первинну доповідь» щодо ключових результатів перевірки (копія листа надсилається Раді з фінансування вищої освіти в Англії (Higher Education Funding Council for England, HEFCE), Міністерству внутрішніх справ (Home Office) та / або організаціям з присудження акредитації (awarding bodies or organisations)).

Через 6 тижнів – Агенція надсилає проект звіту керівництву закладу і представникам студентства з правом відреагувати на неї у трьохтижневий термін (копія надсилається організаціям з присудження акредитації).

Через 12 тижнів – Агенція публікує звіт та видає прес-реліз.

Через 22 тижні – заклад публікує свій План дій на власному веб-сайті ЗВО.

Отже, процес оцінювання якості вищої освіти базується на критичному самооцінюванні, яке здійснюють самі ЗВО. Для оцінювання формується команда експертів – представників з інших університетів. На першому етапі експерти аналізують дані звіту про самооцінку, на другому – відбувається візит експертів до закладу вищої освіти.

Звіт за результатами оцінювання включає висновки за такими напрямками:

- як заклад вищої освіти встановлює та підтримує освітні стандарти;

- як здійснюється управління якістю освітніх можливостей для студента;

- чи забезпечується удосконалення освіти;

- яким чином забезпечується якість надання публічної інформації.

За результатами огляду вноситься вердикт щодо якості вищої освіти у даному закладі, який може бути одним із наступних:

- з відзнакою;

- відповідає очікуванням у Сполученому Королівстві (meets UK expectations);

- вимагає покращення для відповідності очікуванням у Сполученому Королівстві (requires improvement to meet UK expectations);

- не відповідає очікуванням у Сполученому Королівстві (does not meet UK expectations).

Проект звіту надається для ознайомлення та узгодження закладу вищої освіти. Звіт опубліковується і наявний у відкритому доступі. За результатами звіту розробляється план подальших дій для розвитку внутрішніх систем забезпечення якості. Після успішного впровадження плану дій «вердикт» звіту може бути змінений. Типовий цикл оглядів для закладу вищої освіти складає 6 років.

Аналіз процедури інституційного аудиту Великої Британії показав значне зростання ролі студентів у житті вищої школи, зокрема в оцінці її якості, де відбувається реальне залучення студентів до процесів зовнішньої оцінки якості. Агенція проводить спільні конференції з Національною спілкою студентів (the National Union of Students), «студентські письмові подання» стають складовою частиною документів з самооцінки (self-evaluation documents, SEDs) для проведення інституційних аудитів, а члени комісії з аудиту обов'язково зустрічаються як з керівниками студентських спілок, так і з студентами, які навчаються на різних курсах та за різними програмами. Студенти також залучаються і до внутрішніх процедур із забезпечення якості, зокрема, студенти беруть участь у процесі погодження та перевірки освітніх програм.

Система вищої освіти Сполученого Королівства включає в себе більше 150 університетів, освітні послуги яких відповідають найвищим стандартам, а також майже 800 інших організацій (роботодавці, освітні коледжі та інші), які мають право надавати сертифіковані освітні програми з відповідним ступенем. У країні функціонує 674 приватних ЗВО. Більшість приватних ЗВО – це або досить нові заклади, або ті, що пройшли реструктуризацію, ініційовану Урядом з метою заохочення експансії університетів та збільшення прийому². Згідно з критеріями ОЕСР всі британські ЗВО є приватними, незважаючи на те що більшість університетів і коледжів отримують фінансування з державного бюджету. Ті ЗВО, які управляються приватними організаціями чи особами і не отримують державного фінансування на регулярній основі, Уряд визначає як «альтернативні освітні організації» (alternative providers), а власне самі такі заклади воліють називати себе «незалежними» (the independent sector). На відміну від ЗВО, які отримують державне фінансування, від приватних незалежних ЗВО (independent sector) поки не вимагається надання звітних даних, що стосуються фінансової діяльності. Крім того, вони не зобов'язані брати участь у Національному опитуванні студентів (the National Student Survey) для виміру задоволеності освітою, а також надавати абітурієнтам так званий «Блок ключової інформації» (the Key Information Set) про заклад, яка зазвичай використовується ними при ухваленні рішення про вступ на програму відповідного ЗВО.

У 2011 році було офіційно опубліковано Білу книгу (White paper) під заголовком «В основі системи – сту-

¹ Higher Education Better Regulation Group (HEBRG) Annual Report 2011. – URL: http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2011/HEBRG_AnnualReport2010.pdf.

² Woofield S. Private Higher Education in the United Kingdom: Myths and Realities, International Higher Education, # 76, 2014, pp. 11-12. – URL: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/view/5523/4918>.

денти» (Students at the Heart of the System), де зафіксовано намір Уряду Великої Британії зробити сектор вищої освіти відкритим для «альтернативних установ» (alternative providers). Це рішення вписується в загальну політику приватизації та впровадження принципів ринкових відносин у вищу освіту Англії, яка сконцентрована навколо ідеї розширення доступу до освіти в умовах скорочення державного фінансування, орієнтації освітніх програм на потреби роботодавців, посилення експорту освітніх послуг, підвищення ефективності та комерціалізацію освітньої діяльності¹. Однак уряди Уельсу, Шотландії та Північної Ірландії не поділяють таких поглядів, тому там сектор приватної вищої освіти як і раніше мало розвинений і відділений від державних ЗВО.

Незалежно від того, чи знаходяться ЗВО у Великій Британії або за кордоном, отримують фінансування з державного бюджету чи фінансуються виключно з приватних джерел, вони повинні дотримуватися національного Quality Code. Проведене у 2013 році опитування показало, що 82% студентів, які навчаються у приватних незалежних ЗВО чи альтернативних освітніх організаціях Сполученого Королівства, задоволені якістю освіти, що цілком корелюється з відповідями студентів державних ЗВО².

QAA має право перевіряти всі ЗВО Сполученого Королівства, навчальні курси яких повинні відповідати основним положенням Кодексу якості. Щорічно Агентство проводить близько 300 подібних перевірок, основна інформація стосовно яких, а також підсумкові висновки розміщуються на сайті QAA. Проходження перевірки надає право використовувати спеціальний знак підтвердження якості, практику застосування якого було розпочато в 2012 році.

Результати перевірки QAA включають в себе не лише рішення стосовно відповідності навчальних курсів Quality Code, а й констатацію найбільш перспективних підходів і рекомендації щодо покращення існуючих освітніх практик. По кожному з навчальних курсів можуть бути прийняті наступні рішення:

- 1) позитивне рішення;
- 2) рішення про відповідність в цілому освітнім стандартам;
- 3) рішення про те, що курс потребує покращення з метою відповідності освітнім стандартам;
- 4) рішення про те, що курс не відповідає освітнім стандартам.

На підставі рекомендацій QAA Таємна Рада Великої Британії (Privy Council) може надавати інституціям право реалізовувати послуги в галузі вищої освіти.

Станом на 2013-2014 рік QAA співпрацювало з більше ніж 600 експертами, які проводили роботу з оцінювання.

Серед них були 100 студентів та 20 іноземних експертів. Агентство з оцінки якості вищої освіти Сполученого Королівства є першою інституцією, діяльність якої повністю відповідає стандартам ENQA та її рекомендаціям стосовно оцінки якості вищої освіти у ENEA. QAA входить до Міжнародної мережі агентств оцінки якості вищої освіти та активно співпрацює з аналогічними інституціями Австралії, Сінгапуру та інших країн.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити наступні висновки про особливості системи забезпечення якості вищої освіти у Великій Британії:

– Створення системи зовнішньої оцінки в особі QAA стало одним із результатів запровадження фундаментальних змін у системі вищої освіти Сполученого Королівства.

– Незалежно від місця здійснення освітньої діяльності та джерел фінансування усі ЗВО повинні дотримуватися вимог щодо забезпечення якості вищої освіти та відповідності стандартам, закладеним у національному Кодексі якості вищої освіти (UK Quality Code for Higher Education, the Quality Code).

– Академічні стандарти та академічна якість – це ключові поняття системи забезпечення якості вищої освіти Сполученого Королівства.

– Інституційний аудит – це складна і комплексна процедура оцінки якості вищої освіти, яка не стільки досліджує і дає оцінку роботі закладу, скільки на засадах автономності ЗВО визначає ефективність діючих у ньому внутрішніх процедур з гарантування якості, надає рекомендації щодо їх покращення. Процедура інституційного аудиту характеризується чіткістю, прозорістю, логічністю, послідовністю, виваженістю та відповідальністю.

– Документи з самооцінки ЗВО включають самоаналіз з боку керівництва ЗВО та студентського самоврядування. В той же час, альтернативні освітні установи мають деякі полегшення у наданні документів самоаналізу, зокрема в частині фінансової звітності.

– У системі внутрішньої та зовнішньої оцінки якості вищої освіти всезростаюча роль надається думці студента – платника за надання освітніх послуг. В оцінці якості вищої освіти посилюються вимоги до викладача, який повинен знати не лише останні наукові здобутки з своєї дисципліни, але й досконало володіти методикою викладання.

При підготовці інформації даного пункту використані матеріали презентації «Assuring the standards and quality of higher education», представлені директором QAA Dr. Stephen Jackson на семінарі для керівників ЗВО у м. Києві 12 грудня 2014 р., організованого за підтримки Британської Ради в Україні.

1.6. СИСТЕМА ЗОВНІШНЬОГО ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВИТИ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ (Ю. РАШКЕВИЧ)

У Польщі органом, відповідальним за зовнішнє оцінювання якості в освіті, є Польська Комісія Акредитаційна (ПАК), яка функціонує на основі Закону про вищу освіту від 27 липня 2005 року. Назва цього органу пройшла певну «еволюцію»: спочатку це була Державна Комісія Акредитаційна, але у 2005 році вона була перейменована у Польську Комісію. Існує певна передісторія створення ПАК у сучасному виді, але основним аргументом при

¹ Higher Education: Students at the Heart of the System, Presented to Parliament by the Secretary of State for Business, Innovation and Skills By Command of Her Majesty, June 2011. – URL: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/31384/11-944-higher-education-students-at-heart-of-system.pdf

² Woofield S. Private Higher Education in the United Kingdom: Myths and Realities, International Higher Education, # 76, 2014, pp. 11-12. – URL: <http://ejournals.bc.edu/ojs/index.php/ihe/article/view/5523/4918>.

обґрунтуванні її функцій і правового стану була необхідність відповідності до існуючих у ЕНЕА стандартів і процедур забезпечення якості.

Після створення ПАК у процесі легалізації її діяльності відбулися ряд судових справ, у результаті яких визначено, що «ПАК не є ані органом нагляду, ані навіть – державним органом, вона не має публічного правового статусу». Згідно із Статутом ПАК вона є «зміцненим законодавчим органом вищої освіти, що працює на благо якості освіти». Згідно із Законом 2005 року функції нагляду та контролю належать винятково Міністрові.

Усі питання організації та діяльності ПАК, компетенцій її органів, критерії та способі проведення оцінювань тощо визначає Статут ПАК, який ухвалюється на її пленарному засіданні.

Згідно із Статутом ПАК представляє Міністрові свою думку та пропозиції щодо:

– створення ЗВО, а також надання ЗВО чи його підрозділу права провадження навчання на певному напрямі певного рівня (циклу) вищої освіти;

– оцінювання якості освітньої програми;

– інституційної оцінки, а також дотримання умов реалізації навчального процесу.

У випадку оцінювання спеціалізованих ЗВО (військових, творчих, медичних, морських) думка ПАК скеровується також і до профільних Міністрів.

Органами ПАК є: голова, секретар, президія. Голову і секретаря ПАК призначає та звільняє Міністр. До складу Президії ПАК входять: голова, секретар, керівники підрозділів по галузях освіти, два представники працевдавців, голова Парламенту студентів.

Функції Президії ПАК прописані в Законі, серед них є, зокрема, розроблення переліку напрямів, ЗВО та їх підрозділів, які будуть оцінюватися в даному році. Також Президія формулює вимоги до проведення самооцінювання (форми, вимоги до звіту), які готують ЗВО, а також форму звітів після проведення оцінювання (готує комісія ПАК, яка проводила оцінювання).

До складу ПАК входять підрозділи (експертні ради), які сформовані для кожної галузі освіти (в Польщі визначено 8 галузей освіти, для яких напрацьовані у відповідності до НРК державні стандарти навчання на основі обов'язкових результатів навчання). Кожен підрозділ включає принаймні 5 осіб, які представляють дану галузь освіти, при цьому троє повинні бути професорами або докторами (в нашому сенсі) наук. Також обов'язково входить в склад підрозділу представник працевдавців.

Кількісний склад ПАК становить від 70 до 90 осіб. Каденція ПАК триває 4 роки, особа не може бути членом ПАК більше двох каденцій підряд. Член ПАК може бути відкликаний Міністром з подачі Президії ПАК.

Вимоги щодо членів ПАК є такими:

- Членів ПАК призначає Міністр вищої освіти з числа кандидатур, поданих на його розгляд: Головною Радою Вищої Освіти, Конференцією ректорів академічних шкіл Польщі, Конференцією ректорів професійних шкіл Польщі, Парламенту студентів Польщі, вчених рад вишів, загальнодержавних наукових спілок, організації працевдавців.

- З членів ПАК 30% мають бути жінки.
- Голова Парламенту студентів Польщі входить у ПАК за посадою.

- Член ПАК від академічної спільноти має бути принаймні доктором (нашим кандидатом наук).

- Не можуть бути членами ПАК ректори, проректори, директори інститутів, члени інших Комісій державного рівня тощо.

Адміністративне та фінансове обслуговування діяльності ПАК виконує Бюро ПАК. Бюро є державною структурою, що фінансується із бюджету (з розрахунку 0,07% від загального бюджету на вищу освіту).

ЗВО не фінансують діяльність ПАК. Вони фінансують лише роботи, пов'язані із проведенням самооцінювання та підготовки відповідного звіту.

Існують певні стандарти використання коштів (які виділяє Бюро) для проведення візитів експертів: перший візит для повного оцінювання – до 15 тис. злотих (5 тис. доларів), повторний візит (якщо результатом першого візиту була рекомендація Міністру надати ліцензію з умовою, або на скорочений термін) – до 2 500 злотих.

Крім ПАК законодавство передбачає існування професійно орієнтованих (громадських) комісій оцінювання якості. ЗВО добровільно можуть запрошувати такі комісії (ЗВО оплачують їх роботу) для підвищення свого репуте на освітянському ринку та ринку праці.

Процедурні кроки при проведенні оцінювання ЗВО/підрозділу/програми є такими:

1. Підготовка самоаналізу.
2. Візит до ЗВО комісії (2-7 осіб для оцінювання програми; 3-9 осіб для інституційного оцінювання). Умови візиту визначає Президія ПАК.
3. Підготовка звіту комісії згідно із певним форматом (протягом 6 тижнів після візиту).
4. Надсилання звіту до ЗВО.
5. Відповідь ЗВО.
6. Експертна рада готує обґрунтований висновок для Президії ПАК.

7. Президія ПАК приймає рішення. Якщо рішення є:

- позитивним із відзнакою, то наступна акредитація ЗВО проводиться через 8 років;
- якщо позитивне – то через 6 років;
- якщо умовно позитивне, то Президія ПАК формулює зауваження, які необхідно виправити, та призначає термін нового візиту. Якщо ЗВО не погоджується з таким рішенням, то він має 30 днів на його оскарження.

Процедури оцінювання якості вищої освіти унормовані у 3 додатках Статуту ПАК:

- детальні критерії для оцінювання для двох профілів освітніх програм (загальноакадемічний, практичний);
- детальні критерії для інституційного оцінювання.

1.7. ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ (І. ЗОЛОТАРЬОВА)

Загальна відповідальність за вищу освіту в Швеції покладається на шведський парламент та уряд. Вища освіта, наукові дослідження, освіта для дорослих та підтримка студентів знаходяться в компетенції Міністерства освіти і науки.

Від імені Парламенту країни Міністерство освіти і науки здійснює нагляд за виконанням Закону про вищу освіту та пов'язаних із ним постанов. Закон і постанови вперше були опубліковані в 1992 році, останні зміни внесені були у 2010 році. (Govt. Bill 2009/10:139, bet. 2009/10:UbU20, rskr. 2009/10:320.) Національна рамка кваліфікацій була прийнята у травні 2011 року. Вона заснована на Законі і постановах, визначає структуру освітніх програм і кваліфікацій, у тому числі цикли навчання, кредити, категорії кваліфікацій і дескриптори. Рамка кваліфікацій розроблена у відповідності до положень Болонського процесу та Європейської системи кваліфікацій.

Швеція має 14 державних університетів і 17 приватних, а також 20 державних університетських коледжів.

Швецьке національне агентство з вищої освіти (**The Swedish National Agency for Higher Education**) задля

забезпечення якості вищої освіти здійснює оцінювання на рівні результатів освітніх програм і результатів навчальних курсів. Навчальні результати описуються через дескриптори: знання і розуміння, компетентності і навички, формування суджень. Роль національного агентства полягає у координації процесу оцінювання та забезпечення його прозорості та еквівалентності. Оцінювання має забезпечити основу для надання ЗВО права на присудження кваліфікацій, а також для розподілу державного фінансування.

Організаційна структура агентства представлена на рисунку 1.

Алгоритм оцінювання передбачає реалізацію таких кроків:

1. Формування робочої групи експертів з оцінювання.
 2. Координаційна нарада.
 3. Оцінювання наданих матеріалів.
 4. Візит до закладу вищої освіти.
 5. Доповідь робочої групи Національній агенції.
- Оцінювання освітніх програм здійснюється групою експертів, які представляють три категорії: фахівці з дисципліни, студенти, практики. Під час оцінювання здій-

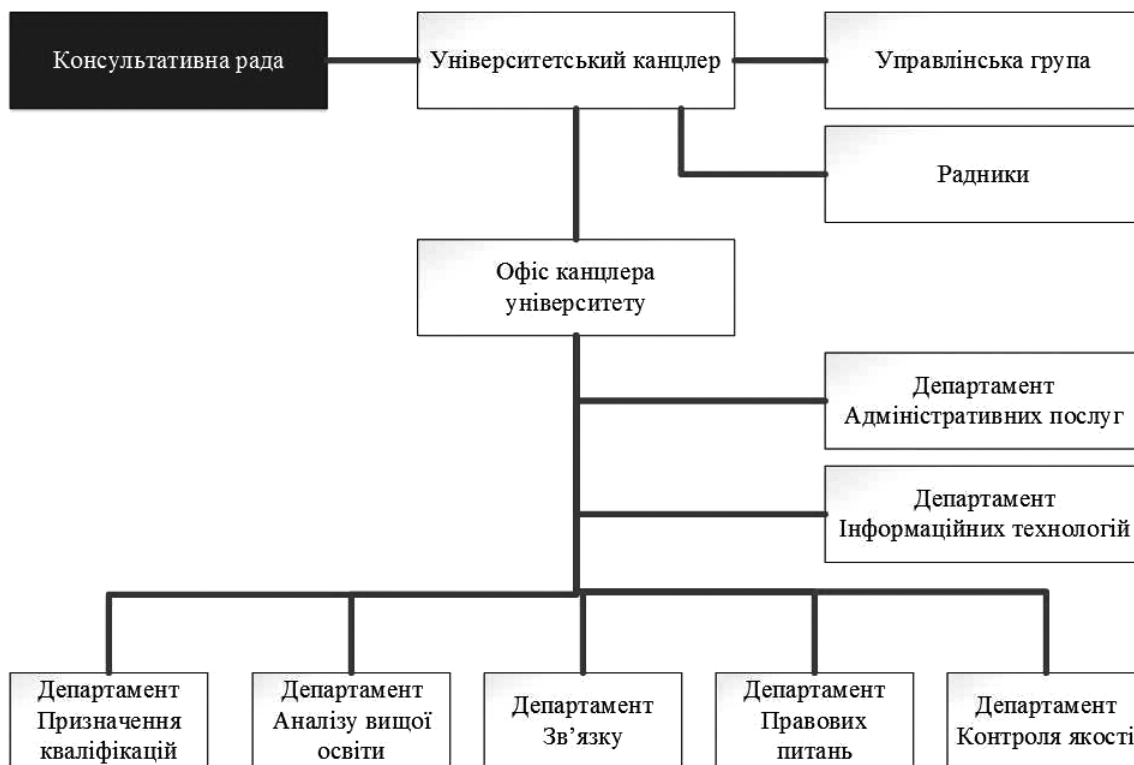

Рисунок 1. Організаційна структура Швецького національного агентства з вищої освіти

снюється аналіз різних матеріалів і документів, зокрема: самостійні проекти студентів; звіт закладу вищої освіти про самооцінку; анкети випускників; звіти про інтерв'ю випускників. Далі подано детальний опис вище зазначених матеріалів.

Самостійні проекти студентів:

– Кількість проектів: не більше 24. Проекти повинні бути анонімними.

– ВНЗ надають дані про всі завершені проекти в останньому семестрі (або в попередніх, якщо кількість проектів невелика). Комп'ютерна програма вибирає від 5 до 24 проектів довільним чином, залежно від загальної кількості отриманих проектів для кожної Програми. ВНЗ відбирають проекти, анонімізують їх та завантажують у базу даних.

– Проекти розподіляються серед академічних кваліфікованих членів групи оцінювачів, які розглядають їх строго з точки зору результатів, обраних для оцінювання, та виставляють оцінки 1, 2 або 3 («неналежна якість», «висока» і «дуже висока») кожному результату для кожного проекту. Оцінювачі також надають короткий опис, зазвичай декілька речень, іноді одне речення або навіть слово.

Звіт закладу вищої освіти про самооцінку:

– Розділ 1 – Цілі, що були досягнуті: Підсумки і аналіз різних видів робіт і завдань, що виконуються студентами (есе, проектні роботи, лабораторні звіти) та екзаменаційних завдань та запитань – переважно ілюструється прикладами. Головним напрямом аналізу є семестрові оцінки як поточні, так і випускників. Також здійснюється аналіз того, яким чином очікувані результати навчання, навчальні матеріали та іспити пов'язані між собою для досягнення студентами якісних результатів. Третім напрямом для аналізу є зв'язок між окремими курсами.

– Розділ 2 – Освітні умови. Кваліфікація і придатність вчителів: Інформація про типи посад у закладі, вчені звання та спеціалізації, відповідні знання, досвід роботи за фахом (за межами вищої освіти), ступені науково-

дослідної діяльності та обсяги викладання в Програмі. Передумови для студентів.

– Розділ 3 – Інші умови. Відповідь на питання: Скільки кредитів включає самостійний проект студента в Програмі? Якщо Програма веде до отримання певної кваліфікації, то в якому семестрі зазвичай планується самостійний проект? Як працюють студенти – індивідуально або в групах? Якщо разом з іншими, то скільки студентів зазвичай містить група?

Анкетування випускників:

– Анкети випускників надсилаються студентам, які закінчили навчання за два роки до проведення оцінювання.

– Анкети випускників призначені, головним чином, щоб дати відповіді на запитання, чи надають результати навчання, досягнуті у Програмі, можливості працевлаштування на ринку праці.

Власний досвід студентів:

– Матеріали для аналізу збираються у вигляді структурованих інтерв'ю студентів.

– Включають дані, що ілюструють досягнення студентів відповідно до результатів, означених у кваліфікаційних дескрипторах.

Для формулювання висновку за результатами оцінювання освітньої програми використовується трирівнева шкала:

– Дуже висока якість – освітня програма показує дуже високий рівень досягнення результатів.

– Висока якість – освітня програма має високий рівень досягнення результатів

– Неналежна якість – освітня програма має серйозні недоліки.

Курси і програми, які не відповідають вимогам якості вищої освіти, можуть отримати продовження права з присвоєння відповідної кваліфікації на один рік. Після цього року національне агентство проводить огляд виконання рекомендацій та приймає остаточне рішення щодо відновлення або скасування права з присвоєння відповідної кваліфікації.

1.8. ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ (С. КАЛАШНІКОВА)

Система вищої освіти Естонії включає: 6 державних університетів, 1 приватний університет, 9 інститутів професійної вищої освіти, 10 приватних інститутів професійної вищої освіти, 2 державні інститути професійно-технічної освіти.

Функції національного агентства із забезпечення якості вищої освіти виконує **Estonian Higher Education Quality Agency** (ЕККА¹). Керуючим органом ЕККА є Рада, яка включає 13 членів: 10 представників закладів вищої освіти, 2 представники роботодавців і 1 студент. Виконавчу діяльність ЕККА забезпечує бюро, яке очолює директор.

Місія ЕККА полягає у тому, щоб у співпраці з партнерами сприяти якості освіти та таким чином підвищувати конкурентоспроможність Естонського суспільства. Задля реалізації своєї місії ЕККА виконує такі функції:

- Розробляє принципи та процедури зовнішнього оцінювання.
- Здійснює інституційну акредитацію.
- Оцінює якість груп освітніх програм.
- Проводить тренінги та надає консультації.
- Публікує результати оцінювання та аналітичні звіти.
- Здійснює міжнародну співпрацю.
- На замовлення профільного міністерства здійснює цільові оцінювання.

Ключовими цінностями, на яких базується діяльність ЕККА є: справедливість, компетентність, співпраця, відкритість. У своєму розвитку національна система забезпечення якості вищої освіти Естонії пройшла три етапи:

– 1997-2009 рр. – Акредитаційна система, що включала три складові: акредитація освітніх програм (обов'язкова для державного визнання), інституційна акредитація (на добровільних засадах), визнання освітніх програм Міністерством освіти і досліджень.

– 2009-2011 рр. – Трансформаційне (перехідне) оцінювання.

– 2012 – до т.ч. – Оцінювання якості: оцінювання якості груп освітніх програм (1 раз на 7 років), інституційна акредитація (1 раз на 7 років), державне визнання – право реалізовувати навчання у групі програм (станом на кінець 2014 року визначено 28 груп освітніх програм).

При оцінюванні груп освітніх програм до уваги беруться такі критерії:

- Чи якість викладання та кваліфікації викладацького складу є достатніми?
- Чи достатніми є ресурси, необхідні для забезпечення викладання?
- Чи навчальні результати відповідають вимогам для надання викладання на відповідному рівня вищої освіти?
- Чи визначені навчальні результати можуть бути досягнені у межах запропонованого навчального плану?

Мета інституційної акредитації – це підтримка процесів розвитку стратегічного управління та культури якості у закладі вищої освіти, інформування стейкхолдерів щодо результатів діяльності та покращення надійності та конкурентоздатності естонської вищої освіти.

При інституційній акредитації оцінюються:

– Рівень інституційного управління та виконання (досягнень).

– Сфера викладання та навчання.

– Сектор досліджень, розробок та інша інноваційна діяльність.

– Сфера надання послуг суспільству.

Для розроблення ефективної процедури інституційної акредитації були реалізовані такі етапи:

– Підготовка, фокус-групи, вивчення кращих практик.

– Робочі групи, керівна група.

– Проект звіту (самооцінка), обговорення зі стейкхолдерами, зворотній зв'язок.

– Публічна презентація, зустрічі з керівництвом університету.

– Схвалення звіту Радою ЕККА, роз'яснювальна записка (меморандум)

У результаті у практику запроваджено модель інституційної акредитації, яка включає такі кроки:

– Тренінг для представників закладу вищої освіти.

– Процес самооцінювання та звіт.

– Візит до закладу вищої освіти групи зовнішніх експертів.

– Попередній звіт про оцінювання, зворотній зв'язок від закладу вищої освіти.

– Заключний звіт, рішення щодо результатів оцінювання.

Група зовнішніх експертів, як правило включає, 4-6 членів, з яких мінімум 3 – зарубіжні експерти, 1 студент, 1 представник роботодавців. Діяльність групи підтримується шляхом проведення одноденного тренінгу.

На основі звіту про інституційну акредитацію Рада ЕККА приймає рішення (надається акредитація на 7 років, або на 3 роки, або акредитація не надається). Крім того, ЕККА реалізує подальші заходи (план діяльності, семінари). Результати акредитації використовуються Міністерством освіти при прийнятті рішень щодо фінансуванні та розвитку закладів вищої освіти. У випадку негативного рішення щодо акредитації Міністерством освіти може встановити період (1-2 роки) для усунення недоліків або розпочати процес анулювання ліцензії у закладу вищої освіти.

При підготовці інформації даного пункту використані матеріали презентації «Quality Assurance System of Higher Education in Estonia», представленої директором ЕККА Dr. Helli Mattisen на семінарі у січні 2014 року.

1.9. ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ДОКТОРСЬКИХ ПРОГРАМ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ (І. ЛИНЬОВА)

Задля результативного визначення основних критеріїв забезпечення якості докторської підготовки звернемося до аналізу досвіду Естонської незалежної агенції забезпечення якості вищої освіти (ЕККА) докторської підготовки.

Анкета стандартного оцінювання докторської підготовки складається з трьох основних напрямів (розділів), піднаправів (підрозділів) і критеріїв до них (табл. 1), кожний критерій оцінюється за рівнями: задовольняє, частково задовольняє, не задовольняє.

¹ ЕККА. – URL: <http://ekka.archimedes.ee/en/>

**Анкета стандартного розгляду докторської підготовки Естонської незалежної агенції
забезпечення якості вищої освіти (ЕККА)¹**

I. Assessment of quality of conducting studies.	I. Оцінювання якості проведення підготовки /навчання
<p>1.1. Requirements for study programmes and learning outcomes.</p> <p>a study programme is in line with the areas of activity of the educational institution based on the development plan or statutes of the institution; contributes to fulfilling the mission of the educational institution and to achieving its goals;</p> <p>a study programme takes into consideration the needs of the labor market and the target group;</p> <p>in professional higher education, study programmes of a study programme group are related to a specific vocation;</p> <p>the title of a study programme is consistent with the content;</p> <p>the study methods used and the conduct of studies, including the load of independent work and work practice, support achievement of the objectives of the study programme;</p> <p>the objectives and learning outcomes of study programme are formulated in such a way that they provide a basis for evaluation of the knowledge and skills of graduates of that study programme;</p> <p>the objectives and learning outcomes of study programme are equal and comparable to the learning outcomes of a given cycle of higher education described in Annex 1 to the Standard of Higher Education;</p> <p>the objectives and learning outcomes of study programme meet the requirements and trends of international legislation that regulate the professional field;</p> <p>if a professional Standard exists, the objectives and learning outcomes of study programme take into consideration the acquisition and implementation of the knowledge and skills described therein;</p> <p>work practice that is necessary for achievement of learning outcomes leads students toward acquiring and implementing efficient work methods;</p> <p>organization of work practice is clearly regulated, the requirements for the completion of work practice are determined;</p> <p>instruction for work practice are available and the supervision of students in work environment is ensured.</p> <p>1.2 Study programme development and requirements for teaching staff.</p> <p>study programme development is a continuous process;</p> <p>study programme development involves students and employers;</p> <p>members of the teaching staff are aware of the development objectives of a study programme and of their role in achieving these objectives;</p> <p>an action plan to implement deficiencies of study programmes that have received a conditional accreditation has been drawn and it is being implemented;</p> <p>a feedback system (involving students, graduates, employers, teaching staff) is effective and its results are applied;</p> <p>qualifications of the teaching staff of a study programme group meet the requirements established in legislation as well as those arising from the specifics of the study programme group</p> <p>members of the teaching staff have an adequate teaching competency;</p> <p>members of the teaching staff participate in research and development;</p> <p>members of the teaching staff cooperate with stakeholders the study programme group outside the educational institution;</p>	<p>1.1.Вимоги до освітньої програми та навчальних результатів:</p> <p>освітня програма виконується у сфері дослідницької діяльності закладу освіти відповідно до плану розвитку або статуту закладу; сприяє виконанню місії інституції та досягнення її цілей;</p> <p>освітня програма враховує потреби ринку праці та цільової групи;</p> <p>у професійній вищій освіті, конкретна освітня програма відповідної групи дослідницьких програм пов'язана з конкретною професією;</p> <p>назва освітньої програми узгоджується із змістом;</p> <p>методи навчання, що використовуються, і форма навчання, у тому числі обсяг самостійної роботи та виробничої практики, сприяють досягненню цілей освітньої програми;</p> <p>цілі і результати навчання за освітньою програмою сформульовані таким чином, щоб слугувати основою для оцінювання знань і навичок випускників цієї освітньої програми;</p> <p>цілі і результати навчання за освітньою програмою є адекватними і порівнюваними з результатами навчання даного циклу вищої освіти, описаними у Додатку 1 Стандартів вищої освіти ENEA²;</p> <p>цілі і результати навчання за освітньою програмою відповідають вимогам і тенденціям міжнародного законодавства, що регулює відповідну професійну сферу;</p> <p>при існуванні професійного стандарту, цілі та результати навчання за освітньою програмою враховують необхідність набуття та застосування знань і навичок, описаних у стандарті;</p> <p>практична робота (практика), що необхідна для досягнення результатів навчання забезпечує набуття і застосування студентами ефективних методів роботи;</p> <p>організація практики чітко регламентована, вимоги для її успішного завершення визначені;</p> <p>студентам надається інструкція щодо практики та відповідне керівництво у робочому середовищі.</p> <p>1.2. Розвиток освітньої програми та вимоги до викладацького складу:</p> <p>розвиток освітньої програми є безперервним процесом;</p> <p>у розвиток освітньої програми залучені студенти і роботодавці;</p> <p>члени викладацького складу ознайомлені з цілями освітньої програми та їхньої ролі в досягненні цих цілей;</p> <p>для усунення недоліків освітньої програми, яка отримала умовну акредитацію, складається та реалізується відповідний план дій;</p> <p>система зворотного зв'язку (за участю студентів, випускників, роботодавців, викладачів) є ефективною, а її результати прикладними;</p> <p>кваліфікація викладацького складу групи освітніх програм відповідає вимогам, встановленим законодавством, а також тим, які виникають із особливостей групи освітніх програм;</p> <p>викладачі мають відповідний рівень викладацької компетентності;</p> <p>викладачі беруть участь у дослідженнях і розробках;</p> <p>викладачі співпрацюють із стейкхолдерами групи освітніх програм поза межами закладу освіти;</p>

¹ ЕККА – Transitional evaluation – from for standard proceeding.

² Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. – Helsinki: EAQANE, 2005. – 41 p.

the staff development system is effective: members of the teaching staff have opportunities for self-improvement and self-development, regular development interviews are conducted and/or other staff development methods are applied;

visiting members of the teaching staff (including from foreign institutions of higher education) are involved in conduction studies in a study programme group;

members of the teaching staff of an educational institution (in the field of study of a given study programme group) regularly further their skills at foreign from institution of higher education and participate in high-level conferences.

1.3. Students.

the entrance requirements for student applicants are based on qualities necessary for achievement of learning outcomes of a given study programme;

the counseling system of students (study, career, psychological counseling) is effective;

assessment of study results of students includes feedback supporting their development;

students participate in international mobility programmes;

the percentage of students participating in student mobility is stable or growing

educational institution recognizes prior learning and work experience;

students are involved in decision making process at different levels of the educational institution.

2. Assessment of resources necessary for conducting studies.

2.1. Requirements for the teaching staff.

the numbers of ordinary teaching staff are research staff who comply with the qualification requirements that are established by legislation and arise from the specifics of a study programme group – based on their responsibilities, the volume of conducted studies and the number of supervised students – is adequate for achieving the objectives of learning outcomes of study programmes in a given study programme group;

distribution of teaching staff by age and the percentage of young members of the teaching staff ensure the sustainability of studies in an educational institution and in a study programme group.

2.2. Financial resources of an educational institution.

the financial resources of an educational institution are adequate for conducted studies;

the financial resources of an educational institution are adequate for development activities related to studies;

the financial resources of an educational institution are adequate for supporting the teaching staff development ;

financial data describing the economic sustainability are made available to the public;

annual reports of an educational institution or its manager are audited, unless otherwise provided by law.

2.3. Study environment of an educational institution.

the study environment includes all premises necessary for conducting studies (auditoriums, seminar rooms, laboratories, rooms for students for independent work and recreation, etc.);

study environment is of adequate capacity considering the number of students;

study environment is furnished in conformity with contemporary requirements (video projectors, the Internet, etc.);

система розвитку персоналу є ефективною: викладачі мають можливості для самовдосконалення та саморозвитку, проводяться регулярні інтерв'ю (анкетування) та/або застосовуються інші методи розвитку персоналу;

запрошені викладачі (у тому числі із закордонних закладів вищої освіти) залучені до викладання у межах групи освітніх програм;

викладачі закладу освіти (в галузі знань даної групи освітніх програм) регулярно використовують у подальшому свої знання та навички поза закладом вищої освіти та беруть участь у конференціях.

1.3. Студенти (докторанти)

вимоги для вступу абітурієнтів базуються якостях, необхідних для досягнення результатів навчання даної освітньої програми;

система консультування студентів (щодо навчання, кар'єри, психологічне консультування) є ефективною;

оцінка результатів навчання включає в себе зворотний зв'язок студентів, який підтримує їх розвиток;

студенти беруть участь у програмах міжнародної мобільності;

відсоток студентів, які беруть участь у студентській мобільності є стійким або зростає;

заклад освіти визнає попереднє навчання і досвід роботи;

студенти залучені у процес прийняття рішень на різних інституційних рівнях.

2. Оцінка ресурсів, необхідних для проведення досліджень

2.1. Вимоги до викладацького складу:

кількість постійних викладачів (дослідники, які відповідають кваліфікаційним вимогам, що встановлені законодавством, і впливають із особливостей групи освітніх програм) визначається на основі їх обов'язків, обсягів викладання і кількості студентів та є цілком достатньою для досягнення цілей і результатів навчання за даною групою освітніх програм;

склад викладачів за віком і відсоток молодих викладачів забезпечує стійкість викладання у закладі освіти та у межах групи освітніх програм.

2.2. Фінансові ресурси навчального закладу/наукової установи:

фінансові ресурси закладу освіти є достатніми для забезпечення освітньої програми;

фінансові ресурси закладу освіти є достатніми для діяльності з розвитку освітньої програми;

фінансові ресурси закладу освіти є достатніми для підтримки розвитку викладачів;

фінансові дані, що характеризують економічну стійкість, є доступними для громадськості;

щорічні звіти закладу освіти або його керівника піддаються аудиту, якщо інше не передбачено законом.

2.3. Навчальне середовище закладу освіти:

навчальне середовище включає всі приміщення, що необхідні для проведення навчання (аудиторії, тренінгові аудиторії, лабораторії, кімнати для самостійної роботи та відпочинку студентів тощо);

навчальне середовище має достатній потенціал, враховуючи кількісний склад студентів;

навчальне середовище оснащено комфортно відповідно до сучасних вимог (відео-проектори, Інтернет тощо);

the conduct of studies and the activities of an educational institution are supported by contemporary information technology solutions, including the information system of studies, e-learning opportunities, and communication portals for students and teacher staff;

support services that support students and ensure the necessary document management;

a library that ensures the availability of contemporary information sources and provides students with the opportunities for independent work.

3. Sustainability criteria in addition to quality and resources.

trends in the number of students and graduates, and the budget of an educational institution in the last five years indicate sustainability; an educational institution regularly plans its development: the institution has a development plan accompanied by an action plan to ensure sustainability both in the educational institution and in given study programme group;

an educational institution has prepared a financial projection to achieve objectives described in a development plan and to minimize possible risks (including risks caused by demographic trends);

the implementation of an action plan is analysed and the analysis forms the basis for planning of the next development period;

positively accredited research forms the bases for Doctoral study in given study programme group;

supervisors of doctoral these actively participate in research;

the doctoral this supervision of supervisors of doctoral this in a given study programme group have been successfully defended.

Отже, перший блок критеріїв та вимог був присвячений оцінюванню якості проведення докторської підготовки:

вимоги до освітньої програми та навчальних результатів (1.1.), з точки зору забезпечення її якості, більшою мірою спрямовані на:

- кореляцію з місією та стратегією інституції та потребами ринку праці;
- узгодженість місту освітньої програми зі стандартами, форм і методів з цілями і завданнями освітньої програми;
- отримання конкретних навчальних результатів;

- високий рівень вимог до викладацького складу інституції (1.2.) спрямований на забезпечення якості освітніх програм, особливо задля постійного розвитку як освітніх програм так і персоналу;

критеріями забезпечення якості дослідження, окресленими через вимоги до студентів (1.3.) та окрім високого

проведення навчання та діяльність закладу освіти підтримуються сучасними рішеннями в галузі інформаційних технологій, у тому числі інформаційними навчальними системи, можливостями для електронного навчання, комунікаційними порталами для студентів і викладачів;

допоміжні послуги – послуги, що надаються студентам і забезпечують їх необхідною документацією;

бібліотека, що забезпечує доступність сучасних джерел інформації та забезпечує студентів можливостями для самостійної роботи.

3. Критерії стійкості щодо якості і ресурсів:

тренди щодо кількості студентів і випускників, бюджету закладу освіти протягом останніх п'яти років, що засвідчують стійкість; заклад освіти регулярно планує свій розвиток; заклад має план розвитку, супроводжуваний планом дій для забезпечення стійкості як у закладі освіти, так і в даній групі освітніх програм;

заклад освіти підготував фінансові прогнози для досягнення цілей, викладених у плані розвитку і мінімізації можливих ризиків (включаючи ризики, викликані демографічними тенденціями);

реалізація плану дій аналізується та результати аналізу формують основу для планування наступного періоду розвитку;

позитивна акредитація є підставою для відкриття докторантури за даною групою освітніх програм;

керівники докторських дисертацій активно беруть участь у дослідженні;

з даної групи освітніх програм під керівництвом (консультуванням) викладачів успішно захищені докторські дисертації докторантів.

рівня підготовки абітурієнтів, велика увага приділяється активності студентів: зворотній зв'язок, мобільність, прийняття рішень.

Другий блок дає нам можливість оцінити викладацький склад, матеріальну базу та фінансове забезпечення – ресурси. Як бачимо, задля якісного забезпечення програми дослідження необхідно достатнє фінансування (2.2.), потужна матеріальна база (2.3.) та відповідність викладацького складу інституції (2.1.).

Третій блок анкети спрямований на оцінку успішності, стабільності та перспективності проведених досліджень.

У процесі оцінювання відбувається збір даних за зазначеними позиціями з коментарями та визначається результат за шкалою відповідності/наявності (три рівня: відповідає, частково відповідає та не відповідає вимогам).¹

Досвід Естонії засвідчує, що для забезпечення якості докторської підготовки необхідно розробити критерії, що є основою структурованих докторських програм.

1.10. МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВИТИ: ДОСВІД НІДЕРЛАНДІВ (І. СІКОРСЬКА)

У 2005 році була створена Організація акредитації у Нідерландах та Фландрії (**The Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders, NVAO**²), яка є незалежною організацією оцінювання та акредитації закладів вищої освіти в Нідерландах і Фландрії. NVAO заснована на основі міжнародного договору між голландським та фламандським урядами з метою забезпечення якості вищої освіти та акредитації освітніх програм.

Місія NVAO полягає в тому, щоб забезпечити якість вищої освіти в Голландії і Фландрії та сприяти її становленню та удосконаленню. Крім того, NVAO прагне зробити свій внесок щодо покращення якості освіти, зокрема шляхом висвітлення специфіки освітніх програм закладів вищої освіти Голландії і Фландрії в національній та міжнародній перспективі.

NVAO виконує такі завдання:

- Акредитація існуючих освітніх програм вищої освіти (основна оцінка якості).

- Перевірка освітніх програм у галузі вищої освіти.
- Сприяння висвітлюванню відмінних рис освітніх програм у системі вищої освіти.

- Консультування міжнародних партнерів щодо аспектів голландської і фламандської системи акредитації та підтримка міжнародних контактів тощо.

Процедура системи оцінки якості складається з таких етапів:

- Внутрішній контроль якості, як відправна точка.
- Підготовка закладом вищої освіти звіту щодо самооцінювання.

- Відвідування закладу вищої освіти зовнішньою атестаційною комісією. У склад комісії входять викладачі, інші працівники закладів освіти, студенти.

- Підготовка звіту зовнішньою атестаційною комісією.
- Інспекційна метаоцінка.

Важливим аспектом процесу є те, що процедура оцінювання якості ґрунтується на внутрішніх механізмах оці-

² The Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders. – URL: <http://nvaio.com>.

¹ ЕККА – Transitional evaluation – from for standard proceeding.

нювання та забезпечення якості закладу вищої освіти, що свідчить про самостійність та автономію університету.

Основою для зовнішнього оцінювання є звіт, складений самим закладом, який описує окремі програми, які будуть оцінені. Цей звіт повинен слідувати заздалегідь визначеному формату та охоплює такі складові:

- Мета програми.
- Структура та зміст програми.
- Кількість студентів, які вступають до закладу і успішно завершують навчання.
- Опис навчального середовища.
- Економічне обґрунтування діяльності закладу.
- Якість випускників.
- Ефективність закладу як організації.
- Якість персоналу.
- Інфраструктура закладу.
- Інтернаціоналізація діяльності закладу.
- Якість внутрішніх послуг.

Після ознайомлення з матеріалами самооцінювання експертна комісія відвідує заклад протягом декількох днів. Робота комісії полягає у консультуванні із представниками закладу. На підставі звіту закладу щодо самооцінювання, комісія здійснює аналіз документації (іспити, звіти про стажування, дипломні роботи тощо), опитує відповідних учасників (керівництво, викладачі, адміністративний персонал, студенти, випускники). Інтерв'ю здійснюється з метою з'ясування, підтвердження і збору додаткової інформації.

Використовуючи звіт самооцінки та на підставі інтерв'ю і власних спостережень, комісія складає звіт з описанням сильних сторін і позицій для покращення. Важливо підкреслити, що у звіті комісії наголошується не на критиці, а на пропозиціях і рекомендаціях щодо удосконалення.

Останній етап процедури оцінювання – це інспекційна метаоцінка (відбувається регулярно, але не завжди). Інспекція може зробити додаткові зауваження і пропозиції, що доповнюють вже надані зовнішньою комісією. Зокрема, інспекція може підкреслити деякі речі, на які комісії слід звернути особливу увагу під час наступного візиту.

NVAO уповноважена акредитувати всі існуючі програми на рівні бакалавра та магістра. В Нідерландах і Фландрії акредитація є передумовою для державного фінансування бакалаврських і магістерських програм, права надання дипломів та права надання стипендій студентам. Якість освітніх програм поза рівнями бакалавра і магістра також систематично забезпечується завдяки внутрішньому та зовнішньому оцінюванню та незалежному контролю якості.

Ключовими принципами такої процедури оцінювання якості вищої освіти є такі:

- Заклад вищої освіти несе остаточну відповідальність.
- Важлива роль експертної оцінки.
- Санкції застосовуються у порядку винятку.
- Поліпшення якості освіти – головна мета оцінювання.
- Довіра є керуючим принципом.

Процедура оцінювання якості, яка повторюється кожні шість років, базується на внутрішньому оцінюванні. Заклади вищої освіти Голландії і Фландрії несуть основну відповідальність за якість.

Нововведенням є те, що в даний час заклади вищої освіти можуть попросити NVAO провести оцінювання внутрішньої системи забезпечення якості (внутрішній аудит). Така загальна оцінка призначена для визначення того, чи функціонує в закладі ефективна система забезпечення якості освіти, яка гарантує якість окремих програм. Незалежні експерти здійснюють таку оцінку внутрішньої системи забезпечення якості, базуючись на п'яти стандартах:

- Заклад має широке бачення якості освіти та підтримує культуру якості.
- Заклад проводить продуману політику із реалізації свого бачення якості освіти. Це включає в себе такі аспекти, як політика в галузі освіти, якість персоналу, інфраструктури, можливості для навчання студентів з обмеженими можливостями, рівень наукових досліджень тощо.

– Заклад має уявлення про те, наскільки реалізується його політика якості освіти і регулярно оцінює якість своїх програм.

– Заклад може продемонструвати, що він систематично покращує якість своїх програм у разі необхідності.

– Заклад має ефективну структуру організації та прийняття рішень з точки зору якості своїх програм, які чітко визначають завдання і обов'язки.

Для реалізації процедури інституційного аудиту NVAO призначає аудиторську групу. Члени аудиторської групи повинні мати адміністративний, освітній і аудиторський досвід. На підставі інформації, наданої закладом та двох візитів до закладу, комісія оцінює кожен з п'яти стандартів, використовуючи такі критерії: відповідає, не відповідає або частково відповідає стандарту.

Після цього комісія формулює загальне судження ефективності внутрішньої системи забезпечення якості, що дозволяє закладу гарантувати якість своїх освітніх програм. Рішення може бути позитивним, негативним або умовно позитивним. У разі негативної або умовно позитивної оцінки, закладу може бути, при певних обставинах, надана можливість для реабілітації протягом, наприклад, одного року.

Висновки до розділу 1

Аналіз матеріалів, поданих у розділі 1, дозволяє констатувати такі висновки:

1. Проблема забезпечення якості вищої освіти відображена як ключова у всіх стратегічних документах Болонського процесу та є одним із напрямів розвитку Європейського простору вищої освіти.

Європейські підходи до розбудови систем забезпечення якості вищої освіти на інституційному, національному та європейському рівнях знаходяться у процесі еволюційного розвитку у взаємозв'язку з іншими ключовими інструментами реалізації Болонського процесу.

2. Системним підґрунтям для розбудови систем забезпечення якості вищої освіти на інституційному, національному та європейському рівнях слугують Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, оновлена версія яких схвалена у травні 2015 року на конференції міністрів, відповідальних за розвиток вищої освіти, яка пройде у м. Єреван (Вірменія).

3. Здійснений аналіз провідного досвіду функціонування систем забезпечення якості вищої освіти Фінляндії, Сполученого Королівства, Польщі, Швеції, Естонії та Нідерландів дозволяє зробити висновок, що ефективне забезпечення якості вищої освіти базується на системній основі. Останнє передбачає наявність чітких, зрозумілих

і взаємоузгоджених законодавчих норм, інституційних форм, організаційних механізмів і процедур, спрямованих на вибудовування та реалізацію відкритих і довірливих стосунків між державою та закладами вищої освіти задля реалізації їх спільної відповідальності за надання якісної вищої освіти та її розвиток відповідно до вимог суспільства.

4. Розбудова потужної та відповідальної національної системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до європейських орієнтирів передбачає:

– підвищення компетентності фахівців, які працюють у сфері вищої освіти щодо сучасних моделей, механізмів та інструментів забезпечення якості (у т. ч. на основі вивчення провідного міжнародного та вітчизняного досвіду);

– розроблення та реалізації на рівні кожного закладу вищої освіти інституційних систем забезпечення якості відповідно до європейських стандартів, їх апробації та вдосконалення задля забезпечення максимальної адаптації до локальних умов;

– проведення відкритого професійного обговорення серед освітянської спільноти проблеми забезпечення якості вищої освіти задля забезпечення об'єктивної оцінки поточного стану та оптимального розвитку цього процесу в Україні.

Розділ 2

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У США (В. КОВТУНЕЦЬ)

2.1. ВСТУП

Система забезпечення якості вищої освіти США склалася історично упродовж тривалого часу і у своїй основі залишається незмінною упродовж 80 років. За різними рейтингами університетів світу університети США займають провідні позиції, що загалом свідчить про стабільно високу якість вищої освіти у країні протягом більше 100 років. У свою чергу, це є свідченням того, що система забезпечення якості працює достатньо надійно.

Забезпечення якості вищої освіти у США реалізується через процедури акредитації: акредитації освітніх програм і акредитації ЗВО.

Заклади вищої освіти США (університети, коледжі) можуть бути державними або приватними, неприбутковими чи прибутковими. Однак незалежно від форми власності вони мають рівний доступ до різних джерел ресурсів. Основним критерієм оцінювання закладу є якість освітньої та наукової діяльності.

При цьому слід наголосити, що Федеральний уряд майже позбавлений права управління закладами освіти – Конституція США відносить освіту до повноважень шта-

тів. Однак життя вимагає певного рівня державного регулювання. Тому у 1996 році було прийнято Федеральний Закон про вищу освіту (Federal Higher Education Act 1965). У 2008 році його було доповнено Федеральним законом про можливості вищої освіти (Higher Education Opportunity Act – 2008)¹. Федеральне законодавство передбачає можливості фінансування вищої освіти за рахунок державних кредитів із федерального бюджету та особливості кредитування освіти за певними освітніми програмами (вчителів, медсестер, програм для національних меншин, іноземців тощо). Цей Закон певною мірою втручається у процедури акредитації: установи, що здійснюють акредитацію, мають бути визнані на федеральному рівні для того, щоб акредитований ним ЗВО міг отримувати кошти з федерального бюджету.

Слід зазначити, що законодавство штатів також практично не регулює питання якості вищої освіти (див., наприклад, освітній кодекс штату Техас²).

Таким чином, сфера оцінювання якості вищої освіти є переважно саморегульованою, і така саморегуляція стимулюється ринком праці та ринком освітніх послуг.

2.2. АКРЕДИТАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Метою акредитації освітньої програми є оцінювання якості освітньої діяльності за програмою та якості результатів навчання. Заклади освіти замовляють акредитацію освітніх програм на власний розсуд. Вони вправі вибрати установу, яка проведе акредитацію.

У свою чергу установа, яка проводить акредитацію, заздалегідь оголошує про вимоги до акредитації освітніх програм певного спрямування.

Позитивні результати акредитації дають закладу освіти можливість відповідно до правил справедливої конкуренції на ринку освітніх послуг успішно конкурувати за студента, підвищувати рівень оплати за навчання і відповідно поліпшувати своє матеріальне становище. Тому заклад освіти об'єктивно зацікавлений у тому, щоб акредитацію проводила установа, яка має на ринку добру репутацію.

Як правило, установи (агенції), які проводять акредитацію і мають добру репутацію на ринку освітніх послуг, є достатньо вимогливими та об'єктивними, періодично, раз у п'ять років (як правило) оновлюючи вимоги до освітнього процесу та результатів навчання, які є по суті, корпоративними стандартами вищої освіти. Тому з боку закладу освіти проводиться тривала підготовча робота перед акредитацією у формі самооцінювання. До установи, яка має проводити акредитацію, подається звіт про таке самооцінювання.

Після цього до закладу освіти прибуває група експертів, яка проводить оцінювання. Підбір експертів здійснюється достатньо ретельно для уникнення конфлікту інтересів. Так, у складі групи не можуть бути колишні працівники закладу чи особи, які з ним співпрацювали, наприклад, у реалізації спільних наукових програм.

Протягом кількох днів група проводить інтерв'ювання учасників освітнього процесу, оцінює результати навчання (наприклад, оцінює якість випускних робіт) і на підставі отриманих відомостей складає підсумковий звіт.

Заклад освіти має право подати до акредитаційної установи свої відгуки на роботу групи і висловлені зауваження, свого роду апеляцію.

За результатами установа приймає рішення про акредитацію. Якщо установа виявила суттєві недоліки в освітньому процесі і результатах навчання, акредитація надається на обмежений термін для усунення недоліків. Заклад освіти зобов'язується протягом цього часу пройти акредитацію повторно.

За останні десятиріччя практично відсутні випадки абсолютної відмови університетам в акредитації.

Таким чином, акредитація є не засобом контролю, а засобом сприяння закладу освіти у підвищенні якості освіти.

Експерти, які проводять акредитаційну експертизу закладу, як правило, працюють на волонтерських засадах, їм відшкодовуються лише витрати на проїзд та проживання. Основним мотивом для роботи експертів є можливість отримати важливі відомості про діяльність закладів освіти з подальшим використанням досвіду у власній професійній діяльності.

Звичайно, заклад освіти може працювати і не за акредитованою освітньою програмою. Однак виданий за такою програмою документ про освіту має невисоку оцінку на ринку праці, а доволі часто за ним не можна пройти незалежне визнання кваліфікації та увійти до професійних організацій (це має місце, наприклад, в архітектурі). Тому навчання за неакредитованою програмою автоматично зменшує популярність закладу освіти на ринку освітніх послуг, що тягне за собою зменшення доходів у вигляді плати за навчання і відповідно погіршення фінансового становища закладу.

¹ <http://www2.ed.gov/policy/highered/leg/hea08/index.html>.

² <http://www.statutes.legis.state.tx.us/?link=ED>.

2.3. АКРЕДИТАЦІЯ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Акредитація закладу вищої освіти в цілому (інституційна акредитація) має за мету оцінювання якості освітнього процесу, функціонування системи внутрішнього забезпечення якості тощо.

Загалом інституційна акредитація проводиться за тими ж процедурами, що й акредитація освітніх програм. Інституційна акредитація частіше проводиться не в усьому універ-

ситеті, а в його профільних підрозділах: школа права, школа бізнесу і адміністрування тощо. Тоді акредитація стосується підрозділу, який реалізує споріднені програми і вона незначно відрізняється від акредитації освітніх програм.

Відсутність інституційної акредитації переводить заклад освіти у список потенційних шахраїв на ринку освітніх послуг – «фабрик дипломів» (diploma mills).

2.4. УСТАНОВИ, ЯКІ ПРОВОДЯТЬ АКРЕДИТАЦІЮ

Перші установи, які проводять акредитацію, з'явилися у США наприкінці XIX століття за ініціативою закладів вищої освіти. Зараз налічується понад 60 визнаних національних і регіональних установ. Крім того, акредитацію можуть здійснювати зарубіжні та міжнародні агенції. Всі національні та регіональні установи є недержавними організаціями. Як правило, засновниками є заклади вищої освіти та професійні об'єднання. Таким чином, система акредитації тісно пов'язується з ринком праці, оскільки професійні об'єднання через заснованих ними установи акредитації de facto встановлюють стандарти вищої освіти у відповідних галузях освіти.

Треба зазначити, що ринок послуг з акредитації достатньо конкурентний і відповідні установи задля високої репутації встановлюють достатньо високі акредитаційні вимоги до закладів освіти.

У системі акредитації сформовано певні правила визнання установ. Так із 1996 року діє Рада акредитації вищої освіти (Council for Higher Education Accreditation – CHEA), членами якої є понад 3000 коледжів та університетів. CHEA здійснює недержавне визнання установ, які проводять акредитацію.

Відповідно до згаданого вище Федерального Закону Департамент освіти уповноважений визнавати акредитаційні установи. Таке визнання має цілком конкретні наслідки: заклад освіти, який акредитований визнаною Департаментом установою, може приймати на навчання студентів, які отримали позику з федерального бюджету.

Базові критерії визнання акредитаційної установи Департаментом освіти включають:

- зв'язок з федеральними освітніми програмами;
 - географія акредитаційної діяльності;
 - акредитаційний досвід;
 - визнання іншими акредитаційними установами.
- Інші критерії включають організаційну та фінансову надійність установи, рівень акредитаційних стандартів та процедури, надійність системи прийняття рішень.

З критеріями CHEA можна ознайомитися на сайті організації¹.

Існує низка інших об'єднань акредитаційних установ, в тому числі утворених за галузевим принципом.

Так, важливим гравцем на ринку акредитаційних послуг є Асоціація спеціалізованих і професійних акредиторів (Association of Specialized and Professional Accreditors- ASPA²). Асоціація включає більшість провідних акредитаційних установ і керується Кодексом належної практики акредитації³. Кодекс складається із трьох груп принципів акредитаційної діяльності, які зобов'язують членів організації:

- забезпечувати розвиток освітньої якості;
- забезпечувати доброчесність і професіоналізм у своїй діяльності;
- поважати і забезпечувати інституційну незалежність і свободу у прийнятті рішень, що стосуються освітньої діяльності.

2.5. ЕЛЕМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Акредитаційні установи, як було зазначено вище, здійснюють оцінку якості освітнього процесу на підставі результатів самооцінювання, проведеного закладом вищої освіти, та інтерв'ювання учасників освітнього процесу експертами. Акредитаційні стандарти, які розробляються цим установами, містять лише вимоги до результатів навчання у термінах набутих компетентностей.

Така практика є наслідком визнання за кожним закладом вищої освіти права на академічну свободу.

Тому особливого значення набуває система внутрішнього забезпечення якості освіти.

Серед усіх інших важливих елементів системи внутрішнього забезпечення якості освіти слід виділити три, специфічні саме для вищої освіти США:

А. Незалежне оцінювання результатів навчання студентів. Іспити часто не приймаються одноосібно викладачем, який читає курс. Застосовуються тестові технології, запрошення стороннього екзаменатора. Екзамен у студентів, які здобувають ступінь магістра, інколи приймає група викладачів у формі співбесіди.

В. Забезпечення академічної доброчесності (academic integrity) здобувачів освіти. Практично кожен університет має власний кодекс академічної доброчесності (Code of academic integrity), який спрямовує здобувачів освіти на самостійну творчу працю задля здобуття якісної освіти і забороняє такі порушення правових і етичних норм як запозичення чужих текстів, робіт, списування, а також заохочення та сприяння таким порушенням. Кодекс передбачає санкції за порушення, найлегшою з яких є тимчасове відсторонення студента від проходження відповідного курсу. При цьому до вирішення долі студента активно залучається студентське самоврядування.

С. Система підбору викладацьких кадрів належить до виключної компетенції університетів. Конкурсні процедури розроблені таким чином, щоб забезпечити максимальну об'єктивність рішення. Перебування на посаді професора в іншому університеті не означає автоматичного визнання титулу. Основний критерій в оцінці роботи викладача – результати його професійної діяльності, в першу чергу наукові.

Висновки до розділу 2

Система забезпечення якості вищої освіти у США побудована на засадах академічної свободи та автономії закладів вищої освіти, поєднаних з відповідальністю перед замовниками освітніх послуг, що формується на основі здорової і справедливої конкуренції і прямого впливу ринку праці.

Органи влади штатів і Федеральний уряд США мають мінімальний вплив на процеси забезпечення якості.

Має значення висока мотивованість і відповідальність здобувачів вищої освіти, оскільки вони вимушені брати на навчання значні суми кредитних коштів.

За зовнішніми ознаками процедури акредитації можуть нагадувати аналогічні в Україні. Однак за змістом вони абсолютно різні. Безумовно, швидке запровадження в Україні ринкових механізмів регулювання якості освіти неможливе. Однак необхідно крок за кроком запроваджувати підходи, які забезпечать об'єктивне оцінювання якості і реальну відповідальність закладу вищої освіти за результати діяльності.

¹ http://www.chea.org/pdf/chea_glance_2006.pdf.

² <http://www.aspa-usa.org>.

³ <http://www.aspa-usa.org/content/code-good-practice>.

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

3.1. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕРМІНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ОСНОВІ «НАЦІОНАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ГЛОСАРІЮ: ВИЩА ОСВІТА»)

З метою визначення ключових понять, які формують термінологічний контекст проблеми забезпечення якості вищої освіти звернемося до видання «Національний освітній глосарій: вища освіта»¹:

Акредитація (Accreditation): Оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності вищого навчального закладу / закладу вищої освіти за цією програмою на предмет:

- відповідності стандарту вищої освіти;
- спроможності виконати вимоги стандарту та досягти;
- заявлених у програмі результатів навчання;
- досягнення заявлених у програмі результатів навчання.

Атестація (Assessment / Attestation): Встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA): Європейський орган, який сприяє впровадженню кращої практики щодо забезпечення якості вищої освіти і як один з основних консультативних членів із супроводу Болонського процесу входить до групи Є4.

Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (European Quality Assurance Register for Higher Education, EQAR): Реєстр, що утворений Європейською асоціацією забезпечення якості вищої

освіти, Європейською асоціацією університетів, Європейською асоціацією закладів вищої освіти, Європейським союзом студентів (групою Є4), і включає визнані європейські та національні агенції забезпечення якості вищої освіти. До EQAR вносяться агенції, які відповідають вимогам Європейських стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

Забезпечення якості (Quality assurance): Сукупність процедур, що застосовуються на інституційному (внутрішньому) та національному і міжнародному (зовнішньому) рівнях для якісної реалізації освітніх / освітніх програм і присудження кваліфікацій.

Контроль якості (Quality control): Процес оцінювання якості, який сфокусований на вимірюванні якості вищого навчального закладу / закладу вищої освіти або освітньої програми. Включає певний набір методів, процедур, інструментів, що розроблені та використовуються для визначення відповідності реальної якості встановле-

ним стандартам. Ключовим елементом контролю якості є система доказів правильності оцінки якості.

Ліцензування (Licensing): Процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності.

Освітні стандарти (Educational standards): Стандарти, що виробляються в освітній системі для забезпечення освіти певного рівня (підрівня, етапу, циклу) і присудження відповідних освітніх (академічних) кваліфікацій (ступенів).

Сертифікація (Certification): Процес, за яким уповноважений орган підтверджує досягнення встановлених стандартів якості та зазвичай надає відповідні права суб'єкту діяльності. Для вищої освіти надання відповідного сертифікату, диплому або звання формально означає, що результати навчання досягнуті здобувачем вищої освіти, оцінені та визнані компетентним органом згідно із визначеним стандартом.

Система внутрішнього забезпечення якості (Internal Quality Assurance System): Система забезпечення вищими навчальними закладами / закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- 1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу / закладу вищої освіти та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу / закладу вищої освіти, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- 4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- 5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- 6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- 8) забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти і здобувачів вищої освіти;
- 9) інших процедур і заходів.

Система забезпечення якості вищої освіти (Quality Assurance System in Higher Education): Складається з:

- 1) системи забезпечення вищими навчальними закладами / закладами вищої освіти якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

¹ Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад.: В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плетяди», 2014. – 100 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonsko-ho-protsesu.html>

2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти та якості вищої освіти;

3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Система зовнішнього забезпечення якості (External Quality Assurance System): Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти та якості вищої освіти, що передбачає здійснення таких процедур і заходів:

1) забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти та якості вищої освіти;

2) забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;

3) забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;

4) налагодження доступного і зрозумілого звітування;

5) проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями;

6) інших процедур і заходів.

Стандарт вищої освіти (Higher Education Standard): Сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного

рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти (наукових установ). Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

1) обсяг кредитів ЕКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;

2) перелік компетентностей випускника;

3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;

4) форми атестації здобувачів вищої освіти;

5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;

6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Стандарт освітньої діяльності (Education Activities Standard): Сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного

та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу / закладу вищої освіти і наукової установи. В Україні стандарти освітньої діяльності розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами та є обов'язковими до виконання всіма вищими навчальними закладами / закладами вищої освіти незалежно від форми власності та підпорядкування, а також науковими установами, що забезпечують підготовку докторів філософії та докторів наук. В Європейському просторі вищої освіти на основі визначених вимог до вищої освіти може відбуватися інституційне оцінювання в межах акредитації освітньої програми відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості.

Стандарти (Standards): Положення (норми), що визначають певний рівень вимог до змісту, якості та умов її оцінювання. Стосовно закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів стандарти містять визначення того, що має бути досягнуто цими закладами для акредитації чи сертифікації їх або їхніх освітніх програм. Щодо освітніх програм, то стандарти включають опис результатів навчання, необхідних для присудження кваліфікації.

Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area): Документ, ухвалений на Болонському саміті в 2005 р. у Бергені (Норвегія), призначений для вищих навчальних закладів та агенцій із забезпечення якості вищої освіти. Містить стандарти і рекомендації щодо внутрішнього забезпечення якості у вищих навчальних закладах, зовнішнього забезпечення якості вищої освіти та стандарти щодо агенцій із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти.

Якість вищої освіти (Quality in Higher Education): Рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти. Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення розроблено Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.), Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2005 р.), утворено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (2004 р.) та Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти.

Якість освітньої діяльності (Quality in education activities): Рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі / закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань.

3.2. СТАН І КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ 2014–2015 РОКІВ)

Для констатації стану та ідентифікації ключових проблем забезпечення якості вищої освіти в Україні звернемося до інформаційно-аналітичних матеріалів, опублікованих протягом 2014–2015 років.

Аналітична довідка щодо стану реалізації інструментів Болонського процесу в Україні (за результатами опитування керівників ВНЗ України)¹.

Дослідження було проведено у 2013–2014 році межах виконання Проекту «Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні» за підтримки Міжнародного

Фонду «Відродження». Участь у опитуванні взяли ректори 55 ВНЗ України III–IV рівнів акредитації.

Проблемі забезпечення якості вищої освіти присвячено, зокрема, такі питання:

Що саме із Стандартів і рекомендацій щодо якості в ENEA, які схвалені на Болонському саміті у м. Бергені у 2005 р., імплементовано у Вашому закладі?

– Впроваджена кредитно-модульна система навчання на усіх спеціальностях.

– Відповідальність ВНЗ за рівень освіти, внутрішній контроль, зовнішня перевірка, акредитація, сертифікація та ін.

– Запроваджено та постійно удосконалюється система оцінювання знань студентів, система обліку навчальної роботи студента і викладача в ECTS.

– Індивідуальна і самостійна робота, вільний вибір курсів, ІНДЗ, мовна підготовка.

– Інформаційний пакет спеціальностей.

¹ Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: монографія / Колектив авторів: Бугров В., Гожи А., Жданова К., Зарубінська І., Захарченко В., Калашнікова С., Козієвська О., Линьова І., Луговий В., Оржель О., Рашкевич Ю., Таланова Ж., Шитківа С.; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К.: ДП «НВЦ «Пріоритети»», 2014. – 156 с.

- Засоби діагностики якості знань. Видача Додатку до диплома (Diploma Supplement)
- Розроблена «Настанова з якості». Функціонує Система управління якістю. Реалізується академічна мобільність.
- Створення органів студентського самоврядування на рівні університету і факультетів.
- Створення робочої групи зі впровадження в університеті положень Болонського процесу.
- Поступово впроваджуються «проектно-цільовий» та «системно-процесний» підходи до управління якістю освіти університету
- Сертифікована система управління якістю (СУЯ) згідно з ДСТУ ISO 9001:2009.
- 3-циклове навчання. Каталог курсу, аплікаційна форма студента, угода про навчання, академічна довідка.
- Навчання протягом життя (можливість отримати другу вищу освіту на базі першої, підготовка наукових та науково-педагогічних кадрів, післядипломна освіта на базі ВНЗ)

Коментар експерта В. Лугового: Як видно з відповідей, європейські стандарти та рекомендації, зокрема щодо внутрішнього забезпечення якості (саме забезпечення, а не лише моніторингу, оцінювання, контролю), у ВНЗ ще повністю не осмислені й системно не застосовуються у вітчизняній практиці. Сприяти цій роботі могло б розроблення Національних стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти, сумісних з ESG.

Чи існує у Вашому закладі окремий підрозділ із забезпечення якості вищої освіти?

- ТАК – 40 респонд. (73%)
 - НІ – 14 респонд. (25%)
 - НЕ відповіли – 1 респонд. (2%)
- Якщо так, уточніть, будь ласка, яка його назва та основні функції?
- Відділ контролю якості освіти.
 - Відділ методичного забезпечення та моніторингу якості освіти.
 - Відділ моніторингу якості освіти та менеджменту.
 - Відділ організаційного та методичного забезпечення навчального процесу.
 - Відділ профорієнтаційної роботи, працевлаштування, моніторингу якості підготовки фахівців та підвищення їх кваліфікації.
 - Відділ стандартизації.
 - Група моніторингу якості навчального процесу як підрозділ із забезпечення якості.
 - Лабораторія з моніторингу навчання та організації, планування навчально-методичної роботи..
 - Навчальні відділи факультетів.
 - Навчально-аналітичний відділ.
 - Навчально-методичний відділ забезпечує високий рівень освітніх послуг.
 - Навчально-методичний центр освітніх технологій.
 - НЦМ стандартизації та якості освіти.
 - Сектор внутрішніх аудиторів для забезпечення якості надання освітніх послуг.
 - Сектор змісту освіти та впровадження ECTS у складі науково-методичної ради університету.
 - Сектор управління якістю та моніторингу навчального процесу при навчальному відділі.
 - Центр моніторингу якості освіти.
 - Центр управління якістю освіти.
- Коментар експерта В. Лугового:* Із назв підрозділів випливає, що зазначені структури лише частково та аспектно зорієнтовані на виконання європейських стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього забезпечення якості в закладах.
- Які основні докази свідчать про належну якість вищої освіти у Вашому закладі?
- Визнання на світовому рівні, почесні нагороди та відзнаки. Отримання нагород Best Enterprise, European Quality Award.
 - Достатній рівень професорсько-викладацького складу (як за кількісними показниками, так і за якісними), достатній рівень працевлаштування випускників ВНЗ.

- Позитивні відгуки роботодавців, відсоток випускників, які здобули науковий ступень, учене звання,
 - Позиції у рейтингах ВНЗ.
 - Високий конкурс при вступі (загальний вступний бал – 709,4).
 - Студенти є переможцями Всеукраїнських конкурсів та студентських олімпіад.
 - Успішне проходження процедур ліцензування та акредитації напрямів та спеціальностей.
 - Результати семестрових і державних іспитів, ректорських контрольних робіт тощо.
 - Досконала внутрішня система моніторингу якості освіти.
 - Зацікавленість університетом з боку іноземних студентів (абітурієнтів).
 - Навчальна і дослідницька робота, яка виконується на високому рівні.
 - Швидкий кар'єрний зріст випускників.
 - Отримання якісної освіти безпосередньо залежить від якості самих вимог (цілей, стандартів і норм), якості ресурсів (програми, кадровий потенціал, контингент абітурієнтів, матеріально-технічне забезпечення, фінанси і т.д.) та якості освітніх процесів (наукова та навчальна діяльність, управління, освітні технології), які безпосередньо забезпечують підготовку фахівців.
- Коментар експерта В. Лугового:* Відповіді показують, що керівники ВНЗ у цілому адекватно розуміють свідчення освітньої якості. Важливо на національному рівні сформулювати основні критерії якості, які б слугували чіткими (у невеликій кількості) головними орієнтирами для ВНЗ.
- Що з власного досвіду Ви могли б порекомендувати Вашим колегам-ректором для забезпечення якості вищої освіти?*
- Постійно проводити комплексний моніторинг якості освіти. Проводити ліцензування нових спеціальностей.
 - Високий рівень кадрового забезпечення навчально-виховного процесу, залучення до навчання обдарованої молоді, розвиток матеріально-технічного та інформаційного забезпечення.
 - Використання ІКТ безпосередньо у навчальному процесі та управлінні ВНЗ.
 - Створення сприятливого психологічного клімату в колективі, атмосфери партнерства між студентами і викладачами.
 - Профорієнтація на спеціальності та якість прийому і навчального процесу.
 - Прозорість, відкритість, демократичність кожного кроку.
 - Індивідуальний підхід до студентів та персональна відповідальність за якість навчання.
 - Кожен співробітник, підрозділ та весь колектив ВНЗ має відповідати за якість власної роботи.
 - Інтенсифікація контактів з роботодавцями
 - Створення умов для реалізації програм подвійних дипломів.
 - Налагодження співпраці з ВНЗ різних країн для забезпечення входження науково-педагогічного персоналу в міжнародне наукове співробітництво. Організація навчання та стажування студентів в закордонних ВНЗ та підприємствах.
 - Узгодження стратегії розвитку ВНЗ з урахуванням його позиціонування у національних та міжнародних рейтингах.
 - Проектний підхід до стратегії розвитку ВНЗ і Проект «Ступені якості»
 - Системно вчитися, інноваційно мислити та діяти.
 - Створення власної профільної інфраструктури: інформаційний центр, Інтернет-кафе, виставковий центр тощо.
 - Створити Раду з якості освіти.
 - Системна методична перепідготовка та підвищення кваліфікації викладачів, в тому числі в постійно діючій Школі педагогічної майстерності та організація регулярних тренінгів.
 - Гнучкість освітніх програм і навчальних планів (коригування та перегляд).
- Коментар експерта В. Лугового:* У відповідях не зазначено функціонування системи внутрішнього забезпечення якості згідно з ESG.

Які зміни в системі вищої освіти на законодавчому рівні слід здійснити з метою зовнішнього забезпечення якості вищої освіти України?

– Забезпечення розвитку освіти та інтеграції освіти в Україні до європейського освітнього простору. Поліпшення соціального захисту педагогічних і науково-педагогічних працівників, утвердження високого статусу педагогічних працівників.

– Прийняти Закон «Про вищу освіту»

– Розробити галузеві стандарти всіх напрямів підготовки (спеціальностей), типові навчальні плани та освітні програми. Активізувати роботу із централізованого забезпечення ВНЗ підручниками та посібниками з грифом МОН України.

– Враховувати інноваційні вимоги роботодавців; удосконалити процедуру працевлаштування випускників ВНЗ з обов'язковим передбаченням системи стажування на підприємствах без врахування стажу та оплатою праці спеціаліста-стажиста.

– Привести у відповідність до європейських стандартів 3-х циклову підготовку фахівців у системі вищої освіти України,

– Прийняття Програми «Освіта і наука без кордонів».

– Доцільно ввести елементи незалежного моніторингу і оцінки знань студентів.

– Відмовитися від ліцензійних обсягів, докорінно змінити систему акредитації, пов'язавши її напряму з роботодавцями.

– Залучати міжнародних експертів до зовнішнього та внутрішнього оцінювання якості вищої освіти на засадах, підтверджені Бухарестським комюніке.

– Прийняття нової редакції закону «Про наукову та науково-технічну діяльність».

– Модернізація освітніх стандартів та освітніх програм на основі компетентнісного підходу.

– Створення державної бази діагностики знань студентів, сучасного рівня матеріально-технічної бази, розроблення на державному рівні ІКТ навчання.

– Прийняти закон про заохочення роботодавців щодо фінансування освітніх послуг.

Коментар експерта В. Лугового: Відповіді засвідчують неформованість корпоративного професійного інтересу до якості та її забезпечення шляхом законодавчого унормування зовнішнього забезпечення якості та функціонування незалежної агенції забезпечення якості відповідно до ESG.

Які зміни в системі вищої освіти на законодавчому рівні слід здійснити з метою внутрішнього забезпечення якості вищої освіти України?

– Прийняти Закон «Про вищу освіту».

– Визначити процедуру залучення студентів до неформальної, системної і дієвої участі в оцінці якості вищої освіти. Запровадити фінансові або інші стимули для покращення внутрішнього забезпечення якості в навчальних закладах; у всіх ВНЗ запровадити процедуру внутрішнього ухвалення, моніторингу та періодичного перегляду програм та кваліфікацій.

– Поглибити вивчення іноземної мови за рахунок збільшення обсягів нормативної частини.

– Введення національних стандартів якості вищої освіти України.

– Підвищити престижність статусу науково-педагогічного працівника шляхом оптимізації академічного навантаження, оплати праці. Надання пільгових кредитів для придбання житла та ін.

– Привести до повної відповідності із напрямками реформ у вищій освіті законодавчу базу. Унормувати критерії оцінювання знань студентів. Механізм здійснення контролю за якістю надання освітніх послуг; зменшення навантаження на викладача та норми кількості студентів на одного викладача.

– Надання автономії університету.

– Дозволити регулювати оплату праці НПП ВНЗ залежно від результатів навчання студентів, у тому числі, працевлаштування.

– Зміцнення матеріально-технічної бази ВНЗ.

– Зіставлення освітніх та професійних кваліфікацій з НКР.

– Узгодження окремих статей «Кодексу законів про працю України».

– Створити в усіх ВНЗ II-IV рівнів акредитації окремі підрозділи із забезпечення якості вищої освіти.

– Забезпечити ВНЗ сучасними технічними засобами навчання.

– Запровадити Національну концепцію із забезпечення внутрішньої (університетської) якості освіти відповідно до Стандартів і рекомендацій Європейського простору вищої освіти.

– Створення незалежних агенцій по моніторингу якості, ввести інститут зовнішніх екзаменаторів.

– Доопрацювати концепцію моніторингу якості вищої освіти в Україні і на її основі розробити план дій.

– Введення до Умов прийому врахування балу ВНЗ під час конкурсного відбору вступників.

– Узгодження Національного класифікатора професій (та Довідника кваліфікаційних характеристик професій), Переліку спеціальностей та напрямів підготовки фахівців з вищою освітою з Національною рамкою кваліфікацій.

Коментар експерта В. Лугового: Виявляється широкий спектр бачень пріоритетних назрілих змін у вищій освіті на законодавчому рівні з метою забезпечення якості. Зокрема, заявлена потреба в прийнятті нового Закону України «Про вищу освіту», приведенні законодавчої бази у відповідність до напрямів реформ у вищій школі.

Аналітичний звіт «Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження»¹

У даному звіті проблему забезпечення якості вищої освіти в Україні оцінено за наступними параметрами:

Індикатор 3.1. Зовнішнє забезпечення якості

3.1.1. Характер і інтеграція національних систем забезпечення якості

«... вирішальну роль у конструюванні системи забезпечення якості відіграє державне управління, а значення інших стейкхолдерів є доволі номінальним. Внаслідок цього ключовою установкою для навчальних закладів є успішність формального звітування перед органами державного контролю, що за відсутності мотивації і прозорості з високою вірогідністю відтворює корупцію»².

«Національної системи забезпечення якості вищої освіти в Україні, насправді, так і не створено. Її певним сурогатом виступають системи ліцензування та акредитації, інспектування вищих навчальних закладів ззовні та ректорський контроль всередині інституцій. Все це разом не здатне забезпечити системного впливу на всі процеси організації освітньої діяльності та її зміст, і, відповідно, не стимулює до постійного поліпшення якості освіти»³.

3.1.2. Можливість ВНЗ бути оціненими зарубіжними інституціями

«Доктринальні та стратегічні документи у сфері вищої освіти, які розроблені в Україні, не піддаються порівнянню з подібними документами як національного, так і міжнародного масштабу, не орієнтовані на верифікацію їх виконання. Практика моніторингу виконання планів, програм, доктрин і стратегій, а також підведення проміжних і фінальних підсумків їх реалізації відсутня. Зміна покоління таких документів відбувається занадто часто, а спадкоємність між ними не спостерігається»⁴.

«Сертифікація систем управління якістю ВНЗ не є обов'язковою в Україні, а в добровільному порядку найчастіше здійснюється в рамках спільних європейських проектів і сприймається багатьма як одноразова акція»⁵.

«... збору, аналізу та відслідковування статистики оцінювання вищих навчальних закладів України іноземними інституціями не ведеться»⁶.

¹ Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж. : аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, О.І. Шарова–К. : Таксон, 2014. – 144 с. – Бібліогр.: с. 130-143.

² Там само, с. 44.

³ Там само с. 45.

⁴ Там само, с. 47.

⁵ Там само, с. 47.

⁶ Там само, с. 48.

3.1.3. Оцінювання національних систем у відповідності до критеріїв ESG

В українських реаліях функції зовнішніх стандартів забезпечення якості освіти до 2014 року формально виконували: система стандартів вищої освіти, Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, Вимоги до акредитації напряму (спеціальності) підготовки фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, окремі вимоги інших нормативно-правових актів. На жаль, ці документи за структурою, спрямованістю та цільовою установкою не суголосні встановленій ESG рамці, що обумовлює відсутність в Україні цілісної, адекватної та відповідної європейським рекомендаціям системи забезпечення якості освіти»¹.

3.1.4. Залучення роботодавців до забезпечення якості Індикатор 3.2. Внутрішнє забезпечення якості

«До 2014 року системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в українських ВНЗ не було створено. При цьому у частині вищих навчальних закладів діють самостійно розроблені різноманітні моделі моніторингу, аудиту та управління якістю, але в національних масштабах ефективної системи вони не формують»².

3.2.1. Формальні вимоги до ВНЗ щодо встановлення внутрішньої системи забезпечення якості

3.2.2. Відповідальність у системах внутрішнього забезпечення якості

«Ключову відповідальність за функціонування різноманітних моделей моніторингу якості, які досі виступали заміном системи внутрішнього забезпечення якості в українських університетах, несе Міністерство освіти і науки України, Акредитаційна комісія України та Державна інспекція навчальних закладів. Така ситуація зумовлена повним підпорядкуванням діяльності навчальних закладів вимогам ліцензування, акредитації та інспектування, які традиційно залишаються сферою регулювання з боку названих вище державних органів»³.

3.2.3. Інституціональні стратегії в поліпшенні безперервного забезпечення якості

«Використання вищими навчальними закладами інституціональних стратегій різного спрямування не є поширеною практикою в українській вищій школі. Традиції вітчизняного освітнього менеджменту спираються не на самостійне вироблення стратегій та технологій їх реалізації, а на відносну слухняне виконання вироблених органами державного управління освітою програм і директив. Це обумовлено нерозвинутістю системи суспільних інститутів, яка спричиняє слабкість інституціонального каркасу освітньої сфери. Власне це визначає майже повну відсутність локальних концептуальних документів із забезпечення якості, які піднімаються до рівня стратегічного бачення університетських перспектив»⁴.

«Характерними ознаками поточної ситуації у системі вищої освіти України є практична відсутність реального залучення зовнішніх стейкхолдерів до розроблення та впровадження інституціональних стратегій вищих навчальних закладів, а також їх відповідного зв'язку з стратегічними документами національної освітньої політики»⁵.

3.2.4. Публікація критичних і негативних оцінок

«... міцно укорінену є лише практика критики вищих навчальних закладів з боку владних структур та, інколи, третього сектора. Культури оприлюднення критичних оцінок власної діяльності за межами своїх колективів не сформовано»⁶.

«... систематичної роботи з оприлюднення критичних оцінок освітньої діяльності та якості вищої освіти в Україні не ведеться. Публічний моніторинг та аналіз публікацій з цієї проблематики ніким не проводиться»⁷.

¹ Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг, дослідж.: аналіт. звіт / Міжнарод. фонд. Фонд «Міжнарод. Фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, О.І. Шарова – К.: Таксон, 2014. – 144 с. – Бібліогр.: с. 48

² Там само, с. 53.

³ Там само, с. 55

⁴ Там само, с. 56

⁵ Там само, с. 57

⁶ Там само, с. 57

⁷ Там само, с. 58

Інформаційні матеріали соціологічного дослідження «Реформування вищої освіти»⁸

Дане дослідження (проведене у період з 5 по 12 березня 2015 р.) містить кілька позицій щодо оцінки якості вищої освіти. Зокрема:

1. Як Ви вважаєте, наскільки важливою є проблема вдосконалення якості вищої освіти в Україні?

– вважаю, що це питання належить до першочергових	– 36.1
– це питання важливе, але є більш нагальні проблеми	– 50.9
– вважаю ці проблеми другорядними	– 9.6
– важко сказати	– 3.4

3. Як би Ви загалом оцінили якість вищої освіти в Україні?

– дуже низька	– 4.0
– скоріше низька	– 21.1
– середня	– 51.3
– скоріше висока	– 17.3
– дуже висока	– 0.7
– важко сказати	– 5.6

4. Як Ви оцінюєте якість освіти, який отримуєте у Вашому ВНЗ?

– дуже низька	– 3.2
– скоріше низька	– 13.0
– середня	– 43.1
– скоріше висока	– 28.6
– дуже висока	– 6.5
– важко сказати	– 5.6

14. Які сьогоднішні проблеми вищої освіти в Україні Вам здаються найбільш серйозними та такими, що потребують вирішення у найближчі 5-10 років?

– Низький рівень якості освіти в українських ВНЗ, у порівнянні із світовим рівнем	– 32.2
---	--------

15. Які першочергові кроки для покращення якості освіти слід здійснити?

– підвищити оплату праці викладачів	– 42.3
– стимулювати наукову діяльність у вищих навчальних закладах	– 41.5
– зменшити кількість вищих навчальних закладів	– 31.1
– ввести систему зовнішнього тестування для випускників ВНЗ	– 10.4
– боротися з усіма проявами корупції і нечесності у ВНЗ (хабарі, списування курсових та дипломів тощо)	– 43.9
– налагодити співпрацю з кращими світовими університетами (запрошувати викладачів з-за кордону, надсилати студентів та викладачів на стажування тощо)	– 43.3
– залучати бізнес для вирішення проблем вищої освіти	– 22.2
– більш пов'язувати викладання з потребами майбутньої професії	– 35.8

⁸ Інформаційні матеріали соціологічного дослідження «Реформування вищої освіти». – Київ: Фонд «Демократичні ініціативи», Фірма «Юкрейніан соціолоджі сервіс», 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dif.org.ua>.

3.3. РАМКИ (НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ) ДЛЯ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ВИЗНАЧЕНІ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ» (В. ЛУГОВИЙ, Ж. ТАЛАНОВА)

Законом України «Про освіту» (2014 р.) уперше в практиці української вищої освіти унормовано національну систему забезпечення якості, що відповідає Стандартам і рекомендаціям із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Передбачається запровадження принципово нової моделі вимірюваної, порівнюваної, вірогідної та конкурентоспроможної якості вищої освіти на основі компетентнісного підходу та відповідної культури безперервного вдосконалення якості вищої освіти на засадах незалежності, об'єктивності і прозорості, довіри і субсидіарності, партнерства і колегіальної відповідальності. У практичну діяльність вищої школи вводяться концептуально нові інструменти та поняття. Щодо інструментів, то це – Національна рамка кваліфікацій, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, класифікація рівнів, галузей знань і спеціальностей вищої освіти, стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти, ліцензування (освітньої діяльності) та акредитація (освітніх програм), системи внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості та забезпечення якості Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти. Стосовно нових понять, то це – освітні програми, ступені (як кваліфікації), компетентності, результати навчання, кредити.

Відповідно до Закону визначено такі основні поняття та підходи до створення системи забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Якість вищої освіти визначається як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти, а *якість освітньої діяльності* – як рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань (стаття 1).

Держава сприяє впровадженню механізму гарантії якості вищої освіти для створення необхідної взаємодовіри, гармонізації систем оцінювання якості вищої освіти України та Європейського простору вищої освіти (стаття 74).

Доступ до якісної вищої освіти в Україні забезпечується шляхом *зовнішнього незалежного оцінювання* результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, яке здійснюється спеціально уповноваженою державою установою відповідно до *порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти*, встановленого Кабінетом Міністрів України, та використовується для прийому до вищих навчальних закладів на конкурсній основі (стаття 45).

Система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із:

1) системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості);

2) системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

3) системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти (стаття 16).

Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

1) забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;

2) забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;

3) забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до Стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;

4) налагодження доступного і зрозумілого звітування;

5) проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями;

6) інших процедур і заходів (стаття 16).

Якість вищої освіти та освітньої діяльності забезпечується через визначення та дотримання відповідних стандартів.

Під *стандартом освітньої діяльності* розуміють відповідно до Закону сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу і наукової установи. *Стандарт вищої освіти* – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності (стаття 9).

Міністерство освіти і науки України формує *перелік галузей знань і перелік спеціальностей*, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, зокрема за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та, відповідно, розробляються *стандарты освітньої діяльності та вищої освіти* (стаття 13). Причому перший єдиний *перелік галузей знань* повинен бути сформований Міністерством освіти і науки України та затверджений Кабінетом Міністрів України протягом трьох місяців з дня набрання чинності Законом і поєднати чинні переліки галузей освіти та науки, виділивши «Богослов'я» в окрему галузь знань (Розділ XV).

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, яке створюється Кабінетом Міністрів України протягом п'яти місяців з дня набрання чинності Законом, протягом шести місяців з дня його утворення має сформувати єдиний *перелік спеціальностей* та подати його на затвердження Міністерству освіти і науки України. При цьому єдиний *перелік спеціальностей* формується на засадах поєднання чинного переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, з чинним переліком спеціальностей, за якими проводиться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, *взявши за основу останній*. Також, Законом визначено, що *чинні спеціальності вважаються спеціалізаціями*, які розробляються та затверджуються безпосередньо вищими навчальними закладами і не підлягають затвердженню державними органами (Розділ XV).

Міністерство освіти і науки України утворює *Науково-методичну раду*, яка за участю Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти розробляє *методологію, методичні рекомендації щодо розроблення стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти*, а також *науково-методичні комісії*, що розробляють *стандарты освітньої діяльності та стандарты вищої освіти*. Причому члени Науково-методичної ради та науково-методичних комісій не можуть входити до складу галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Міністерство освіти і науки України оприлюднює стандарти на своєму *офіційному веб-сайті*.

Стандарты освітньої діяльності, розроблені науково-методичними комісіями, затверджуються Міністерством освіти і науки України за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти для

кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності з урахуванням необхідності створення умов для осіб з особливими освітніми потребами та є обов'язковими до виконання всіма вищими навчальними закладами незалежно від форми власності та підпорядкування, а також науковими установами, що забезпечують підготовку докторів філософії та докторів наук (стаття 9).

Міністерство освіти і науки України розробляє **порядок проведення ліцензійної експертизи** та подає його на затвердження Кабінету Міністрів України (стаття 13).

Міністерство освіти і науки України видає **ліцензії на освітню діяльність** на підставі позитивного експертного висновку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також **переоформлює** та **анулює** їх (стаття 13) у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Закон визначає основні положення щодо порядку проведення **ліцензування освітньої діяльності** (стаття 24). Для отримання експертного висновку про можливість видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності заявник подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю. Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть подавати заяви та документи для отримання експертного висновку на основі відповідного рішення їх президії. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти у двомісячний строк з дня надходження заяви та документів проводить ліцензійну експертизу та видає заявникові експертний висновок.

Для отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності заявник подає Міністерству освіти і науки України письмову заяву та експертний висновок Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. На підставі отриманих документів Міністерство освіти і науки України протягом 10 робочих днів видає відповідному вищому навчальному закладу ліцензію на провадження освітньої діяльності або відмовляє у її видачі. Рішення про відмову у видачі ліцензії повинно бути обґрунтованим і містити посилання на конкретні положення стандарту освітньої діяльності, яким не відповідає заявник.

У разі не видачі заявнику у визначений законом строк ліцензії на провадження освітньої діяльності або неприйняття рішення про відмову в її видачі заявник має право провадити відповідну освітню діяльність без одержання ліцензії через 10 робочих днів після закінчення строку, встановленого для видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності або прийняття рішення про відмову в її видачі, на підставі експертного висновку Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Ліцензії видаються окремо за кожною спеціальністю строком на 10 років і можуть бути анульовані лише з підстав, передбачених цим Законом. Інформація про видачу та анулювання ліцензії вноситься до **Єдиної державної електронної бази з питань освіти**.

У ліцензії зазначаються:

1) повне найменування та місцезнаходження вищого навчального закладу, відокремлених підрозділів, що провадять освітню діяльність за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти;

2) ліцензований обсяг – максимальна кількість осіб, яким вищий навчальний заклад може одночасно забезпечити здобуття вищої освіти за певною спеціальністю і рівнем вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності.

Форма ліцензії на провадження освітньої діяльності, **порядок її оформлення, переоформлення, видачі, зберігання та обліку затверджуються Кабінетом Міністрів України**.

Переоформлення ліцензії на провадження освітньої діяльності здійснюється без проведення процедури ліцензування на таких підставах:

1) зміна найменування чи місцезнаходження вищого навчального закладу;

2) реорганізація юридичних осіб, що мають ліцензії на провадження освітньої діяльності, шляхом злиття або при-

єднання однієї юридичної особи до іншої, тоді переоформлення здійснюється на основі ліцензії цих юридичних осіб;

3) наявність на момент закінчення строку дії ліцензії акредитаційного сертифіката за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти;

4) реорганізація або зміна найменування структурного підрозділу вищого навчального закладу, який провадить освітню діяльність за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти і зазначений у ліцензії вищого навчального закладу.

У разі втрати чи пошкодження ліцензії вищий навчальний заклад має право звернутися до Міністерства освіти і науки України із заявою про видачу **дубліката ліцензії**, яке зобов'язане протягом двох тижнів з дати надходження такої заяви видати вищому навчальному закладу дублікат ліцензії замість втраченої чи пошкодженої.

Анулювати ліцензію на провадження освітньої діяльності вищого навчального закладу, тобто позбавити права провадити освітню діяльність за відповідною спеціальністю, Міністерство освіти і науки України може лише у разі:

1) подання вищим навчальним закладом заяви про припинення освітньої діяльності;

2) виявлення недостовірних відомостей у документах, поданих для ліцензування;

3) невиконання вищим навчальним закладом протягом одного року розпорядження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері освіти шляхом здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів (Державної інспекції навчальних закладів), про усунення порушення стандарту освітньої діяльності.

При цьому рішення про анулювання ліцензії на провадження освітньої діяльності не може бути прийнято стосовно вищого навчального закладу, який має чинний сертифікат про акредитацію освітньої програми за відповідною спеціальністю.

Вищі духовні навчальні заклади, які бажають вносити інформацію про видані ними власні дипломи про вищу освіту до Єдиної державної електронної бази з питань освіти, повинні пройти процедуру ліцензування освітньої діяльності. Вищі духовні навчальні заклади, які бажають видавати дипломи державного зразка, повинні пройти процедуру акредитації освітньої програми.

Державні органи, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, беруть участь у **ліцензуванні** освітньої діяльності вищих навчальних закладів та у визначенні нормативів матеріально-технічного і фінансового забезпечення вищих навчальних закладів, а також аналізують якість освітньої діяльності вищих навчальних закладів, що належать до сфери їх управління (стаття 13).

Стандарти вищої освіти, розроблені **науково-методичними комісіями**, затверджуються Міністерством освіти і науки України за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та відповідно до **Національної рамки кваліфікацій**.

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

1) обсяг кредитів ЕКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;

2) перелік компетентностей випускника;

3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;

4) форми атестації здобувачів вищої освіти;

5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;

6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності) (стаття 10).

Закон визначає основні положення щодо порядку проведення **акредитації освітньої програми** (стаття 25).

Вищий навчальний заклад, який бажає акредитувати освітню програму, подає Національному агентству із забез-

печення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність його освітньої діяльності стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю.

Протягом двох місяців з дня подання заяви Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти за результатами *акредитаційної експертизи* приймає на підставі експертного висновку відповідної галузевої експертної ради рішення про акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої програми. Протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про акредитацію освітньої програми Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти видає вищому навчальному закладу відповідний сертифікат.

У *сертифікаті про акредитацію* зазначаються:

- 1) найменування та адреса вищого навчального закладу;
- 2) спеціальність і рівень вищої освіти, за якими акредитована освітня програма;
- 3) дата видачі сертифіката.

Сертифікат про акредитацію вперше видається за кожною акредитованою освітньою програмою строком на п'ять років, а при другій та наступних акредитаціях – строком на 10 років. Інформація про видачу сертифіката вноситься до *Єдиної державної електронної бази з питань освіти*.

Форма сертифіката про акредитацію, порядок його оформлення, переоформлення, видачі, зберігання та обліку затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Підставами для *переоформлення* сертифіката про акредитацію є:

- 1) зміна найменування чи місцезнаходження вищого навчального закладу;
- 2) реорганізація юридичних осіб, що мають сертифікати про акредитацію, шляхом злиття або приєднання однієї юридичної особи до іншої;
- 3) ліквідація або реорганізація, а також зміна найменування (місцезнаходження) структурного підрозділу вищого навчального закладу, що провадить освітню діяльність за відповідною спеціальністю (галуззю) та рівнем вищої освіти.

Сертифікат про акредитацію підтверджує відповідність освітньої програми вищого навчального закладу за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти *стандарту вищої освіти* і дає право на видачу *диплома державного зразка за цією спеціальністю*.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, що є юридичною особою та діє згідно з Законом і затвердженим Кабінетом Міністрів України статутом, – постійно діючий колегіальний орган, уповноважений Законом на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти (стаття 17).

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (стаття 18):

– формує вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, розробляє **положення про акредитацію освітніх програм** і подає його на затвердження Міністерству освіти і науки України (стаття 13);

– проводить *ліцензійну експертизу*, готує *експертний висновок* щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності;

– проводить *акредитацію освітніх програм*, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти;

– формує *критерії оцінки якості освітньої діяльності*, у тому числі наукових здобутків, вищих навчальних закладів України, за якими можуть визначатися *рейтинги* вищих навчальних закладів України;

– розробляє *вимоги до рівня наукової кваліфікації* осіб, які здобувають наукові ступені, розробляє **порядок присудження наукових ступенів** спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ) та подає його на схвалення Міністерству освіти і науки України з подальшим затвердженням Кабінетом Міністрів України;

– розробляє **положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад** та подає його на затвердження Міністерству освіти і науки України, *акредитує* спеціалізовані вчені ради та контролює їх діяльність;

– *акредитує* незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;

– готує та оприлюднює *довідку про якість вищої освіти в Україні*, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства та формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти;

– встановлює раз на сім років відповідність діяльності *національного* вищого навчального закладу визначеним критеріям для *підтвердження чи позбавлення його такого статусу*, готує *пропозицію щодо надання* вищому навчальному закладу статусу національного, що подається в **порядку та за критеріями**, встановленими Кабінетом Міністрів України (стаття 29);

– встановлює раз на сім років відповідність діяльності *дослідницького* вищого навчального закладу визначеним критеріям для *підтвердження чи позбавлення його такого статусу* та готує *подання щодо надання* вищому навчальному закладу статусу дослідницького у разі відповідності критеріям, встановленим Кабінетом Міністрів України (стаття 30);

– здійснює інші повноваження, передбачені Законом.

Система забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів (стаття 16):

1) забезпечення наявності та ефективності процесів і процедур зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;

2) забезпечення наявності достатніх і збалансованих ресурсів для здійснення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;

3) забезпечення незалежності у діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;

4) підзвітність;

5) інших процедур і заходів.

Склад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти формується з двадцяти п'яти членів на таких засадах (стаття 19):

1) два члени делегуються Національною академією наук України та по одному – від кожної національної галузевої академії наук;

2) тринадцять членів обираються з'їздами з числа представників вищих навчальних закладів України державної, комунальної та приватної форми власності, у тому числі дев'ять членів – від державних вищих навчальних закладів, один член – від комунальних вищих навчальних закладів, три члени – від приватних вищих навчальних закладів;

3) три члени обираються спільним представницьким органом всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців;

4) два члени обираються з'їздом представників органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів з числа осіб, які здобувають вищу освіту.

З метою забезпечення наступності у складі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти Законом встановлено такі терміни перебування в *першому складі* Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що формується протягом дев'яти місяців з дня набрання чинності Законом України «Про вищу освіту»:

– строком на два роки делегуються два члени Національної академії наук України та по одному члену – від кожної національної галузевої академії наук;

– строком на чотири роки обираються дев'ять членів від державних вищих навчальних закладів;

– строком на чотири роки обираються три члени від приватних вищих навчальних закладів;

– строком на три роки обирається один член від комунальних вищих навчальних закладів;

– строком на три роки обираються спільним представницьким органом всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців три члени;

– строком на два роки обираються з'їздом представників органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів два члени (Розділ XV).

Надалі *строк повноважень* членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти становитиме *три роки*. Одна і та сама особа не може бути членом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти більше двох строків. До складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти не можуть входити керівники і заступники керівників Національної академії наук України та національних галузевих академії наук, вищих навчальних закладів, наукових установ, засновники приватних вищих навчальних закладів.

Голова та заступники голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти обираються строком на три роки (стаття 19), а потім призначаються на посади і звільняються з посад Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та працюють на постійній основі.

Суб'єкт, який обрав (делегував) свого представника до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, має право відкликати його достроково. Повноваження члена Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти припиняються у разі: закінчення строку, на який його обрано; подання ним особистої заяви про складення повноважень; набрання законної сили обвинувальним вироком щодо нього; припинення ним громадянства України; визнання його безвісно відсутнім або оголошення померлим; смерті; у випадках, передбачених Законом.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти запрошує до участі у своїй діяльності міжнародних експертів – професорів провідних іноземних вищих навчальних закладів та/або експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших країнах.

У складі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти утворюються *Комітет з питань етики, Апеляційний комітет*, а також інші комітети, що формуються з числа членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Комітет з питань етики розглядає питання академічного плагіату і вносить відповідні подання до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Апеляційний комітет розглядає звернення, заяви і скарги щодо діяльності та рішень спеціалізованих вечних рад і вносить відповідні подання до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (стаття 19).

Законом визначено такі *умови діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти* (стаття 20):

1. Засідання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти є правомочним, якщо в ньому беруть участь не менше двох третин його членів. Рішення з усіх питань приймаються більшістю від складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

У разі виникнення у члена Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти конфлікту інтересів він зобов'язаний утриматися від голосування.

2. Члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти виконують покладені на них функції на підставі укладених з ними цивільно-правових договорів.

Члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти діють на засадах відкритості та прозорості. Інформація про діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (рішення, протоколи засідань тощо) оприлюднюється на *офіційному веб-сайті*.

3. Організаційне, фінансово-господарське, матеріально-технічне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти здійснює *секретаріат*. *Положення про секретаріат, його структура і штатний розпис затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти*.

4. Члени Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та члени галузевих експертних рад на час виконання обов'язків, покладених на них цим Законом, можуть бути звільнені (повністю або частково) від виконання професійних обов'язків за основним місцем роботи із збереженням заробітної плати.

5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти може залучати до проведення процедури акредитації освітньої програми акредитовані ним незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

6. Педагогічним, науково-педагогічним і науковим працівникам, які працюють на постійній основі в Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти, час роботи у цьому агентстві зараховується відповідно до педагогічного, науково-педагогічного або наукового стажу відповідно до законодавства.

7. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти співпрацює з національними та міжнародними інституціями у сфері вищої освіти, зокрема з тими, основним напрямом діяльності яких є забезпечення якості вищої освіти та акредитація.

Галузеві експертні ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (стаття 21) формуються у складі від 9 до 15 членів на строк не більше ніж три роки з осіб, які мають науковий ступінь у відповідній галузі знань або досвід фахової роботи в галузі не менше п'яти років, крім представників органів студентського самоврядування. До складу галузевих експертних рад можуть входити представники держави, роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій, вищих навчальних закладів усіх форм власності, наукових установ, Національної академії наук України та національних галузевих академії наук, представників органів студентського самоврядування, міжнародних експертів. Рішення з усіх питань приймаються більшістю від повного складу галузевої експертної ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Члени галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти не можуть входити до складу Науково-методичної ради та науково-методичних комісій Міністерства освіти і науки України.

Порядок висунення кандидатур і обрання членів галузевих експертних рад та положення про галузеві експертні ради затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти є неприбутковою організацією, джерелами *фінансування* діяльності якої є (стаття 22):

1) кошти державного бюджету;
2) кошти, отримані як оплата робіт з акредитації та проведення ліцензійних експертиз, а також кошти, отримані за надання інших послуг, пов'язаних із забезпеченням якості вищої освіти, у розмірах, що визначаються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти;

3) гранти з метою підвищення якості вищої освіти в Україні, у тому числі надані для вдосконалення системи оцінювання якості вищої освіти;

4) інші джерела, не заборонені законодавством.

Обсяг асигнувань з державного бюджету на утримання Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, у тому числі розмір видатків на оплату праці його працівників, щороку встановлюється Верховною Радою України окремим рядком під час затвердження Державного бюджету України.

Здійснювати оцінювання освітньої програми, результатів навчання та/або вищих навчальних закладів (їхніх структурних підрозділів) можуть *акредитовані* Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти *незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти* – недержавні організації (установи, агенції, бюро тощо) з метою вироблення рекомендацій і надання допомоги вищим навчальним закладам в організації системи забезпечення якості вищої освіти та внесення пропозицій Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти щодо акредитації освітньої програми (стаття 23).

Незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти можуть співпрацювати з Європейською асоціацією із забезпечення якості вищої освіти та видавати вищим навчальним закладам власні сертифікати про оцінку освітньої програми та/або систем забезпечення якості вищої освіти.

Закон визначає роль вищих навчальних закладів у забезпеченні якості вищої освіти, зобов'язуючи їх мати *внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти*, а також вживати заходів щодо запобігання та виявлення *академічного плагіату* в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності.

Вчена рада вищого навчального закладу визначає (стаття 36) систему та затверджує процедури внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; приймає остаточні рішення про *визнання* іноземних документів про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання під час прийняття на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників, а також під час зарахування вступників на навчання, відповідно до *порядку визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти та наукових ступенів*, затвердженого Міністерством освіти і науки України за погодженням із Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (стаття 13). Участь органів студентського самоврядування у заходах (процесах) щодо забезпечення якості вищої освіти також забезпечується Законом (стаття 40). Також вищі навчальні заклади мають право приймати *остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами* (стаття 32).

Вищий навчальний заклад у межах *ліцензованої спеціальності* може запроваджувати *спеціалізації*, перелік яких визначається вищим навчальним закладом (стаття 10), та розробляти відповідні освітні програми за цими спеціалізаціями.

Система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (*система внутрішнього забезпечення якості*) передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- 1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- 3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого

навчального закладу та регулярно *оприлюднення результатів* таких оцінювань на *офіційному веб-сайті* вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

8) забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти;

9) інших процедур і заходів.

Система внутрішнього забезпечення якості за поданням вищого навчального закладу оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності *вимогам* до системи забезпечення якості вищої освіти, що затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (стаття 16).

Відповідно до нового Закону України «Про вищу освіту» внесено відповідні зміни до Закону України «Про освіту», зокрема додано нову статтю 27¹ про Національну рамку кваліфікацій, де визначено, що Національна рамка кваліфікацій – це системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, вона спрямована на введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективного взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці. Зазначено, що Національна рамка кваліфікацій розробляється із залученням об'єднаних організацій роботодавців та затверджується у порядку, визначеному законодавством.

Таким чином, для успішного створення системи забезпечення якості вищої освіти України необхідно відповідно до Закону розробити та затвердити низку нормативно-правових актів, зазначених вище.

3.4. ПРОПОЗИЦІЇ (WHITE PAPER) ПАРТНЕРІВ МІЖНАРОДНОГО КОНСОРЦІУМУ ТЕМПУС-ПРОЕКТУ «НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ І ВЗАЄМНОЇ ДОВІРИ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ» ЩОДО ПРИНЦИПІВ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ (Т. ДОБКО)

Головним завданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – Агентство) є створення і підтримка прозорої й ефективної системи оцінювання якості вищої освіти, побудова культури якості і забезпечення довіри між всіма учасниками освітніх процесів в Україні.

Довіра залежить від відповідей на такі ключові питання для української освіти:

- Як зробити прозорими рішення, що приймаються на різних рівнях українського освітнього простору, особливо якщо вони пов'язані з розподілом ресурсів?
- Як унеможливити незаконний вплив будь-якої зацікавленої сторони на прийняття рішень або викривлення інформації в процедурах забезпечення якості?
- Які критерії слід обрати для прийняття рішень, щоб вони відображали справжні академічні результати діяльності викладачів, університетів, освітньої системи країни в цілому?

Шлях до формування простору довіри і культури якості освіти – це істотні структурні зміни, які повинні мати за мету розвиток участі суспільства в забезпеченні якості освіти. Саме цій меті має служити діяльність Агентства.

Основою для участі суспільства в процесах забезпечення якості освіти є культура оприлюднення інформації про досягнення ВНЗ і механізми громадського контролю, що включає:

(1) відкрите звітування ВНЗ перед суспільством і оприлюднення об'єктивної інформації учасниками освітніх процесів про власні академічні, наукові та творчі досягнення;

(2) перевірка достовірності та оцінка важливості суспільством (різними стейкхолдерами) цих досягнень за власними системами цінностей (набором критеріїв якості, зважених за ступенем їх важливості), які можуть відрізнитися для різних зацікавлених осіб, залежно від їх потреб в освіті;

(3) прозорий і справедливий розподіл ресурсів між учасниками системи вищої освіти згідно з результатами оцінювання їх досягнень за критеріями, узгодженими наперед на національному рівні.

Концептуальні засади забезпечення якості вищої освіти:

1) На основі кращих європейських практик і трикутника знань «освіта – дослідження – інновації», треба розробити динамічну модель національної системи цінностей у вигляді набору загальних властивостей, які характеризують якість вищої освіти і показують її ефективність через її дійсний вплив на актуальний соціальний та економічний прогрес України. Іншими словами, треба прийняти прості і зрозумілі правила «що є добрим і що є поганим» в українській освіті. Ці правила не повинні бути визначені раз і назавжди, а відповідати стратегічним цілям розвитку українського суспільства і держави.

2) ВНЗ повинні бути автономними і самоврядними, діяти проактивно, а не реактивно, ставити перед собою довгострокові цілі і реалізовувати власну стратегію розвитку, бути зацікавленими у максимальній ефективності, почуватися відповідальними за результат.

3) Кожен ВНЗ повинен мати право розробляти свою власну унікальну стратегію розвитку з врахуванням одночасно як національної системи цінностей, що відображає основні актуальні запити суспільства, так і специфіку роботи самого ВНЗ.

4) Кожен ВНЗ повинен розробити прозорі процедури із забезпечення якості відповідно до обраної ним системи цінностей. Процедури можуть відрізнитися для різних ВНЗ, залежно від його типу, профілю, обраної стратегії розвитку. Процедури є частиною внутрішньої системи забезпечення якості, яка повинна бути оприлюднена і зрозуміла для всіх учасників освітнього процесу.

5) Потрібно забезпечити незалежність і неупередженість зовнішньої оцінки якості шляхом створення незалежних агенцій із забезпечення якості та участі в цих процесах всіх стейкхолдерів вищої освіти. Оцінка діяльності ВНЗ повинна здійснюватися згідно із поточною концепцією національної якості і системою власної моделі цінностей ВНЗ. Участь міжнародних експертів в моніторингових процедурах має бути обов'язковою.

6) Треба керуватися динамічним розумінням якості. При зовнішній оцінці якості слід вимірювати приріст якості, а не фактичність наявних показників, які свідчать лише про актуальний стан справ в системі і не дають можливості здійснити порівняльний аналіз з початковими даними.

7) Процедура зовнішньої експертизи якості повинна перейти від репресивного стилю і бажання впіхнути на помилці до культури допомоги ВНЗ у проведенні SWOT аналізу його діяльності та пошуку шляхів і методів її покращення.

8) Якість має винагороджуватися! Процедури забезпечення якості матимуть сенс тільки за умови їх прив'язки до прозорих і зрозумілих правил розподілу матеріальних ресурсів.

9) Треба налагодити взаємодію суспільства та освіти з метою забезпечення отримання громадськістю первинної інформації про досягнення учасників освітніх процесів та посилення громадського контролю за достовірністю інформації про систему освіти.

10) Слід забезпечити доступність інформації і прозорість щодо діяльності ВНЗ та її результатів для якнайширшої громадськості. Будь-які стейкхолдери повинні мати право, на основі відкритої інформації і свідомо обраних ними вимог до вищої освіти, напряму здійснювати оцінювання досягнень учасників освітнього процесу.

Мета і принципи діяльності Агентства

Головною метою Агентства є надання експертної, організаційної та консультативної підтримки всім зацікавленим вищою освітою сторонам (вищим навчальним закладам, державним органам управління освітою, роботодавцям, студентам, батькам, міжнародним експертам, громадським організаціям та ширшому суспільству)

в питаннях оцінювання якості вищої освіти, побудови культури якості і забезпечення довіри між всіма учасниками освітніх процесів. Діяльність Агентства має бути спрямована на покращення ефективності й продуктивності ВНЗ, посилення їх конкурентоспроможності на міжнародній арені шляхом оцінювання їх діяльності, підтримки і розвитку культури якості, надання всім стейкхолдерам релевантних порівняльних даних (benchmarking) і здійснення рекомендацій щодо зростання якості й запровадження кращих практик. Агентство забезпечує міністерство, інші зацікавлені сторони актуальними і достовірними даними про досягнення ВНЗ та висновками щодо оцінювання їх діяльності задля підтримки процесів прийняття рішень та здійснення заходів, спрямованих на якісний розвиток ВНЗ.

У своїй діяльності Агентство дотримується таких принципів:

Принцип незалежності. Рішення Агентства щодо оцінки результатів діяльності ВНЗ мають бути незалежними і неупередженими. Попри тісну співпрацю з усіма учасникам освітніх процесів та отримання фінансування від уряду, будь-які рішення Агентства стосовно оцінки ВНЗ приймаються самостійно відповідно до наперед визначених критеріїв оцінки, що надає Агентству вірогідність на національному і міжнародному рівні.

Принцип підтримки. Метою оцінювання якості є допомогти ВНЗ визначити свої сильні сторони, кращі практики і цілі розвитку. Такий підхід дозволяє інституціям реалізувати свої власні стратегічні цілі і націлюватися на свій майбутній розвиток, а також спонукає їх до постійної еволюції. Цей підхід використовується на всіх стадіях процесу оцінювання – як частина планування, впровадження, звітування і корегування.

Принцип субсидіарності. Оцінка якості відбувається на внутрішньому рівні самого ВНЗ і є його питомою потребою. ВНЗ добровільно звертається до Агентства з проханням провести зовнішню оцінку його якості, оскільки усвідомлює, що неупереджена і об'єктивна оцінка є джерелом його престижу і репутації, а також засобом підвищення його конкурентоздатності.

Принцип якнайкращого. Агентство бере на себе зобов'язання підбирати і запрошувати для здійснення зовнішньої експертизи ВНЗ найкращих з доступних незалежних відповідних за профілем експертів. Агентство розуміє, що діяльність експертів має безпосередній вплив на його власну репутацію і вірогідність.

Принцип прозорості. Агентство повинно забезпечити повну прозорість для громадськості всієї інформації в ланцюжку ВНЗ-експерт-рішення. Кожне рішення експертів повинно бути обґрунтованим і базуватися на оприлюднених і доступних для загалу даних.

Принцип взаємодії. Агентство забезпечує механізми втілення в діяльність ВНЗ прийнятих експертами рішень. Воно надає ВНЗ послуги в укладенні найбільш оптимального плану дій із реалізації висновків експертизи і напрацюванні індикаторів успіху цих дій. Агентство забезпечує повну публічність всіх планів та дій, а також здійснює оцінку виконання плану за поточним станом індикаторів успіху. Воно має враховувати публічну думку при корегуванні плану дій та індикаторів успіху.

Завдання Агентства

Основними завданнями Агентства є:

- надавати експертну та організаційну підтримку ВНЗ, Міністерству освіти і науки України, іншим міністерствам і суспільству в питаннях оцінювання якості;
 - здійснювати оцінювання внутрішніх процесів і систем забезпечення якості ВНЗ;
 - надавати підтримку для розвитку ВНЗ та побудови культури якості;
 - брати участь у міжнародній діяльності із забезпечення якості та співпраці стосовно оцінювання.
- Агентство здійснює три типи оцінювання:
- Аудит внутрішньої системи забезпечення якості ВНЗ
 - Зовнішня експертиза навчальних програм, як частина процесу ліцензування
 - Зовнішня експертиза навчальних програм, як частина процесу акредитації

Аудитом є оцінка внутрішньої системи забезпечення якості ВНЗ, тобто процесів і процедур, якими користується ВНЗ для забезпечення, розвитку та підвищення якості своєї освітньої діяльності.

Зовнішні процедури забезпечення якості служать двом важливим цілям:

Підзвітність і прозорість: процеси забезпечення якості є одним з ключових механізмів для реалізації інтересів суспільства у якісній освіті і підтвердження якості навчальних закладів як на національному, так і міжнародному рівні.

Зростання у якості: процеси забезпечення якості надають ВНЗ можливість здійснити поглиблений корпоративний огляд природи та ефективності їх культури якості і розглянути, чи і наскільки вони займаються постійним розвитком та впровадженням культури якості у своєму середовищі.

Ліцензування

1. Однією з вимог для отримання ліцензії має бути наявність зрозумілої і прозорої системи внутрішнього забезпечення якості ВНЗ, яка б включала в себе як стратегію, так і план дій з підвищення якості.

2. При визначенні стандартів освітньої діяльності треба враховувати розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Скажімо, в контексті можливостей зі створення якісного відео-контенту чи навчального он-лайн середовища обмеження щодо максимальної річної кількості лекційних годин чи загальної кількості дисциплін на одного викладача є неадекватними. Так само, в умовах коли більшість студентів має у своєму розпорядженні персональні цифрові пристрої з доступом до Інтернету, анахронічною є будь-яка вимога про «кількість робочих комп'ютерних місць на 100 студентів». Більше того, ВНЗ має самостійно визначати, на яке саме обладнання він буде витратити ним же зароблені кошти з метою підвищення якості освіти – комп'ютери, мережа wi-fi, чи лабораторне/технічне обладнання.

3. Станом на сьогоднішній перелік ліцензійних вимог є ексклюзивним, тобто невиконання навіть одного показника по таблиці відповідності ліцензійним вимогам мало би приводити до відмови у наданні ліцензії. Такий підхід може вважатися об'єктивним і ефективним лише при дуже чітких показниках і при невеликій їх кількості. Кількість показників можна було б скоротити до наявності (1) стратегії розвитку програми і плану забезпечення її якості, (2) навчального плану; (3) кадрового забезпечення, (4) матеріально-технічної бази; (5) бібліотечних ресурсів. Інші показники мають бути частиною плану розвитку і нарощуватися у процесі розгортання освітньої програми.

4. Кадрове, матеріально-технічне, навчально-методичне та інформаційне забезпечення ВНЗ відповідно до стандартів освітньої діяльності на час ліцензування повинно бути достатнім на один-два роки навчання за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем. Формулювання чинних ліцензійних умов з нормою про «весь строк навчання» унеможливило поступовий розвиток освітніх програм. Принцип «все і відразу» не завжди є гарантією якості.

5. Закон про вищу освіту передбачає поділ освітніх програм на професійні і академічні. Стандарти освітньої діяльності щодо таких програм повинні відрізнятися. Зокрема, потрібно переглянути вимоги щодо кадрового забезпечення професійних програм докторами наук за основним місцем праці, а також щодо викладання 95% лекційних занять кандидатами наук. Основним критерієм для викладання на професійній магістерській програмі має бути перш за все практичний професійний досвід, а не формальні наукові ступені чи академічні звання.

6. При оцінці кадрового забезпечення освітньої програми під час ліцензійної експертизи потрібно прирівняти викладачів з науковими ступенями здобутими за кордоном (як українських громадян, так і іноземців) до викладачів з вітчизняними ступенями, якщо відповідне рішення було прийняте Вченою радою ВНЗ.

7. Стандарти освіти за кожною програмою треба переглядати у напрямку спрощення і надання більшої

свободи всім без винятку ВНЗ. Не повинно бути однако-вих навчальних планів за переліком навчальних дисциплін! Самі стандарти мають бути сформульовані мовою навчальних результатів, а не дисциплін чи навіть тематичних модулів.

8. Стандарти освітньої діяльності повинні включати вимогу закону про вищу освіту забезпечити вільний вибір студента у формуванні індивідуальної траєкторії навчання. Йдеться не просто про наявність традиційного блоку «дисциплін вільного вибору студента», а про створення для студентів можливості досягати передбачених програмою навчальних результатів через вибір різних дисциплін.

9. Потрібно оприлюднювати і робити доступними для громадськості такі документи:

- (1) Стратегія розвитку освітньої програми
- (2) Внутрішня система забезпечення якості
- (3) Звіт про самооцінку освітньої програми
- (4) Склад ліцензійної/акредитаційної експертної комісії
- (5) Висновки й рекомендації ліцензійних та акредитаційних експертів
- (6) Зобов'язання ВНЗ щодо покращення якості на основі рекомендацій акредитаційної експертизи
- (7) Звіт ВНЗ про виконання зобов'язань щодо покращення якості на основі попередніх рекомендацій акредитаційної експертизи і висновок щодо подальшого надання коштів ВНЗ залежно від результатів звіту (наявності програму якості відповідно до наданих коштів)

Акредитація

1. В операційних положеннях та інструкціях про акредитацію слід відобразити динамічне, а не статичне розуміння якості. Йдеться про те, що при акредитації слід вимірювати «додану вартість», підвищення якості, «дельту» в розвитку, а не поточний стан наявних показників. Зовнішня оцінка якості повинна враховувати ефективність діяльності ВНЗ залежно від доступних ресурсів. У різних ВНЗ різні стартові можливості і доступні ресурси також різні, а тому при акредитації слід перевіряти, чи досягли програми того відносного рівня якості і результативності, на який могли розраховувати при наявності таких ресурсів.

2. Акредитація повинна бути добровільною справою і засвідчувати відданість ВНЗ культурі якості, а також стати інструментом підвищення престижу ВНЗ і його окремих програм, додатковою перевагою у змаганні за кращого студента та додаткові ресурси. Можна узалежити доступ ВНЗ і його програм до окремих ресурсів від наявності їх акредитації. Акредитація має служити не лише інструментом моніторингу, а, в першу чергу, засобом мотивування, стимулом до підвищення якості.

3. Перехід до вимірювання росту в якості вимагає від ВНЗ розробки досить конкретних стратегічних планів розвитку як навчального закладу в цілому, так і окремих освітніх програм, а також різних сценаріїв їх операційного втілення залежно від обсягу матеріальних ресурсів. Ці плани мають бути побудовані у вигляді унікальних систем цінностей з врахуванням специфіки діяльності і цілей ВНЗ. Кожен ВНЗ має розробити власну унікальну стратегію еволюції з урахуванням як національної системи цінностей, так і специфіки роботи самого ВНЗ. Розроблена стратегія є моделлю системи цінностей, що складається з набору певних властивостей, які відображають якість вищої освіти, зважених за їх значимістю.

Розроблені моделі мають бути відкритими і повністю доступними для зовнішнього спостерігача з метою прозорості освіти, а також для поширення кращих практик. Це також має підвищити рівень довіри до тих гравців вищої освіти, які демонструють високий рівень ефективності, використовуючи власні системи цінностей, і призвести до створення груп, що складаються з гравців вищої освіти зі спільними інтересами і поглядами на якість освіти.

Керівництво ВНЗ та відповідних програм має взяти на себе чіткі зобов'язання щодо реалізації цих стратегічних планів. Їх виконання має бути предметом розгляду і аналізу під час акредитаційної експертизи.

4. Акредитаційна експертиза повинна враховувати профіль навчального закладу і відповідної програми,

а, отже, використовувати диференційований підхід до оцінки показників якості. При акредитації дослідницьких програм ВНЗ, перед яким стоїть завдання прориву у певних наукових ділянках, треба брати до уваги одні критерії, напр. кількість і рівень наукових публікацій у наукових часописах, що практикують незалежне експертне оцінювання матеріалів. При акредитації професійних програм треба брати до уваги інші критерії, скажімо, портфоліо публікацій студентів програм з журналістики. При акредитації ВНЗ, який, в силу своєї специфіки, приділяє особливу увагу громадянській освіті і вихованню, треба підбирати свій особливий набір критеріїв.

5. Процедура акредитаційної експертизи повинна відійти від традиції документальної перевірки діяльності і перейти до практики глибинних структурованих інтерв'ю з різними учасниками навчального процесу. Більше того, завданням експертів є не тільки досягнути адекватного розуміння стану справ на програмі, а й допомога всім учасникам навчального процесу досягнути можливість покращення їхнього перформансу та підвищення якості всієї програми (*enhancement-led approach*). Такі завдання вимагають від експертів відповідної професійної підготовки та постійного її удосконалення для кращого розуміння сучасних процесів розвитку вищої освіти. Треба дати експертам нагоду для збору відгуків про діяльність та результативність програми від роботодавців, громадських організацій, місцевих органів влади. Висновки і рекомендації експертизи повинні бути оприлюднені.

6. Поряд з акредитацією, нова система має передбачати набір засобів допомоги вузам в їх роботі над собою – наприклад, консультантів з розробки стратегій підвищення якості, тренінги для ВНЗ, створення веб-сторінок з рекомендаціями з підвищення якості тощо.

7. Кожен ВНЗ і кожна програма мають створити внутрішню систему забезпечення якості, яка повинна бути оприлюднена і зрозуміла для всіх учасників навчального процесу. Концепція акредитації повинна обов'язково передбачати процедури і схеми регулярних само-оцінок і взаємних моніторингів (як, наприклад, відвідування лекцій колегами). Акредитаційна експертиза повинна враховувати особливості внутрішньої системи при здійсненні зовнішньої експертизи.

8. У процесі акредитації якість освіти має вимірюватися за результатами навчання (*learning outcomes*), а не за статичними кількісними показниками викладацького складу чи інших ресурсів. Зокрема, для вимірювання якості знань треба використовувати «кастомізовані» контрольні завдання, зміст яких має відповідати освітньо-кваліфікаційній характеристиці випускника та індивідуальній специфіці програми. Можна доручити ВНЗ самостійно підготувати кілька варіантів таких контрольних завдань по відповідних програмах з тим, щоб вони пройшли експертну оцінку і були затверджені експертною комісією. В окремих випадках експертиза знань може відбуватися за стандартними міжнародними критеріями (напр. європейська шкала вимірювання рівня іноземної мови).

9. Процедури акредитації та інші процеси забезпечення якості матимуть сенс тільки за умови їх прив'язки до прозорих і зрозумілих правил розподілу матеріальних ресурсів.

10. Для акредитованих програм потрібно скасувати поняття ліцензійного набору. Якщо ВНЗ демонструє прогрес у якості, що підтверджується акредитацією, ніщо не повинно обмежувати доступ громадян до більш якісної освіти. Якщо є попит на якісну програму, ВНЗ повинен відповідати на цей запит суспільства. Як варіант, можна встановити загальний ліцензійний обсяг на весь ВНЗ (на всі програми разом) і дати можливість самому ВНЗ корегувати кількість місць в окремих програмах залежно від акредитації, але не перевищуючи загальний ліцензійний обсяг.

11. Частиною акредитаційної експертизи має бути вивчення думки громадськості щодо діяльності ВНЗ та його програм.

12. Слід зобов'язати ВНЗ проводити вивчення рівня та якості працевлаштування їхніх випускників та регулярно оприлюднення отриманих результатів.

Співпраця з іншими зацікавленими сторонами

Агентство повинно бути незалежним. Свою незалежність воно має демонструвати за допомогою таких засобів:

- незалежність його діяльності від ВНЗ та урядових організацій гарантована офіційними документами (наприклад, документами про управління чи законодавчими актами);

- опис процедур і методів та їхня реалізація, відбір та призначення незалежних експертів, а також визначення результатів її процесів із забезпечення якості відбуваються автономно й незалежно від уряду, ВНЗ та органів політичного впливу;

- хоч у ході перевірки ВНЗ різні групи учасників, включаючи студентів, висловлюють свої думки, які Агентство має брати до уваги, кінцеві висновки процесу перевірки залишаються на відповідальності Агентства.

Агентство діє як посередник між ВНЗ і незалежними експертами із оцінки якості. Воно забезпечує прозорість і публічність процесів номінації експертів, фактичних даних, з якими вони працюють, їхніх рішень та підстав для цих рішень. Агентство здійснює організаційний і технічний супровід процесів забезпечення якості, а також гарантує, що інформація про якість діяльності ВНЗ, на основі якої державні органи і суспільство приймають рішення у сфері освіти, є достовірною, релевантною і доступною. Воно має розробити необхідну методичну базу і надати практичну допомогу ВНЗ у створенні систем внутрішнього забезпечення якості.

Агентство не здійснює постановку і не визначає критеріїв й цілей (системи цінностей) процесів забезпечення якостей. Це право належить державним органам управління освітою та іншим учасникам освітніх процесів (студенти, роботодавці, тощо), які приймають рішення у сфері освіти і мають вплив на їх виконання. Агентство діє як незалежна експертна організація з мандатом на технічне виконання завдань управління процесами забезпечення якості. Це означає, що воно встановлює вимоги щодо загального управління процесами якості в системі вищої освіти, щоб забезпечити публічність і зрозумілість цих процесів, їхніх результатів та ефективності для всіх зацікавлених сторін.

Агентство має право вимагати від ВНЗ прозору структуровану звітність щодо обраних процесів забезпечення якості. Зокрема, йдеться про публічне документування процесів за затвердженим зразком, оприлюднення результатів відповідно до заданої онтологічної моделі, яка передбачає можливість оперування загальнодоступними і верифікованими даними. Це стосується як обраних національних процесів забезпечення якості (напр. ліцензування), так і внутрішніх процесів у самому ВНЗ.

На Агентство покладена відповідальність оцінювати відповідність діяльності окремих організацій та їх процедур із забезпечення якості до погоджених критеріїв якості та способів їх досягнення. Вся його діяльність має бути повністю прозорою для суспільства і відкритою для обговорення та оцінки. Агентство обов'язково оприлюднює на своєму сайті звіти щодо результатів оцінки ВНЗ та їх освітніх програм.

Агентство має право:

- вирішувати, на які аспекти сфери вищої освіти поширюється публічна підзвітність ВНЗ щодо забезпечення якості (тобто, визначення релевантних тем для забезпечення якості);

- визначати поняття, моделі для збору даних і їх оприлюднення;

- робити публічні експертні заяви щодо надійності систем забезпечення якості ВНЗ в контексті визначених аспектів на основі відкритих для доступу даних щодо діяльності ВНЗ.

Агентство повинно гарантувати, що процедури перевірки є достатніми для того, щоб надати повну інформацію на підтвердження здобутих результатів та зроблених висновків. Воно має встановити певну модель перевірки: самооцінка – відвідання закладу – складання проекту звіту про перевірку – публікація звіту – подальші заходи. Агентство має визнавати важливість політики навчального закладу з усунення недоліків та базовішого вдосконалення його роботи, яка становить підґрунтя елементу процесу забезпечення якості.

Важливим аспектом у роботі агенції має бути звітування. Звіти повинні публікуватися у такому форматі, яким легко користуватися. До того ж читачі і користувачі звітів повинні мати можливість подавати свої коментарі щодо їхньої корисності. Загалом, звіти мають бути структуровані таким чином, щоб вони містили опис, аналіз (включаючи відповідні докази), висновки, схвальні зауваження та рекомендації. Зовнішня перевірка не завершується публікацією звіту, вона повинна включати етап структурованих подальших процедур, які гарантують, що надані рекомендації взяті до виконання, а необхідний план дій складений і втілюється у життя.

Агентство повинно залучати зовнішніх експертів до процесу оцінювання освітніх програм. Обираючи відповідних експертів, воно має керуватися їхніми оприлюдненими науковими досягненнями у відповідній галузі. Агентство постійно застосовувати у роботі зовнішніх експертів механізм, який гарантує відсутність конфлікту інтересів. Для залучення зовнішніх експертів Агентство повинно розпоряджатися коштами, отримуючи їх за надання відповідних послуг з оцінки і аудиту якості.

Агентство має розробити процедури внутрішнього забезпечення власної якості, котрі включають внутрішній механізм зворотного зв'язку (тобто засоби збору відгуків та оцінок своїх співробітників); внутрішній механізм реагування (тобто засоби реагування на внутрішні та зовнішні рекомендації з приводу покращення роботи); зовнішній механізм зворотного зв'язку (тобто засоби збору інформації від експертів та інспектованих закладів для майбутнього розвитку Агентства). За допомогою таких механізмів Агентство збирає необхідну інформацію, на якій ґрунтується його подальший розвиток та покращення діяльності. Обов'язковим є циклічний зовнішній огляд діяльності Агентства принаймні один раз на п'ять років.

З метою мінімізації корупційних зловживань, Агентство повинно делегувати частину своїх повноважень незалежним установам оцінювання і забезпечення якості вищої освіти. Агентство повинно мати надійний механізм, котрий гарантував би якість будь-яких робіт чи матеріалів, які виконуються/складаються субпідрядниками за умов, коли виконання окремих або всіх елементів її процедури забезпечення якості передається за контрактом іншим сторонам.

Агентство має сприяти інтеграції незалежних установ оцінювання і забезпечення якості вищої освіти у європейські структури та мережі забезпечення якості, впровадженню міжнародних компонентів у систему оцінювання

й моніторингу, просуванню міжнародної акредитації освітніх програм українських ВНЗ, використанню можливостей бенчмаркінгу для підвищення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

Агентство повинно стати членом ENQA, пройти процедуру реєстрації в EQAR, а також встановити процедуру (прийняти положення), яка гарантує визнання результатів оцінки ВНЗ з метою аудиту, акредитації (чи ліцензування), отримані в будь-якій незалежній агенції ЄС, зареєстрованій в EQAR.

Формування складу Агентства

Потрібно створити умови для формування у 2015 році першого складу Агентства, спроможного продовжити політику розвитку автономії вищих навчальних закладів, створити атмосферу довіри між усіма зовнішніми і внутрішніми стейкхолдерами вищої освіти, забезпечити засади інституційної спадковості в діяльності Агентства.

Члени Агентства обираються відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Порядок обрання членів і склад Агентства затверджується постановою Кабінету Міністрів України.

Членом Агентства має право стати особа, яка продемонструє свою компетентність і досвід у справах забезпечення якості вищої освіти. Кандидатів у члени Агентства мають право висувати вчені ради ВНЗ і академії наук, загальні збори асоціацій роботодавців та студентських організацій. Кандидат від ВНЗ і академії наук повинен оприлюднити на веб-сторінці Агентства увесь свій академічний і науковий доробок щонайменше один місяць наперед до проведення зборів щодо обрання членів Агентства. Виявлення плагіату чи інших виявів академічної недобросовісності позбавляє особу права виступати кандидатом на виборах до Агентства. У разі виявлення плагіату у науковому доробку особи після її обрання членом Агентства, її позбавляють членства.

Обов'язковою вимогою до кандидата у члени Агентства є володіння ним сучасною західноєвропейською іноземною мовою на рівні B1. Кандидати зобов'язані знати освітнє законодавство України, володіти знаннями щодо європейських вимог до забезпечення якості, мати досвід співпраці з академічним середовищем.

Члени Агентства зобов'язані регулярно підвищувати свій професійний рівень. Члени Агентства проходять щорічну атестацію щодо здобутого ними знання, умінь і досвіду у сфері забезпечення якості.

Висновки до розділу 3. Пропозиції щодо розвитку системи забезпечення якості вищої освіти в Україні

Здійснений вище інформаційно-аналітичний огляд викликів становлення національної системи забезпечення якості вищої освіти в Україні дозволяє визначити такі першочергові кроки задля забезпечення її подальшого розвитку:

1. Провести самосертифікацію Національної рамки кваліфікацій в частині кваліфікацій вищої освіти з метою забезпечення визнання в Європейському просторі вищої освіти.

2. Забезпечити співставлення переліку наукових спеціальностей та переліку напрямів і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, чинних до 2015 р., з новим переліком галузей знань та спеціальностей, чинного з 2015 р., передбачивши:

- співставлення чинного переліку з Міжнародною стандартною класифікацією освіти;
- представлення у вигляді порівняльних таблиць.

3. Розробити та затвердити порядок формування Науково-методичної ради та науково-методичних комісій Міністерства освіти і науки України на основі прозорої та відкритої процедури конкурсного відбору.

4. Забезпечити розроблення методології, методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів освітньої діяльності та стандартів вищої освіти з урахуванням Націо-

нальної рамки кваліфікацій, Стандартів і рекомендацій із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015 р.), рекомендацій щодо реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті проекту Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі» (Тюнінг), Міжнародної стандартної класифікації освіти (2011, 2013 рр.), Національного освітнього глосарію: вища освіта.

5. Розробити Положення про порядок формування реєстру експертів з питань освіти за галузями знань для потреб формування галузевих експертних рад Національного агентства забезпечення якості вищої освіти, науково-методичних комісій та науково-методичної ради Міністерства, а також інших видів експертної діяльності у сфері вищої освіти, передбачивши:

- порядок первинного наповнення реєстру експертів;
- порядок поповнення реєстру експертів шляхом голосування кваліфікованої більшості наявних експертів;
- порядок позбавлення статусу експерта.

6. Провести навчання експертів із залученням зарубіжних фахівців, які мають досвід роботи в системах акредитації вищої освіти країн Західної Європи та США.

7. Підготувати проект Закону про внесення змін до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» з метою виключення освіти зі сфери дії цього Закону.

Розділ 4

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ ЗОВНІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (Т. ФІНІКОВ, О. ШАРОВ)

4.1. РОЛЬ ГАРАНТУВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУСПІЛЬНОМУ ДОГОВОРІ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНИ

Проблема забезпечення якості освіти взагалі та якості вищої освіти, зокрема, вже тривалий час є однією з центральних у світовому освітньому дискурсі. Розвинуте суспільство справедливо розглядає функцію гарантування якості освіти (разом з доступом до неї) серед ключових обов'язків держави перед народом. Впродовж періоду незалежності українська суспільна думка повільно еволюціонує в напрямі усвідомлення цього концепту, хоча належною мірою він і досі залишається в тіні панівного етатизму.

І якщо справді розвинене громадянське суспільство спроможне самостійно інституціоналізувати базові засади суспільного договору, то сучасна українська спільнота не мислить реалізації такого договору без вирішальної ролі держави. У проекції на освітню сферу це означає стійку ілюзію здатності органів державного управління створити ефективну систему контролю та управління наданням

комплексу освітніх послуг. Практично ж чвертьсторічний шлях становлення нашої держави засвідчив неможливість вирішення цього завдання лише засобами державного впливу та централізованого управління.

Одним з найбільш яскравих прикладів інституціонального неуспіху державної освітньої політики є генеза механізму ліцензування та акредитації у сфері вищої освіти. Накопичений за останніх двадцять років досвід його функціонування не тільки не дозволив сприяти підвищенню якості, але й не запобіг її поступовій руйнації. Лише хвиля громадянської активності під час та після Революції гідності дозволила відмовитись від застарілих та шкідливих підходів, ухвалити принципово нове прогресивне законодавство, стимулювати до зміни способу мислення академічної спільноти в напрямі створення нового суспільного договору.

4.2. ҐЕНЕЗА СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У «Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI ст.» (прийнятій Всесвітньою конференцією з вищої освіти в Парижі у жовтні 1998 р.) зазначено, що якість вищої освіти є багатовимірним поняттям, яке охоплює усі її функції та види діяльності: освітні та академічні програми, наукові дослідження і стипендії, комплектування кадрами, студентів, будівлі та матеріально-технічну базу, обладнання, суспільно-корисну діяльність та академічне середовище. Підкреслено, що найважливіше значення для підвищення якості має поєднання внутрішньої самооцінки із зовнішньою оцінкою незалежними спеціалізованими міжнародними експертами з дотриманням гласності.

Першим підходом до забезпечення якості вищої освіти в Україні стало запровадження ліцензійно-акредитаційної моделі її оцінювання. Національна система оцінювання діяльності вищих навчальних закладів була започаткована Урядом України 1 червня 1992 року. Надалі було розроблено процедури ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів. Саме тоді було закладено принцип повної підконтрольності цього процесу Міністерству освіти України.

Ще тоді першим основним принципом акредитації вищих навчальних закладів було проголошено «орієнтацію на передові стандарти якості вищої освіти, що регулярно поновлюються». Вперше було визначено, що ліцензування надає право вищому навчальному закладу на провадження освітньої діяльності. Атестація призначена для визначення відповідності освітньої діяльності закладу освіти державним вимогам до якості освіти відповідного рівня і надавала право на видачу дипломів державного зразка. Сертифікація засвідчувала визнання державними органами відповідності показників під-

готовки фахівців у вищому навчальному закладі світовим стандартам.

Така система ліцензування та акредитації діяла до 1996 року. Вона працювала від імені Міністерства освіти України і не передбачала залучення громадськості у процесі ліцензування та акредитації. Нормативи та процедури розгляду справ у цей період були достатньо розпливчастими і багаторазово змінювались, і ніяк не орієнтувались на якісний аспект освітньої діяльності.

Перші роки становлення національної системи ліцензування та акредитації були часом, коли поняття, принципи та процедури лише формувались, більшість документів не мали вітчизняних аналогів, а міжнародна практика була маловідомою. Все це ускладнювалось відсутністю досвіду апробації та практичного функціонування такої системи в Україні.

Розуміння необхідності інтеграції України у світовий і, зокрема, європейський освітній простір вимагало руху до загальноприйнятих міжнародних засад ліцензійно-акредитаційної діяльності. Одним з ключових принципів при цьому виступає широке залучення професійної громадськості до оцінки якості освітньої діяльності.

У жовтні 1995 року було утворено Державну акредитаційну комісію на чолі з Міністром освіти України, а в лютому 1996 року були затверджені Положення про неї та її персональний склад, Положення про ліцензування закладів освіти та Положення про акредитацію вищих закладів освіти. Завершенням цієї реформи освітнього законодавства стало прийняття нової редакції Закону України «Про освіту» в березні 1996 року.

З того часу в Україні діяла система ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів, яка характеризується такими основними параметрами:

– створено формально незалежну державно–громадську систему ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів;

– основною ланкою системи ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів стали фахові ради за напрямками підготовки, центральними фігурами в цих процесах виступали їх експерти;

– критерії ліцензування та акредитації кілька раз змінювались у напрямку ускладнення і більшої регламентації;

– провідну роль в організації ліцензування та акредитації відіграло відповідне управління Міністерства освіти України.

Створена система з самого початку стала вимагати постійних зусиль навчальних закладів, залучення до цього процесу чималих інтелектуальних, фінансових та часових ресурсів, певної спеціалізації у цій сфері частини науково–адміністративного персоналу. Фактично ця діяльність не стільки сприяла реальному забезпеченню якості, скільки шляхом виконання формальних умов демонструвала «відданість» декларованим правилам гри. Можна говорити про формування феномена «ліцензійно–акредитаційного менеджменту», принаймні, в тих навчальних закладах, які обрали активні стратегії відкриття та розвитку нових напрямів та спеціальностей підготовки.

Кращою характеристикою тодішнього механізму діяльності системи ліцензування та акредитації був бурхливий розвиток в 1996–2000 роках системи вищої освіти України. Навчальні заклади прийняли виклик суспільства, в якому істотно збільшився інтерес до вищої освіти, а державні органи легітимізували їх діяльність.

Упорядкування системи ліцензування та акредитації посилило позиції державного апарату. За законами розвитку бюрократизму, підконтрольний апарату процес постійно ускладнювався, а процедури контролю набували нових вимірів. Запровадження в цей період нових і більш складних правил ліцензування не завадило абсолютній більшості навчальних закладів різних форм власності безвідносно до якості їх діяльності успішно подолати цей бар'єр, а потім і здобути право на видачу дипломів державного зразка (пройти акредитацію).

Після прийняття Положення про акредитацію 2001 року та Закону «Про вищу освіту» на початку 2002 року гостро постала проблема подальшого розвитку нормативно бази контролю освітньої діяльності. Одним з найбільш актуальних питань цього періоду стала підготовка оновленого Положення про ліцензування, яка не була легким завданням.

Основна складність полягала в необхідності узгодження норм проекту Положення з численними законодавчими та нормативними актами, а також з позиціями

деяких органів державної виконавчої влади з різним розумінням понять про освіту, освітні послуги та їх ліцензування. Цікаво зазначити, що подібний «плюралізм» вкотре повторюється знов. Після тривалої підготовчої роботи 29 серпня 2003 року було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України № 1380 «Про ліцензування освітніх послуг», якою були затверджені Порядок ліцензування освітніх послуг та нове Положення про Державну акредитаційну комісію. Ухвалення цих документів завершило розпочатий в 2000 році процес модернізації ліцензійно–акредитаційної справи.

Відчутними зрушеннями в процесі ліцензування стали:

– поява вичерпного переліку освітніх послуг, які підлягають ліцензуванню, зокрема, у сфері вищої освіти;

– визначення нових понять: «ліцензований обсяг навчального закладу» та «ліцензований обсяг освітньої послуги»;

– зменшення кількості етапів ліцензійного процесу (вилучення з цього процесу фахових рад);

– упорядкування тривалості роботи експертної комісії безпосередньо у вищому навчальному закладі та порядку оплати її діяльності.

Разом з тим, документ містив ряд норм, які, на нашу думку, можуть справити стримуючий вплив на розвиток вищої школи. До них можна віднести:

– необхідність погодження концепції кожної освітньої послуги з обласними адміністраціями, а також отримання численних висновків пожежно–технічного, санітарного нагляду, охорони праці про «відповідність наявних приміщень та матеріально–технічної бази встановленим вимогам, нормам і правилам»;

– створення можливості запровадження відомчих додаткових погоджень різних сторін діяльності навчальних закладів;

– формулювання досить широкого переліку підстав для анулювання ліцензії, частина з яких припускає розширене тлумачення;

– «захист» внутрішнього ринку освітніх послуг шляхом встановлення надмірно складних бар'єрів для діяльності іноземних освітніх закладів та співпраці з ними.

Нове Положення про Державну акредитаційну комісію більш точно окреслило її функції та повноваження, а також упорядкувало механізм прийняття нею рішень. Найбільш помітною корисною зміною в ньому було скасування інституту фахових рад, які відігравали чималу роль у процесі ліцензування. Слід підкреслити, що всі названі зміни процедурного та організаційного характеру так і не призвели до постановки проблем моніторингу якості в центр ліцензійно–акредитаційного механізму.

4.3. ІНСТИТУЦІЙНА ІЄРАРХІЯ ТА ФУНКЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ» 2002 РОКУ

Система ліцензування і акредитації вищих навчальних закладів була побудована відповідно до інституційної ієрархії управління, фінансування та контролю в освіті. Ієрархію очолює вищий орган виконавчої влади – Кабінет Міністрів України. Функціональні зв'язки між державними органами та їх підрозділами, що беруть участь в процедурах ліцензування та акредитації за Законом 2002 року, показані на рисунку 1.

Безпосередньо процес ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів усіх форм власності організує і контролює Міністерство освіти і науки України. Воно також адмініструвало Державний реєстр вищих навчальних закладів

Адміністрування ліцензійно–акредитаційних процедур здійснює Державна акредитаційна комісія (ДАК) (з 2012 року – Акредитаційна комісія України (АКУ)). Вона є постійно діючим органом, що має забезпечувати дотримання державних вимог до ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти за напрямками (спеціальностями) підготовки і перепідготовки фахівців, різних видів післядипломної освіти.

Положення про АКУ затверджується Кабінетом Міністрів України.

До 2014 року функціонували 17 експертних рад (ЕР) АКУ, до складу яких входило понад 500 фахівців. До складу кожної експертної ради входило 20–30–40 фахівців вищих навчальних закладів та органів державного управління. МОН періодично (раз на півтора–два роки) проводило ротацию членів експертних рад (30–40% складу ради).

Важливо підкреслити, що діяльність експертних комісій завжди була орієнтована на виявлення відповідності діяльності навчальних закладів формальним контрольним показникам, які слабо корелюють з поняттям якості освіти. Розгляд ліцензійно–акредитаційних справ в експертних радах та на засіданні АКУ процедурно не дозволяв діагностувати стан забезпечення якості та наявність локальних систем управління нею в навчальних закладах. Реалізація концепції централізації управління у вищій освіті в 2010–2013 роках обумовила трансформацію цих формальних процедур на механізм «ручного управління» вищою освітою.

Загальну схему розгляду ліцензійно–акредитаційних справ подано на рисунку 2.

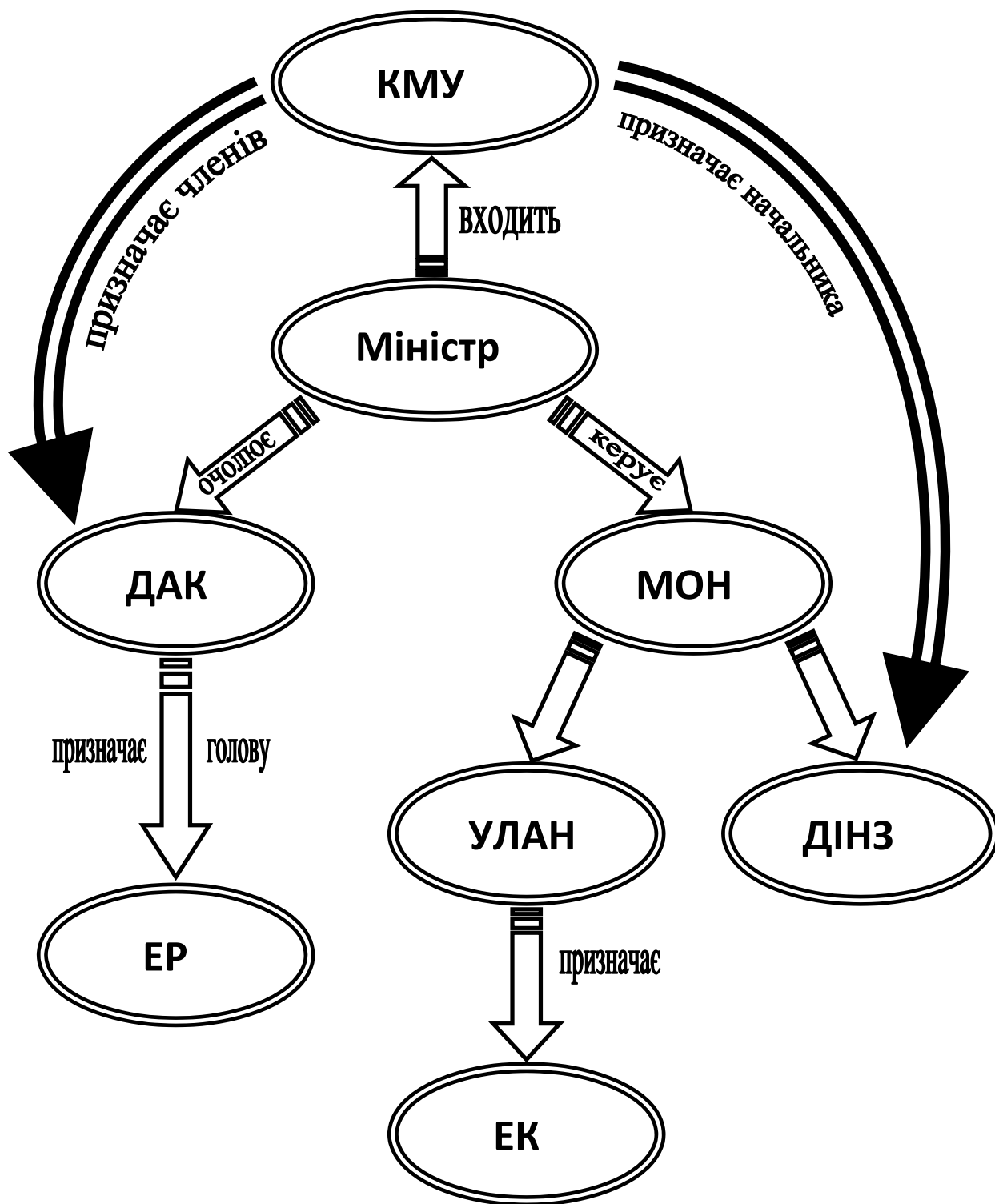

Рисунок 1. Графічна схема функціональних зв'язків між державними органами та їх підрозділами, що беруть участь в процедурах ліцензування та акредитації за Законом 2002 року

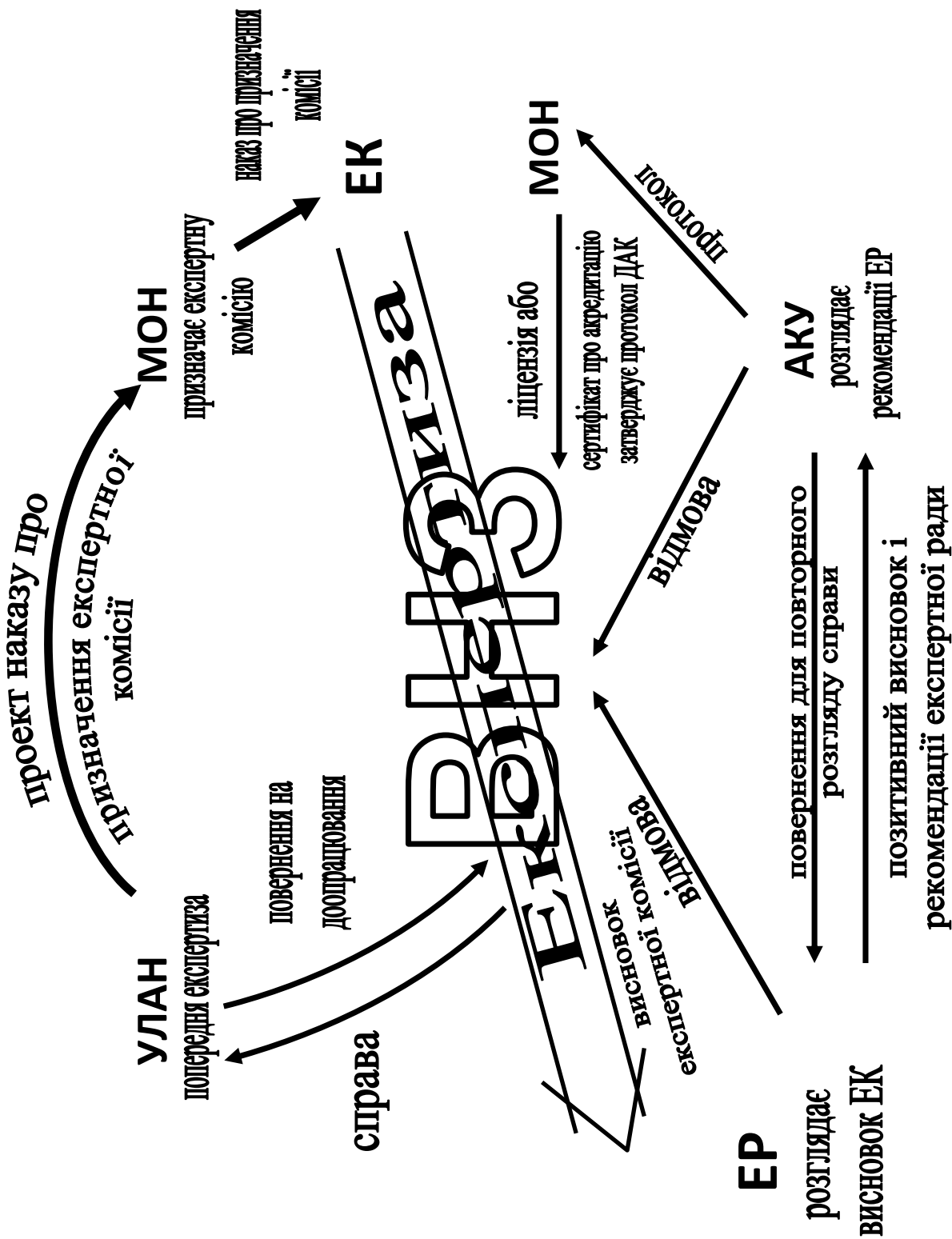

Рисунок 2. Загальна схема розгляду ліцензійно-акредитаційних справ

Яскравою ілюстрацією симуляції уваги до якісних показників освітньої діяльності стала система ліцензійно-акредитаційних нормативів. Тенденція лібералізації, яка була характерна для 90-х років, змінилась тенденцією до

посилення державного контролю та регулювання після 1999 року. Це знайшло відображення в кількості акредитаційних параметрів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості акредитаційних параметрів

Розділи нормативних документів стосовно акредитації	Кількість показників у розділах відповідно				
	1992	1996	1999	2003	2004
Освітня діяльність	47				
Умови освітньої діяльності		22			
Результати освітньої діяльності або Якісні характеристики підготовки фахівців		11	12	8	11
Навчально-методичне забезпечення		10	9	11	11
Інформаційне забезпечення			3	5	5
Матеріально-технічна база		5	3	8	7
Науково-дослідна і науково-виробнича діяльність або Наукове забезпечення навчальної діяльності	35	9	2		
Кадрова робота, підготовка та атестація наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації або Кадрове забезпечення підготовки фахівців	29	7	9	8	12
Фінансово-економічна, комерційна і господарська діяльність або Використання коштів за платні послуги на навчальний процес	18	1	1	1	0
Міжнародні зв'язки і зовнішньоекономічна діяльність	9				
Соціальна сфера	10				
Загалом	148	65	39	40	46

Особливо слід зазначити, що наголос традиційно ставився на кадрові показники, навчально-методичну роботу та матеріально-технічне забезпечення. Після кристалізації системи показників впродовж тривалого періоду відбувалось погіршення економічних параметрів вищої школи, що було обумовлено нераціональними ресурсними вимогами (площі, комп'ютери, бібліотечні фонди тощо) і відповідним неефективним використанням коштів на утримання надмірної інфраструктури. Варто сказати, що ці показники не кореспондують з Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, що знецінює механізми зовнішнього забезпечення якості.

На периферії уваги залишались науково-дослідна робота, фінансово-економічна та міжнародна діяльність. Створення реальних внутрішніх систем забезпечення якості, як і незалежної експертизи діяльності самої акредитаційної агенції навіть не передбачалось до ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту» в 2014 році.

З використанням інструментарію SWOT-аналізу розглянемо переваги і слабкі місця системи, оцінимо можливості змін і відповідні загрози.

Система ліцензування та акредитації створена передусім з метою державного контролю за діяльністю вищих навчальних закладів різного підпорядкування та усіх форм власності з використанням сучасного інструментарію регулювання сфери вищої освіти, провадження національної освітньої політики, досягнення належного рівня якості вищої освіти в Україні. В ідеалі вона покликана, перш за все, захистити вітчизняного споживача від неякісного освітнього продукту шляхом недопущення / вилучення з ринку його провайдерів. Другим важливим завданням системи є забезпечення інтеграції національної системи вищої освіти в європейський та світовий освітні простори, а також захист українського освітнього простору від експансії низькоякісної кордонної освітньої продукції.

Сильні сторони системи:

- універсалізм, у т.ч. надгалузевість та перманентність дії;
- алгоритмічність, у т.ч. періодична повторюваність процедур, домінування відносних критеріїв та достатність акредитації для повторного ліцензування;

- наявність потужного експертного потенціалу;
- відносна стабільність функціонування системи та критеріїв оцінювання.

Слабкі сторони системи:

- індиферентність до інтересів споживачів освітніх послуг, у т.ч. ігнорування думок студентів;
- тотальне одержавлення системи;
- самодостатність системи, брак зовнішнього оцінювання;
- формалізм, статичність та фрагментарність критеріальної системи, у т.ч. ігнорування динаміки розвитку закладів, методична недосконалість;
- висока корупційгенність.

Така система ліцензування та акредитації вищої освіти в Україні формально виконувала покладені на неї функції. Проте, її ефективність не була достатньою, оскільки вона малоздатна ідентифікувати потреби та справжні інтереси основних груп споживачів і трансформувати їх в інструментарій управління розвитком навчальних закладів. Система номінально задає мету та формулює стандарти якості освітньої діяльності. Значно меншою мірою вирішувались завдання визнання лідерів та захисту споживачів від неякісного освітнього продукту.

Досвід засвідчив необхідність систематичних зовнішніх імпульсів для трансформування системи. З точки зору широкої академічної спільноти процедури ліцензування та акредитації не є прозорими та зрозумілими, проте, досвідчені учасники ліцензійно-акредитаційного процесу розуміють його логіку та напрацювали раціональні моделі своєї поведінки. Лише фрагментарно вирішуються проблеми порівняльності і трансферів технологій, людей та кваліфікацій. Не стимулюється розвиток ринку освітніх послуг, залучення громадськості до процесу оцінювання носить суто формальний характер.

Система засвідчила ефективність як інструмент формальної легітимізації інституційного рівня закладу, однак прямої віддачі для стратегічного розвитку університетів не забезпечила.

Можливості змін:

- динамічний розвиток системи вищої освіти України;
- формулювання системи вимог до освітніх програм та навчальних закладів, яке здійснюється професійними

управлінцями та споживачами під впливом світового та європейського досвіду;

– розуміння необхідності змін в системі та готовність її учасників до цього, проте лише зараз створено загальноновизнану стратегію модернізації ліцензійно-акредитаційного процесу;

– повільний, але виразний процес інституційної інтеграції України у світовий освітній простір.

Загрози:

– брак громадського та зовнішнього контролю та оцінювання в системі;

– формальне прилаштування (схильність до мімікрії як форми реакції на зовнішні виклики);

– неадекватне сприйняття новацій та нестандартних рішень, схильність до репродукування існуючих схем та правил;

– обмеженість діалогу між представниками системи та освітньою спільнотою, брак ефективних механізмів для врахування громадських рекомендацій стосовно змін у системі;

– тенденція до надмірного ускладнення комплексу документації, що оформлює ліцензійно-акредитаційні процедури.

4.4. ВИЗРІВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО РОЗУМІННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

До 2005 року можливість переосмислення ролі системи ліцензування та акредитації в забезпеченні якості вищої освіти в Україні була предметом хіба що окремих досліджень та критичних публічних виступів. Буде справедливим відзначити, що на той час недоліки системи ставали дедалі очевиднішими, але альтернативного розуміння можливостей використання ліцензійно-акредитаційного механізму ще не було сформовано.

Каталізатором «квантового переходу» стало створення навесні 2005 року Консорціуму з розвитку автономії університетів у складі восьми провідних навчальних закладів різних форм власності. Саме в цьому гроні в розвиток прагнення до академічної свободи та автономії визріло розуміння відповідальності кожної університетської спільноти за якість освіти, яку вона надає.

Учасниками Консорціуму було чітко акцентовано, що якість освіти без академічної свободи неможлива, а свобода без прагнення до якості є скоріше загрозою анархії та хаосу, ніж бажаним ідеалом. Розуміння органічного взаємозв'язку між свободою та відповідальністю університетів поставило проблематику гарантування якості освіти на одну з центральних позицій в інтенсивному інтелектуальному діалозі. Одним з його важких здобутків стало усвідомлення примарності надій на спроможність системи державного управління гарантувати відповідну світовим трендам якість національної вищої освіти. Відповіддю Консорціуму стало розуміння необхідності створення у вітчизняних університетах внутрішніх механізмів забезпечення якості вищої освіти, що було суголосно Стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти 2005 року. Завдяки цьому вдалось ґрунтовно вивчити кращі зразки європейських освітніх практик у цій царині, що дозволило учасникам Консорціуму започаткувати низку експериментів з моніторингу, порівняння, бенчмаркінгу та легалізації власних інтерпретацій таких прогресивних новацій.

Активний пошук дієвого інструментарію внутрішнього забезпечення якості спонукало до роздумів про контури сучасної системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, її критеріальну рамку та організаційну модель. Зростаюча популярність концепту автономії університетів стала рушійною силою «вторгнення» ідеї якості в простір академічної дискусії та суттєво збагатила його ландшафт, ставши темою багатьох досліджень, проектів та починань.

До середини 2009 року сформувались умови для кристалізації обміркованих ідей та концептів, які стали спільним здобутком найбільш динамічної частини академічної спільноти.

Спробуємо сформулювати достатні для забезпечення якості вищої освіти вимоги: кваліфікований і талановитий викладач навчає розумного і мотивованого студента з використанням ефективних технологій та сучасного обладнання. В Україні чимало таких викладачів та студентів, менше технологій та обладнання, проте всі разом вони зустрічаються значно рідше. Тому найголовніше завдання держави полягає в стимулюванні таких зустрічей спочатку на існуючих ресурсах, а надалі також збагачення компетенцій учасників освітньо-наукового процесу

та розвиток його інфраструктури. Для реального покращення якості вищої освіти в Україні тоді видавалось необхідним першочергово забезпечити:

– кооперацію вищих навчальних закладів для використання кращих кадрових, методичних та лабораторних ресурсів;

– перебудову системи навчання, викладання та наукових досліджень на платформі сучасних цифрових технологій;

– створення новітньої навчально-наукової експериментальної бази на основі перспективних досліджень та технологічних рішень;

– перехід від державного контролю формальних показників діяльності вищих навчальних закладів до стимулювання підвищення якості вищої освіти;

– розвиток критичного мислення студентів, підготовка до конкуренції на ринку праці, економічної самодіяльності та підприємництва.

Створена за роки незалежності система ліцензування та акредитації вищих навчальних закладів, спеціальностей та напрямів підготовки насправді досі виконувала роль державного контролю формальних показників діяльності освітніх інституцій. Наразі цього стало недостатньо з огляду на перспективи європейської інтеграції української вищої освіти. Процедурний наголос існуючої системи ліцензування та акредитації був спрямований на захист споживача від недобросовісних операторів ринку, але в багатьох європейських країнах мова вже тоді йшла про процес постійного вдосконалення на основі стандартів ISO.

Стало зрозуміло, що кадрові, науково-методичні та матеріально-технічні ресурси навчального закладу слід спрямовувати не стільки на виконання формальних показників, скільки на неперервне поліпшення якості вищої освіти. Для цього необхідно розвивати сучасні інструменти ліцензійно-акредитаційного процесу, включаючи освітній аудит, громадську акредитацію тощо.

У ці роки відкриті до змін українські навчальні заклади дедалі активніше стали використовувати методологію загального управління якістю (Total Quality Management). Цей підхід передбачає участь усього персоналу організації у створенні продукції або послуги високої якості на всіх етапах її життєвого циклу. Ефективне управління якістю в цій системі координат ґрунтується на вивченні та задоволенні потреб та очікувань споживачів, постійному вдосконаленні своєї продукції (послуг), процесів з яких складається діяльність організації, застосуванні передових методів управління нею. Модель управління на основі ідеології TQM реально здатна забезпечити сталий розвиток організації, її переваги в конкурентній боротьбі, постійне вдосконалення всієї діяльності та збільшення можливостей організації для досягнення дедалі більшого задоволення всіх зацікавлених у результатах її роботи сторін. Побудова власної унікальної системи управління якістю на основі стандартів ДСТУ ISO 9000, що адекватно віддзеркалює послуговий характер освітньої діяльності та управління процесами організації як головної складової отримання високої стабільної якості результатів діяльності, може розглядатись як прототип створення локаль-

ної системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Нажаль до ухвалення в 2014 році нової редакції Закону України «Про вищу освіту» комплексної системи забезпечення якості вищої освіти в Україні не було створено. Її тимчасовим замінником виступають системи ліцензування та акредитації, інспектування вищих навчальних закладів ззовні та ректорський контроль всередині інституцій. Названі компоненти як самостійно, так і сукупно не здатні забезпечити системного впливу на всі процеси організації освітньої діяльності та її змісту, не створюють ефекту постійного поліпшення якості освіти.

Вітчизняна система ліцензування та акредитації донедавна продовжувала виконувати лише функцію одного з головних інструментів державного управління галуззю, а не виступала базовою технологією стимулювання підвищення якості вищої освіти. Державне інспектування навчальних закладів спрямоване на виявлення відхилення від суто формальних і часто суперечливих вимог до діяльності освітніх інституцій без врахування реального контексту їх діяльності. Найбільш розповсюдженою

формою внутрішньоуніверситетської оцінки якості освіти виступає ректорський контроль, який має на меті підготувати навчальний заклад до зовнішнього контролю та надати імпульс для короткотермінової мобілізації внутрішніх ресурсів академічної спільноти.

Водночас, європейські Стандарти і рекомендації мають на меті сприяти «створенню загальноприйнятої системи цінностей, сподівань та зразкової практики щодо якості та її забезпечення різними установами та агенціями у всьому Європейському просторі вищої освіти».

Функції зовнішніх стандартів забезпечення якості освіти формально виконують стандарти вищої освіти, Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, Вимоги до акредитації напряму (спеціальності) підготовки фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, окремі вимоги інших нормативно-правових актів. Сукупність цих документів не створюють цілісної, адекватної та відповідної європейським рекомендаціям системи забезпечення якості освіти. Проведемо аналіз відповідності компонентів української практики забезпечення якості освіти (до 2014 року) європейським Стандартам та рекомендаціям:

Європейські Стандарти та рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості вищої освіти	Компоненти української практики зовнішнього забезпечення якості освіти та оцінка їх ефективності
Використання процедур внутрішнього забезпечення якості	Використання процедур внутрішнього забезпечення якості є обмеженим, оскільки їх система знаходиться на стадії формування.
Розробка процесів зовнішнього забезпечення якості	Визначення цілей в напрямі підвищення якості освіти часто є декларативним, а реальна перевага віддається вузькокорпоративним інтересам.
Критерії для прийняття рішень	Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти, Вимоги до акредитації напряму (спеціальності) підготовки фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями виконують функції критеріїв для прийняття рішень щодо оцінки діяльності навчальних закладів. Окремі показники є застарілими, непрозорими, економічно не виправдано обтяжливими, що зумовлює практику застосування подвійних стандартів в оцінці навчальних закладів.
Процеси, що відповідають своєму призначенню	Неадекватність реальних процесів зовнішнього забезпечення якості ускладнює їх відповідність власному призначенню.
Звітуння	До звітів зовнішнього забезпечення якості у сфері вищої освіти можна віднести ліцензійні та акредитаційні самоаналізи вищих навчальних закладів, висновки ліцензійної та акредитаційної експертизи, акти ДІНЗ. Як правило, ці документи не публікуються. Форма самоаналізів жорстко регламентована Міністерством. Висновки та акти є зрозумілими і доступними для цільової аудиторії.
Подальші процедури	Регулярні перевірки освітньої діяльності завершуються наданням вищим навчальним закладам рекомендацій з вдосконалення їх діяльності, про що університети згодом мають звітувати. Ці рекомендації, зазвичай, мають розрізнений, несистемний характер, а також часто не враховують контекст діяльності навчального закладу. Такий алгоритм не створює сталих процедур, спрямованих на процес постійного поліпшення.
Періодичність перевірки	Вітчизняна практика в цілому відповідає європейським рекомендаціям.
Загальний аналіз систем	Державні агенції із забезпечення якості (ДАК і ДІНЗ) не оприлюднюють регулярно підсумкових звітів з описом та аналізом узагальнених результатів, оцінок і т.д. за наслідками здійснених ними перевірок.

Наведені вище суперечливі оцінки обумовлені тривалою відсутністю послідовної державної політики у сфері якості освіти, хоча її декларування здійснювалось постійно. У зв'язку з цим відповідні прагнення окремих вищих навчальних закладів не могли бути реалізованими повною мірою. Це обмежувало також ефективність систем управління якістю, які створювали окремі навчальні заклади.

Завдяки новому Закону, побудова локальних систем управління якістю тепер стає обов'язковою для вищих навчальних закладів. Однак серйозною перепорою на цьому шляху є брак апробованих у національній практиці інструментів забезпечення якості та протидії негативним явищам, на кшталт, плагіату, замовних дипломних робіт, хабарництва, змов некомпетентних викладачів з невиліковими студентами тощо.

Проблеми якості вищої освіти, значною мірою, зумовлені розривом між сферами праці та освіти. Роботодавці вважають вищі навчальні заклади занадто консерватив-

ними та громіздкими для швидкого реагування на зміни в умовах та технологіях праці. Університети розраховують на додаткове фінансування від співпраці з роботодавцями, які, у свою чергу, вважають сплату податків виконанням своїх обов'язків з фінансування освіти або розраховують з цього на податкові преференції, які не передбачені законодавством.

В Україні панує ілюзія, що сфера освіти може реформуватися зсередини, спираючись на свій високий інтелектуальний потенціал з обмеженою зовнішньою ресурсною підтримкою.

Належна система забезпечення якості передбачає створення розвинених інструментів мотивації до неї навчальних закладів, викладачів та студентів. З одного боку, найбільш зацікавленою стороною в отриманні високоякісної освіти є студентство. Сприйняття студентів як об'єкту впливу, а не самостійного учасника освітнього процесу, позбавляє освітню систему шансів на успіх. З іншого боку, повернення наукового дослідження

в освітнє поле повинно стати надійним підґрунтям забезпечення якості вищої освіти як основного засобу технологічного прориву України.

Важливість визнання студентів як повноправних, компетентних та конструктивних партнерів в управлінні та забезпеченні якості вищої освіти неодноразово наголошувалась під час міністерських конференцій і закріплена в ключових документах Болонського процесу.

Студенти мають брати участь та впливати на організацію і зміст освіти у вищих навчальних закладах, що закріплено Празьким комюніке (2001 рік). Такий підхід обумовлений положенням студентів як одних з основних бенефіціарів вищої освіти, що повинні мати право і можливість впливу на зміст навчання та результати освітньої діяльності.

Ці принципи визнаються в Україні, але тривалий час не отримували реальної інституціональної підтримки: організаційної, методичної, моральної та матеріальної. Такий стан речей пояснювався інертністю громадської думки в цьому напрямі, недостатньою обізнаністю та активністю студентських організацій і спільнот та неусвідомленням потреби в цьому з боку менеджменту вищих навчальних закладів та органів державного управління освітою.

Активізація студентів у забезпеченні якості вищої освіти передбачає створення розвиненого набору інструментів оцінки та моніторингу діяльності навчальних закладів, а також студентського впливу на її вдосконалення. Практично роль студентства обмежується участю в більш або менш формальному соціологічному опитуванні стосовно їх задоволеності навчальним процесом та освітнім сервісом, «голосуванням ногами» при виборі елективних дисциплін та відвідуванні занять.

Перспективи розширення участі студентів у забезпеченні якості вищої освіти в Україні пов'язані з реальною імплементацією нової редакції Закону України «Про вищу освіту» та Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти та наступних (після 2006 року) документів. Нормою повинно стати залучення студентів до всіх стадій оцінювання якості освіти: внутрішнього забезпечення якості, зовнішнього забезпечення якості, діяльності агенцій із зовнішнього забезпечення якості, активної участі їх представників у діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Участь студентів у внутрішньому забезпеченні якості передбачає визнання їх ролі та місця в політиці закладу та затверджених процедурах забезпечення якості, залучення до офіційного механізму затвердження, перегляду та моніторингу освітніх програм, можливість впливу на розроблення критеріїв, правил і процедур оцінювання студентів, відбір викладачів та оцінку їх діяльності, достатність наявних навчальних та інформаційних ресурсів, доступ до публічної інформації.

Висока відповідальність зовнішнього забезпечення якості вищої освіти вимагає залучення студентів до розроблення процесів та критеріїв оцінки, збирання об'єктивної інформації про діяльність навчального закладу та можливість участі в загальному аналізі діяльності освітньої системи.

Пропонуємо Вашій увазі кейс щодо ефективності системи ліцензування напередодні Революції гідності. Він ілюструє той стан, до якого була доведена ліцензійно-акредитаційна система внаслідок майже чотирьохрічного періоду домінування централізованого управління нею. Головною ознакою деформації стала втрата відповідності основних процесів своєму призначенню:

Вищі навчальні заклади потребують постійного розвитку освітніх програм відповідно до викликів ринку праці та освіти. Важливим мірилом їх конкурентоспроможності є здатність до започаткування нових освітніх програм, які не суперечать місії закладу. При цьому критерієм новизни програми є перше впровадження напряму/спеціальності у даному ВНЗ або структурному підрозділі, що обумовлено сполученням власної варіативної частини змісту освіти, умов навчання та традицій навчального закладу. Зрозуміло, що не всі нові програми потребують ліцензування і не всі ліцензійні справи супроводжують саме нові програми. Проведемо дослідження новизни освітніх програм, які підлягають ліцензуванню.

Як нові освітні програми будемо розглядати ліцензійні справи з:

- підготовки молодших спеціалістів, бакалаврів, перегляду спеціалістів, а також підготовки магістрів з галузей знань «Державне управління» та «Специфічні категорії», крім справ про збільшення ліцензованого обсягу;

- діяльність за програмами іноземних навчальних закладів.

Інші ліцензійні справи будемо розглядати лише в контексті взаємодії ВНЗ з органом ліцензування та пов'язаних з цим ризиків.

Для дослідження ризиків використано аналіз фактичної інформації про розгляд ліцензійних справ у сфері вищої освіти у січні-жовтні 2013 року. Виконання цієї роботи було б неможливо без доступності у відкритих джерелах інформації про подання ВНЗ ліцензійних справ до МОН. У дослідженні використані таблиця без заголовку, яка за формою та змістом подібна до електронної версії реєстраційної книги вхідних ліцензійно-акредитаційних справ за січень-жовтень 2013 року і знаходилась на сайті МОН (надалі – Файл). Результати розгляду ліцензійних справ на засіданнях Акредитаційної комісії України доступні в протоколах, які розміщені на сайтах МОН України та Державної освітньої установи «Навчально-методичний центр з питань якості освіти» (використані матеріали протоколів №№ 101-107). У цьому дослідженні вивчаються лише статистичні закономірності процесу розгляду ліцензійних справ як освітніх проектів, немає підстав і не ставиться задача їх змістовного аналізу.

Файл містить 3758 записів про ліцензійні та акредитаційні справи з номерами карточок від 1 до 3758 (реєстраційними номерами, відповідно, від 1/0/49-13 до 3758/0/49-13) та датами реєстрації від 3 січня до 22 жовтня 2013 року.

З Файлу було виділено записи про 1246 ліцензійних справ. З цієї інформації та протоколів АКУ за січень-листопад 2013 року було сформовано робочу таблицю з графами: Освітньо-кваліфікаційний рівень (ОКР), Шифр галузі, Напрямок/спеціальність або освітня програма, незатверджені дії, дані про відкликання, дані про відмову попередньої експертизи та дату відмови, номер і дата наказу про формування експертної комісії або дата доповідної на АКУ, зміст і дата рішення АКУ.

У Файлі присутня інформація про відмови попередньої експертизи та призначення експертних комісій до 16 жовтня 2013 року включно. Наявна інформація підтверджується наступними рішеннями АКУ, хоча її вичерпність не підтверджена. Оскільки строк попереднього розгляду ліцензійної справи складає 20 днів, то для дослідження ризиків розгляду обмежимося 1181 справою з датою реєстрації до 19 вересня 2013 року.

Інформація про статистику розгляду ліцензійних справ подана в таблиці 2.

З цієї кількості ліцензійних справ лише 517 відносяться до таких, які відповідають вимогам до нових освітніх програм. Подальший аналіз ризиків розгляду ліцензійних справ базується на інформації стосовно саме їх розгляду. Ця вибірка для наших потреб є репрезентативною, оскільки охоплює результати розгляду достатньо великої кількості ліцензійних справ, який розглядається як один з етап виконання освітніх проектів. Причому є підстави вважати, що ця кількість є вичерпною на заданому проміжку часу.

Інформація про статистику розгляду ліцензійних справ нових освітніх програм подана в таблиці 3.

У таблиці 4 консолідовано результати досліджень з ідентифікації ризиків та статистики ліцензування нових освітніх програм. В окремій графі зазначено їх вплив на досягнення поставлених цілей (відкриття нової освітньої програми).

Для визначення ризиків на етапі прийняття рішення на засіданні Акредитаційної комісії України, а також результатів перегляду її рішень внаслідок апеляцій проведено додатковий перегляд протоколів №№ 101-107. Це дозволило відділити рішення, які винесені за рекомендацією Експертної ради та власні рішення Акредитаційної комісії України.

Статистика розгляду ліцензійних справ у МОН у 2013 році

№	Основний зміст справ: Ліцензування (збільшення ліцензованого обсягу):	Загалом заяв з 1.01 по 19.09.2013 року										Не розглянуті на 16.10.2013 року	Розглянуті на 16.10.2013 року	Відкликана для доопрацювання	Відмовлено на попередній експертизі	Пройшли експертизу	Проведено експертизу та розглянуто АКУ	Позитивне рішення	Негативне рішення	Відкладене рішення	Позитивне рішення на підставі доповідної	Проведено експертизу, але не розглянуто АКУ
		156	22	134	4	50	80	73	72	0	1											
1	підготовки молодших спеціалістів, державний сектор	89	6	83	4	15	64	59	1	0	0	4										
2	підготовки молодших спеціалістів, приватний сектор	234	16	218	35	44	139	121	6	3	9	9										
3	підготовки бакалаврів, державний сектор	53	4	49	8	4	37	37	0	0	0	0										
4	підготовки бакалаврів, приватний сектор	110	5	105	7	33	65	56	2	0	3	6										
5	підготовки спеціалістів (у т.ч. перепідготовки), державний сектор	14	4	10	2	1	7	6	0	0	0	1										
6	підготовки спеціалістів (у т.ч. перепідготовки), приватний сектор	265	17	248	24	43	181	150	6	2	18	13										
7	підготовки магістрів, державний сектор	25	0	25	0	5	20	20	1	0	0	0										
8	підготовки магістрів, приватний сектор	5	0	5	0	0	5	5	4	1	0	0										
9	військової підготовки студентів ВНЗ за програмою офіцерів запасу, тільки державний сектор	84	12	72	15	18	39	32	1	0	0	7										
10	підвищення кваліфікації, державний сектор	13	5	8	1	2	5	4	0	0	0	1										
11	підвищення кваліфікації, приватний сектор	58	4	54	1	9	44	39	3	0	0	5										
12	підготовки до вступу у вищі навчальні заклади громадян України, державний сектор	6	0	6	0	1	5	4	0	0	0	1										
13	підготовки до вступу у вищі навчальні заклади громадян України, приватний сектор	6	0	6	0	0	6	6	0	0	0	0										
14	підготовки іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади, державний сектор	4	1	3	0	0	3	3	0	0	0	0										
15	підготовки іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади, приватний сектор	41	4	37	3	2	32	27	0	1	1	4										
16	підготовки іноземних громадян за акредитованими напрямами (спеціальностями), державний сектор	9	1	8	2	1	5	3	0	0	1	1										
17	підготовки іноземних громадян за акредитованими напрямами (спеціальностями), приватний сектор	3	0	3	0	1	2	1	0	0	0	1										
18	перепідготовки іноземних громадян за акредитованими напрямами (спеціальностями), державний сектор	6	0	6	0	0	6	6	0	0	0	0										
19	підготовка до освіти медичних працівників, державний сектор																					
	Разом:	1181	101	1080	106	229	745	653	21	7	33	59										

Розділ 4. Розвиток механізмів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні (Т. Фініков, О. Шаров)

Розділ 4. Розвиток механізмів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні (Т. Фініков, О. Шаров)

Таблиця 3

Статистика розгляду ліцензійних справ нових освітніх програм у МОН у 2013 році

№	Основний зміст справ: Ліцензування:	Загалом заяв з 1.01 по 19.09.2013 року	Не розглянуті на 16.10.2013 року	Розглянуті вчасно	Відкликані для доопрацювання	Відмовлено на попередній експертизі	Пройшли попередню експертизу	Проведено експертизу та розглянуто АКУ	Позитивне рішення	Негативне рішення	Відкладене рішення	Середній термін розгляду справи, що розглядався	Кількість справ, що розглядались більше 92 дн.	Проведено експерт- пертизу, але не розглянуто АКУ
1	підготовки молодших спеціалістів, державний сектор	140	22	118	4	45	69	63	62	0	1	98	32	6
2	підготовки молодших спеціалістів, приватний сектор	78	5	73	4	15	54	51	50	1	0	59	9	3
3	підготовки бакалаврів, державний сектор	165	16	149	31	38	80	71	64	4	3	85	24	9
4	підготовки бакалаврів, приватний сектор	37	4	33	8	4	21	21	21	0	0	71	5	0
5	перепідготовки спеціалістів, державний сектор	11	1	10	1	2	7	7	6	1	0	87	4	0
6	перепідготовки спеціалістів, приватний сектор	3	0	3	0	0	3	3	3	0	0	62	1	0
7	підготовки магістрів з галузей знань «Державне управління» та «Специфічні категорії», державний сектор	66	5	61	7	15	39	35	33	2	0	76	10	4
8	підготовки магістрів з галузі знань «Специфічні категорії», приватний сектор	9	0	9	0	1	8	8	8	0	0	90	4	0
9	діяльності за програмами іноземних навчальних закладів, державний сектор	8	0	8	0	0	8	8	7	1	0	174	5	0
	Разом:	517	53	464	55	120	289	267	254	9	4	83	94	22

Таблиця 4

Консолідована інформація про ризики розгляду ліцензійних справ нових освітніх програм, імовірності їх настання та вплив на досягнення поставлених цілей у 2013 році

№	Зміст ризику	Ймовірність	Вплив на досягнення поставлених цілей	
			Етап 1. Реєстрація ліцензійної справи	Ризиками цього етапу можна знехтувати
Етап 2. Попередній розгляд ліцензійної справи				
2.1	Необхідність відкликання ліцензійної справи для доопрацювання	Загалом – 10,6% (55/517), максимум – 18,6% на програмах підготовки бакалаврів	Доопрацювання ліцензійної справи є корисним для забезпечення якості освіти і найменш проблемним для подальшого розгляду справи. Значна частина справ подається на розгляд повторно після усунення недоліків.	
2.2	Вмотивована письмова відмова у проведенні ліцензування	Загалом – 23,2% (120/517), максимум – 32,1% на програмах підготовки молодших спеціалістів у державних ВНЗ	Мотивація відмови може бути самою різноманітною за змістом та його значимістю. Значна частина справ подається на розгляд повторно після усунення зауважень.	
2.3	Порушення терміну попереднього розгляду ліцензійної справи	Загалом – 10,3% (53/517), максимум – 15,7% на програмах підготовки молодших спеціалістів у державних ВНЗ	Середній термін попереднього розгляду ліцензійної справи (у разі його перевищення) складає 123 календарних дні, що негативно впливає як на інвестиційну складову проекту, так і на моральний стан команди проекту.	
Етап 3. Призначення експертної комісії				
3.1	Затримка підписання наказу про ліцензійну експертизу	Загалом – 1,2% (6/517), максимум – 15,7% на програмах підготовки молодших спеціалістів у державних ВНЗ	Затримка підписання наказу до дат проведення експертизи тягне повторне погодження подібного документа, генерує ризики його подальшої затримки та може призводити до необхідності змін у складі комісії.	
3.2	Максимально чисельний склад експертної комісії та термін її роботи у ВНЗ, залучення іногородніх експертів	Не піддається оцінці. Залежить від статусу ВНЗ та інших факторів.	У межах законодавства збільшує витрати проекту. Можна рекомендувати заздалегідь передбачити в проекті максимальний розмір відповідних витрат.	

Етап 4. Ліцензійна експертиза			
4.1	Негативний висновок експертної комісії	Враховується консолідовано з п. 6.1.	Негативний висновок експертної комісії практично гарантовано обумовлює остаточне негативне рішення.
4.2	Позитивний висновок експертної комісії з суттєвими зауваженнями	Інформація доступна у внутрішній документації Акредитативної комісії України	Такий висновок експертної комісії несе велику ймовірність відмови на наступних етапах розгляду ліцензійної справи.
4.3	Позитивний висновок експертної комісії з пропозицією скоротити ліцензований обсяг порівняно із запитом ВНЗ	Розповсюджена практика. Інформація доступна у внутрішній документації Акредитативної комісії України	Пропозиція про скорочення ліцензованого обсягу практично гарантовано підтримується до ухвалення остаточного рішення.
Етап 5. Розгляд справи на засіданні Експертної ради (ЕР) Акредитативної комісії України			
5.1	Рекомендація Експертної ради про відмову в ліцензуванні	Враховується консолідовано з п. 6.1	Негативний висновок Експертної ради практично гарантовано обумовлює остаточне негативне рішення.
5.2	Рекомендація Експертної ради про відкладення справи	Враховується консолідовано з п. 6.3	Рішення про відкладення справи може бути затверджене або переглянуте Акредитативною комісією України залежно від обставин справи.
5.3	Рекомендація Експертної ради про надання рекомендації до ліцензування зі скороченням ліцензованого обсягу	Інформація доступна у внутрішній документації Акредитативної комісії України	Пропозиція про скорочення ліцензованого обсягу практично гарантовано підтримується до ухвалення остаточного рішення.
5.4	Викривлення висновку Експертної комісії в супровідних документах ліцензійної справи	Відомі окремі випадки	Можна очікувати, що рішення Експертної ради буде прийнято з урахуванням викривленого висновку. Наслідки будуть відповідати прийнятому рішення (див. інші пункти).
5.5	Відсутність представників ВНЗ у фойє ДОУ НМЦПЯО	Інформація доступна у внутрішній документації Акредитативної комісії України	При ухваленні рішення збільшується ймовірність відмови або відкладення справи в разі, якщо виникнуть запитання до ВНЗ.
Етап 6. Прийняття рішення на засіданні Акредитативної комісії України			
6.1	Рішення АКУ про відмову в ліцензуванні за рекомендацією ЕР	Загалом – 2,2% (6/267)	У такому разі ВНЗ втрачає право впродовж року подавати повторно дану ліцензійну справу, у разі незгоди має право подавати апеляцію до МОН.
6.2	Рішення АКУ про відмову в ліцензуванні в разі позитивного рішення ЕР	Загалом – 1,1% (3/267)	У такому разі ВНЗ втрачає право впродовж року подавати повторно дану ліцензійну справу, у разі незгоди має право подавати апеляцію до МОН. Особливе значення можуть мати мотиви перегляду позитивного рішення ЕР.
6.3	Рішення АКУ про відкладення справи	Загалом – 1,5% (4/267), з них половина випадків за рекомендацією ЕР	Ухвалення рішення переноситься на наступне засідання Акредитативної комісії України, що дає можливість усунути виявлені невідповідності та уточнити інформацію.
6.4	Рішення АКУ про ліцензування зі скороченням ліцензованого обсягу	Значна ймовірність, точніша інформація доступна у внутрішній документації Акредитативної комісії України	У цілому позитивне рішення, але вихід на запланований ліцензований обсяг потребуватиме окремої ліцензійної справи та має бути обґрунтований результатами проведених набоїв.
6.5	Відсутність представників ВНЗ у фойє ДОУ НМЦПЯО	Інформація доступна у внутрішній документації Акредитативної комісії України	При ухваленні рішення збільшується ймовірність відмови або відкладення справи в разі, якщо виникнуть запитання до ВНЗ.
6.6	Порушення загального тримісячного строку розгляду ліцензійних справ	Загалом – 35,2% (94/267), перевищує 50% на програмах підготовки молодших спеціалістів, підготовки спеціалістів та діяльності за програмами інтегрованих навчальних закладів державних ВНЗ	Перевищення загального строку розгляду справ (3 місяці, 92 дні) обумовлює зсув строків реалізації планів розвитку навчальних закладів, невизначеність у колективі та заморожування інвестицій.
Етап 7. Вимоги перегляду рішення Акредитативної комісії України (у разі відмови в ліцензуванні)			
7.1	Відмова в задоволенні апеляції	Загалом – 100% (1/1), хоча така вибірка не може вважатися репрезентативною	У такому разі ВНЗ втрачає право впродовж року подавати повторно дану ліцензійну справу, має право оскаржувати рішення МОН до суду.
7.2	Відмова в задоволенні судового позову	Немає інформації	У такому разі ВНЗ втрачає право впродовж року подавати повторно дану ліцензійну справу.
7.3	Тривалий час розгляду судового позову	Немає інформації	Зсув строків реалізації планів розвитку навчальних закладів, невизначеність у колективі та заморожування інвестицій.

Розділ 4. Розвиток механізмів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні (Т. Фініков, О. Шаров)

На підставі наведених даних сформулюємо основні проблеми при ліцензуванні нових освітніх програм.

1) учасники проєктів ліцензування нових освітніх програм у 2013 році (Міністерство освіти і науки України, Департамент наукової роботи та ліцензування (ДНРЛ) МОН, Експертні комісії МОН, Акредитаційна комісія України (АКУ) та її Експертні ради) мали суттєвий вплив на результативність процесу ліцензування. Це підтверджується таким фактом: на 517 заяв про ліцензування нових освітніх програм (з датою реєстрації від 1 січня до 19 вересня 2013 року) надано лише 254 (49,1%) ліцензії (станом на 8 листопада 2013 року);

2) послідовне посилення переважно формальних вимог до ліцензійних справ ВНЗ вимагало серйозного посилення їх підготовки як в частині кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення (зростання інвестиційно-ресурсних витрат), так і управління відповідними освітніми проєктами (якісне відпрацювання складових та тексту ліцензійних справ). Це обумовлено високим рівнем відкидання ліцензійних справ на доопрацювання та відмов за результатами попередньої експертизи (загалом 175 з 517 заяв або 33,8%);

3) складний комплекс об'єктивних та суб'єктивних чинників обумовив масове порушення нормативно встановлених термінів розгляду ліцензійних справ і викликав необхідність врахування цього ризику при розробленні проєктів ліцензування нових освітніх програм. Дійсно, частина справ гальмувалась на етапі попередньої експертизи (з 517 заяв про ліцензування освітніх програм, які були подані з 1 січня по 19 вересня 2013 року, станом на 16 жовтня 2013 року не була завершена попередня експертиза 53 справ або 10,3%), причому мова йде не про малі ризики для великої кількості справ, а про великі ризики для певної частини проєктів (середній термін роз-

гляду ліцензійної справи (у разі перевищення встановленого двадцятиденного терміну) складав 123 календарні дні). Середній строк розгляду ліцензійних справ нових освітніх програм складав 83 дні, причому встановлений загалом тримісячний термін розгляду було порушено в 94 з 267 розглянутих справ (35,2%);

4) при оцінці проблем з підготовкою ліцензійних справ необхідно враховувати практичний ухил тодішнього етапу розвитку національної системи вищої освіти. Це ілюструється співвідношенням позитивних рішень стосовно ліцензування нових освітніх програм ВНЗ державного сектора (які, передусім, орієнтуються на отримання державного замовлення) і приватного сектора (які орієнтуються на попит на ринку освітніх послуг): практично орієнтовані програми – 1,24 (62/50) по програмах підготовки молодшого спеціаліста і 2 (6/3) по програмах перепідготовки, фундаментальні освітні програми – 3,05 (64/21) по програмах підготовки бакалаврів, 4,13 (33/8) по програмах підготовки магістрів;

5) відповідальним за підготовку ліцензійних справ необхідно передбачати збільшення затрат часу та коштів на їх супроводження. Це підтверджується високим відсотком заяв, що спіткали ті чи інші проблеми в процесі їх розгляду (від негативного рішення до порушень термінів розглядів), і який складає 62,3% (322/517);

6) варто зазначити, що ВНЗ в той період уникали високої активності щодо відкриття нових освітніх програм (їх кількість за період спостережень значно поступається як кількості навчальних закладів відповідного рівня, так і кількості існуючих напрямів/спеціальностей), що може бути пов'язано з стримуючим характером досліджених вище ризиків та їх перевагою над перспективами розвитку закладів в умовах демографічної та економічної кризи.

4.5. СУЧАСНИЙ ЕТАП ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА АКРЕДИТАЦІЇ В БАЗОВУ ТЕХНОЛОГІЮ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВИТИ

Головною віссю дискусії стосовно розвитку вищої освіти з початку 2000-х років є проблема її якості, відповідності сучасним викликам і баченню майбутнього. Прагнення підвищення конкурентоспроможності європейського суспільства обумовило, навіть, певну фетишизацію якості в Болонському процесі. Створення Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2006 рік) дозволило їм стати унікальним міжнародним документом, що гармонізує освітню політику країн континенту.

Цілком закономірно, що країни, які розуміють потребу і мають більше можливостей для інвестицій в забезпечення якості вищої освіти, формують кращий людський капітал, стають дедалі привабливішими для міжнародних студентів та сприяють розвитку економічних і соціальних новацій. На жаль, Україна лише мріє про приєднання до гона таких країн. Впродовж періоду незалежності якість вітчизняної вищої освіти так і не стала національним пріоритетом, хоча це послідовно декларувалось в усіх доктринальних і стратегічних документах освітньої політики України.

В Україні досі існує ілюзія, що сфера освіти може реформуватися зсередини, спираючись на власний інтелектуальний потенціал з обмеженою зовнішньою ресурсною підтримкою. Практика спростовує цю надію. Насправді, без реальної участі зовнішніх стейкхолдерів система вищої освіти не отримає ані життєвих договорів, ані необхідних ресурсів для досягнення належної якості.

Зовнішнє забезпечення якості

Загальна практика пострадянських країн досі фіксує пріоритет державних інтересів над суспільними. У зв'язку з цим ключовими агентами якості виступають органи державної влади та управління, які формують вимоги

до неї, самостійно перевіряють та оцінюють діяльність учасників ринку. Зрозуміло, що державно-корпоративні інтереси управлінського істеблішменту не завжди корелюють з реальними потребами інших стейкхолдерів.

Саме в такий спосіб і побудована система забезпечення якості вищої освіти в Україні. Її головними стейкхолдерами є громадяни (вступники, студенти та їх батьки), державне управління (вищі органи держави, МОН, інші державні органи, які здійснюють управління у сфері вищої освіти, місцева влада), економіка (роботодавці, замовники освітніх послуг, ринок досліджень, консалтинг та новації), громадянське суспільство (медіа, наукова, освітня та підприємницька спільноти, громадські, політичні та міжнародні організації), внутрішня спільнота ВНЗ (адміністрація, науково-педагогічні та інші працівники). При цьому вирішальну роль у конструюванні системи забезпечення якості відіграє державне управління, а значення інших стейкхолдерів є доволі номінальним. Внаслідок цього ключовою установкою для навчальних закладів є успішність формального звітування перед органами державного контролю, що за відсутності мотивації і прозорості з високою вірогідністю відтворює корупцію.

Національна система забезпечення якості вищої освіти в Україні знаходиться на стадії формування. Її певним сурогатом виступають системи ліцензування та акредитації, інспектування вищих навчальних закладів ззовні та ректорський контроль всередині інституцій. У практичній діяльності ВНЗ досі стикаються з такими ознаками функціонування цієї сурогатної моделі:

- створення все нових поколінь освітніх стандартів (що означає збереження старих принципів оцінювання якості освіти);
- обов'язкова вимога дотримання стандартів;
- безпрецедентна регламентація змісту освіти;
- переважна орієнтація на формальні показники;

– «подвійний» характер застосування стандартів до державних та приватних вищих навчальних закладів;
– доволі часто невивірвана фіксація в стандартах особливої національної специфіки та їх орієнтація на корпоративні інтереси окремих груп впливу.

Вітчизняна система ліцензування та акредитації традиційно виконувала лише функцію одного з головних інструментів державного управління галуззю і лише зараз взято курс на її трансформацію в базову технологію стимулювання якості вищої освіти. Основними принципами трансформації системи ліцензування та акредитації у вищій освіті України в 2014 році, нарешті, визначено:

1) вона повинна бути простою, логічною, зрозумілою та прозорою;

2) нормативи та вимоги мають бути адекватними, об'єктивними, вимірними та піддаватися верифікації;

3) базові показники мають бути зорієнтовані на позитивну оцінку динамічності розвитку навчального закладу як ознаки його конкурентоспроможності та адаптивності;

4) система ліцензування та акредитації (показники, процедури та процеси) має стимулювати, а не гальмувати розвиток вітчизняної вищої школи;

5) ліцензійно-акредитаційний менеджмент в Україні повинен бути спрямований на прискорену інтеграцію національної освітньої системи в Європейський простір вищої освіти та наукових досліджень;

6) подальший розвиток системи ліцензування та акредитації неможливий без розширення ролі та участі професійної спільноти і громадського контролю за нею;

7) система ліцензування та акредитації має бути спрямована на внутрішнє та зовнішнє забезпечення якості вищої освіти;

8) ліцензійно-акредитаційна система повинна стати одним з головних чинників переходу від фрагментарної координації до ефективної кооперації вищої школи, ринку праці, самоврядних професійних спільнот, інших інститутів громадянського суспільства.

Нова редакція Закону України «Про вищу освіту» демонструє усвідомлення безальтернативності європейського курсу на пріоритетне забезпечення якості вищої освіти. П'ятий розділ Закону повністю присвячений цій проблематиці і проєктує реальне створення національної системи забезпечення якості вищої освіти в Україні. Ним передбачено формування систем внутрішнього забезпечення якості вищих навчальних закладів, заснування Національного агентства з наданням йому належних повноважень із зовнішнього забезпечення якості вищої освіти та започаткування мережі незалежних установ оцінювання у цій сфері.

Відкритість європейської системи освіти обумовлювала постійну потребу у взаємному оцінюванні, порівняннях, бенчмаркінгу та поширенні кращих практик. З іншого боку, вітчизняна система освіти під впливом зовнішніх обставин звикла діяти в умовах автаркії, обмеження контактів та інформативної закритості. Через це не отримала належного розвитку сфера освітньої аналітики і не знайшов свого місця в реальній практиці освітній аудит.

Доктринальні та стратегічні документи у сфері вищої освіти, які розроблені в Україні, не піддаються порівнянню з подібними документами як національного, так і міжнародного масштабу, не орієнтовані на верифікацію їх виконання. Практика моніторингу виконання планів, програм, доктрин і стратегій, а також підведення проміжних і фінальних підсумків їх реалізації відсутня. Зміна поколінь таких документів відбувається занадто часто, а спадкоємність між ними не спостерігається.

У сукупності, названі вище перешкоди унеможливають ефективне використання традиційних для Європи механізмів та інструментів зовнішнього оцінювання і, зокрема, напрацювань European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) та European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR).

До базових технологій оцінювання вищих навчальних закладів іноземними інституціями відносяться:

– акредитація навчального закладу (факультету) або окремих освітніх програм в іноземній або міжнародній агенції з акредитації;

– сертифікація локальних систем управління якості вищого навчального закладу уповноваженими на це, відповідно до міжнародних правил, структурами;

– визнання на дво- або багатосторонній міжуніверситетській основі відповідності освітніх програм для цілей спільної діяльності та реалізації програм «подвійних дипломів»;

– оцінка належного рівня освітніх програм для включення до європейських програм академічної мобільності.

З вище наведених технологій найменш поширеною є акредитація українського навчального закладу (факультету) або його окремих освітніх програм в іноземній або міжнародній агенції з акредитації. Єдиним винятком є програми кількох бізнес-шкіл, які знаходяться за межами поля ліцензування та акредитації в Україні.

Сертифікація систем управління якості ВНЗ не є обов'язковою в Україні, а в добровільному порядку найчастіше здійснюється в рамках спільних європейських проєктів і сприймається багатьма як одноразова акція.

Визнання на дво- або багатосторонній міжуніверситетській основі відповідності освітніх програм для цілей розвитку спільної діяльності та реалізації програм «подвійних дипломів» є найбільш поширеною технологією, яка має позитивну динаміку розвитку. Це пов'язано як з поступовим включенням України до європейських освітніх проєктів, так і з прагненням українських університетів підвищити власну привабливість за рахунок такого типу програм.

Включення до європейських програм академічної мобільності передбачає оцінку якості освітньої діяльності інституцій і досі лишається прерогативою провідних державних та приватних університетів України.

На жаль, збору, аналізу та відслідковування статистики оцінювання вищих навчальних закладів України іноземними інституціями не ведеться.

На інш, документи, які виконували функцію сурогатів зовнішніх стандартів забезпечення якості освіти до 2014 року за структурою, спрямованістю та цільовою установкою не суголосні встановленій ESG рамці, що обумовлює відсутність в Україні цілісної, адекватної та відповідної європейським рекомендаціям системи забезпечення якості освіти. Пропонуємо оцінку відповідності компонентів вітчизняної практики забезпечення якості освіти Стандартам ESG.

Слід розуміти, що створення зовнішньої системи забезпечення якості вже є неминучим, але далеко не всіма вітається. Не існує жодної країни в світі, де ініціювання програм забезпечення якості не викликало б занепокоєння або конфлікту. Ця загроза дозволяє об'єктивізувати оцінку управління навчальним закладом та є невід'ємною частиною процесу впровадження програм оцінювання якості. Цілком зрозуміло на інтуїтивному рівні, що нікому не подобається, коли якість його діяльності оцінюють ззовні.

Надії на зміну ситуації породжені новою редакцією Закону України «Про вищу освіту». Передбачене ним створення Системи зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти в цілому відповідає рекомендаціям ESG. Ключові процедури мають ґрунтуватись на моніторинговій діяльності, яка буде здійснюватись зусиллями нової інституції – Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а також незалежними установами оцінювання. У ролі критеріїв Ліцензійної умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти та Вимоги до акредитації напряму (спеціальності) підготовки фахівців будуть замінені на Стандарти якості освітньої діяльності та Стандарти вищої освіти, які будуть розроблені за новою процедурою, що відповідає духу та літері ESG. Звіти із зовнішнього забезпечення якості стануть загальнодоступними, що суттєво підніме відповідальність за їх підготовку та підвищить достовірність їх змісту. З'являються умови, в яких зауваження та рекомендації повинні стати більш релевантними і конструктивними при загальному зменшенні кількості перевірок. Нарешті, згадане вище Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти має реальні шанси стати інструментом впровадження стратегії постійного поліпшення української вищої освіти.

Європейські стандарти та рекомендації щодо зовнішнього забезпечення якості вищої освіти	Компоненти української практики зовнішнього забезпечення якості освіти та оцінка їх ефективності
Використання процедур внутрішнього забезпечення якості	Використання цих процедур не є системним і повсюдним, оскільки вони самі на даному етапі не відповідають ESG.
Розробка процесів зовнішнього забезпечення якості	Цілі визначаються узагальнено та абстрактно, завдання не корелюють з їх досягненням. Процедури існують в адміністративному просторі і відповідають традиційній контрольній, а не моніторинговій функції.
Критерії для прийняття рішень	Функції критеріїв для прийняття рішень щодо оцінки діяльності навчальних закладів забезпечують Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти та Вимоги до акредитації напряму (спеціальності) підготовки фахівців за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. Значна частина показників є архаїчними, логічно необґрунтованими, нерационально витратними, що провокує довільні інтерпретації та подвійні стандарти в оцінці навчальних закладів.
Процеси, що відповідають своєму призначенню	Недосконалість процесів зовнішнього забезпечення якості унеможлиблює реалізацію їх потенціалу, що обумовлює невідповідність власному призначенню.
Звітування	До звітів зовнішнього забезпечення якості у сфері вищої освіти можна віднести ліцензійні та акредитаційні самоаналізи вищих навчальних закладів, висновки ліцензійної та акредитаційної експертизи, акти Державної інспекції навчальних закладів. Як правило, ці документи не публікуються. Форма самоаналізів жорстко регламентована Міністерством. Висновки та акти є зрозумілими і доступними для цільової аудиторії.
Подальші процедури	У ході систематичних перевірок навчальних закладів формулюються зауваження стосовно невиконання формальних вимог та рекомендацій з поліпшення діяльності ВНЗ, які надалі стають предметом уваги наступних перевірок. Зауваження, як правило, не враховують контекст діяльності навчального закладу, а рекомендації не відображають реальних проблем їх діяльності, а лише спрямовані на відносно легкодосяжні косметичні зміни. Цей алгоритм не здатен забезпечити появи сталих процедур, спрямованих на процес постійного поліпшення.
Періодичність перевірки	Вітчизняна практика в цілому відповідає європейським рекомендаціям.
Загальний аналіз систем	Державні квазіагенції із забезпечення якості (Акредитаційна комісія України і Державна інспекція навчальних закладів) не публікують звітів з описом та аналізом узагальнених результатів, оцінок і т.д. за наслідками своєї діяльності.

У період приватизації більшість об'єктів власності в Україні перейшла до рук приватних роботодавців. Впродовж 1990-2000-х років держава як основний роботодавець відійшла від турбот про якість освіти, а приватний власник не був готовий до прийняття цієї відповідальності на себе.

Спроби залучити роботодавців до ресурсної підтримки освіти та гарантування її якості, які були ініційовані академічною спільнотою та державними органами управління освітою виявились марними. Як приклади можна згадати Закони України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у сфері вищої освіти)» (2004 рік) та «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» (2005 рік).

У першому з них, зокрема, передбачались зміни до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств», які дозволяли включати до валових витрат підприємства кошти в розмірі до трьох відсотків фонду оплати праці, вкладені роботодавцем:

- у професійну підготовку, навчання, перепідготовку або підвищення кваліфікації осіб, які перебувають у трудових відносинах з ним;

- витрати на навчання та (або) професійну підготовку у вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладах інших осіб, які не перебувають у трудових відносинах з ним, але уклали письмову угоду (договір, контракт) про взяті ними зобов'язання відпрацювати після закінчення вищого та (або) професійно-технічного навчального закладу та отримання спеціальності (кваліфікації) не менше трьох років;

- витрати на організацію навчально-виробничої практики за профілем основної діяльності підприємства осіб, які навчаються у вищих та професійно-технічних навчальних закладах.

Цей акт повинен був мотивувати роботодавців до інвестування в поліпшення якості освіти свого персоналу.

Другим Законом передбачалося надання дотації роботодавцям в разі прийняття на роботу за направленням державної служби зайнятості молоді, якій надається перше робоче місце за отриманою відповідною професією (спеціальністю), строком на два роки. Дотація надавалася роботодавцю протягом року в розмірі фактичних витрат на основну та додаткову заробітну плату (але не вище серед-

ньої заробітної плати у відповідному регіоні) та сум внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Роботодавець брав зобов'язання забезпечити гарантії зайнятості прийнятих з дотацією осіб протягом двох років.

У повному обсязі ці Закони ніколи не працювали, що фактично обумовлювалось відсутністю на той час зацікавленості роботодавців у якості підготовки молодих працівників. Роботодавці та їх організації жодної активності в підтримці та розвитку Законів не виявляли. Обидва акти неодноразово призупинялись та змінювались до повного вихолощення.

Вдруге тематика залучення роботодавців до забезпечення якості освіти була піднята в 2009 році. Було проведено чимало зустрічей керівництва МОН та організацій роботодавців, а практичним результатом стало створення Міжкорпоративного університету.

Він став першим в Україні модельним партнерським проектом у сфері освіти, що об'єднав найбільших працедавців і провідні ВНЗ, передбачав інтеграцію унікальних практичних знань і досвіду компаній у процес підготовки майбутніх фахівців. Метою проекту була побудова адаптивної системи управління знаннями і підвищення рівня якості підготовки студентів старших курсів як технічних, так і гуманітарних спеціальностей з метою формування у них необхідних працедавцям управлінських і комунікативних навичок (soft skills).

Міжкорпоративний Університет було прийнято в члени Всесвітньої асоціації інтегрованої освіти (World Association for Cooperative & Work-Integrated Education, WACE) і Європейської асоціації міжнародної освіти (European Association for International Education, EAIE).

Наростаюча нездатність забезпечити ефективну комунікацію між учасниками стала причиною згорання проекту в 2012 році. Одним з побічних результатів його реалізації стало привернення суспільної уваги до теми корпоративної соціальної відповідальності бізнесу.

Проявом усвідомлення необхідності побудови системного партнерства між бізнесом та освітою у сфері підвищення якості підготовки персоналу стала ініціатива компанії SCM у 2010-2013 роках з розроблення низки професійних стандартів. У рамках цієї ініціативи вдалось досягти поєднання зусиль Міністерства освіти і науки України, Конфедерації роботодавців України, Української

асоціації підприємств чорної металургії, компанії SCM та академічної спільноти. За участі Науково-дослідного інституту соціально-трудових відносин Міністерства соціальної політики України було вперше в Україні створено методичну базу до переходу від професійних до кваліфікаційних стандартів на компетентнісній основі. Завдяки цьому було виконано завдання розробки професійних стандартів за такими професійними найменуваннями робіт:

- Інженер конвертерного виробництва;
- Майстер конвертерного виробництва;
- Сталевар конвертера;
- Підручний сталевара конвертерного виробництва (конвертера);
- Інженер-електрик в енергетичній сфері енергопостачальної компанії;
- Інженер-електромеханік гірничий;
- Журналіст мультимедійних видань засобів масової інформації;
- Редактор мультимедійних видань засобів масової інформації.

Експертиза якості стандартів була проведена експертами Європейського фонду освіти та Ради Європи. Наразі робота зупинилась на етапі переходу до освітніх стандартів, оскільки вимагає вирішення складних суперечностей між роботодавцями та ВНЗ.

В останні роки доволі активну роль у розвитку співпраці між освітою та бізнесом намагається відігравати Федерація роботодавців України. З допомогою потужного парламентського лобі було підготовлено і внесено ряд законопроектів, які мали на меті передачу організаціям роботодавців повноважень з присвоєння кваліфікацій випускникам навчальних закладів. За участю роботодавців було прийнято Закон України «Про формування та розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» (2012 рік), який забезпечив участь спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні у формуванні та розподілі державного замовлення. З 2011-2012 років представники організацій роботодавців включаються до складу Колегії Міністерства освіти і науки України та Акредитаційної комісії України.

У розробці нової редакції Закону України «Про вищу освіту» брали участь як представники міжгалузевих об'єднань роботодавців, так і представники окремих професійних асоціацій. До складу Національного агентства із забезпечення якості освіти передбачається обрання трьох членів від спільного представницького органу всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців. Національна рамка кваліфікацій розробляється із залученням об'єднань організацій роботодавців. Представники роботодавців, їх організацій та об'єднань повинні входити до складу галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Науково-методичної ради та науково-методичних комісій з вищої освіти МОН України, на них можуть включатись до складу вчених рад ВНЗ, залучатись до освітнього процесу, а також екзаменаційних комісій, які здійснюють атестацію здобувачів вищої освіти.

Внутрішнє забезпечення якості

До 2014 року системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в українських ВНЗ так і не було створено. При цьому у частині вищих навчальних закладів діють самостійно розроблені різноманітні моделі моніторингу, аудиту та управління якістю, але в національних масштабах ефективної системи вони не формують.

Нарешті в 2014 році в новій редакції Закону України «Про вищу освіту» було передбачено створення гармонізованої системи внутрішнього забезпечення якості, що набула форми «системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти». При цьому під терміном «якість освітньої діяльності» законодавець розуміє «рівень організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань». Термін «якість вищої освіти» розуміється як «рівень здо-

бутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти». З нашої точки зору, ці визначення не є досконалыми і не відповідають у повній мірі усталеному тезаурусу ESG, проте вони дають цілком правильну і зрозумілу академічній спільноті змістовну орієнтацію.

Законом України «Про вищу освіту» (нова редакція), який набув чинності 6 вересня 2014 року, визначений перелік процедур і заходів, що становлять систему забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (систему внутрішнього забезпечення якості):

«1) визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;

2) здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;

3) щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

4) забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

5) забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;

6) забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;

7) забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;

8) забезпечення ефективного системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти;

9) інші процедури і заходи».

Нижче запропоновано аналіз сучасного стану здійснення процедур і заходів забезпечення якості у відповідності до запропонованого Законом алгоритму.

Оскільки ця система тільки починає впроваджуватись, то можна очікувати визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти в національному масштабі після початку діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, а до цього ВНЗ будуть керуватись власним досвідом та бенчмаркінгом кращих освітніх практик. Моніторинг та періодичний перегляд освітніх програм вже є здобутком кращих університетів України, але потребує гармонізації з європейською практикою, вдосконалення методичного апарату та поширення на всю систему вищої освіти. Рейтингування студентів і викладачів є доволі поширеним у багатьох навчальних закладах, але в більшості з них не мають жодного практичного значення, не слугують інструментами аналізу ситуації та мотивації, не проводиться систематична статистична обробка накопиченої інформації, а її оприлюднення носить спорадичний характер.

Окремої уваги заслуговує тема підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників. З одного боку, нібито присутня формальна система підвищення кваліфікації, яка контролюється в процесі ліцензування та акредитації навчальних закладів і програм. З іншого боку, система орієнтована на суто бюрократичні показники (заорганізованість форм, відсутність орієнтації на джерела кращої практики, фетишизація документів державного зразка) та імітацію виконання ліцензійно-акредитаційних вимог. Міжнародна компонента у підвищенні кваліфікації не є суттєвою.

Наразі в Україні не існує загальноприйнятого концепту ресурсної підтримки навчального процесу, тим більше в межах окремих програм. Ліцензійні умови фіксують частину кадрового, навчально-методичного, інформаційного та матеріально-технічного забезпечення, але за їх межами залишаються питання фінансового забезпечення. Внаслідок цього чимало вимог є незбалансованими, економічно необґрунтованими та неструктурованими належним чином у часі.

Вітчизняна практика використання інформаційних систем для управління освітнім процесом та навчальними

зкладами дозволяє констатувати, що бракує інтегрованих систем, які б об'єднували управління навчальним процесом, бібліотекою, кадровою роботою та фінансово-економічною діяльністю. Фактично немає належної прозорості між Єдиною державною електронною базою у сфері освіти та багатьма системами, що використовуються в університетах. Проблемою залишається також локалізація успішних іноземних програмних продуктів під розгалужену систему вимог вітчизняного освітнього законодавства.

До 2014 року не висувались системні вимоги до рівня публічності інформації про різні сторони діяльності ВНЗ. Можна стверджувати, що серед офіційних сайтів навчальних закладів, які є основним джерелом забезпечення публічності, зустрічаються абсолютні поляри за місцем на шкалі повноти, актуальності інформації та спектру пропонованих сервісів.

Боротьба за академічний етос досі залишалась прерогативою окремих університетів, яким небайдужа їх власна та вітчизняна наукова репутація. Новий Закон підняв на національний рівень завдання боротьби з академічним плагіатом як серед студентів, так і науковців. Складність цього завдання обумовлена широкою розповсюдженістю цього феномену як прояву корупції в освіті, тим більше, що вже сформульовалась генерація освітян, які звикли досить вільно користуватись науковими запозиченнями.

У Законі України «Про вищу освіту» передбачається, що «система забезпечення вищим навчальним закладом якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) ... оцінюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти або акредитованими ним незалежними установами оцінювання та забезпечення якості вищої освіти на предмет її відповідності вимогам до системи забезпечення якості вищої освіти, що затверджуються Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти».

Все більшої популярності набуває побудова локальних систем управління якістю у вищих навчальних закладах. Є всі підстави вважати, що накопичений ними досвід стане в нагоді при впровадженні систем внутрішнього забезпечення якості відповідно до нових вимог законодавства.

Використання вищими навчальними закладами інституціональних стратегій різного спрямування не є поширеною практикою в українській вищій школі. Традиції вітчизняного освітнього менеджменту спираються не на самостійне вироблення стратегій та технологій їх реалізації, а на відносно слухняне виконання вироблених органами державного управління освітою програм і директив. Це обумовлено нерозвинутістю системи суспільних інститутів, яка спричиняє слабкість інституціонального каркасу освітньої сфери. Власне це визначає майже повну відсутність локальних концептуальних документів із забезпечення якості, які піднімаються до рівня стратегічного бачення університетських перспектив.

Лише в 2014 році, після ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту» почало формуватись нове розуміння автономії навчальних закладів, як необхідної умови створення індивідуалізованих стратегій розвитку. Важливо відзначити, що спроби окремих університетів діяти в цьому напрямі, значно посилювали вимоги до студентів та викладачів. Позитивний вплив цих зусиль майже автоматично нівелювався погіршенням конкурентної позиції навчального закладу на ринку освітніх послуг, який не орієнтований на поліпшення якості освіти в силу відсутності дієвого суспільного запиту на неї.

Певною мірою, роль замітника інституціональних стратегій університетів з поліпшення якості освіти відіграють:

- концепції здійснення освітньої діяльності в складі ліцензійних та акредитаційних справ;
- стратегічні плани чи програми розвитку вищих навчальних закладів (розробка яких часто пов'язана з черговою каденцією керівника закладу);
- настанови з якості, виконані в процесі сертифікації локальних систем управління якістю;
- наявні в окремих закладах Програми заходів із забезпечення якості освіти або аналогічні документи.

Варто зазначити, що перші два типи документів є вельми поширеними, але не відповідають рекомендаціям

ESG і мало пов'язані зі зразками кращої європейської практики.

Настанови з якості формально відповідають як рекомендаціям ESG, так і вимогам ISO. Проте, їх недоліками часто виступають відірваність від національного академічного контексту та слабкий зв'язок з вимогами державних органів управління освітою.

Прикладом четвертого типу документів можна назвати Програму заходів із забезпечення якості освіти у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, яку було ухвалено в листопаді 2011 року. Важливо підкреслити, що цей документ має довгостроковий характер, його виконання піддається систематичному моніторингу, а результати оприлюднюються в щорічних звітах ректора університету. Як сама Програма, так і щорічні звіти про моніторинг її виконання є публічними і доступні на офіційному сайті університету, що робить їх дієвим інструментом інституціональної політики та зразком доброї практики.

Характерними ознаками поточної ситуації у системі вищої освіти України є практична відсутність реального залучення зовнішніх стейкхолдерів до розроблення та впровадження інституціональних стратегій вищих навчальних закладів, а також їх відповідного зв'язку з стратегічними документами національної освітньої політики.

Україна не відноситься до кола країн з високим ступенем відкритості та прозорості суспільства, тому публікація критичних та негативних оцінок якості діяльності з великою вірогідністю наноситиме суттєву шкоду іміджу та діловій репутації об'єкту розгляду (як справедливо, так і несправедливо). Внаслідок цього міцно укоріненою є лише практика критики вищих навчальних закладів з боку владних структур та, інколи, третього сектора. Культури оприлюднення критичних оцінок власної діяльності за межами своїх колективів не сформовано.

Авторами дослідження проведено моніторинг публікацій критичних та негативних оцінок діяльності вищих навчальних закладів, який дозволив встановити, що основними джерелами їх оприлюднення є: документи Міністерства освіти і науки України; матеріали Державної інспекції навчальних закладів; огляди та висновки Акредитаційної комісії України. Чимало цікавої інформації про найбільш скандальні справи можна отримати (з певним запізненням) з Єдиного державного реєстру судових рішень. Решту інформаційного масиву складають фрагменти книжок, звітів про виконання проектів, матеріалів різноманітних круглих столів, семінарів, конференцій, незалежних публікацій в ЗМІ та Інтернеті, у тому числі за участю неурядових організацій. Як результати соціологічних досліджень, так і оціночні судження розміщуються також на різноманітних сайтах, блогах, в соціальних мережах тощо. При цьому слід враховувати, що серед них зустрічаються відверто замовні матеріали, які часто використовуються як для компрометації, так і для формування прикрашеного іміджу окремих навчальних закладів та їх посадових осіб.

На жаль, систематичної діяльності з оприлюднення критичних оцінок освітньої діяльності та якості вищої освіти в Україні не ведеться. Публічний моніторинг та аналіз публікацій з цієї проблематики ніким не проводиться.

Період 2014-2015 років ознаменувався прискіпливою увагою МОН та громадськості до проблеми гарантування якості вищої освіти. Ліцензійно-акредитаційний механізм досі працює як один з головних інструментів державного управління галуззю, хоча дедалі більше набуває рис інструменту стимулювання якості вищої освіти. Важливими етапами цих перетворень стало ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту», а також низки нормативних документів з допомогою було здійснено суттєву лібералізацію раніше існуючої системи. Схвалений у березні 2015 року новий Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» створює суттєвий дисонанс з раніше ухваленим законодавством у сфері вищої освіти. Це потребує розроблення нових Ліцензійних умов та відповідних процедур, які мають бути орієнтовані на радикальну дерегуляцію у цій сфері, що покликано призвести до максимального скорочення обсягів зусиль та ресурсів, які навчальні заклади мають сюди інвестувати.

ДОДАТОК 1. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р. № 244 «Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти»

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 15 квітня 2015 р. № 244
Київ

Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Відповідно до статті 17 Закону України «Про вищу освіту» Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Утворити Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) як постійно діючий колегіальний орган з питань реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

2. Затвердити Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що додається.

3. Міністерству освіти і науки:
здійснити в установленому порядку заходи, пов'язані з утворенням Національного агентства та його державною реєстрацією;

подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо встановлення граничної чисельності працівників секретаріату Національного агентства;

передбачити під час складання проекту Державного бюджету України на відповідний рік видатки, необхідні для забезпечення організації роботи Національного агентства.

4. Міністерству соціальної політики подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо визначення умов оплати праці Голови Національного агентства, його заступників і працівників секретаріату Національного агентства.

5. Ця постанова набирає чинності з 1 вересня 2015 року.

Прем'єр-міністр України

А. ЯЦЕНЮК

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 15 квітня 2015 р. № 244

СТАТУТ Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Загальні питання

1. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) є постійно діючим колегіальним органом, уповноваженим Законом

України «Про вищу освіту» на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

2. Національне агентство у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства та цим Статутом.

3. Національне агентство під час реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти взаємодіє з Кабінетом Міністрів України, МОН, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, Національною академією наук та національними галузевими академіями наук, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, з освітніми, науковими установами і вищими навчальними закладами зарубіжних країн, а також з міжнародними організаціями в галузі вищої освіти.

4. Національне агентство є неприбутковою організацією.

Галузеві експертні ради Національного агентства не мають статусу юридичної особи та діють на підставі положень, що затверджуються Національним агентством.

5. Національне агентство є юридичною особою. Національне агентство набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Казначейства, печатку із своїм найменуванням.

6. Кошторис, план асигнувань загального фонду бюджету, штатний розпис Національного агентства на відповідний рік та зміни до них затверджує Міністр освіти і науки.

7. Національне агентство має право в установленому законодавством порядку укладати договори, вчиняти інші правочини, набувати майнові та особисті немайнові права, нести обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.

8. Повне найменування Національного агентства: українською мовою – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; англійською мовою – National Agency for Higher Education Quality Assurance.

Місцезнаходження Національного агентства: 03035, Україна, м. Київ, вул. Юрія Коцюбинського, 5.

Повноваження Національного агентства

9. Національне агентство: формує вимоги до системи забезпечення якості вищої освіти, розробляє положення про акредитацію освітніх програм і подає його МОН для затвердження; аналізує якість освітньої діяльності вищих навчальних закладів;

проводить ліцензійну експертизу, готує експертний висновок щодо можливості видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти; формує галузеві експертні ради у складі від дев'яти до 15 членів на строк не більше ніж три роки з числа осіб, які мають науковий ступінь у відповідній галузі

знань або досвід фахової роботи в галузі не менше п'яти років, крім представників органів студентського самоврядування;

формує і подає МОН перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на відповідних рівнях вищої освіти, згідно із Законом України «Про вищу освіту» для внесення в установленому порядку Кабінетом Міністрів України;

погоджує розроблені МОН стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю;

формує єдину базу даних з питань запровадження вищими навчальними закладами спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти на кожному рівні вищої освіти;

приймає рішення про акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої програми;

формує критерії оцінки якості освітньої діяльності, зокрема наукових здобутків, вищих навчальних закладів, за якими можуть складатися рейтинги вищих навчальних закладів;

подає пропозиції щодо надання вищому навчальному закладу статусу національного та/або дослідницького в порядку та за критеріями, встановленими Кабінетом Міністрів України;

встановлює один раз на сім років відповідність діяльності національного вищого навчального закладу критеріям, визначеним Кабінетом Міністрів України, для підтвердження чи позбавлення його такого статусу;

вносить подання щодо надання національному вищому навчальному закладу за результатами конкурсного відбору в разі відповідності критеріям, встановленим Кабінетом Міністрів України, статусу дослідницького;

встановлює один раз на сім років відповідність діяльності дослідницького вищого навчального закладу критеріям, визначеним Кабінетом Міністрів України, для підтвердження чи позбавлення його такого статусу;

розробляє вимоги до рівня наукової кваліфікації осіб, які здобувають науковий ступінь;

подає МОН для схвалення порядок присудження наукових ступенів спеціалізованими вченими радами вищих навчальних закладів (наукових установ) для внесення в установленому порядку Кабінетом Міністрів України;

погоджує розроблений МОН порядок визнання здобутих в іноземних вищих навчальних закладах ступенів вищої освіти та наукових ступенів;

розробляє положення про акредитацію спеціалізованих вчених рад та подає його МОН для затвердження, акредитує спеціалізовані вчені ради та контролює їх діяльність;

акредитує незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;

бере участь в установленому законом порядку у формуванні показників державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою за рівнями вищої освіти та спеціальностями з урахуванням середньострокового прогнозу потреби у фахівцях на ринку праці;

щороку готує та оприлюднює доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність завданням сталого інноваційного розвитку суспільства, звіт про власну діяльність, формує пропозиції щодо законодавчого забезпечення якості вищої освіти та подає зазначені документи Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України та вищим навчальним закладам для їх обговорення і належного реагування;

здійснює інші повноваження, передбачені законом.

10. Національне агентство з метою організації своєї діяльності:

забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції, контроль за їх здійсненням у секретаріаті Національного агентства;

забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, здійснює контроль за її збереженням;

забезпечує оприлюднення інформації про свою діяльність, здійснює заходи щодо налагодження діалогу з гро-

мадськістю та створення умов для участі громадян у процесі реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

11. Національне агентство має право:

залучати до проведення процедури акредитації освітньої програми акредитовані ним незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;

одержувати в установленому законодавством порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян інформацію, документи та матеріали, необхідні для реалізації покладених на Національне агентство повноважень; одержувати в установленому законодавством порядку під час проведення ліцензійної експертизи, акредитації освітніх програм, акредитації спеціалізованих вчених рад, акредитації незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти від вищих навчальних закладів і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти документи, визначені законодавством;

залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), експертів, а також міжнародних експертів – професорів провідних іноземних вищих навчальних закладів та/або експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших державах, до розгляду питань, що належать до компетенції Національного агентства;

формувати галузеві експертні ради, затверджувати порядок висунення кандидатур і обрання членів галузевих експертних рад та положення про такі ради;

користуватися в установленому порядку інформаційними базами даних МОН;

провадити видавничу діяльність;

організовувати та проводити з'їзди, конференції, симпозиуми, семінари, зустрічі, тренінги, наради, у тому числі міжнародні, з питань, що належать до його компетенції, а також бере участь у зазначених заходах за рахунок коштів спеціального фонду;

висвітлювати на офіційному веб-сайті Національного агентства питання розвитку та функціонування системи забезпечення якості вищої освіти.

Склад і структура Національного агентства

12. Національне агентство, до складу якого входить 25 членів, формується на таких засадах:

два члени делегуються Національною академією наук та по одному – національними галузевими академіями наук;

13 членів обираються з'їздами з числа представників вищих навчальних закладів державної, комунальної та приватної форми власності, у тому числі дев'ять членів – від державних вищих навчальних закладів, один член – від комунальних вищих навчальних закладів, три члени – від приватних вищих навчальних закладів;

три члени обираються спільним представницьким органом всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців;

два члени обираються з'їздом представників органів студентського самоврядування вищих навчальних закладів з числа осіб, які здобувають вищу освіту.

Перший склад Національного агентства формується відповідно до підпункту 14 пункту 2 розділу XV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про вищу освіту».

13. Суб'єкт, який обрав (делегував) свого представника до Національного агентства, має право відкликати його достроково.

14. Повноваження члена Національного агентства припиняються у випадках, передбачених законом.

15. Строк повноважень членів Національного агентства становить три роки. Одна і та сама особа не може бути членом Національного агентства більше двох строків.

16. До складу Національного агентства не можуть входити керівники і заступники керівників Національної

академії наук та національних галузевих академій наук, вищих навчальних закладів, наукових установ, засновники приватних вищих навчальних закладів.

17. Члени Національного агентства виконують покладені на них функції на підставі укладених з ними цивільно-правових договорів або на громадських засадах у випадку, передбаченому абзацом другим цього пункту, крім його Голови та заступників, які працюють на постійній основі.

Члени Національного агентства та члени галузевих експертних рад на час виконання обов'язків, покладених на них Законом України «Про вищу освіту», можуть бути звільнені (повністю або частково) від виконання професійних обов'язків за основним місцем роботи із збереженням заробітної плати.

18. Члени Національного агентства діють на засадах відкритості та прозорості.

19. Засідання Національного агентства є правоможним, якщо в ньому беруть участь не менше двох третин його членів.

Рішення з усіх питань приймаються більшістю голосів членів Національного агентства.

У разі виникнення у члена Національного агентства конфлікту інтересів він зобов'язаний утриматися від голосування.

Рішення Національного агентства можуть бути оскаржені в установленому законодавством порядку.

20. У складі Національного агентства утворюються Комітет з питань етики, Апеляційний комітет, інші комітети, що формуються з числа членів Національного агентства.

21. Комітет з питань етики розглядає питання академічного плагіату і вносить відповідні подання до Національного агентства, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством.

22. Апеляційний комітет розглядає звернення, заяви і скарги щодо діяльності та рішень спеціалізованих вчених рад і вносить відповідні подання до Національного агентства, а також виконує інші повноваження, покладені на нього Національним агентством.

23. Інформація про діяльність Національного агентства (рішення, протоколи засідань тощо) розміщується на його офіційному веб-сайті.

Керівні органи Національного агентства

24. Голова та заступники голови Національного агентства обираються строком на три роки.

25. Голова та заступники голови Національного агентства призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства та працюють на постійній основі.

26. Голова Національного агентства:

очолює Національне агентство, здійснює керівництво поточною діяльністю Національного агентства та вирішує питання його діяльності, крім тих, що належать до компетенції Національного агентства як колегіального органу;

затверджує регламент Національного агентства, який визначає порядок проведення засідань Національного агентства як колегіального органу, підготовки та прийняття ним рішень, інші процедурні питання діяльності Національного агентства;

діє без довіреності від імені Національного агентства в межах повноважень, передбачених законодавством;

організовує та контролює виконання секретаріатом Національного агентства Конституції та законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, інших актів законодавства;

скликає і проводить засідання Національного агентства, вносить питання для розгляду на його засіданнях, підписує протоколи засідань та рішення Національного агентства як колегіального органу, затверджує порядок денний засідання Національного агентства;

затверджує положення про структурні підрозділи секретаріату Національного агентства;

приймає на роботу і звільняє з роботи в порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників

секретаріату Національного агентства, приймає рішення щодо їх заохочення, притягнення до дисциплінарної відповідальності;

вносить подання щодо представлення в установленому порядку працівників секретаріату Національного агентства до відзначення державними нагородами;

представляє Національне агентство у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами, зокрема з державними органами іноземних держав з питань забезпечення якості вищої освіти та міжнародними організаціями;

визначає розподіл обов'язків між своїми заступниками;

видає обов'язкові для виконання членами Національного агентства та працівниками секретаріату Національного агентства накази та доручення з питань, що належать до його компетенції;

виконує інші функції із забезпечення організації діяльності Національного агентства.

27. У разі відсутності Голови Національного агентства або неможливості здійснення ним своїх повноважень з інших поважних причин його обов'язки виконує заступник Голови Національного агентства відповідно до встановленого Головою розподілу обов'язків.

Секретаріат Національного агентства

28. Організаційне, фінансово-господарське, матеріально-технічне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства здійснює секретаріат Національного агентства.

Положення про секретаріат, його структура і штатний розпис затверджуються Національним агентством.

29. Секретаріат Національного агентства очолює керівник, який призначається на посаду та звільняється з посади Головою Національного агентства.

Керівник секретаріату Національного агентства підзвітний і підконтрольний Голові Національного агентства.

Керівник секретаріату Національного агентства має заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Головою Національного агентства за поданням керівника секретаріату Національного агентства.

30. У складі секретаріату Національного агентства можуть утворюватися структурні підрозділи відповідно до затверджених Національним агентством структури і штатного розпису.

Положення про структурні підрозділи секретаріату та посадові інструкції їх працівників затверджуються керівником секретаріату Національного агентства за погодженням із Головою Національного агентства.

31. Керівник та працівники секретаріату Національного агентства працюють на постійній основі.

Умови оплати праці Голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, його заступників і працівників секретаріату визначаються Кабінетом Міністрів України.

32. Завданнями секретаріату Національного агентства є:

організація роботи щодо неухильного додержання Національним агентством вимог законодавства;

довідково-інформаційне забезпечення діяльності Голови, заступників Голови та членів Національного агентства;

забезпечення підготовки і проведення засідань Національного агентства;

організація ведення діловодства та архіву відповідно до встановлених правил.

33. Відповідно до завдань, визначених пунктом 32 цього Статуту, секретаріат Національного агентства:

створює належні умови та сприяє ефективному здійсненню Головою, заступниками Голови та членами Національного агентства покладених на них повноважень;

одержує в установленому законом порядку інформацію, документи і матеріали, необхідні для здійснення покладених на Національне агентство і його секретаріат повноважень;

попередньо вивчає матеріали з питань, що належать до компетенції Національного агентства, здійснює їх підготовку до розгляду на засіданнях Національного агентства, готує проекти рішень Національного агентства;

веде протоколи засідань Національного агентства; здійснює організаційне забезпечення та технічне обслуговування засідань Національного агентства; організовує проведення особистого прийому громадян Головою Національного агентства та його заступниками;

здійснює попередній розгляд звернень громадян, що надходять до Національного агентства, вивчає та узагальнює питання, що порушуються у зверненнях і вносить Голові Національного агентства пропозиції щодо їх вирішення;

акредитує представників засобів масової інформації під час проведення засідань Національного агентства, забезпечує організацію і проведення прес-конференцій, зустрічей та інших заходів;

оприлюднює рішення Національного агентства і висвітлює актуальні питання діяльності Національного агентства у засобах масової інформації;

складає та подає на затвердження в установленому порядку паспорт бюджетної програми, а також готує звіт про його виконання;

планує видатки для здійснення заходів, пов'язаних з адміністративною діяльністю, покращенням матеріально-технічного забезпечення Національного агентства, та визначає напрями використання бюджетних коштів у рамках відповідної бюджетної програми;

готує детальні розрахунки та обґрунтування щодо потреби в коштах на виконання відповідної бюджетної програми, використання матеріальних, зокрема фінансових, ресурсів відповідно до затверджених кошторисів;

виконує інші функції, пов'язані із забезпеченням діяльності Національного агентства.

Майно та кошти Національного агентства

34. Фінансування діяльності Національного агентства здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, коштів, отриманих як оплата робіт з акредитації та проведення ліцензійної експертизи, а також коштів, отриманих за надання інших послуг, пов'язаних із забезпеченням якості вищої освіти, у розмірах, визначених законодавством, грантів, наданих з метою підвищення якості вищої освіти в Україні, у тому числі наданих для вдосконалення системи оцінювання якості вищої освіти, інших джерел, не заборонених законодавством.

35. Обсяг асигнувань з державного бюджету на утримання Національного агентства, у тому числі розмір

видатків на оплату праці його працівників, щороку встановлюється Верховною Радою України окремим рядком під час затвердження Державного бюджету України.

36. За Національним агентством з метою забезпечення його діяльності, передбаченої цим Статутом, можуть бути закріплені на праві оперативного управління будівлі, споруди, приміщення, обладнання, комп'ютерна та інша техніка, транспортні засоби, засоби зв'язку, а також інше необхідне майно відповідно до законодавства.

37. Майно Національного агентства є державною власністю і належить йому на праві оперативного управління.

Майно не може бути відчужене, вилучене, передане до статутного капіталу господарських організацій. Щодо такого майна не можуть вчинятися дії, наслідком яких може бути його відчуження.

Майно та кошти використовуються відповідно до статутних цілей і завдань в установленому законодавством порядку.

Національне агентство відповідно до законодавства та цього Статуту користується основними фондами, закріпленими за ним на праві оперативного управління без права зміни форми власності, а також обіговими коштами та земельними ділянками, що надаються йому в постійне користування або в оренду відповідно до земельного законодавства.

Облік і звітність Національного агентства

38. Національне агентство веде бухгалтерський облік та подає фінансову і статистичну звітність в установленому законодавством порядку, щороку звітує про результати своєї діяльності.

Порядок затвердження і внесення змін до Статуту

39. Внесення змін до цього Статуту здійснюється за рішенням Кабінету Міністрів України.

Зміни до Статуту підлягають державній реєстрації в порядку, передбаченому законодавством.

Припинення Національного агентства

40. Національне агентство припиняється в результаті реорганізації (шляхом злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації відповідно до законодавства. Припинення Національного агентства здійснюється в порядку, передбаченому законодавством.

Національне агентство вважається припиненим з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців запису про припинення його діяльності.

**ДОДАТОК 2. Постанова Кабінету Міністрів України
від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку
галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється
підготовка здобувачів вищої освіти»**

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

від 29 квітня 2015 р. № 266
Київ

Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 13 Закону України «Про вищу освіту» Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Затвердити перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що додається.

2. Установити, що здобувачі вищої освіти, які вступили до вищих навчальних закладів до набрання чинності цією постановою, продовжують навчання відповідно до обраних напрямів підготовки та спеціальностей.

3. Визнати такими, що втратили чинність, постанови Кабінету Міністрів України згідно з переліком, що додається.

4. Ця постанова набирає чинності з 1 вересня 2015 року.

Прем'єр-міністр України

А. ЯЦЕНЮК

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Кабінету Міністрів України
від 29 квітня 2015 р. № 266

**ПЕРЕЛІК
галузей знань і спеціальностей, за якими
здійснюється підготовка здобувачів
вищої освіти**

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності	Найменування спеціальності
01	Освіта	011	Науки про освіту
		012	Дошкільна освіта
		013	Початкова освіта
		014	Середня освіта (за предметними спеціалізаціями)
		015	Професійна освіта (за спеціалізаціями)
		016	Спеціальна освіта
		017	Фізична культура і спорт
02	Культура і мистецтво	021	Аудіовізуальне мистецтво та виробництво
		022	Дизайн
		023	Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності	Найменування спеціальності		
03	Гуманітарні науки	024	Хореографія		
		025	Музичне мистецтво		
		026	Сценічне мистецтво		
		027	Музезнаводство, пам'яткознавство		
		028	Менеджмент соціокультурної діяльності		
		029	Інформаційна, бібліотечна та архівна справа		
		031	Релігієзнавство		
		032	Історія та археологія		
		033	Філософія		
		034	Культурологія		
04	Богослов'я	035	Філологія		
		041	Богослов'я		
		042	Богослов'я		
05	Соціальні та поведінкові науки	051	Економіка		
		052	Політологія		
		053	Психологія		
		054	Соціологія		
		055	Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії		
		056	Міжнародні економічні відносини		
		061	Журналістика		
		06	Журналістика	061	Журналістика
				071	Облік і оподаткування
				072	Фінанси, банківська справа та страхування
073	Менеджмент				
07	Управління та адміністрування	074	Публічне управління та адміністрування		
		075	Маркетинг		
		076	Підприємництво, торгівля та біржова діяльність		
08	Право	081	Право		
		082	Міжнародне право		
09	Біологія	091	Біологія		
		092	Біологія		
10	Природничі науки	101	Екологія		
		102	Хімія		
		103	Науки про Землю*		
		104	Фізика та астрономія		
		105	Прикладна фізика та наноматеріали		

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності	Найменування спеціальності
11	Математика та статистика	111	Математика
		112	Статистика
		113	Прикладна математика
12	Інформаційні технології	121	Інженерія програмного забезпечення
		122	Комп'ютерні науки та інформаційні технології
		123	Комп'ютерна інженерія
		124	Системний аналіз
		125	Кібербезпека
13	Механічна інженерія	131	Прикладна механіка
		132	Матеріалознавство
		133	Галузеве машинобудування
		134	Авіаційна та ракетно-космічна техніка
		135	Суднобудування
		136	Металургія
14	Електрична інженерія	141	Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка
		142	Енергетичне машинобудування
		143	Атомна енергетика
		144	Теплоенергетика
		145	Гідроенергетика
		151	Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології
15	Автоматизація та приладобудування	152	Метрологія та інформаційно-вимірювальна техніка
		153	Мікро- та наносистемна техніка
		161	Хімічні технології та інженерія
16	Хімічна та біоінженерія	162	Біотехнології та біоінженерія
		163	Біомедична інженерія
		171	Електроніка
17	Електроніка та телекомунікації	172	Телекомунікації та радіотехніка
		173	Авіоніка
		181	Харчові технології
18	Виробництво та технології	182	Технології легкої промисловості
		183	Технології захисту навколишнього середовища
		184	Грництво
		185	Нафтогазова інженерія та технології
		186	Видавництво та поліграфія
		191	Архітектура та містобудування
19	Архітектура та будівництво	192	Будівництво та цивільна інженерія
		193	Геодезія та землеустрій

Шифр галузі	Галузь знань	Код спеціальності	Найменування спеціальності
20	Аграрні науки та продовольство	201	Агрономія
		202	Захист і карантин рослин
		203	Садівництво та виноградарство
		204	Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва
		205	Лісове господарство
		206	Садово-паркове господарство
		207	Водні біоресурси та аквакультура
		208	Агроінженерія
		211	Ветеринарна медицина
21	Ветеринарна медицина	212	Ветеринарна гігієна, санітарія і експертиза
		221	Стоматологія
22	Охорона здоров'я	222	Медицина
		223	Медсестринство
23	Соціальна робота	224	Технології медичної діагностики та лікування
		225	Медична та психологічна реабілітація
		226	Фармація
		227	Фізична реабілітація
		231	Соціальна робота
		232	Соціальне забезпечення
		241	Готельно-ресторанна справа
24	Сфера обслуговування	242	Туризм
		251	Державна безпека
25	Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону	252	Безпека державного кордону
		253	Військове управління (за видами збройних сил)
		254	Забезпечення військ (сил)
		255	Озброєння та військова техніка
		261	Пожежна безпека
26	Цивільна безпека	262	Правоохоронна діяльність
		263	Цивільна безпека
		271	Річковий та морський транспорт
27	Транспорт	272	Авіаційний транспорт
		273	Залізничний транспорт
		274	Автомобільний транспорт
		275	Транспортні технології (за видами)

* Спеціальність, що передбачає вивчення складу і будови Землі включно із гідросферою і атмосферою, у тому числі геологія, геофізика, мінералогія, геохімія, вулканологія, сейсмологія, геоморфологія, фізична географія та інші науки про Землю, метеорологія та інші атмосферні науки (включаючи кліматичні дослідження), гідрологія, океанологія, палеоекологія.

**ПЕРЕЛІК
постанов Кабінету Міністрів України,
що втратили чинність**

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (Офіційний вісник України, 2006 р., № 50, ст. 3333).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 839 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» (Офіційний вісник України, 2007 р., № 46, ст. 1877).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. № 1193 «Про доповнення переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (Офіційний вісник України, 2007 р., № 76, ст. 2817).
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 червня 2008 р. № 565 «Про доповнення переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (Офіційний вісник України, 2008 р., № 47, ст. 1528).
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 р. № 660 «Про внесення зміни до пункту 3 постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719» (Офіційний вісник України, 2008 р., № 56, ст. 1863).
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2008 р. № 758 «Про внесення зміни до пункту 3 постанови Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. № 839» (Офіційний вісник України, 2008 р., № 65, ст. 2195).
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 2009 р. № 990 «Про внесення змін до переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, і переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» (Офіційний вісник України, 2009 р., № 72, ст. 2485).
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2009 р. № 994 «Про внесення зміни до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» (Офіційний вісник України, 2009 р., № 77, ст. 2605).
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. № 107 «Про внесення зміни до переліку напрямів,

за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (Офіційний вісник України, 2010 р., № 9, ст. 449).

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2010 р. № 264 «Про внесення змін до переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» (Офіційний вісник України, 2010 р., № 17, ст. 790).

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 травня 2010 р. № 365 «Про внесення змін до переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра, і переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста» (Офіційний вісник України, 2010 р., № 39, ст. 1305).

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» (Офіційний вісник України, 2010 р., № 67, ст. 2406).

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2011 р. № 267 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 та від 27 серпня 2010 р. № 787» (Офіційний вісник України, 2011 р., № 20, ст. 844).

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2011 р. № 516 «Про внесення зміни до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» (Офіційний вісник України, 2011 р., № 37, ст. 1528).

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 р. № 576 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 та від 27 серпня 2010 р. № 787» (Офіційний вісник України, 2011 р., № 41, ст. 1690).

16. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2012 р. № 227 «Про внесення зміни до переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» (Офіційний вісник України, 2012 р., № 22, ст. 847).

17. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2012 р. № 922 «Про внесення змін до переліків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 та від 27 серпня 2010 р. № 787» (Офіційний вісник України, 2012 р., № 77, ст. 3112).

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2014 р. № 631 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787» (Офіційний вісник України, 2014 р., № 95, ст. 2730).

ДОДАТОК 3. Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, 2015 рік (переклад Національного Еразмус+ офісу в Україні)

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)

Endorsed by the Bologna Follow-Up Group in September 2014

Subject to approval by the Ministerial Conference in May 2015

by

European Association for Quality Assurance in Higher Education

European Students' Union

European University Association

European Association of Institutions in Higher Education

Education International

BUSINESSEUROPE

European Quality Assurance Register for Higher Education

September 2014

Foreword

The Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG) were adopted by the Ministers responsible for higher education in 2005 following a proposal prepared by the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) in cooperation with the European Students' Union (ESU)¹, the European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE) and the European University Association (EUA).

Since 2005, considerable progress has been made in quality assurance as well as in other Bologna action lines such as qualification frameworks, recognition and the promotion of the use of learning outcomes, all these contributing to a paradigm shift towards student-centred learning and teaching.

Given this changing context, in 2012 the Ministerial Communiqué invited the E4 Group (ENQA, ESU, EUA, EURASHE) in cooperation with Education International (EI), BUSINESSEUROPE and the European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR) to prepare an initial proposal for a revised ESG «to improve their clarity, applicability and usefulness, including their scope».

The revision included several consultation rounds involving both the key stakeholder organisations and ministries. The many comments, proposals and recommendations received have been carefully analysed and taken very seriously by the Steering Group (SG). They are reflected in the resulting proposal to the Bologna Follow-up Group. Moreover the proposal also reflects a consensus among all the organisations involved on how to take forward quality assurance in the European Higher Education Area and, as such, provides a firm basis for successful implementation.

Being confident that the revised version of the ESG will be useful and inspirational, we invite Ministers to adopt the proposal.

European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA)

European Students' Union (ESU)

European University Association (EUA)

European Association of Institutions in Higher Education (EURASHE)

In cooperation with:

Education International (EI)

BUSINESSEUROPE

European Quality Assurance Register for Higher Education (EQAR)

¹ ESU was formerly known as ESIB – The National Unions of Students in Europe.

Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)

Ухвалені Групою супроводу Болонського процесу у вересні 2014 р.

Підлягають ухваленню Міністерською конференцією у травні 2015 р.

Автори:

Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти

Європейський союз студентів

Європейська асоціація університетів

Європейська асоціація закладів вищої освіти

Міжнародна освіта

Конфедерація європейського бізнесу «БІЗНЕСЄВРОПА»

Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти

Вересень 2014 р.

Передмова

«Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» (ESG) були прийняті у 2005 році міністрами, які відповідають за вищу освіту, на пропозицію, підготовлену Європейською асоціацією забезпечення якості вищої освіти (ENQA) разом з Європейським союзом студентів (ESU)¹, Європейською асоціацією закладів вищої освіти (EURASHE) та Європейською асоціацією університетів (EUA).

З 2005 року було досягнуто значного прогресу у забезпеченні якості, а також за іншими напрямками дій Болонського процесу, такими як рамки кваліфікації, визнання кваліфікацій і сприяння використанню результатів навчання, причому всі вони сприяють зміні парадигми у напрямі студентоцентрованого навчання і викладання.

Враховуючи ці змінні обставини, у 2012 році Комюніке міністрів закликала Групу Е4 (ENQA, ESU, EUA, EURASHE) спільно з Міжнародною освітою (EI), Конфедерацією європейського бізнесу «БІЗНЕСЄВРОПА» та Європейським реєстром забезпечення якості вищої освіти (EQAR) підготувати початкову пропозицію для оновлених ESG, «щоб зробити їх більш зрозумілими, прикладними та корисними, включаючи їх обсяг».

Оновлення передбачило низку консультацій, у яких взяла участь як ключові організації стейкхолдерів, так і міністерства. Координаційна група (SG) ретельно проаналізувала і дуже серйозно поставилася до всього великого масиву коментарів, пропозицій і рекомендацій. Вони відображені у підсумковій пропозиції до Групи супроводу Болонського процесу. Крім того, пропозиція також відображає консенсус між усіма залученими організаціями щодо шляхів сприяння забезпеченню якості у Європейському просторі вищої освіти і, як така, забезпечує міцну основу для успішної імплементації.

Будучи певними, що оновлена версія ESG буде корисною та надихне на подальші дії, ми закликаємо Міністрів ухвалити пропозицію.

Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA)

Європейський союз студентів (ESU)

Європейська асоціація університетів (EUA)

Європейська асоціація закладів вищої освіти (EURASHE)

Спільно з:

Міжнародна освіта (EI)

Конфедерація європейського бізнесу «БІЗНЕСЄВРОПА»

Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR)

¹ ESU раніше був відомий як ESIB – Національні союзи студентів у Європі.

I. Context, scope, purposes and principles

Setting the context

Higher education, research and innovation play a crucial role in supporting social cohesion, economic growth and global competitiveness. Given the desire for European societies to become increasingly knowledge-based, higher education is an essential component of socio-economic and cultural development. At the same time, an increasing demand for skills and competences requires higher education to respond in new ways.

Broader access to higher education is an opportunity for higher education institutions to make use of increasingly diverse individual experiences. Responding to diversity and growing expectations for higher education requires a fundamental shift in its provision; it requires a more student-centred approach to learning and teaching, embracing flexible learning paths and recognising competences gained outside formal curricula. Higher education institutions themselves also become more diverse in their missions, mode of educational provision and cooperation, including growth of internationalisation, digital learning and new forms of delivery¹. The role of quality assurance is crucial in supporting higher education systems and institutions in responding to these changes while ensuring the qualifications achieved by students and their experience of higher education remain at the forefront of institutional missions.

A key goal of the Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) is to contribute to the common understanding of quality assurance for learning and teaching across borders and among all stakeholders. They have played and will continue to play an important role in the development of national and institutional quality assurance systems across the European Higher Education Area (EHEA) and cross-border cooperation. Engagement with quality assurance processes, particularly the external ones, allows European higher education systems to demonstrate quality and increase transparency, thus helping to build mutual trust and better recognition of their qualifications, programmes and other provision.

The ESG are used by institutions and quality assurance agencies as a reference document for internal and external quality assurance systems in higher education. Moreover, they are used by the European Quality Assurance Register (EQAR), which is responsible for the register of quality assurance agencies that comply with the ESG.

Scope and Concepts

The ESG are a set of standards and guidelines for internal and external quality assurance in higher education. The ESG are not standards for quality, nor do they prescribe how the quality assurance processes are implemented, but they provide guidance, covering the areas which are vital for successful quality provision and learning environments in higher education. The ESG should be considered in a broader context that also includes qualifications frameworks, ECTS and diploma supplement that also contribute to promoting the transparency and mutual trust in higher education in the EHEA.

The focus of the ESG is on quality assurance related to learning and teaching in higher education, including the learning environment and relevant links to research and innovation. In addition institutions have policies and processes to ensure and improve the quality of their other activities, such as research and governance.

The ESG apply to all higher education offered in the EHEA regardless of the mode of study or place of delivery. Thus, the ESG are also applicable to all higher education including transnational and cross-border provision. **In this document the term «programme» refers to higher education in its broadest sense,** including that which is not part of a programme leading to a formal degree.

¹ Communication from the European Commission: Opening up Education: Innovative teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources, COM(2013) 654 final, http://ec.europa.eu/education/news/doc/openingcom_en.pdf

I. Контекст, обсяг, цілі та принципи

Контекст

Вища освіта, дослідження та інновації відіграють вирішальну роль у підтримці соціального згуртування, економічного зростання та глобальної конкурентоспроможності. Враховуючи бажання європейських суспільств бути все більш базованими на знаннях, вища освіта стає істотною складовою соціально-економічного і культурного розвитку. Водночас, зростання вимог до навичок та компетентностей вимагає вищу освіту реагувати по-новому.

Ширший доступ до вищої освіти надає закладам вищої освіти можливість використовувати все більш різноманітний індивідуальний досвід. Відповідь на різноманітність і зростаючі очікування вимагає від вищої освіти фундаментальних змін у її наданні; це вимагає більш студентоцентрованого підходу до навчання і викладання, включаючи гнучкі навчальні траєкторії та визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами. Самі заклади вищої освіти стають різноманітними за своїми місіями, способами надання освіти та співпраці, включаючи зростання інтернаціоналізації, цифрове навчання та нові форми надання освітніх послуг¹. Роль забезпечення якості стає вирішальною у підтримці систем і закладів вищої освіти у їх реагуванні на ці зміни, водночас гарантуючи, що кваліфікації, набуті студентами, та їх досвід здобуття вищої освіти залишаться на першому плані інституційних місій.

Ключова мета «Стандартів і рекомендацій із забезпечення якості у Європейському просторі вищої освіти» (ESG) – сприяти спільному розумінню забезпечення якості навчання і викладання, незважаючи на обмеження, та між усіма стейкхолдерами. Вони відігравали і відіграватимуть важливу роль у розвитку національних та інституційних систем забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (EHEA) та у транс-кордонній співпраці. Опікування процесами забезпечення якості, особливо зовнішніми, дозволяє європейським системам вищої освіти демонструвати якість і підвищувати прозорість, таким чином допомагаючи побудові взаємодовіри і кращому визнанню кваліфікацій, програм та іншого забезпечення.

ESG використовуються закладами та агентствами із забезпечення якості як рекомендаційний документ для зовнішніх і внутрішніх систем забезпечення якості у вищій освіті. Крім того, їх використовує Європейський реєстр із забезпечення якості (EQAR), який відповідає за реєстрування агентств із забезпечення якості, що відповідають ESG.

Обсяг і концепції

ESG – це набір стандартів і рекомендацій для внутрішніх і зовнішніх систем забезпечення якості у вищій освіті. ESG не є стандартами якості, вони не встановлюють того, як необхідно втілювати процеси забезпечення якості, але вони надають керівництво, охоплюючи аспекти, які є вирішальними для успішного забезпечення якості та навчальних середовищ у вищій освіті. ESG слід розглядати у ширшому контексті, що також включає рамки кваліфікації, ECTS та додатки до дипломів (DS), які також сприяють побудові прозорості та взаємної довіри у вищій освіті у EHEA.

ESG зосереджені на забезпеченні якості стосовно навчання і викладання у вищій освіті, включаючи навчальне середовище та відповідні зв'язки з дослідженнями та інноваціями. Крім того, у закладів є процедури і процеси, щоб забезпечувати та покращувати якість своєї діяльності, такої як дослідження та врядування.

ESG застосовуються до всієї вищої освіти, що пропонується у EHEA, незалежно від типу навчання чи місця викладання. Таким чином, ESG також застосовуються до всієї вищої освіти, включаючи транснаціональне та транскордонне забезпечення. **У цьому документі термін «програма» стосується вищої освіти у її найширшому сенсі,** включаючи таку частину програми, яка веде до офіційно визнаного формального ступеня.

¹ Повідомлення від Європейської Комісії: Відкриваючи освіту: Інноваційне викладання та навчання для всіх за допомогою нових технологій та відкритих освітніх ресурсів, COM(2013) 654 final, http://ec.europa.eu/education/news/doc/openingcom_en.pdf

Higher education aims to fulfil multiple purposes; including preparing students for active citizenship, for their future careers (e.g. contributing to their employability), supporting their personal development, creating a broad advanced knowledge base and stimulating research and innovation¹. Therefore, stakeholders, who may prioritise different purposes, can view quality in higher education differently and quality assurance needs to take into account these different perspectives. *Quality*, whilst not easy to define, is mainly a result of the interaction between teachers, students and the institutional learning environment. Quality assurance should ensure a learning environment in which the content of programmes, learning opportunities and facilities are fit for purpose.

At the heart of all quality assurance activities are the twin purposes of *accountability* and *enhancement*. Taken together, these create trust in the higher education institution's performance. A successfully implemented quality assurance system will provide information to assure the higher education institution and the public of the quality of the higher education institution's activities (accountability) as well as provide advice and recommendations on how it might improve what it is doing (enhancement). Quality assurance and quality enhancement are thus inter-related. They can support the development of a *quality culture* that is embraced by all: from the students and academic staff to the institutional leadership and management.

The term 'quality assurance' is used in this document to describe all activities within the continuous improvement cycle (i.e. assurance and enhancement activities).

Unless otherwise specified, in the document *stakeholders* are understood to cover all actors within an institution, including students and staff, as well as external stakeholders such as employers and external partners of an institution.

The word *institution* is used in the standards and guidelines to refer to higher education institutions. Depending on the institution's approach to quality assurance it can, however, refer to the institution as whole or to any actors within the institution.

ESG: purposes and principles

The ESG have the following purposes:

- **They set a common framework** for quality assurance systems for learning and teaching at European, national and institutional level;
- **They enable the assurance and improvement of quality** of higher education in the European higher education area;
- **They support mutual trust**, thus facilitating recognition and mobility within and across national borders;
- **They provide information on quality assurance** in the EHEA.

These purposes provide a framework within which the ESG may be used and implemented in different ways by different institutions, agencies and countries. The EHEA is characterised by its diversity of political systems, higher education systems, socio-cultural and educational traditions, languages, aspirations and expectations. This makes a single monolithic approach to quality and quality assurance in higher education inappropriate. Broad acceptance of all standards is a precondition for creating common understanding of quality assurance in Europe. For these reasons, the ESG need to be at a reasonably generic level in order to ensure that they are applicable to all forms of provision.

The ESG provide the criteria at European level against which quality assurance agencies and their activities are assessed². This ensures that the quality assurance agencies in the EHEA adhere to the same set of principles and the processes and procedures are modelled to fit the purposes and requirements of their contexts.

¹ Recommendation Rec (2007)6 by the Council of Europe's Committee of Ministers on the public responsibility for higher education and research, http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/pub_res_EN.pdf

² Agencies that apply for inclusion in the European Quality Assurance Register (EQAR) undergo an external review for which the ESG provide the criteria. Also the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA) relies on compliance with the ESG when it comes to granting quality assurance agencies full membership status in the organisation.

Вища освіта спрямована на досягнення багатьох цілей, включаючи підготовку студентів до активного громадянства, до їх майбутніх кар'єр (наприклад, сприяючи розвитку їх здатності до працевлаштування), підтримку їх особистого розвитку, створення широкої бази передових знань та стимулювання досліджень та інновацій¹. Таким чином, стейкхолдери, які надають пріоритет різним цілям, можуть по-різному ставитися до якості у вищій освіті, і забезпечення якості повинно враховувати ці різноманітні погляди. *Якість*, хоч її і складно визначити, є здебільшого результатом взаємодії між викладачами, студентами та навчальним середовищем закладу. Забезпечення якості повинно гарантувати навчальне середовище, в якому зміст програм, навчальні можливості та матеріально-технічна база відповідають цій меті.

Серцевиною всієї діяльності із забезпечення якості є дві цілі: *підзвітність* і *покращення*. Узяті разом, вони створюють довіру до діяльності закладу вищої освіти. Успішно запроваджена система забезпечення якості слугуватиме інформаційним підґрунтям, що засвідчує заклад вищої освіти та громадськість у якості діяльності закладу вищої освіти (підзвітність) та спрямує щодо того, як можна покращити те, що заклад робить (покращення). Таким чином, забезпечення якості і покращення якості є взаємопов'язаними. Вони можуть сприяти розвитку *культури якості*, яку сприймуть усі: від студентів і академічних працівників до керівництва й адміністрації закладу.

Термін «забезпечення якості» використовується у цьому документі для опису діяльності у межах циклу безперервного вдосконалення (наприклад, діяльності із забезпечення і покращення).

Якщо не визначено іншим чином, розуміється, що *стейкхолдери* охоплюють усіх учасників (суб'єктів) усередині закладу, включаючи студентів і персонал, а також зовнішніх стейкхолдерів, таких як працевластувачі та зовнішні партнери закладу.

Слово *інституція* використовується у стандартах і рекомендаціях стосовно закладів вищої освіти. У залежності від інституційного підходу до забезпечення якості, термін може, проте, стосуватися закладу в цілому або окремих учасників всередині закладу.

ESG: цілі і принципи

ESG мають такі цілі:

- **вони встановлюють спільні рамки** щодо систем забезпечення якості для навчання і викладання на європейському, національному та інституційному рівні;
- **вони уможливають забезпечення та вдосконалення якості** вищої освіти у Європейському просторі вищої освіти;
- **вони підтримують взаємну довіру**, таким чином сприяючи визнанню та мобільності у межах та поза національних кордонів;
- **вони надають інформацію щодо забезпечення якості** у EHEA.

Ці цілі створюють каркас, всередині якого різні заклади, агентства і країни можуть різними шляхами використовувати і втілювати ESG. EHEA характеризується різноманітністю політичних систем, систем вищої освіти, суспільно-культурних та освітніх традицій, мов, прагнень і очікувань. Це робить єдиний монолітний підхід до якості та забезпечення якості у вищій освіті недоречним. Широке сприйняття стандартів є передумовою створення спільного розуміння забезпечення якості у Європі. З цих причин ESG повинні бути на обґрунтовано узагальненому рівні, що уможливить їх застосування до всіх форм надання вищої освіти.

ESG забезпечують критерії на європейському рівні, за якими оцінюються агентства із забезпечення якості та їх діяльність². Завдяки цьому агентства із забезпечення якості у EHEA дотримуються того самого набору принципів, а процеси і процедури моделюються таким чином, щоб відповідати цілям і вимогам умов, в яких ці агентства знаходяться.

¹ Рекомендація Rec (2007)6 Комітету Міністрів Ради Європи щодо суспільної відповідальності за вищу освіту і науку, http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/pub_res_EN.pdf

² Агентства, які подають заявку на включення до Європейського реєстру із забезпечення якості (EQAR), проходять зовнішнє оцінювання, для якого встановлюють критерії ЄСР. Крім того, Європейська асоціація із забезпечення якості у вищій освіті (ENQA) покладається на дотримання ЄСР, коли йдеться про надання агентствам із забезпечення якості статусу повного членства в організації.

The ESG are based on the following four principles for quality assurance in the EHEA:

- Higher education institutions have primary responsibility for the quality of their provision and its assurance;
- Quality assurance responds to the diversity of higher education systems, institutions, programmes and students;
- Quality assurance supports the development of a quality culture;
- Quality assurance takes into account the needs and expectations of students, all other stakeholders and society.

II. European standards and guidelines for quality assurance in higher education

The standards for quality assurance have been divided into three parts:

- Internal quality assurance
- External quality assurance
- Quality assurance agencies

It should be kept in mind, however, that the three parts are intrinsically interlinked and together form the basis for a European quality assurance framework. External quality assurance in Part 2 recognises the standards for internal quality assurance in Part 1 thus ensuring that the internal work undertaken by institutions is directly relevant to any external quality assurance that they undergo. In the same way Part 3 refers to Part 2. Thus, these three parts work on a complementary basis in higher education institutions as well as in agencies and also work on the understanding that other stakeholders contribute to the framework. As a consequence, the three parts should be read as a whole.

The standards set out agreed and accepted practice for quality assurance in higher education in the EHEA and should, therefore, be taken account of and adhered to by those concerned, in all types of higher education provision¹.

The guidelines explain why the standard is important and describe how standards might be implemented. They set out good practice in the relevant area for consideration by the actors involved in quality assurance. Implementation will vary depending on different contexts.

Part 1: Standards and guidelines for internal quality assurance

1.1 Policy for quality assurance

Standard:
Institutions should have a policy for quality assurance that is made public and forms part of their strategic management. Internal stakeholders should develop and implement this policy through appropriate structures and processes, while involving external stakeholders.

Guidelines:

Policies and processes are the main pillars of a coherent institutional quality assurance system that forms a cycle for continuous improvement and contributes to the accountability of the institution. It supports the development of quality culture in which all internal stakeholders assume responsibility for quality and engage in quality assurance at all levels of the institution. In order to facilitate this, the policy has a formal status and is publicly available.

Quality assurance policies are most effective when they reflect the relationship between research and learning & teaching and take account of both the national context in which the institution operates, the institutional context and its strategic approach. Such a policy supports

- the organisation of the quality assurance system;

¹ The standards make use of the common English usage of «should» which has the connotation of prescription and compliance.

ESG ґрунтуються на таких принципах забезпечення якості у EHEA:

- заклади вищої освіти несуть первинну відповідальність за якість свого викладання та її забезпечення;
- забезпечення якості відповідає різноманітності систем вищої освіти, закладів вищої освіти, програм і студентів;
- забезпечення якості сприяє розвитку культури якості;
- забезпечення якості враховує потреби та очікування студентів, усіх інших стейкхолдерів та суспільства.

II. Європейські стандарти і рекомендації із забезпечення якості у вищій освіті

Стандарти із забезпечення якості діляться на три частини:

- Внутрішнє забезпечення якості
- Зовнішнє забезпечення якості
- Агентства із забезпечення якості.

Слід пам'ятати, проте, що ці три частини взаємопов'язані за своєю сутністю і разом формують основу Європейської рамки забезпечення якості. Зовнішнє забезпечення якості у Частині 2 визнає стандарти внутрішнього забезпечення якості у Частині 1, таким чином гарантуючи, що внутрішня робота, виконувана закладами, безпосередньо відповідає будь-якому зовнішньому забезпеченню якості, яке вони проходять. Так само Частина 3 відноситься до Частини 2. Тобто ці три частини працюють на доповнювальній основі у закладах вищої освіти та агентствах, а також працюють на тому розумінні, що інші стейкхолдери також сприяють цій рамці. Як наслідок, ці три частини слід розглядати як єдине ціле.

Стандарти встановлюють погоджену та прийнятну практику для забезпечення якості у вищій освіті у EHEA, а отже, їх повинні враховувати всі, хто займається наданням вищої освіти у будь-якій формі¹.

Рекомендації пояснюють, чому важливі ці стандарти, а також описують можливі способи запровадження цих стандартів. Вони окреслюють належну практику у відповідній галузі для врахування учасниками (суб'єктами), залученими до забезпечення якості. Запровадження може відрізнятись у залежності від різних умов.

Частина 1: Стандарти та рекомендації для внутрішнього забезпечення якості

1.1 Політика для забезпечення якості

Стандарт:
Заклади повинні виробити політику для забезпечення якості, яка є публічною і складає частину їх стратегічного менеджменту. Внутрішні стейкхолдери повинні розробляти і втілювати цю політику через відповідні структури і процеси, залучаючи до цього зовнішніх стейкхолдерів.

Рекомендації:

Політика і процеси складають основу узгодженої інституційної системи забезпечення якості, що формує цикл безперервного вдосконалення та сприяє підзвітності закладу. Вона підтримує розвиток культури якості, в якій усі внутрішні стейкхолдери беруть на себе відповідальність за якість і залучені до забезпечення якості на всіх рівнях закладу. Щоб сприяти цьому, політика має офіційний статус і є загальнодоступною.

Політика забезпечення якості найефективніша, коли вона відображає взаємозв'язок між дослідженнями з одного боку та навчанням і викладанням з іншого, а також враховує національний контекст, в якому працює заклад, інституційний контекст і стратегічний підхід закладу. Така політика підтримує:

- організацію системи забезпечення якості;

¹ У цих стандартах слово «should» використовується у стандартному розумінні англійської мови, де воно має відтінок припису та дотримання.

- departments, schools, faculties and other organisational units as well as those of institutional leadership, individual staff members and students to take on their responsibilities in quality assurance;
- academic integrity and freedom and is vigilant against academic fraud;
- guarding against intolerance of any kind or discrimination against the students or staff;
- the involvement of external stakeholders in quality assurance.

The policy translates into practice through a variety of internal quality assurance processes that allow participation across the institution. How the policy is implemented, monitored and revised is the institution's decision.

The quality assurance policy also covers any elements of an institution's activities that are subcontracted to or carried out by other parties.

1.2 Design and approval of programmes

Standard:
Institutions should have processes for the design and approval of their programmes. The programmes should be designed so that they meet the objectives set for them, including the intended learning outcomes. The qualification resulting from a programme should be clearly specified and communicated, and refer to the correct level of the national qualifications framework for higher education and, consequently, to the Framework for Qualifications of the European Higher Education Area.

Guidelines:

Study programmes are at the core of the higher education institutions' teaching mission. They provide students with both academic knowledge and skills including those that are transferable, which may influence their personal development and may be applied in their future careers.

Programmes

- are designed with overall programme objectives that are in line with the institutional strategy and have explicit intended learning outcomes;
- are designed by involving students and other stakeholders in the work;
- benefit from external expertise and reference points;
- reflect the four purposes of higher education of the Council of Europe (cf. Scope and Concepts);
- are designed so that they enable smooth student progression;
- define the expected student workload, e.g. in ECTS;
- include well-structured placement opportunities where appropriate;¹
- are subject to a formal institutional approval process.

1.3 Student-centred learning, teaching and assessment

Standard:
Institutions should ensure that the programmes are delivered in a way that encourages students to take an active role in creating the learning process, and that the assessment of students reflects this approach.

¹ Placements include traineeships, internships and other periods of the programme that are not spent in the institution but that allow the student to gain experience in an area related to their studies.

- департаменти, школи, факультети та інші організаційні одиниці, а також керівництво закладу, окремих працівників і студентів у прийнятті на себе обов'язків із забезпечення якості;
- академічну добросовісність і свободу та застерігає проти академічного шахрайства (плагіату);
- запобігання нетолерантності будь-якого типу або дискримінації щодо студентів чи працівників;
- залучення зовнішніх стейкхолдерів до забезпечення якості.

Політика реалізується на практиці завдяки внутрішнім процесам забезпечення якості, які уможливають широку участь всієї інституції. Заклад сам вирішує, як запроваджувати, контролювати та оновлювати цю політику.

Політика забезпечення якості також охоплює будь-які елементи діяльності закладу, які виконуються на умовах субпідряду або іншими сторонами.

1.2 Розроблення і затвердження програм

Стандарт:
Заклади повинні реалізовувати процеси розроблення і затвердження своїх програм. Програми слід розробляти таким чином, щоб вони відповідали визначеним для них цілям, включаючи заплановані результати навчання. Необхідно чітко визначити й озвучити кваліфікації, отримані внаслідок навчання за програмою; вони повинні відповідати певному рівню національної рамки кваліфікацій для вищої освіти, а отже й Рамці кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти.

Рекомендації:

Освітні програми знаходяться у центрі місії закладів вищої освіти, пов'язаної з викладанням. Вони забезпечують студентів академічними знаннями й навичками, включаючи ті, що є загальними, які можуть вплинути на особистий розвиток та можуть бути застосовані студентами у майбутніх кар'єрах.

Програми

- передбачають визначення загальних цілей програми, що відповідають інституційній стратегії та мають певні заплановані результати навчання;
- розробляються із залученням у цей процес студентів та інших стейкхолдерів;
- використовують зовнішню експертизу та орієнтири;
- відображають чотири цілі вищої освіти Ради Європи (порівн. «Обсяг і концепції»);
- розроблені таким чином, щоб уможливити поступовий прогрес студентів;
- визначають очікуване навантаження на студентів, наприклад, у ECTS;
- включають добре структуровані можливості практики, якщо це доречно¹;
- підлягають офіційному процесу затвердження у закладі.

1.3 Студентоцентризоване навчання, викладання та оцінювання

Стандарт:
Заклади повинні забезпечити реалізацію програм таким чином, щоб заохотити студентів брати активну роль у творенні освітнього процесу, і що оцінювання студентів відображає цей підхід.

¹ Практика включає стажування, інтернатуру та інші періоди програми, які студенти проводять не у закладі, а дозволяють студентам отримати досвід у галузі, пов'язаній з їх навчанням.

Guidelines:

Student-centred learning and teaching plays an important role in stimulating students' motivation, self-reflection and engagement in the learning process. This means careful consideration of the design and delivery of study programmes and the assessment of outcomes.

The implementation of student-centred learning and teaching

- respects and attends to the diversity of students and their needs, enabling flexible learning paths;
- considers and uses different modes of delivery, where appropriate;
- flexibly uses a variety of pedagogical methods;
- regularly evaluates and adjusts the modes of delivery and pedagogical methods;
- encourages a sense of autonomy in the learner, while ensuring adequate guidance and support from the teacher;
- promotes mutual respect within the learner-teacher relationship;
- has appropriate procedures for dealing with students' complaints.

Considering the importance of assessment for the students' progression and their future careers, quality assurance processes for assessment take into account the following:

- Assessors are familiar with existing testing and examination methods and receive support in developing their own skills in this field;
- The criteria for and method of assessment as well as criteria for marking are published in advance;
- The assessment allows students to demonstrate the extent to which the intended learning outcomes have been achieved. Students are given feedback, which, if necessary, is linked to advice on the learning process;
- Where possible, assessment is carried out by more than one examiner;
- The regulations for assessment take into account mitigating circumstances;
- Assessment is consistent, fairly applied to all students and carried out in accordance with the stated procedures;
- A formal procedure for student appeals is in place.

1.4 Student admission, progression, recognition and certification

Standard:
Institutions should consistently apply pre-defined and published regulations covering all phases of the student «life cycle», e.g. student admission, progression, recognition and certification.

Guidelines:

Providing conditions and support that are necessary for students to make progress in their academic career is in the best interest of the individual students, programmes, institutions and systems. It is vital to have fit-for-purpose admission, recognition and completion procedures, particularly when students are mobile within and across higher education systems.

It is important that access policies, admission processes and criteria are implemented consistently and in a transparent manner. Induction to the institution and the programme is provided.

Institutions need to put in place both processes and tools to collect, monitor and act on information on student progression.

Рекомендації:

Студентоцентроване навчання і викладання відіграють важливу роль у стимулюванні мотивації студентів, їх самоаналізі та залученні до освітнього процесу. Це означає ретельне обговорення процесів розроблення та реалізації освітніх програм та оцінювання результатів навчання.

Запровадження студентоцентрованого навчання і викладання є таким, що:

- поважає і враховує різноманітність студентів та їх потреби, уможливаючи гнучкі навчальні траєкторії;
- враховує та використовує різні способи надання освітніх послуг, якщо це доцільно;
- гнучко використовує різноманітні педагогічні методи;
- регулярно оцінює та коригує способи надання освітніх послуг і педагогічні методи;
- заохочує відчуття автономності у того, хто навчається, водночас забезпечуючи йому відповідний супровід і підтримку з боку викладача;
- сприяє взаємній повазі у стосунках «студент-викладач»;
- має належні процедури для розгляду скарг студентів.

Визнаючи важливість оцінювання для прогресу студентів та їх майбутніх кар'єр, процедури забезпечення якості для оцінювання передбачають таке:

- оцінювачі знайомі з існуючими методами проведення тестування та іспитів і отримують підтримку для розвитку власних навичок у цій сфері;
- критерії та методи оцінювання, а також критерії виставлення оцінок оприлюднюються заздалегідь;
- оцінювання дозволяє студентам продемонструвати міру, в якій було досягнуто запланованих результатів навчання. Студенти отримують відгук, який, за необхідності, пов'язаний з порадою щодо процесу навчання;
- де можливо, оцінювання проводиться більше як одним екзаменатором;
- інструкції з оцінювання враховують пом'якшувальні обставини;
- оцінювання є послідовним і чесно застосовується до всіх студентів та проводиться відповідно до встановлених процедур;
- визначена офіційна процедура розгляду звернень студентів.

1.4 Зарахування, прогрес, визнання та атестація студентів

Стандарт:
Заклади повинні послідовно застосовувати визначені наперед та опубліковані інструкції, що охоплюють усі стадії «життєвого циклу», наприклад, зарахування, прогрес, визнання та атестацію студентів.

Рекомендації:

Забезпечення умов і підтримки, необхідних для досягнення студентами прогресу у своїй академічній кар'єрі, відповідає інтересам кожного студента, програм, закладів і систем. Необхідно мати доцільні процедури зарахування, визнання та завершення освіти, особливо коли студенти є мобільними як усередині системи вищої освіти, так і між такими системами.

Важливо, щоб правила доступу, процеси та критерії зарахування втілювалися послідовно та прозоро. Забезпечується ознайомлення із закладом і програмою.

Заклади повинні запровадити процеси та інструменти для збору і моніторингу інформації щодо прогресу студентів і вживання відповідних дій на основі цієї інформації.

Fair recognition of higher education qualifications, periods of study and prior learning, including the recognition of non-formal and informal learning, are essential components for ensuring the students' progress in their studies, while promoting mobility. Appropriate recognition procedures rely on

- institutional practice for recognition being in line with the principles of the Lisbon Recognition Convention;
- cooperation with other institutions, quality assurance agencies and the national ENIC/NARIC centre with a view to ensuring coherent recognition across the country.

Graduation represents the culmination of the students' period of study. Students need to receive documentation explaining the qualification gained, including achieved learning outcomes and the context, level, content and status of the studies that were pursued and successfully completed.

1.5 Teaching staff

Standard:
Institutions should assure themselves of the competence of their teachers. They should apply fair and transparent processes for the recruitment and development of the staff.

Guidelines:

The teacher's role is essential in creating a high quality student experience and enabling the acquisition of knowledge, competences and skills. The diversifying student population and stronger focus on learning outcomes require student-centred learning and teaching and the role of the teacher is, therefore, also changing (cf. Standard 1.3).

Higher education institutions have primary responsibility for the quality of their staff and for providing them with a supportive environment that allows them to carry out their work effectively. Such an environment

- sets up and follows clear, transparent and fair processes for staff recruitment and conditions of employment that recognise the importance of teaching;
- offers opportunities for and promotes the professional development of teaching staff;
- encourages scholarly activity to strengthen the link between education and research;
- encourages innovation in teaching methods and the use of new technologies.

1.6 Learning resources and student support

Standard:
Institutions should have appropriate funding for learning and teaching activities and ensure that adequate and readily accessible learning resources and student support are provided.

Guidelines:

For a good higher education experience, institutions provide a range of resources to assist student learning. These vary from physical resources such as libraries, study facilities and IT infrastructure to human support in the form of tutors, counsellors and other advisers. The role of support services is of particular importance in facilitating the mobility of students within and across higher education systems.

The needs of a diverse student population (such as mature, part-time, employed and international students as well as students with disabilities), and the shift towards student-centred learning and flexible modes of learning and teaching, are taken into account when allocating, planning and providing the learning resources and student support.

Чесне визнання кваліфікацій вищої освіти, періодів навчання та попереднього навчання, включаючи визнання неформального та інформального навчання, є важливими складовими забезпечення прогресу студентів у навчанні, водночас сприяючи їх мобільності. Належні процедури визнання залежать від:

- відповідності інституційної практики визнання принципам Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій;
- співпраці з іншими закладами, агентствами із забезпечення якості та національним центром ENIC/NARIC з метою забезпечення послідовного визнання в усій країні у цілому.

Випуск студентів являє собою кульмінацію періоду навчання. Студентам потрібно отримати документи, що роз'яснять отримані кваліфікації, включаючи досягнені результати навчання, а також контекст, рівень, зміст і статус освіти, яку пройшли й успішно завершили студенти.

1.5 Викладацький персонал

Стандарт:
Заклади повинні переконатись у компетентності своїх викладачів. Вони повинні застосовувати чесні і прозорі процеси щодо прийняття на роботу та розвитку персоналу.

Рекомендації:

Роль викладача є вирішальною у створенні високоякісного досвіду студентів та уможливленні набуття знань, компетентностей і навичок. Контингент студентів, який стає все різноманітнішим і зорієнтованим на результати навчання вимагає студентоцентрованого навчання і викладання, а отже, роль викладача також змінюється (порівн. Стандарт 1.3).

Заклади вищої освіти несуть первинну відповідальність за якість свого персоналу та забезпечення його сприятливим середовищем, що дозволяє ефективно виконувати власну роботу. Таке середовище:

- встановлює зрозумілі, прозорі та чесні процеси щодо зарахування на роботу та умов зайнятості, що базуються на важливості викладання, та слідує цим процесам і умовам;
- пропонує можливості для професійного розвитку викладачів і сприяє цьому;
- заохочує наукову діяльність для зміцнення зв'язків між освітою та дослідженнями;
- заохочує інновації у методах викладання та використання нових технологій.

1.6 Навчальні ресурси і підтримка студентів

Стандарт:
Заклади повинні мати відповідне фінансування для навчальної та викладацької діяльності, забезпечуючи адекватні та легкодоступні навчальні ресурси і підтримку студентів.

Рекомендації:

Для забезпечення гарного досвіду вищої освіти, заклади надають різноманітні ресурси, щоб допомогти студентам у навчанні. Ці ресурси варіюються від фізичних ресурсів, таких як бібліотеки, навчальне устаткування та IT-інфраструктура, до людської підтримки у формі наставників, радників та інших консультантів. Роль послуг підтримки має особливе значення у сприянні мобільності студентів у межах систем вищої освіти та між цими системами.

Потреби різноманітного студентського контингенту (такого як студенти з досвідом, заочники, студенти, які працюють, іноземні студенти, студенти з особливими потребами), а також спрямування у напрямі студентоцентрованого навчання і гнучких методів навчання і викладання, враховуються при розподілі, плануванні та наданні навчальних ресурсів та підтримки студентам.

Support activities and facilities may be organised in a variety of ways depending on the institutional context. However, the internal quality assurance ensures that all resources are fit for purpose, accessible, and that students are informed about the services available to them.

In delivering support services the role of support and administrative staff is crucial and therefore they need to be qualified and have opportunities to develop their competences.

1.7 Information management

Standard:
Institutions should ensure that they collect, analyse and use relevant information for the effective management of their programmes and other activities.

Guidelines:

Reliable data is crucial for informed decision-making and for knowing what is working well and what needs attention. Effective processes to collect and analyse information about study programmes and other activities feed into the internal quality assurance system.

The information gathered depends, to some extent, on the type and mission of the institution. The following are of interest:

- Key performance indicators;
- Profile of the student population;
- Student progression, success and drop-out rates;
- Students' satisfaction with their programmes;
- Learning resources and student support available;
- Career paths of graduates.

Various methods of collecting information may be used. It is important that students and staff are involved in providing and analysing information and planning follow-up activities.

1.8 Public information

Standard:
Institutions should publish information about their activities, including programmes, which is clear, accurate, objective, up-to date and readily accessible.

Guidelines:

Information on institutions' activities is useful for prospective and current students as well as for graduates, other stakeholders and the public.

Therefore, institutions provide information about their activities, including the programmes they offer and the selection criteria for them, the intended learning outcomes of these programmes, the qualifications they award, the teaching, learning and assessment procedures used the pass rates and the learning opportunities available to their students as well as graduate employment information.

1.9 On-going monitoring and periodic review of programmes

Standard:
Institutions should monitor and periodically review their programmes to ensure that they achieve the objectives set for them and respond to the needs of students and society. These reviews should lead to continuous improvement of the programme. Any action planned or taken as a result should be communicated to all those concerned.

Діяльність і потужності з надання підтримки можуть бути організовані у різний спосіб залежно від умов у закладі. Поряд із цим, внутрішнє забезпечення якості гарантує, що всі ресурси відповідають цілям, є доступними, а студенти поінформовані про наявні для них послуги.

У наданні послуг підтримки вирішальною є роль допоміжного й адміністративного персоналу, а отже, він повинен бути кваліфікованим і мати можливості для розвитку своїх компетентностей.

1.7 Інформаційний менеджмент

Стандарт:
Заклади повинні забезпечити збір, аналіз і використання відповідної інформації для ефективного управління своїми програмами та іншою діяльністю.

Рекомендації:

Надійні дані є життєво важливими для інформованого прийняття рішень та усвідомлення того, що працює гарно, а що потребує уваги. Ефективні процеси збору та аналізу інформації про освітні програми та іншу діяльність підтримують систему внутрішнього забезпечення якості.

Зібрана інформація залежить, у певній мірі, від типу та місці закладу. Представляють інтерес такі параметри:

- ключові індикатори діяльності;
- профіль студентського контингенту;
- прогрес студентів, рівні успішності та відрахування;
- задоволеність студентів освітніми програмами;
- наявні навчальні ресурси та підтримка студентів;
- кар'єрні шляхи випускників.

Можуть використовуватися різні методи збору інформації. Важливо, щоб до надання й аналізу інформації та планування подальших відповідних заходів були залучені студенти і персонал.

1.8 Публічна інформація

Стандарт:
Заклади повинні публікувати зрозумілу, точну, об'єктивну, своєчасну та легкодоступну інформацію про свою діяльність, включаючи програми.

Рекомендації:

Інформація про діяльність закладів корисна як для майбутніх і теперішніх студентів, випускників, інших стейкхолдерів і громадськості.

А отже, заклади надають інформацію про свою діяльність, включаючи програми, які вони пропонують та критерії відбору на навчання, заплановані результати навчання за цими програмами, кваліфікації, які вони надають, процедури навчання, викладання та оцінювання, що використовуються, прохідні бали та навчальні можливості, доступні для студентів, а також інформацію щодо працевлаштування випускників.

1.9 Поточний моніторинг і періодичний перегляд програм

Стандарт:
Заклади повинні проводити моніторинг і періодичний перегляд програм, щоб гарантувати, що вони досягають встановлених для них цілей і відповідають потребам студентів і суспільства. Ці перегляди повинні вести до безперервного вдосконалення програм. Про будь-які дії, заплановані або вжиті як результат перегляду, слід інформувати всі зацікавлені сторони.

Guidelines:

Regular monitoring, review and revision of study programmes aim to ensure that the provision remains appropriate and to create a supportive and effective learning environment for students.

They include the evaluation of:

- The content of the programme in the light of the latest research in the given discipline thus ensuring that the programme is up to date;
- The changing needs of society;
- The students' workload, progression and completion;
- The effectiveness of procedures for assessment of students;
- The student expectations, needs and satisfaction in relation to the programme;
- The learning environment and support services and their fitness for purpose for the programme.

Programmes are reviewed and revised regularly involving students and other stakeholders. The information collected is analysed and the programme is adapted to ensure that it is up-to-date. Revised programme specifications are published.

1.10 Cyclical external quality assurance

Standard:
Institutions should undergo external quality assurance in line with the ESG on a cyclical basis.

Guidelines:

External quality assurance in its various forms can verify the effectiveness of institutions' internal quality assurance, act as a catalyst for improvement and offer the institution new perspectives. It will also provide information to assure the institution and the public of the quality of the institution's activities.

Institutions participate in cyclical external quality assurance that takes account, where relevant, of the requirements of the legislative framework in which they operate. Therefore, depending on the framework, this external quality assurance may take different forms and focus at different organisational levels (such as programme, faculty or institution).

Quality assurance is a continuous process that does not end with the external feedback or report or its follow-up process within the institution. Therefore, institutions ensure that the progress made since the last external quality assurance activity is taken into consideration when preparing for the next one.

Part 2: Standards and guidelines for external quality assurance

2.1 Consideration of internal quality assurance

Standard:
External quality assurance should address the effectiveness of the internal quality assurance processes described in Part 1 of the ESG.

Guidelines:

Quality assurance in higher education is based on the institutions' responsibility for the quality of their programmes and other provision; therefore it is important that external quality assurance recognises and supports institutional responsibility for quality assurance. To ensure the link between internal and external quality assurance, external quality assurance includes consideration of the standards of Part 1. These may be addressed differently, depending on the type of external quality assurance.

Рекомендації:

Регулярний моніторинг, перегляд і оновлення освітніх програм мають на меті гарантувати, що надання освітніх послуг залишається на відповідному рівні, а також створює сприятливе і ефективне навчальне середовище для студентів.

Вони включають оцінювання:

- змісту програми у світлі результатів останніх досліджень у даній галузі знань, гарантуючи, що програма відповідає сучасним вимогам;
- потреб суспільства, що змінюються;
- навантаження студентів, їх прогрес і завершення освіти;
- ефективність процедур оцінювання студентів;
- очікування, потреби і задоволення студентів стосовно програми;
- навчальне середовище і послуги підтримки, а також їх відповідність меті програми.

Програми регулярно переглядають і оновлюють, залучаючи до цього процесу студентів та інших стейкхолдерів. Зібрану інформацію аналізують і на її основі адаптують програму, щоб забезпечити її відповідність сучасним вимогам. Характеристики оновленої програми публікують.

1.10 Циклічне зовнішнє забезпечення якості

Стандарт:
Заклади повинні проходити зовнішнє забезпечення якості відповідно до ESG на циклічній основі.

Рекомендації:

Зовнішнє забезпечення якості у його різноманітних формах може підтверджувати ефективність внутрішнього забезпечення якості закладу, діяти як каталізатор для вдосконалення і пропонувати нові перспективи закладу. Воно також надає інформацію, що запевняє заклад і громадськість у якості діяльності закладу.

Заклади беруть участь у циклічному зовнішньому забезпеченні якості, що враховує, де це доречно, вимоги законодавчої бази, в якій функціонують заклади. Таким чином, залежно від законодавства, це зовнішнє забезпечення якості може набувати різних форм і зосереджуватися на різних організаційних рівнях (таких як рівень програми, факультету або закладу).

Забезпечення якості – це безперервний процес, який не завершується зовнішнім відгуком або звітом, або подальшими діями з боку закладу. Таким чином, заклади гарантують, що прогрес, досягнутий з часу останньої діяльності із зовнішнього забезпечення якості, враховано при підготовці наступної діяльності.

Частина 2: Стандарти та рекомендації для зовнішнього забезпечення якості

2.1 Урахування внутрішнього забезпечення якості

Стандарт:
Зовнішнє забезпечення якості повинно стосуватись ефективності процесів внутрішнього забезпечення якості, описаних у Частині 1 ESG.

Рекомендації:

Забезпечення якості у вищій освіті ґрунтується на відповідальності закладу за якість своїх програм та іншої діяльності, а отже, важливо, щоб зовнішнє забезпечення якості визнавало і підтримувало відповідальність закладу за забезпечення якості. Щоб забезпечити зв'язок між зовнішнім і внутрішнім оцінюванням якості, зовнішнє оцінювання якості включає врахування стандартів Частини 1. Це може здійснюватися різними шляхами, в залежності від типу зовнішнього забезпечення якості.

2.2 Designing methodologies fit for purpose	2.2 Розроблення методологій, що відповідають меті
<p>Standard: External quality assurance should be defined and designed specifically to ensure its fitness to achieve the aims and objectives set for it, while taking into account relevant regulations. Stakeholders should be involved in its design and continuous improvement.</p> <p>Guidelines: In order to ensure effectiveness and objectivity it is vital for external quality assurance to have clear aims agreed by stakeholders.</p> <p>The aims, objectives and implementation of the processes will</p> <ul style="list-style-type: none"> • bear in mind the level of workload and cost that they will place on institutions; • take into account the need to support institutions to improve quality; • allow institutions to demonstrate this improvement; • result in clear information on the outcomes and the follow-up. <p>The system for external quality assurance might operate in a more flexible way if institutions are able to demonstrate the effectiveness of their own internal quality assurance.</p>	<p>Стандарт: Зовнішнє оцінювання якості слід визначати і розробляти конкретно, забезпечуючи його відповідність досягненню цілей і завдань, встановлених для нього, водночас враховуючи відповідні нормативні положення. До його розроблення і безперервного вдосконалення слід залучати стейкхолдерів.</p> <p>Рекомендації: Щоб забезпечити ефективність і об'єктивність, для зовнішнього забезпечення якості життєво важливо мати чіткі цілі, погоджені зі стейкхолдерами.</p> <p>Цілі і завдання щодо реалізації процесів будуть:</p> <ul style="list-style-type: none"> • враховувати рівень завантаженості та витрати, які вони накладають на заклади; • враховувати необхідність допомагати закладам вдосконалювати якість; • дозволяти закладам демонструвати це вдосконалення; • забезпечувати надання чіткої інформації щодо результатів і подальших дій. <p>Система зовнішнього оцінювання може працювати більш гнучко, якщо заклади демонструють ефективність власного внутрішнього забезпечення якості.</p>
2.3 Implementing processes	2.3 Процеси запровадження
<p>Standard: External quality assurance processes should be reliable, useful, pre-defined, implemented consistently and published. They include</p> <ul style="list-style-type: none"> • a self-assessment or equivalent; • an external assessment normally including a site visit; • a report resulting from the external assessment; • a consistent follow-up. 	<p>Стандарт: Процеси зовнішнього забезпечення якості повинні бути надійними, корисними, наперед визначеними, послідовно запроваджуваними і опублікованими. Вони включають:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самооцінювання або його еквівалент; • зовнішнє оцінювання, яке зазвичай включає відвідування закладу; • звіт за результатами зовнішнього оцінювання; • послідовні подальші дії за результатами оцінювання.
<p>Guidelines: External quality assurance carried out professionally, consistently and transparently ensures its acceptance and impact.</p> <p>Depending on the design of the external quality assurance system, the institution provides the basis for the external quality assurance through a self-assessment or by collecting other material including supporting evidence. The written documentation is normally complemented by interviews with stakeholders during a site visit. The findings of the assessment are summarised in a report (cf. Standard 2.5) written by a group of external experts (cf. Standard 2.4).</p> <p>External quality assurance does not end with the report by the experts. The report provides clear guidance for institutional action. Agencies have a consistent follow-up process for considering the action taken by the institution. The nature of the follow-up will depend on the design of the external quality assurance.</p>	<p>Рекомендації: Зовнішнє забезпечення якості, що виконується професійно, послідовно і прозоро, гарантує його сприйняття і вплив.</p> <p>Залежно від моделі системи зовнішнього забезпечення якості, заклад створює основу для зовнішнього забезпечення якості шляхом самооцінки або збираючи інші матеріали, у тому числі підтверджувальні дані. Письмову документацію зазвичай доповнюють інтерв'ю із стейкхолдерами, які проводяться під час відвідування закладу. Результати оцінювання викладаються у звіті (порівн. Стандарт 2.5), поданому групою зовнішніх експертів (порівн. Стандарт 2.4).</p> <p>Зовнішнє забезпечення якості не завершується звітом експертів. Звіт слугує керівництвом для подальших дій закладу. Агентства забезпечують аналіз подальших заходів, яких вжив заклад. Сутність подальших дій залежить від моделі зовнішнього забезпечення якості.</p>
2.4 Peer-review experts	2.4 Незалежні експерти
<p>Standard: External quality assurance should be carried out by groups of external experts that include (a) student member(s).</p>	<p>Стандарт: Зовнішнє забезпечення якості повинно виконуватися групою незалежних експертів, що включає представника (представників) студентів.</p>
<p>Guidelines: At the core of external quality assurance is the wide range of expertise provided by peer experts, who contribute to the work of the agency through input from various perspectives, including those of institutions, academics, students and employers/professional practitioners.</p>	<p>Рекомендації: В основі зовнішнього забезпечення якості лежить широкий діапазон експертизи, що надають незалежні експерти, які сприяють роботі агентства завдяки своїм внескам з різних точок зору, включаючи перспективи закладів, викладачів, студентів і роботодавців/професіоналів-практиків.</p>

In order to ensure the value and consistency of the work of the experts, they

- are carefully selected;
- have appropriate skills and are competent to perform their task;
- are supported by appropriate training and/or briefing.

The agency ensures the independence of the experts by implementing a mechanism of no-conflict-of-interest.

The involvement of international experts in external quality assurance, for example as members of peer panels, is desirable as it adds a further dimension to the development and implementation of processes

2.5 Criteria for outcomes

Standard:
Any outcomes or judgements made as the result of external quality assurance should be based on explicit and published criteria that are applied consistently, irrespective of whether the process leads to a formal decision.

Guidelines:
External quality assurance and in particular its outcomes have a significant impact on institutions and programmes that are evaluated and judged.

In the interests of equity and reliability, outcomes of external quality assurance are based on predefined and published criteria, which are interpreted consistently and are evidence-based.

Depending on the external quality assurance system, outcomes may take different forms, for example, recommendations, judgements or formal decisions.

2.6 Reporting

Standard:
Full reports by the experts should be published, clear and accessible to the academic community, external partners and other interested individuals. If the agency takes any formal decision based on the reports, the decision should be published together with the report.

Guidelines:
The report by the experts is the basis for the institution's follow-up action of the external evaluation and it provides information to society regarding the activities of an institution. In order for the report to be used as the basis for action to be taken, it needs to be clear and concise in its structure and language and to cover

- context description (to help locate the higher education institution in its specific context);
- description of the individual procedure, including experts involved;
- evidence, analysis and findings;
- conclusions;
- features of good practice, demonstrated by the institution;
- recommendations for follow-up action.

The preparation of a summary report may be useful.

The factual accuracy of a report is improved if the institution is given the opportunity to point out errors of fact before the report is finalised.

Щоб гарантувати цінність і послідовність роботи експертів

- їх ретельно відбирають;
- вони мають відповідні навички і компетентні виконувати це завдання;
- вони спираються на відповідний тренінг та/або брифінг.

Агентство забезпечує незалежність експертів, запроваджуючи механізм запобігання виникненню конфлікту інтересів.

Бажаним є залучення до зовнішнього забезпечення якості міжнародних експертів, наприклад, як членів експертної ради, оскільки це додає подальший вектор процесам розвитку і запровадження

2.5 Критерії для результатів

Стандарт:
Будь-які висновки або судження, зроблені у результаті зовнішнього забезпечення якості, повинні ґрунтуватися на зрозумілих та опублікованих критеріях, які послідовно застосовуються, незалежно від того, чи призводить процес до офіційного рішення.

Рекомендації:
Зовнішнє забезпечення якості і, зокрема, його висновки, повинні справляти значний вплив на заклади і програми, що оцінюються.

В інтересах рівності і надійності, висновки зовнішнього забезпечення якості ґрунтуються на наперед визначених та опублікованих критеріях, що послідовно інтерпретуються та ґрунтуються на доказах.

У залежності від системи зовнішнього забезпечення якості, висновки можуть мати різні форми, наприклад, рекомендації, судження або офіційні рішення.

2.6 Звітування

Стандарт:
Повні експертні звіти повинні публікуватися, вони мають бути зрозумілими і доступними для академічної спільноти, зовнішніх партнерів та інших зацікавлених осіб. Якщо агентство приймає будь-яке офіційне рішення на основі цих звітів, рішення слід опублікувати разом із звітом.

Рекомендації:
Експертний звіт складає основу для подальших дій закладу у відповідь на зовнішнє оцінювання і надає суспільству інформацію щодо діяльності закладу. Щоб звіт використовувався як основа для дій, які необхідно вжити, він має бути зрозумілим і точним за структурою і мовою та охоплювати:

- опис контексту (щоб допомогти позиціонувати заклад вищої освіти у конкретному контексті);
- опис індивідуальної процедури, включаючи залучених експертів;
- докази, аналіз і результати;
- висновки;
- риси належної практики, продемонстровані закладом;
- рекомендації щодо подальших дій.

Може бути корисним підготувати короткий звіт.

Фактична точність звіту покращується, якщо закладу дають можливість указати на фактичні помилки ще до завершення звіту.

2.7 Complaints and appeals

2.7 Скарги та апеляції

<p>Standard: Complaints and appeals processes should be clearly defined as part of the design of external quality assurance processes and communicated to the institutions.</p> <p>Guidelines: In order to safeguard the rights of the institutions and ensure fair decision-making, external quality assurance is operated in an open and accountable way. Nevertheless, there may be misapprehensions or instances of dissatisfaction about the process or formal outcomes.</p> <p>Institutions need to have access to processes that allow them to raise issues of concern with the agency; the agencies, need to handle such issues in a professional way by means of a clearly defined process that is consistently applied.</p> <p>A complaints procedure allows an institution to state its dissatisfaction about the conduct of the process or those carrying it out.</p> <p>In an appeals procedure, the institution questions the formal outcomes of the process, where it can demonstrate that the outcome is not based on sound evidence, that criteria have not been correctly applied or that the processes have not been consistently implemented.</p> <p>Part 3: Standards and guidelines for quality assurance agencies</p> <p>3.1 Activities, policy and processes for quality assurance</p>	<p>Стандарт: Процеси розгляду скарг та апеляцій слід чітко визначити як частину моделі процесів зовнішнього забезпечення якості та повідомити про них заклади.</p> <p>Рекомендації: Щоб захистити права закладів і забезпечити чесний процес прийняття рішень, зовнішнє забезпечення якості проводиться за умов відкритості та підзвітності. Тим не менш, можливі непорозуміння або випадки незадоволення щодо процесу або офіційних висновків.</p> <p>Заклади повинні мати доступ до процесів, що дозволяють їм звертатися до агентств з питаннями, які викликають занепокоєння; агентства повинні опрацьовувати такі питання професійно шляхом чітко визначеного процесу, який послідовно застосовується.</p> <p>Процедура оскарження дозволяє закладу висловити власне незадоволення щодо проведення процесу або тих, хто його проводив.</p> <p>У процедурі апеляції заклад ставить під сумнів офіційні висновки процесу, де він може продемонструвати, що висновок не ґрунтується на обґрунтованих доказах, що критерії були некоректно застосовані, або процеси не були послідовно запроваджені.</p> <p>Частина 3: Стандарти і рекомендації для агентств із забезпечення якості</p> <p>3.1 Діяльність, політика і процеси із забезпечення якості</p>
--	---

<p>Standard: Agencies should undertake external quality assurance activities as defined in Part 2 of the ESG on a regular basis. They should have clear and explicit goals and objectives that are part of their publicly available mission statement. These should translate into the daily work of the agency. Agencies should ensure the involvement of stakeholders in their governance and work.</p> <p>Guidelines: To ensure the meaningfulness of external quality assurance, it is important that institutions and the public trust agencies.</p> <p>Therefore, the goals and objectives of the quality assurance activities are described and published along with the nature of interaction between the agencies and relevant stakeholders in higher education, especially the higher education institutions, and the scope of the agencies' work. The expertise in the agency may be increased by including international members in agency committees.</p> <p>A variety of external quality assurance activities are carried out by agencies to achieve different objectives. Among them are evaluation, review, audit, assessment, accreditation or other similar activities at programme or institutional level that may be carried out differently. When the agencies also carry out other activities, a clear distinction between external quality assurance and their other fields of work is needed.</p> <p>3.2 Official status</p>	<p>Стандарт: Агентства повинні проводити діяльність із забезпечення якості як визначено у Частині 2 ESG на регулярній основі. Вони повинні мати чіткі і зрозумілі цілі, що складають частину їх публічно доступної декларації місії. Це повинно транслюватися у щоденну роботу агентства. Агентства повинні забезпечувати залучення стейкхолдерів до свого управління і роботи.</p> <p>Рекомендації: Щоб гарантувати значимість зовнішнього забезпечення якості, важливо, щоб заклади і громадськість довіряли агентствам.</p> <p>Отже, цілі діяльності із забезпечення якості описують і публікують разом із сутністю взаємодії між агентствами та відповідними стейкхолдерами у вищій освіті, особливо закладами вищої освіти, та сферою діяльності агентств. Експертиза в агентстві може бути посилена за рахунок включення міжнародних членів до комітетів агентств.</p> <p>Агентства виконують різноманітну діяльність із зовнішнього забезпечення якості для досягнення різних цілей. Вона включає оцінювання, перегляд, аудит, оцінку, акредитацію або інші подібні види діяльності на рівні програми або закладу, які можуть проводитися різними шляхами. Коли агентства виконують ще й іншу діяльність, потрібне чітке розмежування між зовнішнім забезпеченням якості і іншими галузями їх роботи.</p> <p>3.2 Офіційний статус</p>
--	---

<p>Standard: Agencies should have an established legal basis and should be formally recognised as quality assurance agencies by competent public authorities.</p> <p>Guidelines: In particular when external quality assurance is carried out for regulatory purposes, institutions need to have the security that the outcomes of this process are accepted within their higher education system, by the state, the stakeholders and the public.</p>	<p>Стандарт: Агентства повинні мати офіційний юридичний статус та бути офіційно визнаними компетентними органами влади як агентства із забезпечення якості.</p> <p>Рекомендації: Зокрема, коли зовнішнє забезпечення якості виконується на регулярній основі, заклади повинні мати гарантії, що результати цього процесу будуть прийняті у системі вищої освіти, державою, стейкхолдерами та громадськістю.</p>
---	---

3.3 Independence

Standard:
Agencies should be independent and act autonomously. They should have full responsibility for their operations and the outcomes of those operations without third party influence.

Guidelines:

Autonomous institutions need independent agencies as counterparts.

In considering the independence of an agency the following are important:

- Organisational independence, demonstrated by official documentation (e.g. instruments of government, legislative acts or statutes of the organisation) that stipulates the independence of the agency's work from third parties, such as higher education institutions, governments and other stakeholder organisations;
- Operational independence: the definition and operation of the agency's procedures and methods as well as the nomination and appointment of external experts are undertaken independently from third parties such as higher education institutions, governments and other stakeholders;
- Independence of formal outcomes: while experts from relevant stakeholder backgrounds, particularly students, take part in quality assurance processes, the final outcomes of the quality assurance processes remain the responsibility of the agency.

Anyone contributing to external quality assurance activities of an agency (e.g. as expert) is informed that while they may be nominated by a third party, they are acting in a personal capacity and not representing their constituent organisations when working for the agency. Independence is important to ensure that any procedures and decisions are solely based on expertise.

3.4 Thematic analysis

Standard:
Agencies should regularly publish reports that describe and analyse the general findings of their external quality assurance activities.

Guidelines:

In the course of their work, agencies gain information on programmes and institutions that can be useful beyond the scope of a single process, providing material for structured analyses across the higher education system. These findings can contribute to the reflection on and the improvement of quality assurance policies and processes in institutional, national and international contexts.

A thorough and careful analysis of this information will show developments, trends and areas of good practice or persistent difficulty.

3.5 Resources

Standard:
Agencies should have adequate and appropriate resources, both human and financial, to carry out their work.

Guidelines:

It is in the public interest that agencies are adequately and appropriately funded, given higher education's important impact on the development of societies and individuals. The resources of the agencies enable them to organise and run their external quality assurance activities in an effective and efficient manner. Furthermore, the resources enable the agencies to improve, to reflect on their practice and to inform the public about their activities.

3.3 Незалежність

Стандарт:
Агентства повинні бути незалежними та діяти автономно. Вони повинні повністю відповідати за свою роботу та її результати без впливу третіх сторін.

Рекомендації:

Автономним закладам в якості партнерів потрібні незалежні агентства.

При розгляді незалежності агентства важливим є таке:

- організаційна незалежність, продемонстрована офіційними документами (наприклад, урядовими інструментами, законодавчими актами або статутом організації), що визначають незалежність роботи агентства від третіх сторін, таких як заклади вищої освіти, уряди та інші організації стейкхолдерів;
- операційна незалежність: визначення і реалізація процедур і методів агентства, а також відбір і призначення зовнішніх експертів проводяться незалежно від третіх сторін, таких як заклади вищої освіти, уряди та інші стейкхолдери;
- незалежність офіційних висновків: хоча у процесах забезпечення якості беруть участь експерти з відповідних середовищ стейкхолдерів, зокрема, студенти, за остаточні результати процесів забезпечення якості залишається відповідальним агентство.

Будь-кого, хто бере участь у діяльності агентства із зовнішнього забезпечення якості (наприклад, експерта) інформують, що хоча він і був висунутий третьою стороною, працюючи на агентство, він працює від свого імені і не представляє організацію, що його висунула. Незалежність є важливою для забезпечення того, що всі процедури і рішення ґрунтуються виключно на експертизі.

3.4 Тематичний аналіз

Стандарт:
Агентства повинні регулярно публікувати звіти, що описують і аналізують загальні висновки їх діяльності із зовнішнього забезпечення якості.

Рекомендації:

У процесі роботи агентства отримують інформацію про програми і заклади, що може бути корисною не лише у межах окремого процесу, надаючи матеріали для структурного аналізу у всій системі вищої освіти. Ці результати можуть сприяти обмірковуванню і вдосконаленню політики і процесів забезпечення якості в інституційному, національному та міжнародному контексті.

Ретельний та уважний аналіз цієї інформації вкаже на події, тенденції та сфери належної практики або стійких труднощів.

3.5 Ресурси

Стандарт:
Агентства повинні мати адекватні та належні ресурси, як людські, так і фінансові, для виконання цієї роботи.

Рекомендації:

З огляду на важливий вплив вищої освіти на розвиток суспільства і окремих осіб, адекватне та належне фінансування агентств є в інтересах суспільства. Ресурси агентств дозволяють їм організувати і проводити діяльність із зовнішнього забезпечення якості ефективним і продуктивним чином. Крім того, ресурси дозволяють агентствам удосконалювати, обмірковувати власну практику, а також інформувати громадськість про свою діяльність.

3.6 Internal quality assurance and professional conduct

Standard:
Agencies should have in place processes for internal quality assurance related to defining, assuring and enhancing the quality and integrity of their activities.

Guidelines:

Agencies need to be accountable to their stakeholders. Therefore, high professional standards and integrity in the agency's work are indispensable. The review and improvement of their activities are on-going so as to ensure that their services to institutions and society are optimal.

Agencies apply an internal quality assurance policy which is available on its website. This policy

- ensures that all persons involved in its activities are competent and act professionally and ethically;
- includes internal and external feedback mechanisms that lead to a continuous improvement within the agency;
- guards against intolerance of any kind or discrimination;
- outlines the appropriate communication with the relevant authorities of those jurisdictions where they operate;
- ensures that any activities carried out and material produced by subcontractors are in line with the ESG, if some or all of the elements in its quality assurance activities are subcontracted to other parties;
- allows the agency to establish the status and recognition of the institutions with which it conducts external quality assurance.

3.7 Cyclical external review of agencies

Standard:
Agencies should undergo an external review at least once every five years in order to demonstrate their compliance with the ESG.

Guidelines:

A periodic external review will help the agency to reflect on its policies and activities. It provides a means for assuring the agency and its stakeholders that it continues to adhere to the principles enshrined in the ESG.

3.6 Внутрішнє забезпечення якості і професійна поведінка

Стандарт:
Агентства повинні запровадити процеси для внутрішнього забезпечення якості стосовно визначення, забезпечення та поглиблення якості та доброчесності своєї діяльності.

Рекомендації:

Агентства повинні бути підзвітними своїм стейкхолдерам. Отже, обов'язковими є високі професійні стандарти та доброчесність у роботі агентства. Перегляд і покращення їх роботи є постійними, щоб гарантувати оптимальність їх послуг закладам і суспільству.

Агентства застосовують політику внутрішнього забезпечення якості, представлену на їх веб-сайті. Ця політика:

- гарантує, що всі особи, залучені до діяльності агентства, є компетентними і діють професійно й етично;
- включає внутрішні і зовнішні механізми зворотного зв'язку, що призводять до безперервного вдосконалення всередині агентства;
- запобігає нетолерантності будь-якого типу або дискримінації;
- окреслює необхідну комунікацію з відповідними органами влади тих юрисдикцій, де вони працюють;
- якщо деякі або всі елементи діяльності агентства із забезпечення якості виконуються третіми сторонами на умовах субпідряду, гарантує, що вся діяльність, яку виконують субпідрядники, або матеріали, які вони виготовляють, відповідають ESG;
- дозволяє агентству отримати статус і визнання закладами, з якими воно проводить зовнішнє забезпечення якості.

3.7 Циклічна зовнішня перевірка агентств

Стандарт:
Агентства повинні проходити зовнішню перевірку принаймні раз на п'ять років, щоб продемонструвати відповідність до ESG.

Рекомендації:

Періодична зовнішня перевірка допоможе агентству обміркувати свою політику і діяльність. Вона надає засоби переконати агентство та його стейкхолдерів, що воно й надалі дотримується принципів, закарбованих у ESG.

Літературний редактор **В. Мілевська**
Комп'ютерне верстання **Н. Карякіної**

Підписано до друку 20.05.2015
Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 9,77. Тираж 100 пр. Зам. № 211

ДП «НВЦ «Пріоритети»
01014, м. Київ, вул. Командарма Каменєва, 8, корп. 6
тел./факс: 254-51-51

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №3862 від 18.08.2010